

Murteellisuus, maalaisuus ja miellyttävyys helsinkiläisten kuulemana:
monimenetelmäinen tutkimus lukiolaisten kieliasenteista

Pro gradu -tutkielma

Laura Mikkola

Helsingin yliopiston suomen kielen,
suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten
kielten ja kirjallisuuksien laitos

Toukokuu 2011

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä Författare – Author Mikkola, Laura Tuulia			
Työn nimi Arbetets titel – Title Murteellisuus, maalaisuus ja miellyttävyyden helsinkiläisten kuulemana: monimenetelmäinen tutkimus lukiolaisten kieliasenteista			
Oppiaine Lärämne – Subject suomen kieli			
Työn laji Arbetets art – Level pro gradu -tutkielma	Aika Datum – Month and year toukokuu 2011	Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 148 + 16 liitesivua	
Tiivistelmä Referat – Abstract			
<p>Tutkielmassa tarkastellaan helsinkiläislukiolaisten asennoitumista suomen murteisiin ja pääkaupunkiseudun puhekieleen. Teoreettisena viitekehyksenä toimivat sosiaalipsykologinen kieliasennetutkimus ja kansanlingvistiikka. Keskeisin tutkimusmenetelmä tutkielmassa on kuuntelutesti, jonka avulla selvitettiin, miten helsinkiläisnuoret arvioivat kuulemiaan erimurteisia ääninäytteitä ja minne he paikantavat ne. Pääaineistona on 221:n ja lisäaineistona 19 helsinkiläislukiolaisen lomakevastaukset. Lomakkeen avulla vastaajilta kerättiin tietoa ääninäytteisiin liitetystä assosiaatioista muun muassa asenneskaalojen ja lisäaineistossa avoimien kysymysten avulla. Laajemman aineiston analysoinnissa on hyödynnetty tilastollisia menetelmiä SPSS-ohjelman avulla.</p> <p>Kuuntelutesti koostui yhdeksästä tutkimusta varten äänitetystä puhenäytteestä. Verbal guise -tekniikan mukaisesti kunkin näytteen puhuja puhuu omaa murrettaan, poikkeuksena yksi puhuja, joka tuotti kuuntelutehtävää varten kaksi erimurteista ääninäytettä (matched guise).</p> <p>Kokonaisuutena miellyttävimmäksi arvioitiin helsinkiläisnaisen ja kiiminkiläismiehen ääninäytteet. Lukiolaiset arvioivat siis myönteisimmin ääripäitä: oman asuinalueensa puhetajaa ja murteellista puhetajaa. Kuitenkin toinen Helsinkiin paikannettu puhuja, espoolainen, arvioitiin toiseksi epämiellyttävimmäksi: samalla lailla arvioitiin myös uusimaalaisena pidetyn turkulaismiehen näyte. Nämä epämiellyttävän kuuloisiksi arvioidut puhuivat vastaajien mielestä epäselvästi, mikä vaikutti tilastollisesti merkittävästi heidän arviointoihinsa. Matched guise -ääniparista vastaajat pitivät lounaisvälimurteista versiota peräpohjalaisversiota miellyttävämpänä. Tasoituttua murretta puhuneet sijoitettiin pääasiassa Etelä-Suomeen ja leimallista murretta puhuneet Savo- ja Pohjanmaalle.</p> <p>Kuvaillessaan sanallisesti ääninäytteitä vastaajat kiinnittivät huomiota siihen, kuinka hyvin puhuja suoriutui ”tehtävästä” (kuvasta kertominen), millainen oli hänen tunnetilansa ja kuinka murteellinen hän oli. Murteellisiksi kuvattuja puhujia pidettiin myös maalaisimpina. Helsinkiin paikannettuja puhujia pidettiin murteettomina.</p> <p>Sekä suoraan kysymällä että epäsuorasti kuuntelutestillä tutkien lukiolaisten murreasenteista saadaan samansuuntainen kuva: suurin osa vastaajista suhtautuu melko myönteisesti murteisiin. Sen sijaan suhde pääkaupunkiseutulaiseen puheeseen on ristiriitainen, sillä kuuntelutestin perusteella vastaajat eivät automaattisesti suosi helsinkiläisiksi tunnistamiaan ja puolet heistä pitää slangia leuhkan kuuloisena.</p> <p>Tutkielma antaa tietoa siitä, miten helsinkiläislukiolaiset suhtautuvat kuulemiinsa erilaisiin puhetapeihin. Tämä kuva poikkeaa osin aiempien tutkimusten kuvaamista stereotyyppisistä murreasenteista. Metodisesti tutkimus avartaa käsitystä siitä, miten olennainen merkitys kuulijoille esitetyn äänimateriaalin luonteella on tuloksiin. Murreaineksen ohella asenteisiin vaikuttavat puheen sisällölliset seikat, sekä se, miten selvästi tai epäselvästi puhujan koetaan puhuvan. Menetelmään liittyvistä ongelmista huolimatta kuuntelutehtävän avulla on mahdollista saada tietoa sekä avoimista että alitajuisemmista asenteista eri kielimuotoja kohtaan.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords asenteet, murteet, puhekieli, slang, nuoret, Helsinki, sosiolingvistiikka, kansanlingvistiikka			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopisto, suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimusparadigmat: kieliasennetutkimus ja kansanlingvistiikka	2
1.2	Keskeiset käsitteet ja metodit: asenne ja kuuntelutesti	4
1.3	Tutkimuskysymykset ja työn rakenne	7
2	AINEISTO	9
2.1	Kuuntelutestin ääninäytteiden hankkiminen ja valinta	9
2.2	Kyselylomakkeen testaaminen	12
2.3	Tutkittavat	14
2.3.1	Pääaineisto	15
2.3.2	Lisäaineisto	17
3	HELSINKILÄISLUKIOLAISTEN KIELELLINEN MAAILMANKUVA	19
3.1	Suhtautuminen murteisiin	19
3.2	Suhtautuminen slangiin	22
3.3	Suhtautuminen kieleen osana ihmisen identiteettiä	24
4	YLEISKUVA ÄÄNINÄYTTEIDEN EVALUOINNEISTA	26
4.1	Ääninäytteet	26
4.2	Asennetta epäsuorasti mittaavat tehtävät	27
4.3	Puhujien kokonaismiellyttävyys	30
4.4	Puheen nopeuden ja selvyyden vaikutus evaluointeihin	33
4.4.1	Puhenopeus	33
4.4.2	Puheen selvyys	36
4.5	Maalaisuus ja kaupunkilaisuus	40
4.6	Soveltuminen ryhmätyöpariksi ja ystäväksi	44
4.7	Yhteenvedo	47
5	ETELÄ-SUOMEEN PAIKANNETUT	48
5.1	Johdanto	48
5.2	Helsinkiin ja Uudellemaalle paikannetut	51
5.2.1	Ääninäytteiden piirteet	52
5.2.2	Samankaltaiset paikannukset	56
5.2.3	Erilaiset sosiaaliset evaluoinnit	61
5.2.4	Miellyttävyuden ja helsinkiläisyyden monet muodot: evaluointien pohdintaa	64
5.3	Varsinais-Suomeen ja Uudellemaalle paikannettu	67
5.3.1	Porilaisnäytteen paikannus	69
5.3.2	Porilaisnäytteen evaluointi	71
5.4	Yhteenvedo	72
6	MUUALLE KUIN ETELÄ-SUOMEEN PAIKANNETUT	74
6.1	Minne tahansa päin Suomea paikannetut savolaiset	74
6.1.1	Leppävirtalaismiehen ääninäytteen piirteet ja paikannus	74
6.1.2	Savonlinalaisnaisen ääninäytteen piirteet ja paikannus	77
6.1.3	Leppävirtalaismiehen ja savonlinalaisnaisen evaluoinnit	81

6.2	Savoon ja Pohjanmaalle paikannetut pohjoissuomalaiset	83
6.2.1	Aäninäytteiden piirteet.....	83
6.2.2	Samankaltaiset paikannukset.....	87
6.2.3	Erilaiset sosiaaliset evaluoinnit	91
6.3	Murteellisen puhujan sukupuolen vaikutus evaluointeihin	93
6.4	Päätelmiä: Maalaisuus, murteellisuus ja helsinkiläisyys.....	95
7	MATCHED GUISE: PERSONAN JA MURTEEN VAIKUTUKSET EVALUOINTEIHIN	100
8	KVALITATIIVINEN NÄKÖKULMA EVALUOINTEIHIN JA METODISTA POHDINTAA	106
8.1	Puhujien kokonaismiellyttävyys	107
8.2	Puhujien evaluoinnin kategoriat	108
8.3	Metakieli 1 ja metakieli 2	111
8.4	Taitavuus on tehtävänannosta suoriutumista, miellyttävyys tunnetila	112
8.5	Murteen kirjoitetut imitaatiot.....	114
9	KIELIASENTEIDEN YHTEYS TAUSTAMUUTTUJIIN	116
9.1	Sukupuoli.....	116
9.2	Äidinkieli.....	118
9.3	Asuinpaikka.....	120
9.4	Julkilausuttujen kieliasenteiden yhteys evaluointeihin	121
9.5	Julkilausuttujen kieliasenteiden yhteys toisiinsa.....	126
9.6	Yhteenvedo.....	127
10	PÄÄTELMÄT	129
10.1	Paikannuksista sosiaalisiin kategorioihin	129
10.2	Kielellisten asenteiden monet muodot	132
10.3	Kuuntelutestien rinnalle keskusteleavan murteen kvalitatiivinen tulkinta.....	134
10.4	Loppunäytös: Kittiläläinen mies ja helsinkiläisnuoret	136
	Lähteet.....	138
	Liite 1. Pääaineiston kyselylomake.....	149
	Liite 2. Lisäaineiston kyselylomake.....	158
	Liite 3. Puhujien evaluoinnit kuvioina.....	160
	Liite 4. Käytetyt litterointimerkit.....	164

1 JOHDANTO

”Murteen puhuminen ei ole enää häpeäksi pääkaupunkiseudulla”, julistaa Helsingin Sanomat artikkelissaan 8.12.2010 ja esittelee samassa yhteydessä Kittilästä kotoisin olevan miehen, joka ei aio luopua lappilaisesta murteestaan. ”Ainoa kerta kun on joutunut vaihtamhan kirjakielhen on pankissa, kun on kysytty liian monta kertaa, että anteeks mitä”, toteaa Helsingissä neljä vuotta asunut kittiläläinen. Hän ei ole Helsingissä yksin, sillä hieman yli puolet Helsingin asukkaista on syntynyt muualla kuin pääkaupunkiseudulla, mikä tuo helsinkiläiseen äänimaisemaan erilaisia murteita.

Tässä pro gradu -työssä tutkin, miten Helsingissä lukiota käyvät nuoret tähän monimurteiseen äänimaailmaan suhtautuvat. Vielä muutama vuosikymmen sitten helsinkiläiset kommentoivat kriittisesti muuttajien murteita, mutta nykyisin yleinen asenneilmasto on muuttunut murteille suopeammaksi, niin että on voitu puhua jopa murrebuumista (Nuolijärvi 1986: 68–72, 85–86; Koski 2002: 69–71; Mielikäinen & Palander 2002: 105). Kittiläläinen mies ei omien sanojensa mukaan ollut saanut puhetavastaan Helsingissä ainakaan kielteistä palautetta, mutta miten helsinkiläisnuoret arvioivat hänen kaltaisiaan ja muita suomen murteita puhuvia? Mikä on helsinkiläisnuorten asenne murteita ja toisaalta slangia kohtaan?

Tutkimukseni vastaa näihin kysymyksiin selvittämällä helsinkiläisnuorten kielellistä maailmankuvaa suorien ja epäsuorien asennetutkimusmenetelmien avulla. Tutkin nuorten kielellisiä asenteita soittamalla heille ääninäytteitä, joiden herättämiä mielikuvia kartoitin kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeessa oli asennetta mittaavia skaaloja, ääninäytteiden paikannustehtävä ja avoimia kysymyksiä. Kuuntelutestissä oli yhdeksän lyhyttä ääninäytettä, jotka olin valinnut nauhoittamiltani 31 puhujalta. Vastaajina on 221 oppilasta kuudesta eri helsinkiläislukiosta, ja tätä aineistoa olen käsitellyt kvantitatiivisesti. Keräsin myös kvalitatiivisen lisäaineiston, jossa vastaajina oli 19 lukiolaista. Keräsin aineistoni äidinkielen oppitunneilla.

Seuraavaksi luon yleiskatsauksen kieliassennetutkimukseen ja työni kannalta tärkeisiin tutkimuksiin, käsitteisiin ja metodeihin. Luvussa 1.3 käyn läpi tutkimuskysymykset ja tämän tutkielman rakenteen. Luvuissa 2 esittelen aineistoni, niin että ensin käyn läpi kuuntelutestin ja kyselylomakkeen ja sitten vastaajien taustat.

1.1 Tutkimusparadigmat: kieliassenetutkimus ja kansanlingvistiikka

Tutkimukseni asettuu sosiaalipsykologisen kieliassenetutkimuksen ja kansandialektologian välimaastoon. Kielellisten asenteiden tutkimus alkoi varsinaisesti 1960-luvulla, ja se pohjautuu alkuaan sosiologiseen ja sosiaalipsykologiseen asennetutkimukseen (Mielikäinen & Palander 2002: 86; Soukup 2009: 85–86). **Sosiaalipsykologisen kieliassenetutkimuksen** juuret ovat 1960-luvulta juontavassa labovilaisessa sosiolingvistiikassa, joka tutkii kielenkäytön ja sosiaalisen rakenteen välistä suhdetta (Nuolijärvi 2000: 13–15). Sosiolingvistinen paradigma on Suomessa näkynyt lähinnä dialektologian perinnettä jatkavana variaationalyysinä (Vaattovaara 2009a: 20; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–14; Lappalainen 2004: 13), kun taas muualla on tehty myös kielellisten asenteiden tutkimusta (esim. Lambert, Hodgson, Gardner & Fillenbaum 1960; Lambert, Anisfeld & Yeni-Komshian 1965; Zahn & Hopper 1985).¹

Sosiolingvististä valtaparadigmaa nuorempi **kansanlingvistinen** suuntaus (*folk linguistics*) on syntynyt dialektologian ja sosiolingvistiikan välimaastoon, ja se tarkastelee maallikoiden käsityksiä kielestä heidän omista jäsenyyksistään käsin. Kansandialektologia (*perceptual dialectology*) on kansanlingvistiikan alalaji, joka tutkii ihmisten käsityksiä alueellisesta variaatiosta. Paradigman vakiinnuttajana pidetään Dennis R. Prestonia. (Preston 1989: 1–3; Niedzielski & Preston 2000: 323–324; Palander 2001: 147; Vaattovaara 2009a: 20–23, 27–29; Garrett 2010: 179–200).

Suomessa kansanlingvistiikka on vakiinnuttanut paikkansa osana fennistiikkaa 2000-luvulla (Vaattovaara 2009a: 27), vaikkakin jo 1900-luvulta on muutamia ”hengeltään kansanlingvistisiä” (mp.) tutkimuksia (esim. Palander 1982). Kielellisten asenteiden kartoitus oli yhtenä tutkimustavoitteena Nykysuomalaisen puhekielen murros -tutkimushankkeessa (Paunonen 2009: 36–37, 46). Hankkeen myötä esimerkiksi Aila Mielikäinen (1981) tutki eteläpohjalaisten kieliassenteita ja Liisa Paavola (1987) kaksikielisten helsinkiläisten kielellistä identiteettiä. Tästä huolimatta kyse on ollut lähinnä sivujuonteista, ja vasta kansanlingvistiikan esiinnousun myötä kieliassenteiden tutkimus on tullut osaksi fennistiikkaa (Vaattovaara, tulossa a). Tärkeänä virstanpylväänä suomalaisessa kieliassenetutkimuksessa oli kansanlingvistiikan alan ensimmäinen väitöskirja, Johanna Vaattovaaran (2009a) pellolaisnuorten kielellistä ja alueellista identiteettiä selvittävä tutkimus.

---

¹ Kieliassenetutkimuksen paradigmasta tarkemmin ks. esim. Soukup 2009: 85–89.

Sosiaalipsykologisen kieliasennetutkimuksen ja kansanlingvistiikan eroja selvittää seuraava esimerkki: sosiolingvistinen asennetutkimus on selvittänyt kuuntelutestien ja asenneskaalojen avulla esimerkiksi sitä, mitkä englannin aksentit koetaan miellyttävimmiksi (ks. esim. Garrett 2010: 40–42, 53; Bayard, Weatherall, Gallois & Pittam 2001). Kansanlingvistiikka taas on selvittänyt mentaalikartoin ja haastatteluin esimerkiksi sitä, millaisia murrerajoja amerikkalaiset hahmottavat USA:n sisällä ja mitä he ajattelevat kielen eri ulottuvuuksista (Niedzielski & Preston 2000). Havaintojeni mukaan sosiaalipsykologista ja kansanlingvististä asennetutkimusta ei fennistiikassa ole aina eroteltu toisistaan. Poikkeuksen tekee Vaattovaara kuvauksessaan kansanlingvistiikan suhteesta muuhun kieliasennetutkimukseen (2009a: 28–31). Toisaalta nämä kaksi suuntausta ovat viime aikoina alkaneet lähentyä toisiaan (Vaattovaara 2009a: 29; Soukup 2009: 54, 56; Long & Preston 2002: xxiv; ks. tällaisesta lähestymistavasta esim. Garrett, Coupland & Williams 2003, Kristiansen 2004).

Sosiaalipsykologisesta asennetutkimustraditiosta katsottuna kansanlingvistiikassa ei ole kuitenkaan kyse kieliasenteiden vaan kielitietoisuuden ja mielipiteiden tutkimisesta, kun taas varsinainen asennetutkimus keskittyy sosiaaliseen evaluointiin (Vaattovaara, tulossa a; Preston 1999a: xxiii–xxiv; Niedzielski & Preston 2000: 8–9). Tämän jaottelun mukaan tutkimukseni edustaa ennen kaikkea sosiaalipsykologista asennetutkimusta. Tutkimusmenetelmäni ovat peräisin lähinnä sosiaalipsykologiasta, ja myös kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusotetta on totuttu pitämään ”perinteiseen” sosiaalipsykologiseen kieliasennetutkimukseen kuuluvana (Soukup 2009: 89). Kansandialektologista työssäni on ääninäytteiden paikannustehtävä ja evaluointien linkittäminen vastaajien tekemiin ääninäytteiden paikannuksiin (ks. Preston 1989: 3, 1999b: 359).

Kieliasenteiden tutkimus voidaan jakaa myös käytettävien tutkimusmenetelmien mukaan **suoraa**, **epäsuoraa** ja **laadullista** menetelmää käyttäviin (Garrett 2010: 37–52; Garrett ym. 2003: 14–18; Vaattovaara tulossa a). Suorilla menetelmillä tutkittaessa ihmiset tietävät, että tutkittavana ovat heidän tietyt asenteensa, kun taas epäsuoria menetelmiä käytettäessä vastaajille ei kerrota, mitä nimenomaista asennetta tutkitaan. Jopa koko tutkimuksen tarkoitus saattaa silloin jäädä piiloon. Joissakin tapauksissa ihmisten yksityiset asenteet eroavat niistä, joita he ovat normaalisti valmistautuneet kertomaan muille, ja tällöin epäsuorat tutkimusmenetelmät ovat tarpeen. (Garrett 2010: 39–42; Garrett ym. 2003: 15.) Käytän tutkimuksessani sekä epäsuoria että suoraa tutkimusmenetelmiä. Pyrin näin laajentamaan perinteisistä kvantitatiivisista analyyseistä muodostu-

vaa, hieman kapeaksi moitittua kuvaa asenteista (kritiikistä ja monimenetelmäisyydestä ks. esim. Garrett ym. 2003: 219–220, 227–228; Soukup 2009: 89, 108).

Suomessa on tehty vasta niukasti kieliasennetutkimuksia, joten olen ottanut mallia ulkomaisista tutkimuksista. Esimerkiksi käyttämäni kuuntelutesti on sovellus verbal- ja matched guise -tekniikoista (tarkemmin alla). Tähän asti suomalaistutkijat ovat käyttäneet kuuntelutesteissä ääninäytteitä, joiden sisältö on eronnut suuresti toisistaan.² Pidin tärkeänä käyttää ääninäytteitä, jotka olisivat sisällöllisesti samankaltaisia ja joiden puhujat olisivat samanikäisiä ja -taustaisia. Tämän takia panostin ääninäytteiden hankintaan suunnittelemalla tietyntyyppiset, puheenaihetta ohjaavat puhetilanteet ja nauhoittamalla itse ääninäytteiden puhujat. Kuuntelutestin analyysit perustuvat pitkälti laskentaohjelma SPSS:llä tekemiini analyyseihin. Ulkomaisissa kieliasennetutkimuksissa tilastotieteen analyysien käyttö on yleistä.³

Metodisten kokeilujen lisäksi tutkimukseni täydentää kuvaa helsinkiläisten kieliasenteista. Vuosituhannen alussa Aila Mielikäinen ja Marjatta Palander kaipasivat tutkimusta eri puolilla Suomea, muun muassa Helsingissä, asuvien kieliasenteista (2002: 87). Tähän haasteeseen ovat vastanneet muun muassa Johanna Vaattovaara ja Henna Soininen-Stojanov (2006) ja Marjatta Palander (2007), jotka ovat tutkineet helsinkiläisnuorten kielellisiä asenteita ja murrerajauksia. Helsinkiläisten kieliasenteita on käsitelty myös Katja Pennanen (2008) vierasmaalaisiin aksentteihin asennoitumista tutkivassa pro gradussaan ja niitä on sivunnut myös Susanna Hagman (2009) slangia käsittelevässä pro gradussaan. Väljästi Helsinkiin ja kielellisiin asenteisiin linkittyviä ovat myös Heini Lehtosen (2004) monikielisyttä ja Anu Rouhikosken (2009) muuttajan tilanteista variaatiota tutkivat pro gradut. Oma tutkimukseni tuo lisävaloa helsinkiläisnuorten kielellisiin asenteisiin ennen kaikkea sen kautta, miten nuoret reagoivat kuulemiinsa murteellisiin ja murteettomiin ääninäytteisiin.

1.2 Keskeiset käsitteet ja metodit: asenne ja kuuntelutesti

Oleellinen käsite tutkimuksessani on **asenne**. Asenteen määrittely ei ole helppoa, ja määritelmät vaihtelevat mentalistisista behavioristisiin (Mielikäinen & Palander 2002: 88; Soukup 2009: 85; Garrett 2010: 19; Vaattovaara tulossa a). Asennetutkimuksen valtavirta on ollut pitkään kognitiivis-behavioristinen, jossa asennetta pidetään yksilön si-

---

² Poikkeuksena Katja Pennanen pro gradu (2008), jonka ääninäytteissä puhuttiin samasta aiheesta.

³ SPSS-ohjelmaa (Statistical Package for the Social Sciences) on käyttänyt esimerkiksi Soukup (2009: 109). SPSS-ohjelmaa on tätä ennen fennistiikassa hyödyntänyt Vaattovaara (2009a).

sällä vaikuttavana piirteenä tai psykologisena taipumuksena (ks. esim. Pälli 1999: 125–127). Kielentutkija Peter Garrett (2010: 20) muotoilee asenteen ”vähimmäismääritelmäksi” seuraavan: asenne on arvottava suhtautuminen jonkinlaiseen sosiaaliseen objektiin, ja lisäksi asenteen voidaan ajatella olevan sen verran pysyvä, että se on mahdollista identifioida. Näihin kahteen lähtöoletukseen myös oma tutkimukseni nojaa. Vaikka asenteet saattavat olla osittain tilanteessa muotoutuvia, niitä voi silti tutkia myös kvantitatiivisesti eikä vain kvalitatiivisesti (Garrett ym. 2003: 5).

Asennetta lähellä olevia, mutta siitä jollakin tavalla eroavia käsitteitä ovat **tavat, arvot, uskomukset, mielipiteet ja ideologiat** (*habits, values, beliefs, opinions, ideologies*), joista varsinkin mielipidettä käytetään usein synonyymina asenteille (ks. tarkemmin Garrett 2010: 30–35; Garrett ym. 2003: 9–11; Soukup 2009: 88–89). Asennetta lähellä on myös käsite sosiaalinen **stereotypia**. Stereotypiat ovat eräänlaisia ”kuvia päässä” siitä, millaisia tietyt ryhmät ovat (Lippmann 1965 [1922]: 59). Stereotypiat ylläpitävät jakoa ”meihin” ja ”muihin”, sisä- ja ulkoryhmään, ja niitä on yleensä vaikea muuttaa. Erilaiset vihjeet, kuten kielen varieteetit ja tyyli, voivat nostattaa esiin uskomuksia, että puhuja kuuluu johonkin tiettyyn sosiaaliseen ryhmään. Kun oletetaan ihmisen kuuluvan johonkin tiettyyn ryhmään, oletetaan hänellä olevan myös ominaisuuksia, joita hänen ryhmällään on. Tätä kautta stereotypiat vaikuttavat myös kieliasenteisiin. (Lippmann 1965 [1922]: 59; Garrett 2010: 32–33.)

Onkin vaikea erottaa asenne jotakin kielimuotoa kohtaan asenteesta tätä kielimuotoa käyttäviä ryhmiä ja ryhmän jäseniä kohtaan, sillä maallikot eivät osaa erottaa kieltä ja sen puhujia toisistaan (Niedzielski & Preston 2000: 302–314; Mielikäinen & Palander 2002: 103–104; Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 226; Garrett 2010: 16). Suomessa tärkeä ryhmäjaon peruste on ollut puhujien alueellinen tausta ja heimorajat. Kieliasenteiden ja heimostereotyyppien kytkeytyminen toisiinsa kuuluu esimerkiksi maallikoiden kuvauksissa ”rehdistä pohjalaismurteesta” tai ”iloisesta karjalaismurteesta”. Nämä kuvaavat enemmän kielenpuhujia kuin itse kieltä. (Mielikäinen & Palander mas: 103; Mielikäinen 2005: 114.)

Koska jo asenteen määritelmä on monimuotoinen, monimuotoisia ovat myös metodit, joilla asenteita pyritään tutkimaan. Sosiaalipsykologisessa kieliasennetutkimuksessa on nykyään vallalla monimenetelmäinen tutkimusote (Vaattovaara 2009a: 29). Esimerkiksi Garrett ym. (2003: 82–228) ovat sitä mieltä, että parhaiten asenteista saa kokonaiskuvan monia erilaisia metodeja käyttämällä, kuten he ovat tehneet tutkimuksessaan walesiläisnuorten kieliasenteista. Tutkimuksellani on yhteisiä piirteitä Garrettin,

Couplandin ja Williamsin tutkimuksen kanssa: kuuntelutestin metodiset ratkaisut ovat samankaltaiset, vastaajat ovat melko samanikäiset ja tutkittavana ovat asenteet alueellisia murteita kohtaan. Myös Susanna Kokon raahelaisten murrekäsityksiä ja -asenteita luotaavan kansanlingvistisen pro gradun (2010) kuuntelutestiosuus on metodeiltaan samankaltainen työni kanssa.

Tutkimukseni on monimenetelmäinen, koska käytän sekä suoria että epäsuoria tutkimusmenetelmiä ja sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusotetta. Esittelen seuraavaksi lyhyesti ne menetelmät, joita työssäni käytän, vaikkakin niiden tarkemmat kuvaukset olen sijoittanut aineiston esittelyyn ja analyysilukujen yhteyteen. Tutkimukseni ytimenä on kuuntelutesti. Pääaineistossa kuuntelutesti muodostui ääninäytteiden paikannustehtävästä ja vastaajien asenteita mittaavista Osgoodin ja Likertin skaaloista. Lisäaineistossa ääninäytteiden rinnalla oli ainoastaan kaksi avointa kysymystä.

Kuuntelutestinä käytin verbal guise -tekniikaksi kutsuttua sovellusta matched guise -tekniikasta. Sosiaalipsykologiasta peräisin olevassa matched guise -tekniikassa vastaajat kuuntelevat joukon äänitteitä, joissa yksi puhuja lukee saman tekstin eri tavoin. Vastaajat arvioivat jokaisen näytteen erilaisten asennetta mittaavien kysymysten avulla, ja heitä ohjataan luulemaan, että he arvioivat useita eri puhujia. Näytteitä erottaa toisistaan vain tutkijoiden säätämä murre, aksentti tai jokin kielenpiirre. Sen sijaan verbal guise -tekniikassa puhujia on useita, niin että kukin puhuja tuottaa vain yhden ääninäytteen omalla, luontaisella puhetavallaan. (Garrett 2010: 41–42; Campbell-Kibler 2007: 33–34; Soukup 2009: 87.) Omassa kuuntelutestissäni on yhteensä yhdeksän ääninäytettä, joista seitsemän on eri puhujien tuottamia (verbal guise -tekniikka, tästä lähtien VG) ja kaksi näytettä yhden kaksimurteisen puhujan tuottamia (matched guise -tekniikka, tästä lähtien MG). Näytteet eivät ole lukupuhuntaa vaan vapaampaa puhetta.

VG-tekniikkaa on käytetty monissa ulkomaisissa tutkimuksissa (esim. Garrett ym. 2003; Soukup 2009; Diercks 2002), samoin myös MG-tekniikkaa (mm. Lambert, Anisfeld & Yeni-Komshian 1965; Campbell-Kibler 2007). Fennistiikassa kuuntelutestien käyttäminen on vielä ollut varsin vähäistä. VG-tekniikkaa on käytetty muun muassa osana yhtä väitöskirjaa (Vaattovaara 2009a: 136–145), graduissa (mm. Kokko 2010; Pennanen 2008; Laurila 2008) ja kandidaatintutkielmissa (mm. Yliniemi 2009). MG-tekniikkaa on käytetty kandidaatintutkielmissa (mm. Mikkola 2007; Saaristo 2009).

MG-menetelmää (sama puhuja kaikissa näytteissä) on kritisoitu muun muassa teennäisyydestä ja karikatyyrimäisyydestä (ks. Garrett 2010: 57–59; Soukup 2009: 54, 86–87). Käyttämässäni VG-tekniikassa kunkin näytteen esittää eri puhuja, jolloin nämä

ongelmat väistyvät. Tietenkin myös VG-tekniikassa on omat ongelmansa, joista ensimmäinen liittyy sen määrittämiseen, kuinka paljon persoonallisuuspiirteet (esimerkiksi ikä, äänen väri) vaikuttavat evaluointeihin puhettavan lisäksi. Lukupuhunnan hylkäämisestä taas seuraa se ongelma, kuinka paljon näytteiden leksikaalinen vaihtelu vaikuttaa evaluointeihin. Suuremman autenttisuuden kääntöpuoli on siis suurempi tulkinnanvara tuloksissa (Soukup 2009: 86–87, 89–90). Tästä huolimatta muun muassa Garrett ym. (2003: 61–63) ja Campbell-Kibler (2007: 34–35) suosittelevat sosiaalista evaluointia tutkiville vähemmän kontrolloituja ääninäytteitä. Murteet ovat enemmän kuin vain fonologiaa, leksikaalisia ja morfosyntaksisia muotoja, sillä niihin kuuluu myös foneettisia, semanttisia ja pragmaattisia ilmiöitä, joita ei kuitenkaan ole niin paljon tutkittu (Garrett ym. mts: 62; Kuiri 2009: 30). Jälkimmäisiä ilmiöitä ei kontrolloidussa lukupuheessa olisi, joten tässä mielessä spontaanisti tuotettu puhemateriaali on aidompaa ja ”kokonaisempaa” murretta.

Asenteen lisäksi toinen tärkeä käsite on **evaluointi**. Mielikäinen ja Palander määrittävät evaluoinnin ”affektiiviseksi asennoitumiseksi kielenpiirteisiin” (2002: 99), ja käytän termiä evaluointi viittaamassa niihin arviointeihin, joita vastaajat ovat tehneet ääninäytteistä Osgoodin ja Likertin skaalan ja avointen kysymysten avulla. Kutsun siis vastaajien tekemää ääninäytteiden arvottamista ja arvioimista evaluoinniksi. Termin keskeisyydestä kertoo se, että koko sosiaalipsykologista kieliasennetutkimusta kutsutaan välillä nimellä ’speaker evaluation paradigm’ (Soukup 2009: 89).

Käytän myös käsitteitä **murre** ja **yleiskieli**. Murteella tarkoitan aluemurteita, joissa on leimallisia tai laajalevikkisiä murrepiirteitä, kun taas yleiskieltä käytän murteen jonkinlaisena vastakohtana siinä mielessä, että yleiskielinen puhe ei sisällä alueellisesti leimaavia murrepiirteitä. Yleiskielen synonyymina käytän muutamissa kohdin myös yleispuhekieltä tai yleissuomalaista puhekieltä. Käsitettä kirjakieli en käytä, sillä puheeseen viittaavana se on mielestäni ongelmallinen, enkä rinnasta yleiskieltä siihen. Se, mitä maallikot näillä käsitteillä tarkoittavat tai ymmärtävät⁴, ei ole tutkimukseni suoranaista aiheena, mutta sitäkin sivuan.

1.3 Tutkimuskysymykset ja työn rakenne

Helsinki on jo sadan vuoden ajan antanut mallia muun Suomen puhekielen kehitykselle (Paunonen 2006b: 13), jopa niin, että joissakin paikoissa nuoret tavoittelevat helsinki-

---

⁴ Maallikoiden käyttämistä kielimuotojen nimityksistä ks. esim. Mielikäinen & Palander (2002: 91–93).

läistä puhetyyliä ja pelkäävät erottuvansa helsinkiläisistä (ks. Palander 2007: 50 ja siinä mainitut lähteet). Kuitenkin vielä useammin pääkaupunkiseudun puhekieltä vieroksuutaan (ks. esim. Mielikäinen & Palander 2002: 102–103; Palander 2005: 75, 2007: 46). Mitä tämän kielellisen keskuksen nuoret sitten itse ajattelevat muista suomen kielimuodoista? Vierastavatko he murteellisia puhetapoja ja suosivatko oman alueensa puhetaapaa? Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan tässä tutkimuksessani. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Miten nuoret sanovat asennoituvansa murteisiin ja slangiin, eli millainen on heidän kielellinen maailmankuvansa?
- 2) Minne nuoret paikantavat ääninäytteet?
- 3) Miten helsinkiläisnuoret evaluoivat kuulemiaan ääninäytteitä?
- 4) Miten kuuntelutestin puhujien ja vastaajien ominaisuudet vaikuttavat asenteisiin?
- 5) Kuinka toimivilta käyttämäni menetit vaikuttavat kieliasenteiden tutkimisessa?

Tutkimukseni pääpaino on kolmessa ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä. Luvussa 3 (Helsinkiläisnuorten kielellinen maailmankuva) vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen esittelemällä suoralla menetelmällä saamiani tuloksia vastaajien kieliasenteista. Luvuissa 4–7 käsittelen VG-kuuntelutestillä pääaineistosta saamiani tuloksia. Luvussa 4 tarkastelen yleiskuvaa siitä, mitkä ääninäytteet vastaajat kokivat miellyttävimmän kuuloisiksi ja mitä ääninäytteitä vastaajat pitivät maalaisen tai kaupunkilaisen kuuloisina. Luvuissa 5 ja 6 kuvaan tarkemmin, miten vastaajat ovat evaluoineet eri ääninäytteitä. Evaluointien yhteydessä pohdin sitä, miten vastaajat ovat paikantaneet kuulemansa ääninäytteet. Luvussa 7 vertailen MG-puhujan evaluointeja. Samalla sivuan puhujan vaikutusta evaluointeihin sekä keskustelen käyttämäni metodeista. Luvussa 8 kuvaan kvalitatiivisen lisäaineiston antamaa kuvaa helsinkiläisnuorten kieliasenteista. Luvussa 9 valaisen kielellisten asenteiden suhdetta muun muassa vastaajien sukupuoleen ja asuinpaikkaan. Päätäntäluvussa 10 kokoan yhteen tutkimuksen päätulokset.

2 AINEISTO

Ennen kuin siirryn tutkimustulosten analysointiin, kuvaan vielä, millaista kuuntelutestiä ja kyselylomaketta käytin ja millaisia tutkimuksen vastaajat olivat.

2.1 Kuuntelutestin ääninäytteiden hankkiminen ja valinta

Halusin käyttää kuuntelutestissä sisällöllisesti ja tyyllillisesti mahdollisimman samankaltaisia ääninäytteitä, jotta vastaajien mielikuviin eivät vaikuttaisi liikaa esimerkiksi puheenaihe tai puhujien suuri ikäero. Muun muassa Campbell-Kibler (2007: 34–35), Laurila (2008: 66–68, 111–112) ja Kokko (2010: 98–100, 123) ovat havainneet, että ääninäytteiden puheenaiheet ja mahdollisesti myös puhujien ikä vaikuttavat paljon vastaajien mielikuviin. Erityisesti Laurilan (2008: 110–114) metodiset neuvot ohjasivat kuuntelutestin suunnittelua.

Lappalainen (2001: 91) toteaa, että nuoret osoittavat nimenomaan sanastollisin keinoin kuuluvansa johonkin ryhmään, joten oli oletettavaa, että tutkimieni nuorten evaluointeihin vaikuttaisivat ääninäytteiden sanasto ja puheena oleva aihe. Vanhoista, joihin nauhoitetuista murrenäytteistä en olisi löytänyt ääninäytteitä, jotka olisivat olleet sisällöllisesti ja sanastollisesti tarpeeksi samankaltaisia ja joissa puhujat olisivat olleet samanikäisiä. Koska VG-menetelmässä puhujat ovat joka tapauksessa eri ihmisiä, niin ideaalitalanne on, että he eroavat toisistaan esimerkiksi iän suhteen mahdollisimman vähän (ks. Soukup 2009: 103).

Jo olemassa olevien arkistojen ääninäytteet eivät myöskään useimmiten edusta nykykieltä, vaan äänitteet ovat vuosia tai jopa kymmeniä vuosia vanhoja. Näytteet ovat myös usein leimallisen murteellisia. En halunnut luoda teoreettista koeasetelmaa, jossa vastaajat olisivat kuunnelleet vain ”puhtaita” murteita, joita he eivät voisi kuulla arkielämässään ajallisen tai maantieteellisen etäisyyden takia. Kaiken edellä kertomani takia päädyin suunnittelemaan ja hankkimaan ääninäytteet itse.

Hain vapaaehtoisia puhujia Helsingin yliopiston opiskelijajärjestöjen ja osakuntien sähköpostilistojen kautta. Tarkoitukseni oli saada kuuntelutestiin murrenäytteitä eri puolilta Suomea, ja päädyin seuraavanlaiseen rajaukseen: etsin alle 30-vuotiaita puhujia Helsingistä, Hämeestä, Lounais-Suomesta, Savosta, Pohjois-Pohjanmaalta ja Lapista. Nauhoitin kaikkiaan 31 puhujaa, joilta kultakin on yhtäjaksoista nauhoitettua puhetta noin 10–30 minuuttia. Palkkioksi vapaaehtoiset saivat suklaalevyn. Kaikki nauhoitetut suostuivat siihen, että heidän äänitteensä arkistoidaan Kotimaisten kielten tutkimuskes-

kuksen Nauhoitearkistoon. Nauhoitin tarkoituksella useampia puhujia kuin varsinaiseen kuuntelutestiini tarvitsisin, sillä en voinut etukäteen tietää, ketkä puhujista sopisivat tutkimustarkoituksiini parhaiten.

Luetutin kullakin vapaaehtoisella puhujalla katkelman eräästä novellista. Lisäksi näytin jokaiselle muutamia kuvia (mainoksia, valokuvia, sarjakuvia ja sääkarttoja), joiden sisältöä pyysin kuvailemaan. Alun perin tarkoitukseni oli koota kuuntelutesti lukupuhuntana tehdyistä näytteistä, sillä oletin, että myös ääneen luetussa tekstissä kuuluisi jonkinlaisia murre-eroja. Tällä keinoin sisällön vaikutus evaluointeihin olisi saatu rajattua pois.

Jo muutaman ensimmäisen nauhoituksen jälkeen kuitenkin huomasin, että äänenluketekniikka ei sovellu tarkoituksiini, sillä murteellisuuksia ei lukupuhunnassa kuulunut, vaikka niitä olisi puhujan spontaanissa puheessa muuten ollutkin. Suomen kaltaiseen morfologiseen kieleen lukupuhuntaa hyödyntävät MG- tai VG-menetelmät soveltuvatkin selvästi huonommin kuin moniin muihin kieliin, joissa aksentti paljastaa keskeisiä sosiaalisia eroja.⁵ Suomen kielessä VG- tai MG-menetelmää ei voi siis käyttää lukupuhuntaa hyödyntäen, ellei halua kirjoittaa ”murteella” sitä, mitä puhujan on tarkoitus lukea. Tämä taas olisi epäaitoa ja teennäistä.

Koska lukupuhunta osoittautui epätarkoituksenmukaiseksi, kokeilin kahta muutakin menetelmää. Ensimmäinen oli, että vastaajat kuvailivat sääkartan perusteella, millaista säätä huomiseksi oli luvassa. Tässäkin sisältö rajautuisi tiettyyn aihepiiriin ja sanastoon. Ongelmaksi muodostui kuitenkin se, että suurin osa puhujista omaksui jonkinlaisen meteorologin roolin ja yleiskielisti puhettaan. Lisäksi suurin osa käytti television säätiedotuksista tuttuja, melko muodollisia fraaseja.

Tämä takia päädyin käyttämään toista menetelmää, joka oli kuvien selostus. Näin sain puheenaiheet jollakin tavalla rajatuksi menettämättä puheen luonnollisuutta ja murteellisuutta. En halunnut vastaajien puhuvan esimerkiksi itsestään ja harrastuksistaan, sillä halusin pitää puheenaiheet mahdollisimman persoonattomina, jotta kuulijat eivät perustaisi arvioitaan puhujan itsestään paljastamiin yksityiskohtiin. Toiset kuvat osoittautuivat enemmän puhetta herätteleviksi kuin toiset, mutta tässä oli myös persoonakohtaisia eroja. Lisäksi jotkin murrepiirteet, joista olin kiinnostunut, eivät tulleet esille

---

⁵ Lukupuhunta on ollut tuottoisa menetelmä indoeurooppalaisissa kielissä. Lukupuhuntaa hyödyntävää verbal guise -menetelmää on käytetty muun muassa englanninkielisessä ympäristössä (ks. esim. Bayard ym. 2001; Clopper, Conrey & Pisoni 2005), ranskankielisessä (Paltridge & Giles 1984), saksankielisessä (Soukup 2009), tanskankielisessä (Kristiansen 2004) ja ruotsinkielisessä ympäristössä (Bijvoet & Fraurud 2010).

kaikkien kuvien selostuksissa. Näistä syistä yhdeksän lopulta valitsemani ääninäytettä on kuuden eri kuvan selostuksista.

Kuvien selostamista on käyttänyt myös van Bezooijen (2002: 16). Muokattu VG-menetelmä oli käytössä myös Huygensin ja Vaughanin tutkimuksessa (1983: 209), jossa he pyysivät puhujia selostamaan muualta tulleelle merimiehelle, miten tämä pääsisi satamasta keskustan kirjastoon. Vielä vapaammin tätä metodia sovelsivat Garrett ym. (2003: 128–210), joiden nauhoittamat walesiläisnuoret kertoivat jostakin hauskasta tai nolosta tilanteesta, joka oli sattunut heille tai heidän tutulleen. Suomessa vastaavanlaista on soveltanut pro gradu -työssään Katja Pennanen (2008), jonka nauhoittamat puhujat selostivat näkemänsä Charlie Chaplinin lyhytelokuvan juonen.

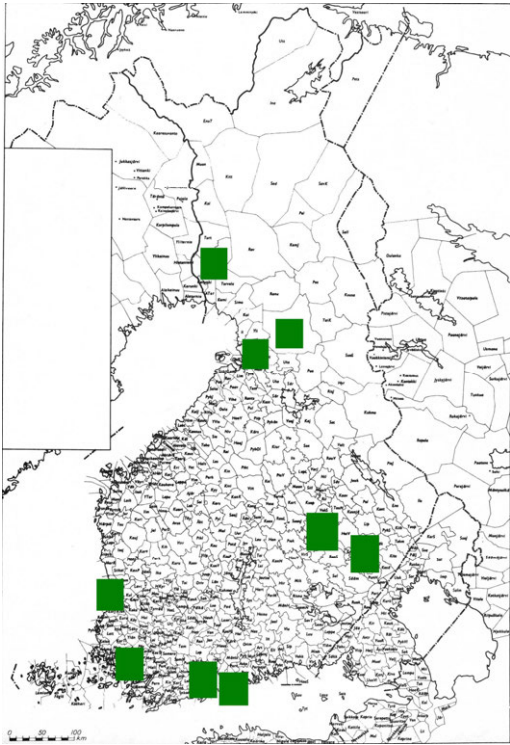
Kuuntelin 31 puhujan ääninäytteet läpi ja litteroin jokaisesta pari kohtaa, joiden arvelin soveltuvan kuuntelutestimateriaaliksi. Tarkempaan tarkasteluun otin vajaat parikymmentä puhujaa, joiden ääninäytteistä litteroin useampia sopivankuuloisia kohtia. Valitsin testiin kahdeksalta puhujalta yhdeksän lyhyttä ääninäytettä.

Kaikki kuuntelutestin puhujat olivat korkeakoulutettuja, joko opiskelijoita tai jo valmistuneita, ja he olivat iältään 20–31-vuotiaita. Kaikki puhujat asuivat nauhoitushetkellä pääkaupunkiseudulla, mutta viittaen heihin selvyiden vuoksi sen mukaan, mistä he ovat kotoisin. Lounaismurteiden alueelta oli turkulaismies, savolaismurteiden alueelta savonlinnalaisnainen ja leppävirtalaismies, pohjoispohjalaismurteiden alueelta pudasjärveläisnainen ja kiiminkiläismies ja pääkaupunkiseudulta helsinkiläis- ja espoolaisnainen. Lisäksi eräs Ylitorniossa ja Porissa asunut kaksimurteinen nainen puhui sekä peräpohjalaismurretta että lounaista välimurretta. Häntä kutsun ”ylitorniolaisnaiseksi” tai ”porilaisnaiseksi” ääninäytteen mukaan. Vaikka puhujia on kahdeksan, ääninäytteitä on yhdeksän.⁶ Olen merkinnyt seuraavaan karttaan paikat, joista puhujat ovat kotoisin.⁷

---

⁶ Alun perin tarkoitukseni oli ottaa mukaan myös kaksi hämäläismurteista näytettä, mutta tällöin testistä olisi tullut liian pitkä ja raskas. Toisaalta esimerkiksi Garrettin ym. kuuntelutestissä oli 14 ääninäytettä, mutta kokonaisuudessaan testi oli lyhyempi (2003: 148).

⁷ Poikkeuksena on *matched guise* -puhujia, jolle olen määrittänyt kaksi kotipaikkaa.

Kartta 1. Kuuntelutestin ääninäytteiden puhujien kotipaikat eteläisimmästä pohjoisimpaan: Helsinki, Espoo, Turku, Pori, Savonlinna, Leppävirta, Kiiminki, Pudasjärvi, Ylitornio.

Kuuntelutestiin valitsemani ääninäytteet edustavat sellaisia puhetapoja, joita todellisuudessaakin Helsingissä kuulee. Pääkaupunkiseudulle muuttaneiden murteet edustavat niin tasoittuneita kuin leimalliset piirteensä säilyttäneitä puhetapoja⁸. Helsinkiä on luonnehdittu suomalaisen puhekielen sulatusuuniksi (Paunonen 2005: 162; Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 245), ja muuttaja joutuu aina tekemään kielellisiä valintoja sen suhteen, säilyttääkö oman puhetapansa vai ei (Markkola 2006: 180). Ylipäätään yhä suurempi osa suomalaisista käyttää sellaista puhekieltä, joka ei paljasta mitään heidän alueellisesta taustastaan (Mantila 2004: 322). Koeasetelma tasoittuneine murteineen ei ole siis teorettinen, vaan helsinkiläisnuoret ovat arvioineet puhetapoja, joita he voisivat kuulla esimerkiksi kadulla tai julkisissa liikennevälineissä.

2.2 Kyselylomakkeen testaaminen

Käytin aineiston keräämisessä kyselylomaketta, sillä kyselylomakkeella saa tavoitettua monia vastaajia samanaikaisesti. Lomaketutkimuksen etu verrattuna haastatteluun on se, että tutkija on etäämmällä, jolloin omien todellisten asenteiden julkituonti on helpompaa

⁸ Tasoittuneella tarkoitan sitä, että murteet eivät edusta perinteisiä, leimallisia aluemurteita. En siis ota kantaa siihen, millaisia muuttajien puhetavat ovat olleet ennen pääkaupunkiseudulle muuttoa.

(Oppenheim 1992: 126). Lisäksi lomakkeessa kysymysmuoto on jokaiselle vastaajalle aina sama (Garrett ym. 2003: 34). Toisaalta kyselyihin saatetaan ohjeista huolimatta suhtautua kuin kokeisiin, jolloin niiden arvellaan mittaavan osaamista (Mielikäinen & Palander 2002: 89). Koetin välttää tätä korostamalla sitä, että oikeita tai vääriä vastauksia ei ole.

Kuvailen seuraavaksi lyhyesti käyttämäni pääaineiston kyselylomakkeen (ks. liitettä 1).⁹ Pääaineiston kyselylomakkeessa oli vain kvantifioitavissa olevia monivalintakysymyksiä, kun taas lisäaineiston kyselylomakkeessa oli avoimia kysymyksiä. Tarkemmat kuvaukset näistä olen sijoittanut analyysilukuihin. Testasin kuuntelutestin ja lomakkeen toimivuutta tuttavistani koostuvalla testiryhmällä,¹⁰ ja kommenttien perusteella lyhensin ja muokkasin lomaketta. Lopullisen kyselyn täyttämiseen meni oppilailta 60–75 minuuttia. Kyselin kommentteja ja parannusehdotuksia kuuntelutestiin myös ensimmäiseltä varsinaiselta vastaajaryhmältä, jolla teetin testin. Heiltä saamani myönteisen palautteen perusteella päätin pitää kuuntelutestin samanlaisena kuin se oli.

Tehtävässä 1 kysyin, miltä puhujan puhetapa kuulostaa, eli millainen mielikuva puhujasta tulee. Vastausvaihtoehtoina oli erilaisia vastakohtapareja (esimerkiksi *ystävällinen–epäystävällinen*, *kylmä–lämmin*), joiden välillä oli viisiportainen asteikko. Tällaista tehtävätyyppiä kutsutaan Osgoodin skaalaksi. Testiryhmän kommenttien perusteella muutin muutamia vastakohtapareja. Tehtävässä 2 tiedustelin, kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön ja voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi. Vastausvaihtoehtona oli viisiportainen asteikko ääripäiden *en mielelläni – luultavasti ei* ja *hyvin mielelläni – luultavasti kyllä* väliltä. Tällaista samanmielisyyden astetta mittaavaa asteikkoa kutsutaan Likertin skaalaksi.

Tehtävässä 3 vastaajien piti arvioida, mistä puhuja on todennäköisimmin kotoisin. Vastausvaihtoehtoina oli 22 erilaista paikkaa, joista vastaajien piti valita vähintään yksi. Näitä vastausvaihtoehtoja testaajani kritisoivat, ja muutinkin niitä heidän ohjeidensa mukaan. Muutin ilmansuuntapohjaiset nimet (esim. Itä-Suomi) maakuntien nimiksi (esim. Savo) ja jätin pois *kaupungista* ja *maaseudulta* -vaihtoehdot. Tehtävässä 4, joka oli viimeinen tehtävä, vastaajien piti ottaa kantaa yhdeksään väittämään. Väittämät

---

⁹ Kyselylomakkeen suunnittelussa olen ottanut mallia Vaattovaaran (2009), Campbell-Kiblerin (2007) ja Kokon (2010) kyselylomakkeista.

¹⁰ Testiryhmäläiset olivat parikymppisiä korkeakouluopiskelijoita, yksi mies ja kolme naista.

edustivat erilaisia käsityksiä ja asenteita murteita, slangia ja yleensä kieltä kohtaan. Tehävä oli Likertin skaalan mukainen.

2.3 Tutkittavat

Valitsin tutkimusalueeksi Helsingin, sillä vaikka Helsinki on keskeinen kielellisten vaikutteiden lähde, helsinkiläisten kielellisiä asenteita on tutkittu melko vähän. Helsinki oli itselleni luonteva tutkimuskohde myös siksi, että olin muuttanut sinne opiskelemaan ja asu(i)n siellä. Pro graduni linkittyy osaksi Helsingin yliopiston ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteishanketta *Helsingin suomea: Monimuotoisuus, sosiaalinen identiteetti ja kielelliset asenteet kaupunkiympäristössä*.

Valitsin tutkittavaksi ryhmäksi koululaiset, koska koululaisia on helpompi saada vastaajiksi kuin aikuisia. Koululaisten tai opiskelijoiden käyttäminen kieliasennetutkimuksen vastaajina on hyvin yleistä (ks. esim. Soukup 2009; Palander 2007; Vaattovaara 2009a). Lukiolaiset valitsin siksi, että halusin tutkia mahdollisimman lähellä täysi-ikää olevien kieliasenteita, ja lukioissa oppilasaines on heterogeenisempaa kuin aloittain jakautuneessa ammattikoulutuksessa.

Otin keväällä 2010 sähköpostilla yhteyttä yhteensä 34 helsinkiläiseen äidinkielenopettajaan kymmenessä eri lukiossa ja kysyin, voisinko tulla heidän äidinkiellentunnilleen keräämään aineistoa. Valitsin lukiot sen perusteella, että saisin maantieteellisesti ja oppilaiden lähtötason mukaan mahdollisimman kattavan otoksen helsinkiläisistä lukiosta. Lähestyin kuitenkin vain suomenkielisiä lukioita. Tällainen tutkittavien valintamenetelmä on yhdistelmä ryväs- eli klusteriotantaa ja ositettua otantaa (ks. tarkemmin Nummenmaa 2009: 28–29). Sain vastauksen yhteensä 13 opettajalta, joista kahdeksan kanssa sovin heidän oppitunnilleen menemisestä. Nämä kahdeksan opettajaa olivat kuudesta lukiosta. Helsingissä oli vuonna 2009 lukioita yhteensä 20, joista suomenkielistä opetusta antoi 16 (Tilastokeskus 2011a), joten otokseni kuusi lukiota kattaa yli kolmasosan suomenkielisistä lukioista. Opetusryhmiä, joiden tunneille menin tutkimustani toteuttamaan, oli yhteensä kymmenen.

Aineistoni kouluista yksi on erikoislukio ja viisi yleislukioita. Kolme lukioista on kaupungin kouluja, kaksi yksityisiä, joista toinen maksullinen, toinen ilmainen, ja yksi valtion omistama. Kahdessa lukiossa alin keskiarvoraja, jolla lukioon pääsi sisään, oli 7–8, yhdessä lukiossa 8–9 ja yhdessä 9–10. Yhdessä lukiossa ei ollut sisäänkäyntiin keskiarvorajaa, vaan haastattelu, ja yhdessä lukiossa oli käytössä valintakoe. Otokseni

oppilaat ovat lähtötaitoiltaan siis varsin erilaisia, ja erilaisia ovat myös ne koulut, joissa he opiskelevat.

2.3.1 Pääaineisto

Seuraavaksi käyn läpi, millaisista taustoista vastaajani ovat lähtöisin. Samalla käy ilmi, millainen ja kuinka edustava otos tutkimani 221 oppilasta ovat. Otoksen edustavuus tarkoittaa sitä, että otos on tarpeeksi laaja ja että se vastaa olennaisilta osin populaatiota, jota edustamaan se on valittu. Edustavasta otoksesta saadut tutkimustulokset ovat yleistettävissä koko populaatiota koskeviksi. (Ks. Nummenmaa 2009: 24–30.) Kieliasenne-tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että vastaajien ominaisuuksien tietäminen on tärkeää, jotta tietää, keiden asenteita on tutkinut ja kuinka pitkälle tuloksia voi yleistää (Garrett 2010: 98). Populaatio, jota tutkin, on suomenkielisten helsinkiläislukioiden oppilaat. Tietyin rajoituksin tutkimustulokseni voi yleistää koskemaan myös muita helsinkiläisnuoria.

Aiempiin tutkimuksiin verrattuna otostani (221 oppilasta) voi pitää varsin isona.¹¹ Eniten vastaajia tutkimuksessani oli erikoislukiosta (63 vastaajaa, 29 %). Kyseisen lukion vastaajista suurin osa (86 %) oli naisia, mikä valitettavasti vääristää tuloksia sillä tavalla, että koko vastaajajoukossa on enemmän naisia kuin miehiä. Miehiä kaikista vastaajista on 34 % (76) ja naisia 65 % (144).¹² Otoksessani on kymmenen prosenttiyksikköä enemmän naisia kuin keskimäärin uusimaalaisissa lukiolaisissa.¹³ Toiseksi eniten vastaajia oli eräästä keskikaupungin lukiosta, yhteensä 19 % (42) kaikista vastaajista, ja kolmanneksi eniten eräästä pohjoishelsinkiläisestä lukiosta (37, 17 %). Koillishelsinkiläisestä lukiosta oli 13 % (29 vastaajaa), itähelsinkiläisestä lukiosta 13 % (28) ja etelähelsinkiläisestä lukiosta 10 % (22) vastaajista.

Seuraavasta käy ilmi vastaajien syntymävuosi ja sen perusteella laskettu ikä sekä se, kuinka monetta vuotta tutkittavat olivat lukiossa. Lisäksi vastaajien kielitausta on kuvattu. Suurin osa tutkimukseen vastanneista oli täyttänyt tai täytti tutkimusvuonna 18 vuotta ja oli lukion toisella luokalla.

---

¹¹ Vertailun vuoksi: Soukupilla oli vastaajia 242 (2009: 101), Kristiansenilla 83 (2004: 176), Kerswillillä 37 (2002: 157) ja Vaattovaaralla ja Soininen-Stojanovilla 61 (2006: 228).

¹² Yksi vastaajista jätti kertomatta sukupuolensa.

¹³ Koko Uudellamaalla suomenkieliseen lukio-opetukseen vuonna 2009 osallistuneista 44 % oli miehiä ja 56 % naisia (Tilastokeskus 2011b). Paikkakuntaakohtaisia tilastotietoja ei ollut saatavilla.

Syntymävuosi ja ikä v. 2010:	Lukiossaoloaika:	Äidinkieli:
1991 (19 vuotta): 10 % (n = 22)	1. vuosi: 23 % (51)	suomi: 91 % (202)
1992 (18 v.): 66 % (145)	2. vuosi: 71 % (157)	suomi ja jokin muu: 5 % (11)
1993 (17 v.): 24 % (52)	3. vuosi: 5 % (12)	muu kuin suomi: 4 % (8)
1994 (16 v.): 1 % (2)		

Melkein kaikki vastaajat ilmoittivat äidinkielekseen suomen, joko ainoana tai toisena äidinkielenä. Kaikista helsinkiläisistä ilmoitti äidinkielekseen suomen 87 % vuonna 2004 (Paunonen 2006b: 24). Otoksessa on suomenkielisiä hieman enemmän kuin keskimäärin helsinkiläisissä, koska tutkimuskouluihin ei kuulunut ruotsin- tai muunkielisiä lukioita ja koska teetin testin juuri äidinkielenä enkä esimerkiksi suomi toisena kielenä -tunnilla. Tutkimuksen kannalta ei ole ongelma, että pieni osa vastaajista ei puhu suomea äidinkielenään, sillä yhtäläillä on oletettavaa, että heillä on asenteita ja mielipiteitä erilaisia suomen varieteetteja kohtaan. Lisäksi heidän osallistumisensa suomenkieliseen lukio-opetukseen kertoo siitä, että he osaavat suomea hyvin.

Asuin- ja synnyinpaikan suhteen vastaajat jakautuivat seuraavasti:

Syntymäpaikka:

Helsinki: 72 % (n = 158)
Espoo: 7 % (15)
Vantaa: 4 % (9)
muualla Suomessa: 14 % (31)
ulkomailla: 4 % (8)

Asuinpaikka:

Helsinki: 73 % (161)
Espoo: 7 % (16)
Vantaa: 10 % (23)
muualla Suomessa: 10 % (21)

Asumisaika Helsingissä:

Koko tai melkein koko ikänsä: 58 % (128)
10 vuotta tai enemmän: 10 % (21)
5–9 vuotta: 5 % (11)
1–4 vuotta: 11 % (25)
0 vuotta: 16 % (36)

Asumisaika pk-seudulla:

Koko tai m. k. ikänsä: 75 % (166)
10 vuotta tai enemmän: 7 % (15)
5–9 vuotta: 5 % (11)
1–4 vuotta: 7 % (15)
0 vuotta: 6 % (14)

Oletin tutkivani ennen kaikkea Helsingissä asuvia nuoria, mutta otoksessani onkin vain kolme neljäsosaa helsinkiläisiä, loput muualla asuvia. Suurin osa muualla kuin Helsingissä asuvista oppilaista opiskeli erikoislukiossa tai etelähelsinkiläisessä lukiossa. Koko ikänsä tai melkein koko ikänsä Helsingissä oli asunut hieman yli puolet vastaajista ja pääkaupunkiseudulla kolme neljäsosaa vastaajista. Tämä on sinänsä luonnollista, onhan pääkaupunkiseutu paikka, jonne ja josta muutetaan hyvin paljon. Mukana otoksessa on myös pieni ryhmä, joka ei ole koskaan asunut pääkaupunkiseudulla. Aineisto vastaakin melko hyvin pääkaupunkiseudun asukaspuhjan – ja kävijäpuhjan – hetero-

geenista luonnetta, jota Vaattovaara ja Soininen-Stojanov (2006: 249) toivoivat tulevien kieliassennetutkimusten näkökulmaksi.

Helsingissä asuvat vastaajat jakautuivat eri puolille Helsinkiä seuraavasti:

Itä-Helsinki: 39 % (n = 62)
Pohjois-Helsinki: 32 % (51)
Länsi-Helsinki: 7 % (11)
Etelä-Helsinki ja keskusta: 15 % (24)
ei tietoa: 8 % (13)

Helsingiläisistä vastaajista suurin osa asui siis Itä- tai Pohjois-Helsingissä.

Helsingin lukiolaisista ei ole olemassa sellaisia tilastotietoja, joihin voisin verrata otokseni ominaisuuksia, mutta oletan, että yhdistämällä ositetun ja klusteriotannan (ks. edellä) olen saanut Helsingin lukiolaisia melko hyvin kuvaavan tutkimusjoukon. Tätä edesauttaa myös otokseni suuri koko. Ainoa pieni varaus on, että otoksessani on naisia enemmän kuin uusimaalaisissa lukioissa keskimäärin. Saamani tutkimustulokset voi siis yleistää kuvaamaan Helsingin lukiolaisten asenteita, mutta koska otoksesta puuttuvat ammattikoulujen opiskelijat, vailla jatko-opiskelupaikkaa olevat samanikäiset ja muissa kuin suomenkielisissä lukioissa opiskelevat, tutkimustuloksia ei voi yleistää kaikkia helsinkiläisnuoria edustavaksi. Kutsun silti välillä vastaajiani helsinkiläisnuoriksi tai nuoriksi välttääkseni helsinkiläislukiolaiset-sanan toistoa, mutta en tarkoita tällä sitä, että tutkimustuloksia voisi yleistää kaikkia helsinkiläisnuoria tai nuoria koskeviksi.

2.3.2 Lisäaineisto

Varsinaisen pääaineiston lisäksi keräsin myöhemmin, tammikuussa 2011, pienen kvalitatiivisen lisäaineiston syventämään ja vahvistamaan analyyseja. Keräsin aineiston pohjoishelsinkiläisessä lukiossa kahdella äidinkielen tunnilla. Vastaajia oli 19, joista yksi asui Vantaalla, mutta muut Helsingissä. Vastaajien keski-ikä oli 18 vuotta, ja heistä 11 oli naisia ja 8 miehiä. Yksi miesvastaaja oli osallistunut myös kuuntelutestiin reilu puoli vuotta aiemmin. Lisäaineiston keräsin kuuntelutestin avulla, joka perustui samoille ääninäytteille – samassa järjestyksessä soitettuna – kuin varsinainen kuuntelutestikin. Lisäaineiston vastaajilta kysyin kuitenkin vain kaksi avointa kysymystä: miltä puhuja kuulostaa ja onko hänen äänessään jotakin, mikä kiinnittää huomiota (ks. liitettä 2).

Avointen kysymysten tai haastattelujen avulla kerätty evaluoiva aineisto täydentää ja syventää asenneskaaloista tehtyjä tilastollisia analyyseja (Garrett 2010: 96–97, 199; Garrett ym. 2003: 36–37, 64–65, 106; Campbell-Kibler 2007: 35; Soukup 2009: 57).

Valmiiksi annetut vastausvaihtoehdot, jollaisia käytin pääaineiston keräämisessä, ovat työläämpiä valmistella kuin avoimet kysymykset, mutta niiden analysointi on nopeampaa ja helpompaa kuin avointen vastausten. Keruumenetelmien erilaisesta rasittavuudesta johtuen kvalitatiivisessa aineistossani on ainoastaan parikymmentä vastaajaa, kun taas kvantitatiivisessa pääaineistossani yli kaksisataa. Lisäaineiston kerääminen ja analysointi kuitenkin kannatti, sillä avoimilla kysymyksillä sain arvokasta lisätietoa, joka vahvisti ja selvensi varsinaisen kuuntelutestin tuloksia. Nostan esille lisäaineiston vastaajien sanallisia evaluointeja kuuntelutestin analyysin lomassa, mutta omistan lisäksi luvun 8 tämän aineiston syvempään analyysiin.

Garrett ym. (2003: 37–38) esittävät, että siihen, kerätäänkö asenteista tietoa avoimin kysymyksin vai valmiilla vastausvaihtoehdoilla, kytkeytyy teoreettinen kiista siitä, mitä asenteet ovat. Valmiiden vastausvaihtoehtojen tarjoaminen implikoi, että asenteita voi ilmaista yksinkertaisina esityksinä, joiden voimakkuus vaihtelee. Avointen kysymysten esittäminen implikoi, että asenteet ovat edellä esitettyä diskursiivisempia ja että niihin pääsee parhaiten käsiksi kontekstin kautta. Garrett ym. eivät torju kumpaakaan mallia, vaan suosittelevat niiden käyttöä toisiaan tukemassa (mp).

3 HELSINKILÄISLUKIOLAISTEN KIELELLINEN MAAILMANKUVA

Kyselylomakkeen lopussa oli tehtävä, jossa pyysin vastaajia ottamaan kantaa erilaisiin murretta, slangia ja kieltä koskeviin kysymyksiin. Siinä missä kuuntelutestillä tutkin vastaajieni kieliasenteita epäsuorasti, tällä viimeisellä tehtävällä tutkin vastaajieni asenteita suoraan.

Tehtävässä oli kymmenen väittämää, joihin vastaajien piti ottaa kantaa (ks. liite 1, viimeinen sivu). Vastausvaihtoehtoja oli viisi: *täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, en osaa sanoa, jokseenkin samaa mieltä ja täysin samaa mieltä*. Tällaista viisi- tai seitseenportaista asteikkoa kutsutaan Likertin skaalaksi, ja se on lomaketutkimuksissa usein käytetty suora asennetutkimusmenetelmä (ks. esim. Garrett ym. 2003: 26, 40–42). Menetelmän heikkouksia on se, että ihmiset ovat taipuvaisia vastaamaan niin kuin he ajattelevat olevan sosiaalisesti hyväksyttävää. Tämän takia vastausten anonymiteetti on tärkeä. Kysymyksillä ei saa myöskään johdatella, niin että jo kysymyksestä tietää poliittisesti korrektin vastauksen. (Garrett 2010: 43–44). Yritin välttää tätä muotoilemalla väitteet niin, että ”poliittisesti korrekti” vastaus ei ilmennyt kysymyksenasettelusta eikä ”korrektein” vastaus myöskään ollut automaattisesti *täysin samaa mieltä*.

Tarkastelen seuraavaksi, miltä helsinkiläisnuorten kielelliset asenteet näyttävät heidän itsensä arvioimina. Alkuperäisessä kyselylomakkeessa väittämät oli esitetty satunnaisessa järjestyksessä, mutta tuloksien esittelyä varten olen jaotellut ne aihepiireittäin murretta ja slangia käsitteleviksi alaluvuiksi. Sivuan myös, kuinka tärkeänä osana persoonaa vastaajat pitävät puhetapaa.

Muutama oppilas jätti vastaamatta tehtävään ja muutama ei ollut vastannut kaikkiin väittämiin. Näitä puuttuvia vastauksia en ole ottanut huomioon. Lisäksi muutama oli sekoittanut tehtävän rivit niin, että jollakin rivillä oli kaksi rastia ja sitä edeltävällä tai seuraavalla ei yhtään. Olen päätellyt erään lukemista ja kirjoittamista opettavan luokanopettajan kanssa, mille riveille rastit oli tarkoitettu.

3.1 Suhtautuminen murteisiin

Halusin selvittää eri väittämien avulla, millaisena vastaajat näkevät murteiden aseman ja miten he suhtautuvat murretta puhuviin ihmisiin. Oletukseni oli, että murteet ovat helsinkiläisnuorille etäinen ja sitä kautta melko neutraali tai jopa vierastettava asia. Vastauksissa suhde murteisiin oli kuitenkin toisenlainen.

Yli puolet vastaajista (54 %) oli mielestään tottunut kuulemaan erilaisia murteita. Neljäsosa (25 %) ei ollut mielestään kovin tottunut kuulemaan erilaisia murteita, mutta vain kymmenesosa (9 %) piti murteita itselleen vieraina. Lisäksi 13 % ei osannut ottaa kantaa. Vastaajista 7 % oli asunut Suomessa muuallakin kuin Uudellamaalla, joten ainakin näillä vastaajilla voi olla omakohtaista kokemusta muunlaisista murteista.

Vastaajista puolet (49 %) oli sitä mieltä, että murteella puhumiseen ei liity minäkäänlaista tyhmäksi leimautumisen vaaraa. Tämä tulkinta perustuu väittämään *[m]urteella puhumista kannattaa välttää, jos haluaa vaikuttaa fiksulta*, josta puolet vastaajista oli eri mieltä. Sen sijaan viidesosa (20 %) vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään ja vajaa kolmasosa (30 %) oli sitä mieltä, että murteella puhumista kannattaa välttää, jos haluaa vaikuttaa fiksulta. Tämän perusteella murteella puhuminen saa varovaisen tuen helsinkiläislukiolaisilta, mutta heidän suhtautumisensa murteisiin ei ole yksioikoisen positiivista.

Sen sijaan suurin osa (82 %) oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että ihmisten pitäisi olla ylpeitä omasta murteestaan. Ainoastaan 6 % vastaajista oli sitä mieltä, että murteissa ei ole ylpeilemisen aihetta, ja 11 % ei osannut sanoa, pitäisikö ihmisten olla ylpeitä omasta murteestaan. Tämä tulos ei ole mitenkään yllättävä, sillä nykyisen murremyönteisyyden aikana (murrebuumista ks. esim. Koski 2002: 69–71) lienee poliittisesti korrektia ja myös helppoa sanoa, että murteet ovat hyvä asia ja että murteen puhujan tulisi olla murteestaan ylpeä. Kuitenkaan joka kymmenes vastaaja ei syystä tai toisesta ottanut väitteeseen kantaa, ja pieni vähemmistö ei nähnyt murteissa syytä ylpeilyyn.

Murremyönteisiä vastauksia tämänkaltaiseen kysymykseen on saatu myös muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Vaattovaaran tutkimista peräpohjalaisista pellolaislukiolaisista kaikki paitsi yksi 55:stä olivat täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että ihmisten pitäisi olla ylpeitä murteestaan (2009a: 98). Vaikka ääneen lausuttu murremyönteisyys näyttää olevan Suomessa trendi ja murteet muodissa, murremyönteisyyden laajuudessa lienee paikallisia eroja, sillä tutkimani helsinkiläislukiolaiset suhtautuivat hienman pellolaisnuoria negatiivisemmin murteisiin.

Lähestyin vastaajien murreasenteita myös toisen väittämän kautta. Lomakkeessa oli väite, että *[o]llisi hyvä, jos kaikki puhuisivat neutraalia puhekieltä oman murteen sijaan*. Suurin osa vastaajista (68 %) oli joko täysin jokseenkin eri mieltä väitteen kanssa. Noin 16 % ei osannut sanoa kantaansa, ja 15 % oli joko jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että neutraali puhekieli olisi murteella puhumista parempi vaihtoehto. Kaksi

kolmasosaa vastaajista sallisi siis laajan murteiden käytön, mutta joka kolmas vastaajista joko vaihtaisi murteet neutraaliin puhekieleen tai ainakin haluaisi vielä pohtia asiaa.

Marja Saanilahti lähestyi virtolaisnuoria hieman samantapaisella kysymyksellä – pitäisikö joidenkin ihmisten puhua yleiskieltä –, ja puolet nuorista vastasi kyllä, vajaa viidennes ei. Virtolaisnuorten mielestä yleiskieltä pitäisi puhua muun muassa uutisten lukijoiden, poliitikoiden ja opettajien. (Saanilahti 2003: 168–169.) Käytin *yleiskieli*-käsitteen sijasta *neutraali puhekieli* -ilmausta, sillä halusin välttää tällaiset assosiaatiot uutisten lukijoihin ja normitettuun puhekieleen. Mielikäinen ja Palander huomauttavatkin, että kyselylomakkeen sanavalintoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota kielimuodoista puhuttaessa, sillä kielitieteilijöiden ja ei-kielitieteilijöiden metakieli on erilaista (2002: 91).¹⁴

Tiedustelin myös, ärsyyntyvätkö vastaajat, jos he kuulevat jonkun puhuvan Helsingissä murretta. Vastaajista noin kaksi kolmasosaa (67 %) ei ärsyynny. Kuitenkin 13 % oppilaista koki jollakin tavalla ärsyttävänä murrepuheen Helsingissä. Vajaa viidennes (17 %) oppilaista ei osannut ottaa kantaa siihen, ärsyttävätkö Helsingissä murretta puhuvat ihmiset heitä. Silti vain 3 % vastaajista koki selkeästi ärsyttävänä sen, jos kuulisi Helsingissä murretta. Väite kuitenkin jätti avoimeksi sen, kuka puhuu ja missä tilanteessa – ja mitä murretta.

Yhteensä siis kuudesosa (16 %) vastaajista sanoi ärsyyntyvänsä ainakin jossakin määrin ihmisistä, jotka puhuvat Helsingissä murretta. Helsinkiläisten kielelliseen suvaitsemattomuuteen törmäsivät monet 1950- ja 1960-luvuilla Helsinkiin muuttaneet savolaiset ja pohjalaiset, mutta 1970-luvulta lähtien asenneilmasto on muuttunut murteille suopeammaksi (Nuolijärvi 1986: 68–72, 85–86, 121, 135–136). Tästä asennemuutoksesta huolimatta kaikuja ajattelutavasta, jonka mukaan murre ei kuulu Helsinkiin, on yhä kuultavissa myös 2010-luvun helsinkiläisnuorissa. Kuitenkin melkein puolet vastaajista (42 %) oli täysin eri mieltä väitteen kanssa. He eivät siis missään tapauksessa ärsyynny murretta Helsingissä puhuvista ihmisistä. Joka tapauksessa tämän väitteen valossa helsinkiläislukiolaiset eivät ole suhtautumisessaan murteisiin homogeeninen ryhmä. Vaattovaara ja Soininen-Stojanov luonnehtivat (2006: 245), että murteet eivät ”yleisesti ottaen” ärsyttäneet heidän tutkimiaan helsinkiläisnuoria, jotka suhtautuivat positiivisesti tai ainakin neutraalisti niihin, jotka säilyttivät murteensa. Toisaalta tiettyjä

---

¹⁴ Metakielten erilaisuuden takia avoimeksi jääkin, mitä vastaajani ajattelevat ”neutraalin puhekielen” tarkoittavan, mutta väitteessä se rinnastuu jonkinlaiseksi murteen vastakohtaksi.

murteita vastaajat pitivät ärsyttävinä (mas. 241). Yleinen ilmapiiri Helsingissä näyttää siis murteet hyväksyvältä, mutta särötön tämä kuva ei ole.

Voisi luulla, että sillä, kuinka tuttuja murteet ovat, olisi vaikutusta muihinkin kielellisiin asenteisiin, mutta SPSS:llä tekemieni laskelmien mukaan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta tällä ei ollut. Murteiden tuttuus vaikutti tilastollisesti merkitsevästi ainoastaan siihen, pitikö vastaaja murteella puhumista riskinä leimautua tyhmäksi (p-arvo 0,004)¹⁵. Onkin hieman yllättävää, että tottumus murteisiin ei näy positiivisempina asenteina murteita kohtaan.

3.2 Suhtautuminen slangiin

Selvitin kahden väittämän avulla myös sitä, mitä helsinkiläisnuoret ajattelevat Stadin slangista. Avoimeksi tietenkin jää, millaisia tarkempia merkityksiä vastaajat ovat antaneet lomakkeen käsitteelle *Stadin slang*. Heikki Paunonen huomauttaa, että Helsingin slangilla tarkoitetaan usein kahta eriaikaista ja erilaista kielimuotoa: vanhempaa suomalais-ruotsalais-venäläistä sekakieltä ja uudempaa nuorisokieltä (2006b: 57; slangin määritelmän problematiikasta ks. esim. Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 242; Hagman 2009: 90). Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin tutkimuksessa nuoret pääkaupunkiseutulaiset määrittivät usein oman kotiseutunsa puhutavan slangin kautta esimerkiksi ”slangihtavaksi puhekieleksi” tai ”lieväksi versioksi vanhasta Stadin slangista”, mutta vain harva määritteli itse puhumansa kielimuodon slangiksi. Silti vielä useammat vastaajat määrittivät pääkaupunkiseudun kielimuodon jonkinlaiseksi normaaliksi kieleksi tai yleiskieleksi. (2006: 233.) Hagmanin pro gradussaan (2009: 90–93, 98, 100) tutkimat nuoret helsinkiläisaikuiset mielsivät *slangin* merkitykseksi nimenomaan vanhan *Stadin slangin*, jota he eivät omasta mielestään käytä harvoja sanoja lukuun ottamatta. Nimistöön kohdistuvissa tutkimuksissa on ilmennyt, että nuorten samaistumisessa slanginkäyttäjiin ja slanginimien käytössä on alueellisia eroja (ks. Ainiala 2006: 113, 120). Aiempien tutkimusten perusteella ei siis voi suoraan olettaa, että tutkimukseni vastaajat ajattelisivat itse puhuvansa Stadin slangia, vaikkakin se on heille käsitteenä varmasti tuttu.

Oletin, että vastaajat hahmottaisivat Stadin slangin jotenkin erilaiseksi kuin murteet, mutta aineisto osoittaa toisin: vastaajista 70 % piti Stadin slangia ainakin jollakin tavalla murteena. Kyselylomakkeessa oli väite, että Stadin slangia on murre kuten muut-

---

¹⁵ P-arvon määritelmä sivulla 34.

kin murteet, ja 32 % vastaajista oli täysin samaa mieltä ja 38 % jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa. Vähemmistö vastaajista (11 %) ei halunnut ottaa kantaa. Jokseenkin eri mieltä slangin ja murteiden samankaltaisuudesta oli 15 %. Vain pieni vähemmistö (4 %) oli jyrkästi sitä mieltä, että slangia ei voi rinnastaa murteisiin. Toisin sanoen joka viides vastaajista ei pitänyt Stadin slangia murteena, mutta melkein kolme neljästä piti.

Aiemmissa tutkimuksissa on ollut toisin. Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin tutkimista pääkaupunkiseutulaisista nuorista useimmat pitivät pääkaupunkiseudun puhekielen erillään ”varsinaisista” murteista, joita heidän mielestään puhutaan muualla Suomessa. Vain harvat rinnastivat pääkaupunkiseudun puhekielen murteisiin. (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 235.) Myös Palanderin tutkimista helsinkiläisnuorista vain osa nimesi alueensa kielimuodon *Helsingin* tai *Stadin murteeksi*, ja kolmasosa luonnehti alueen kieltä yleis- tai kirjakieliseksi (2005: 27, 45, 49). Hagmanin haastattelusta helsinkiläisnuorista kaksi rinnasti slangin murteisiin, loput eivät (2009: 93, 95). Näyttää siltä, että tutkimani helsinkiläisnuoret mieltävät pääkaupunkiseudun puhettavan murteeksi, toisin kuin edellä mainittujen tutkimusten nuoret. Kysymyksenasettelut ja tutkimusmenetelmät ovat olleet eri tutkimuksissa kuitenkin erilaiset, mikä saattaa heijastua myös tuloksissa.

Hyvin monissa kieliäsenntutkimuksissa on käynyt ilmi, että muualla Suomessa Stadin slangia tai ylipäätään eteläsuomalaista puhetapaa pidetään jollakin tavalla leuhkan tai ylimielisen kuuloisena (ks. esim. Mielikäinen & Palander 2002: 102–103; Saanilahti 2003: 167; Kokko 2010: 86–88). Lisäksi karjalaisnuoret pitävät Helsingin seudun kieltä suomen toiseksi rumimpana murteena (Palander 2005: 85) ja pellolaisnuoret rumimpana (Vaattovaara 2009a: 147). Tämän takia kysyin vastaajiltani, kuulostaako slangia heidän mielestään leuhkalta. Näkemys slangin leuhkuudesta saa tukea myös helsinkiläisnuorilta, sillä heistä niinkin suuri osa kuin 37 % oli jokseenkin samaa mieltä väitteestä. Täysin samaa mieltä slangin leuhkuudesta oli 4 %. Leuhkana slangia ei pitänyt yhteensä 41 % vastaajista. Epävarmoja kannastaan oli viidesosa (18 %). Epävarmojen vastaajien suuri joukko voi johtua siitä, että he eivät ole varmoja slangin määrittelystä, tai sitten he eivät osaa tai halua sanoa kantaansa. Vertailun vuoksi kerrattakoon, että väittämään *Stadin slangia on murre kuten muutkin murteet* ei ottanut kantaa 11 %. Toisin sanoen, kun puhutaan slangia koskevasta ”faktoista” (esim. onko slangia murre), niin useammalla vastaajalla on jonkinlainen näkemys asiasta kuin silloin, kun pitäisi ottaa kantaa slangiin liittyvään affektiivisuuteen.

Vastaajat jakautuvat siis melkein tasan kahtia – toisella puolella ovat ne, jotka pitävät slangia leuhkana, ja toisella puolella ne, jotka eivät pidä. Välissä tasapainoilevat ne, jotka eivät osaa ottaa kantaa. On mielenkiintoista, että maakunnissa esiintyvä näkemys slangin leuhkuudesta saa osittaista tukea myös helsinkiläisnuorilta. Myös Vaattovaaran ja Soinin-Stojanovin tutkimuksessa osa haastatelluista nuorista nimesi liiallisen (Stadin) slangin käytön heitä itseään ärsyttäväksi puhettavaksi (2006: 241–242). Myös Hagmanin tutkimat nuoret helsinkiläisaikuiset ärsyntyivät muoti-ilmauksia vilisevästä ”teinislängistä” (2009: 95).

Palanderin tutkimista helsinkiläisnuorista osa sanoi, että ulkopaikkakuntalaisista Helsingin puhekieli saattaa kuulostaa ärsyttävältä tai leuhkalta, ja osa piti itsekin puhekieltään tylymmän kuuloisena kuin murteita. Palander tulkitsee, että pääkaupunkiseudulla kasvaneet ovat omaksuneet osan ulkopuolisten heihin kohdistamista negatiivisista stereotyyppioista. Helsinkiläiset eivät ole kielellisesti sen varmempia kuin muita murteita puhuvat, jotka puolestaan saattavat pelätä helsinkiläisten asenteita. (2007: 46, 49–50). Kuitenkin myös helsinkiläiset saattavat pelätä muiden negatiivista suhtautumista, sillä Hagmanin haastattelemat nuoret aikuiset ajattelivat, että puhumalla slangia muualla Suomessa voi joutua jopa fyysisen aggression kohteeksi (Hagman 2009: 95). Näyttää siltä, että samanlainen kielellinen epävarmuus heijastuu myös tutkimukseni helsinkiläisnuorissa, ja voisi sanoa, että vastaajien kielellinen itsetunto ei ole erityisen vahva (ks. termistä Preston 1999a: xxxiv, Niedzielski & Preston 2000: 66–77).

3.3 Suhtautuminen kieleen osana ihmisen identiteettiä

Kyselylomakkeen kymmenestä väittämästä kolme ei liittynyt suoraan murreasenteisiin. Kaksi näistä testasi sitä, kuinka tärkeänä ihmisluonteen kuvaajana vastaajat ylipäättään pitävät kieltä, ja kolmas väittäjä sitä, kuinka mielellään vastaajat tutustuvat uusiin ihmisiin. Käsittelen tässä kahden ensiksi mainitun kysymyksen tuloksia.

Koko tutkimukseni eräänlaisena peruspilarina toimii oletus siitä, että puhetapa on tärkeä osa ihmisen persoonallisuutta. Tästä seuraa, että se, miten ihminen puhuu, vaikuttaa siihen, millaisen kuvan hänestä saa. Tutkimukseltani putoaisi pohja, jos puhetapa ei olisi relevantti osa ihmisen persoonallisuutta tai jos kuuntelemalla toista ihmistä ei voisi saada jonkinlaista vaikutelmaa hänestä. Myös melkein kaikki vastaajat olivat samaa mieltä puhettavan tärkeydestä: noin 90 % heistä oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että puhetapa on tärkeä osa persoonallisuutta. Ainoastaan 6 % ei osannut sanoa kantaansa, ja 5 % oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väittämän kanssa. Lisäksi 91 %

vastaaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että se, miten ihminen puhuu, vaikuttaa siihen, millaisen kuvan hänestä saa. Taaskaan 5 % ei osannut ottaa kantaa ja 4 % oli eri mieltä. Epävarmojen osuudet olivat pienimmät kaikista kymmenestä väittämästä, joten senkin perusteella tulkitsen kyseisten väittämien olleen vastaajien mielestä helppoja kommentoida.

Tuloksista voi päätellä, että myös vastaajien mielestä on mielekästä arvioida ihmistä hänen puhetapansa perusteella. Tältä osin kuuntelutesti puoltaa paikkaansa kielellistä suhtautumista mittaavana välineenä. Tuloksia voi tulkita myös niin, että nuoret näkevät kielen ja puheen tärkeänä osana maailmaa ja ihmisten välistä toimintaa. Myös Marja Saanilahden tutkimat virtolaisnuoret olivat sitä mieltä, että murre on osa ihmisen persoonallisuutta (2003: 168). Vaikka käytin kyselyssä kuvausta *puhetapa* ja Saanilahti muotoilua *murre*, näyttää joka tapauksessa siltä, että ei-kielitieteilijät pitävät kieltä yksiselitteisesti ihmisen persoonaan kuuluvana piirteenä.

4 YLEISKUVA ÄÄNINÄYTTEIDEN EVALUOINNEISTA

Edellisessä luvussa tarkastelin sitä, mitä vastaajani ajattelevat yleisellä tasolla murteista, slangista ja kielestä. Mutta kuinka helsinkiläislukiolaiset arvioivat todellisia puhetapoja niitä kuullessaan? Sitä käsittelemässä ja kolmessa seuraavassa luvussa. Koska kielellinen variaatio kantaa mukanaan sosiaalisia merkityksiä, se voi tuottaa hyvinkin erilaisia asenteellisia reaktioita, jopa sosiaalista haittaa tai hyötyä (Garrett 2010: 2). Näiden sosiaalisten haittojen ja hyötyjen jäljille pyrin pääsemään kuuntelutestillä.

Tässä luvussa luon yleiskatsauksen siihen, miten lukiolaiset arvioivat eri ääninäytteitä suhteessa toisiinsa. Ensin esittelen näytteiden litteraatit, minkä jälkeen tarkastelen näytteiden kokonaisu miellyttävyyttä, selvyyttä, nopeutta ja maalaisuutta. Lopuksi tarkastelen, kuinka mielellään vastaajat tutustuisivat näytteiden perusteella puhujiin tai ottaisivat heidät ryhmätyöparikseen. Näin ääninäytteistä muotoutuu yleiskuva, jota vasten voi peilata yksittäisten näytteiden arvioita seuraavissa luvuissa.¹⁶

4.1 Ääninäytteet

Esittelen seuraavaksi lyhyesti kuuntelutestissä käyttämäni ääninäytteet. Keskeistä näytteissä ei ole, mistä niiden puhuja on kotoisin, vaan mitä piirteitä näytteissä on. Kaikissa näytteissä puhujat selostavat jotakin näkemäänsä kuvaa. Palaan näytteisiin ja niiden murrepiirteisiin tarkemmin luvuissa 5 ja 6.

Pääkaupunkiseutulainen puhetapa kuului kahdessa näytteessä:

.hhh aa, aivan nii_et toi, joo joo toi vaimo on, saa miehensä^k kiinni ye, yösyömisestä sillä et se on laittanu, et se muka iteⁿ nukkuu tuol mut sit se onkiv vahtimas sit keittiössä, £joo£ .hhh (Espoolaisnainen, 13 s.)

siin_on viis miestä, pukeutunu □ tosi tyylikkäästi, ja tota, öö, kaikilla on perinteiset, kaheksankytluvun vaatteet ja isot tukat ja, varmaa^l jotai □ rokkareita? siin_on tosi kirkkat, värit ja, niinju tollast, ei nyt ihan neonvärejä mutta^p pastellisävyjä, (Helsinkiläisnainen, 23 s.)

Tasoittunutta murretta oli kahdessa ääninäytteessä, joista ensimmäisessä oli jälkiä lounaisesta, jälkimmäisessä savolaisesta puhetavasta:

siin o^l joku sotkune huäne tai varastotilä, jätessäkkei, tualei, ruäholleikkuri tai joku vastaava puutarhakone, oisko tuäl joku sirkkelikin taustall_ autorrenkaita, ja pyöriä, pöytii ja sitte o jotai lautoja, epämääräst rojua. (Turkulaismies, 26 s.)

>ei ku nii lapsi on ilmeisesti ollu^h ↑hukassa< joo ja sitte isä löytää, ja sitte^l jälleennäkemine^l ja, sitte^l lapsi ei haluukkaa^l läht(e)ä enää poliisi(tt)en luota ((naurhdus)). (Leppävirtalaismies, 7 s.)

¹⁶ Vielä tarkemman kokonaiskuvan arvioinneista saa liitteestä 3, johon olen koontanut pylväsdiagrammit kaikista niistä arvioinneista, joita en tässä luvussa tarkemmin käsittele.

Lounais- ja hämäläismurteista väriä oli ”porilaisnaisen” puheessa:

jaa, täs kuvas on, tuä noi ni, toi, onks toi ny Kalle Paland(h)er ((nauraa)). £ja sit täs mainostetaa Valio Polar juustoo£ ((iloisesti)), sit täss_o Visseri suksii ja, kauheest kaikkii mitalei tual, roikkuu seinäs ja, sit, tota, soh vaa ja, sill_on kipsi jalas tol, äijäl ja, mitäs muut täs, (“Porilaisnainen”, 24 s.)

Itäisiä murrepiirteitä kuului savonlinnalaisnaisen katkelmassa:

mitähän täss_on t(h)apaht(h)unu tätä enne(h), £en mie ossaas sannoof, tuota, >e^m mie tiitä<. oisko noi poliisit, tehny^j jotain tollep pojalle ku_se noin kovasti^h huutaa, (Savonlinnalaisnainen, 15 s.)

Pohjoispohjalaismurretta oli kahdessa, peräpohjalaismurretta yhdessä näytteessä:

sit se, poika viijään polliisiasemalle, sielä se saa polliisihatun päähäⁿsä ja jäätelötuutin kätteesä ja itku o^l loppunu, sit sieltä tulee poja isä, huolestunneen näkösenä, ilösenä ku löytää pojan. poika ei ookka’ yhtä ilonen ku se, niin tykkäs_olla sielä polliisiasemalla, et se alkaa itkiä^k ku, sem pitäis lähtiäk kottii. hhh. (Pudasjärveläisnainen, 25 s.)

joo elikkä tuosa ekašsa ruu^wussa tuo poika itkee, sittep:, polliisi on siinä ja, ihmettellee sitä, ja ilmeisesti □ vie sen, tonnek kamarilles sitte^l ja ne antaa jäätelöä sille eli, (ne) lohduttellee sitä. (Kiiminkiläismies, 19 s.)

no, s_ei vissiin ensin niinköⁿ näje kunnolla. sill_on niinkö, se valittaa jollekkii huoltomiehelle että tämä lamppu on liiam pimiä, täst ei näje, ja sitte se huoltomies tullee sinne ja, kipuaa tuommoselle, nuille port^hailla, ja, ja iskee tuonne t^uommosen kauhian valo:hässäkän t^uonne kattoo^j ja sitte .hhh (“Ylitorniolaisnainen”, 23 s.)

4.2 Asennetta epäsuorasti mittaavat tehtävät

Kyselylomakkeen kaksi ensimmäistä tehtävää testasivat epäsuorilla menetelmillä vastaajien kieliasenteita (ks. liitettä 1), ja tämä luku perustuu näiden kahden tehtävän tuloksiin. Esittelen seuraavaksi tarkemmin nämä tehtävät.

Ensimmäisessä tehtävässä kysyttiin, miltä puhujan puhetapa kuulostaa, eli millainen mielikuva puhujasta tulee (ks. liite 1). Asteikon semanttiset ääripäät (esim. *ystävällinen–epäystävällinen*) oli nimetty, ja vastausvaihtoehtojen välillä oli viisiportainen asteikko. Tällainen tehtävä on niin sanottu Osgoodin skaala tai semanttinen differentiaali, jota käytetään yleisesti kieliasennetutkimuksissa (Osgood, Suci & Tannenbaum 1965; Soukup 2009: 105; Garrett ym. 2003: 63–66;). Toisessa tehtävässä kysyttiin, kuinka mielellään vastaajat ottaisivat kunkin puhujan parikseen ryhmätyöhön ja voisiko puhujasta tulla heidän hyvä ystävänsä. Vastausvaihtoehtojen välillä oli taas viisiportainen asteikko. Tämä tehtävätyyppi oli mukaelma niin sanotusta Likertin skaalasta, jolla mitataan vastaajan samanmielisyyttä suhteessa kysytyyn asenneobjektiin (Garrett 2010: 55–56).

Kieliasennetutkimuksessa on jaoteltu semanttisen differentiaalain vastakohtapareja niiden merkityksen mukaan eri luokkiin. Zahn ja Hopper (1985) ovat tietokonelaskelmien perusteella jakaneet asennetutkimuksissa käytetyt adjektiivit kolmeen ryhmään, joita he nimittävät etevämmyydeksi (*superiority*), miellyttävyydeksi (*attractiveness*) ja dynaamisuudeksi (*dynamism*). Garrett ym. (2003: 64) kuitenkin korostavat, että näitä luokkia ei tule pitää universaaleina. Usein tutkijat ovat kopioineet vastakohtaparit aiemmista tutkimuksista, mikä säästää aikaa ja vaivaa ja mahdollistaa tutkimusten paremman vertailtavuuden, mutta vaarana on, että kierrätetään samoja käsitteitä niiden merkityksellisyyttä kyseenalaistamatta (mp; Garrett 2010: 56). Tätä varten olisikin hyvä ennen jokaista asennetutkimusta tehdä pilottitutkimus, jolla selvitetäisiin, mitkä adjektiivit ovat kyseisen kieliyhteisön mielestä relevantteja kuvaamaan kieltä ja sen puhujia (Soukup 2009: 107).

En tehnyt varsinaista pilottitutkimusta, mutta testiryhmän kommenttien perusteella rajasin vastakohtaparien määrän 12:een ja muokkasin sanamuotoja paremmin nuorten kokemusmaailmaa vastaaviksi.¹⁷ Vastakohtaparit olin valinnut intuitioni avulla viidestä eri tutkimuksesta, joissa oli käytetty samanlaista semanttista differentiaalia kuuntelutestissä (Campbell-Kibler 2007; Soukup 2009; Vaattovaara 2009a; Bijvoet & Fraurud 2010; Kokko 2010).

Halusin selvittää, millainen puhetapa herättää vastaajissa myönteisiä tunteita, ja tästä syystä tutkimukseni adjektiivilista painottuu mittaamaan sosiaalisesta miellyttävyyttä (*ystävällinen–epäystävällinen, kylmä–lämmin, pehmeä–kova, ärsyttävä – ei ärsyttävä*). Etevämmyyttä mittaavia vastakohtapareja tutkimuksessa on yksi¹⁸ (*älykäs–tyhmä*) ja dynaamisuutta kuvaavia kaksi (*rento–jäykkä, tylsä–mielenkiintoinen*). Lisäksi mittasin puhetavan muodollisuutta adjektiiviparilla *virallinen–epävirallinen* ja urbaanisuutta ja nuorekkuutta adjektiiviparilla *katu-uskottava – ei katu-uskottava*. Adjektiiviparin *maalainen–kaupunkilainen* avulla mittasin sitä, millainen puhetapa kuulostaa vastaajista maalaismaiselta ja kuinka etäiseksi tai läheiseksi he mieltävät puhetavan urbaanin ympäristönsä näkökulmasta. Loput vastakohtaparit kuvasivat puheen prosodisia piirteitä

---

¹⁷ Garrett ym. huomauttavat, että aikuistutkijan tulee huomioida nuorten asenteita tutkiessaan tämän ikäluokan kielenkäyttötavat ja välttää liian ”aikuismaisia” termejä (2003: 64, 66).

¹⁸ Ulkomaisissa tutkimuksissa usein käytettyjä etevämmyyden mittareita ovat luokkatausta ja koulutustaso (Garrett 2010: 33), mutta suomalaislukiolaisille nämä eivät luultavasti ole kovin relevantteja.

(puhui hitaasti – puhui nopeasti, puhui selvästi – puhui epäselvästi).

Kyselylomakkeessa ei lukenut, mitä kukin viisiportaisen asteikon kohta tarkoittaa, mutta kerroin suullisesti jokaiselle luokalle, mitä kukin ruutu suurin piirtein tarkoittaa. Otin esimerkiksi *ystävällinen–epäystävällinen*-vastakohtaparin ja selitin, että ensimmäinen ruutu tarkoittaa sitä, että puhuja kuulostaa ystävälliseltä, toinen ruutu ”vähän ystävälliseltä” ja keskimäinen ruutu tarkoittaa neutraalin kuuloista tai sitä, ettei osaa sanoa miltä puhuja kuulostaa. Kerroin, että toiseksi viimeinen ruutu tarkoittaa sitä, että puhuja kuulostaa ”vähän epäystävälliseltä” ja viimeinen ruutu epäystävälliseltä.¹⁹

Osgoodin skaalaa käytettäessä joutuu valitsemaan, käyttäkö parillista määrää vastausvaihtoehtoja, jolloin vastaajan täytyy ilmaista kantansa, vai onko vastausvaihtoehtoja pariton määrä, jolloin keskimäinen niistä on neutraali tai en osaa sanoa -kanta. En osaa sanoa -vaihtoehdon puuttuessa tulkinnanvaraa ei jää, mutta tällöin vastaaja ei pääse ilmaisemaan mahdollisesti neutraalia asennettaan tai epätietoisuuttaan. (Garrett ym. 2003: 41; Garrett 2010: 55). Tästä syystä käytin paritonta määrää vastausvaihtoehtoja, jolloin asteikko sisälsi myös mahdollisuuden neutraaliin valintaan.

Likertin skaalassa (kysymyslomakkeen tehtävä 2) vastaaja joutuu pohtimaan samanmielisyyttään suhteessa esitettyyn väitteeseen, kun taas Osgoodin skaalassa (tehtävä 1) vastaaja arvioi, kumpi semanttinen ääripää kuvaa paremmin arvioinnin kohteena olevaa asiaa. Osgoodin skaalan etu verrattuna Likertin skaalaan on siinä, että vastaajan ei tarvitse ajatella niin paljon, vaan evaluoinnit ovat nopeampia ja alitajuisempia. Näin saatetaan välttää taipumus sosiaalisesti hyväksyttävään mielipiteeseen ja tutkijan miellyttämiseen. (Garrett 2010: 55–56.)

Tulosten analysointia helpottaakseni numeroin jälkikäteen jokaisen vastausvaihtoehdon niin, että negatiivisin vaihtoehto (esim. ”epäystävällinen”) sai arvon 1, toiseksi negatiivisin vaihtoehto (esim. ”vähän epäystävällinen”) arvon 2, neutraali tai en osaa sanoa -vaihtoehto arvon 3, toiseksi positiivisin vaihtoehto (esim. ”melko ystävällinen”) arvon 4 ja positiivisin vaihtoehto (esim. ”ystävällinen”) arvon 5. Nämä numeroarvot näkyvät myös käyttämissäni pylväsdiagrammeissa.

Analyysissa en keskity yksittäisten vastaajien tekemiin evaluointeihin vaan evaluointien keskiarvoihin. Vastaajien oli valittava jokin viidestä vaihtoehdosta, analyysin näkökulmasta siis viidestä kokonaisluvusta, mutta laskiessani kaikkien vastausten keskiarvoja tulos on yleensä jonkinlainen desimaaliluku, esimerkiksi 3,67. Näitä desimaali-

---

¹⁹ Käytin tutkimustilanteessa ilmaisua ”kuulostaa vähän X:ltä”, koska se oli mielestäni tilanteeseen sopiva puhekielinen ilmaus. Tässä tutkielmassa käytän kuitenkin termejä ”melko” tai ”hieman”.

lukuja ei tietenkään vastaa suoraan mikään sanallinen määritelmä. Keskiarvoon viitataan lyhenteellä $\bar{x}$, esimerkiksi ($\bar{x}$ 2,56). Vastausten keskimääräiseen hajontaan viitataan lyhenteellä SD, joka tulee englanninkielisestä käsitteestä standard deviation²⁰.

4.3 Puhujien kokonaismiellyttävyyys

Laskin jokaisen puhujan kokonaismiellyttävyyden keskiarvon niin, että käytin pohjana kyselylomakkeen tehtävistä 1 ja 2 saamiani tietoja. Otin huomioon tehtävästä 1 kaikki muut vastakohtaparit paitsi *puhui hitaasti – puhui nopeasti*, *puhui epäselvästi – puhui selvästi*, *epävirallinen–virallinen* ja *maalainen–kaupunkilainen*, sillä ei ole itsestään selvää, onko kaupunkilaisuus maalaisuutta tai epävirallisuus virallisuutta parempi. Lisäksi puheen nopeudella tai epäselvyydellä ei ole tekemistä varsinaisen murteisiin liittyvän puhutavan kanssa, joten jätin myös nämä vastakohtaparit pois.

Olen koonnut taulukkoon 1 tulokset siitä, kuinka kokonaismiellyttävänä vastaajat ovat eri puhujia pitäneet ja minne he ovat ensisijaisesti paikantaneet puhujat. Keskiarvoissa paras mahdollinen numeroarvo on 5 ja huonoin mahdollinen 1. Neutraalia suhtautumista kuvaa arvo 3. Toisin sanoen kaikki alle 3:n menevät arvot tarkoittavat keskimäärin negatiivista suhtautumista ja kaikki yli 3:n menevät arvot positiivista suhtautumista. Taulukossa on kerrottu myös se, minne vastaajat ensisijaisesti paikansivat puhujat. Lisäksi taulukossa on luonnehdinta siitä, oliko puhujan puhetapa päävoittoisesti murrettä vai alueellisesti leimatonta kieltä, jota nimitän taulukossa yleiskieleksi. Murteellisuuden arvioinnissa olen käyttänyt perusteena puhujien ääninäytteiden sisältämien murrepiirteiden levikkiä.

---

²⁰ Keskihajonta (SD) ilmoittaa havaintojen keskimääräisen etäisyyden jakauman keskiarvosta (Nummenmaa 2009: 68). Esimerkiksi jos jakauman keskiarvo on 2,5 ja keskihajonta 1,0, niin silloin havainnot ovat keskimäärin yhden mittayksikön päässä keskiarvosta. Toisin sanoen havainnot sijaitsevat keskimäärin vaihteluvälillä 1,5–3,5, kun 2,5 on jakauman keskiarvo. Mitä suurempi on keskihajonta, sitä laajemmalle skaalalle vastaukset ovat hajaantuneet.

Taulukko 1. Puhujien ensisijainen paikannus, kokonaismiellyttävyys ja puhetapa.

puhujaja	paikannus	kokonaismiellyttävyys (keskiarvo)	miellyttävyysjärjestys	puhetapa
Helsinkiläisnainen	Helsinki	3,414	1.	yleiskieli
Kiiminkiläismies	Savo, Pohjanmaa	3,402	2.	murre
Leppävirtalaismies	mistä tahansa päin Suomea	3,221	3.	yleiskieli ²¹
”Porilaisnainen”	Varsinais-Suomi	3,218	4.	yleiskieli/murre
Pudasjärveläisnainen	Savo, Pohjanmaa	3,119	5.	murre
Savonlinnalaisnainen	(hajanainen)	3,118	6.	murre
”Ylitorniolaisnainen”	Pohjanmaa/Savo	2,869	7.	murre
Espoolaisnainen	Helsinki	2,602	8.	yleiskieli
Turkulaismies	Uusimaa, pk-seutu	2,371	9.	yleiskieli ²²

Kuten taulukosta 1 näkee, myönteisimmin vastaajat suhtautuvat helsinkiläisnaiseen, jonka kokonaismiellyttävyyskeskiarvo 3,414 on myönteinen. Vastaajat tunnustivat puhujan helsinkiläiseksi, joten ensimmäinen johtopäätös olisi, että vastaajat ovat arvioineet häntä positiivisesti nimenomaan hänen helsinkiläisyytensä takia. Asia ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen, sillä toinen helsinkiläiseksi paikannettu puhujaja, espoo-
laisnainen, oli vastaajien mielestä toiseksi epämiellyttävimmän kuuloinen.

Toiseksi miellyttävimmän kuuloisena helsinkiläisnuoret ovat pitäneet kiiminkiläismiestä, jota he ovat arvioineet melkein yhtä myönteisesti kuin helsinkiläisnaista. Savolaisena tai pohjalaisena pidetyn kiiminkiläismiehen kokonaismiellyttävyyskeskiarvo on 3,402. On yllättävää, että miellyttävimmiksi on koettu kaksi näinkin erilaista puhujajaa: toinen mies ja toinen nainen, ja ennen kaikkea toinen yleiskielinen helsinkiläinen, toinen vahvasti murteellinen pohjoispohjalainen. Tämä vahvistaa edellisessä luvussa paljastunutta kuvaa siitä, että helsinkiläisnuoret suhtautuvat pääasiassa melko myönteisesti murretta puhuviin ihmisiin. Näyttää siltä, että kiiminkiläismiehen murteesta on ollut hänelle jopa etua, sillä vastaajat ovat pitäneet kiiminkiläismiestä miellyttävämmän kuuloisena kuin esimerkiksi melko yleiskielistä leppävirtalaismiestä. Vastaavasta ilmi-

²¹ Leppävirtalaismiehen muuten yleiskielisessä ääninäytteessä on kerran lievää diftonginreduktiota ja kahdesti painottoman tavun lyhyen vokaalin pidentymistä.

²² Turkulaismiehen yleiskielisessä ääninäytteessä on kahdesti vokaalin pidentymistä toisessa tavussa.

östä raportoi myös Barbara Soukup, jonka tutkimuksen mukaan nimenomaan miehet voivat saavuttaa sosiaalista suosiota puhumalla murretta eikä yleiskieltä (2009: 129).

Kolmanneksi miellyttävimmän kuuloisena vastaajat ovat pitäneet leppävirtalaismiestä (ka 3,221), joka puhui yleiskielisesti ja jonka vastaajat ajattelivat olevan kotoisin mistä tahansa päin Suomea. Neljänneksi miellyttävimpänä pidettiin ”porilaisnaista” (ka 3,218). Leppävirtalaismiehen ja ”porilaisnaisen” välinen miellyttävyysero on vain muutama sadasosa. Jos kokonaismiellyttävyyden laskemisessa otettaisiin huomioon myös puheen *epävirallisuus*, *kaupunkilaisuus* ja *selvyys*, niin porilaisnäyte sijoittuisi miellyttävämmäksi kuin leppävirtalaismiehen näyte.

Keskenään yhtä miellyttäväksi arvioitiin pohjoispohjalainen pudasjärveläisnainen (ka 3,119) ja savonlinalaisnainen (ka 3,118), joiden välinen miellyttävyysero on vain yksi sadasosa. Pudasjärveläisnainen paikannettiin Savoan tai Pohjanmaalle, kun taas savonlinalaisnainen paikannukset hajaantuivat eri puolille Suomea. Jos kokonaismiellyttävyyden laskemisessa otettaisiin huomioon myös puheen *epävirallisuus*, *kaupunkilaisuus* ja *selvyys*, niin savonlinalaisnäyte sijoittuisi pudasjärveläisnäytteen edelle.

Edellä esiteltyjä kuutta ääninäytettä pidettiin keskimäärin miellyttävinä. Sen sijaan hieman epämiellyttäväksi koettiin kolme näytettä: ”ylitorniolaisnaisen”, espoolaisnaisen ja turkulaismiehen ääninäytteet.

Ylitorniolaisnäytteen keskimääräinen kokonaismiellyttävyyden oli 2,869, mikä on hieman alle neutraalin. Porilaisnäytteen kokonaismiellyttävyyden oli 3,218. Kummassakin näytteessä oli sama puhuja, mikä tarkoittaa sitä, että saman puhujan kahdesta eri ääninäytteestä porilaisversio oli vastaajien mielestä paljon miellyttävämmän kuuloinen kuin ylitorniolaisvastine. ”Porilaisnaista” vastaajat pitivät varsinaissuomalaisena ja ”ylitorniolaisnaista” savolaisena tai pohjalaisena. Se, että matched guise -parin evaluointien välillä on näinkin suuri ero, todistaa samalla epäsuorasti sen, että puhujan käyttämällä murteella on ollut vaikutus siihen, miten miellyttävänä vastaajat ovat hänen puhutapansa kokeneet. Tietenkin on mahdollista, että esimerkiksi ääninäytteen asiasisältö on vaikuttanut vastaajien arviointeihin. Tätä MG-paria käsitellen tarkemmin luvussa 7.

Toiseksi epämiellyttävimmän kuuloisena helsinkiläisvastaajat pitivät espoolaisnaisen näytettä (ka 2,602). Vastaajat tunnistivat sekä helsinkiläisnaisen että espoolaisnaisen pääkaupunkiseudulta kotoisin olevaksi: mistä siis heidän välisensä suuri miellyttävyysero johtuu? Tätä käsitellen seuraavassa luvussa. Kaikista epämiellyttävimmäksi arvioitiin turkulaismiehen ääninäyte, jonka kokonaismiellyttävyyden keskiarvo 2,371 on jo melko negatiivinen. Suurin osa vastaajista piti puhujaa uusimaalaisena tai pääkau-

punkiseutulaisena, ja vain harva tunnisti hänet turkulaiseksi. Helsinkiläislukiolaiset siis arvioivat sekä miellyttävimmän että epämiellyttävimmän kuuloiseksi pääkaupunkiseutulaisena pitämänsä puhujan, ja myös toiseksi epämiellyttävimpänä pidetty paikannettiin pääkaupunkiseudulle.

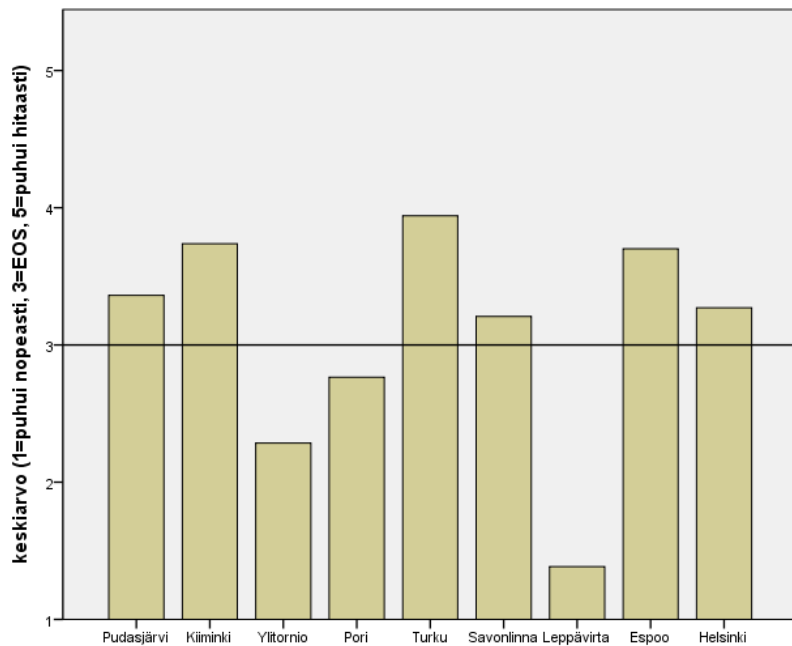
4.4 Puheen nopeuden ja selvyuden vaikutus evaluointeihin

Kyselylomakkeessa oli kaksi vastakohtaparia, *hidas–nopea* ja *selvä–epäselvä*, joilla testattiin, kuinka paljon puhenopeus tai puheen selvyys vaikuttaa muihin evaluointeihin. Siinä, kuinka nopeasti tai selvästi puhuvaksi kukin puhuja on arvioitu, on suuria eroja. Nämä erot ovat keskimäärin paljon suurempia kuin muiden, affektiivisempien vastakohtaparien kohdalla. Tästä voisi päätellä, että vastaajat ovat olleet hanakampia käyttämään viisiportaisen asteikon ääripäitä nimenomaan näissä puheen ”objektiivisia” ominaisuuksia mittaavissa kysymyksissä. Vastausten keskihajonta on silti hyvin pieni, joten vastaajat olivat melko yksimielisiä.

4.4.1 Puhenopeus

Kuuntelutestin ensimmäisen tehtävän viimeisenä vastakohtaparina oli *puhui hitaasti – puhui nopeasti*. Puhenopeuden on todettu vaikuttavan kuulijoiden tekemiin evaluointeihin, mutta tulokset ovat olleet hieman ristiriitaiset. Brownin mukaan (1980: 293, 296) puhujan puhenopeuden kasvaessa arviot hänen statuksestaan (esim. älykkyydestä) paranevat, mutta solidaarisuuden (esim. ystävällisyyden) suhteen arviot paranevat vain tiettyyn puhenopeuteen asti, jonka jälkeen kasvanut puhenopeus vähentää solidaarisuuden arvioita. Brown, Giles ja Thakerar (1985: 208, 216) päätyivät statuksen osalta samaan arvioon, mutta solidaarisuuden arviot sen sijaan laskivat tasaisesti puhenopeuden kasvaessa. Eroihin on saattanut vaikuttaa se, että tutkimukset tehtiin eri maissa.

Seuraavassa kuviossa on esitetty puhenopeuden keskiarvo jokaisen ääninäytteen kohdalta siten, että mitä matalampi pylväs, sitä nopeammin puhuja on vastaajien mielestä puhunut, ja mitä korkeampi pylväs, sitä hitaammin hän on puhunut (ks. kuvio 1). Keskellä kuviota kulkee viiva arvon 3 kohdalla merkitsemässä neutraalilta kuulostavaa puhenopeutta. Puhujiin viitataan diagrammeissa heidän kotipaikkansa nimellä, niin että esimerkiksi ”Espoo” tarkoittaa espoolaisnaista.

Kuvio 1. Puheen nopeus.

Vastaajien mielestä kuusi puhujaa puhui enemmän hieman hitaasti kuin nopeasti. Hitaimmaksi arvioitiin turkulaismies (ka 3,94). Toiseksi hitaimpana pidettiin kiiminkiläismiestä (ka 3,74) ja kolmanneksi hitaimpana espoolaisnaista (ka 3,70). Lisäksi kolme muuta puhujaa arvioitiin hieman hitaiksi (pudasjärveläisnainen, helsinkiläisnainen, savonlinnalaisnainen).

Kolmea puhujaa vastaajat sen sijaan pitivät nopeina puhujina: ”porilaisnaista”, ”ylitorniolaisnaista” ja leppävirtalaismiestä. Kolmanneksi nopeimpana puhujana vastaajat pitivät ”porilaisnaista” (ka 2,76), jota vastaajat pitivät keskimäärin hitusen nopeana puhujana. Saman puhujan ylitorniolaisnäytettä pidettiin melko nopeana (ka 2,29). Vielä paljon ”ylitorniolaisnaistakin” nopeampana pidettiin leppävirtalaismiestä (ka 1,38). Hänen puhetapaansa piti nopean kuuloisena peräti 92 % vastaajista.

Laskin SPSS-ohjelman avulla, onko sillä, millaiseksi vastaajat ovat arvioineet puhujan puhenopeuden, vaikutusta hänen muihin evaluointeihinsa. Tämä ilmenee niin sanotusta p-arvosta, joka kertoo, kuinka todennäköisesti havaittu ilmiö ei johdu sattumasta vaan on todellinen. Kun p-arvo on alle 0,05, vähintään 95 %:n todennäköisyydellä havaittu ilmiö ei johdu sattumasta. Tällöin ilmiön katsotaan olevan tilastollisesti merkitsevä. P-arvo 0,05 voidaan ymmärtää myös niin, että 5 % todennäköisyydellä kyse on vain sattumasta, ja vastaavasti p-arvo 0,001 tarkoittaisi sitä, että 0,1 % todennäköisyydellä kyse on sattumasta. Tilastollisen merkitsevyyden rajana pidän p-arvoa 0,05, joka on ih-

mistieteissä yleisesti käytetty p-arvon raja. (Ks. p-arvoista lisää Nummenmaa 2009: 146–152.)

Käyn seuraavaksi läpi korrelaatiot puhenopeuden ja muiden arviointien välillä taulukon 2 avulla. Taulukossa on kerrottu p-arvot, jotka ovat alle 0,05, jolloin siis yli 95 %:n todennäköisyydellä puhenopeuden vaikutus arviointeihin on tilastollisesti merkitsevä. Mitä pienempi p-arvo, sitä suurempi on tilastollinen todennäköisyys, että ilmiö on todellinen. P-arvo 0,000 tarkoittaa p-arvoa, joka on pienempi kuin 0,001, joten nämä p-arvot ovat kaikkein merkittävimmät.

P-arvot eivät vielä itsessään kerro, mihin suuntaan vaikutus on näkynyt – onko puhujaa arvioitu negatiivisemmin vai positiivisemmin hänen puhenopeutensa takia. Luon ainoastaan yleiskatsauksen siihen, millaista puhenopeutta vastaajat ovat pitäneet positiivisena. Analyysini perustuu SPSS:n laskemiin ristiintaulukointeihin, joissa ilmenevät tarkat prosenttiosuudet ja vastaajamäärät esimerkiksi siitä, kuinka moni niistä, jotka pitivät savonlinalaisnaisen puhetapaa melko hitaan kuuloisena, piti häntä tyhmän kuuloisena. En kuitenkaan käy läpi tarkkoja prosenttiosuuksia tai vastaajamääriä.

Taulukko 2. Puhenopeuden vaikutus puhujan miellyttävyyteen. P-arvot ovat tilastollisesti merkitseviä (alle 0,05).

Puhuja	ystävällinen	ärsyttävä	tylsä	epävirallinen	maavirallinen	rento	kylmä	tyhmä	katukotettava	pehmeä
Pudasjärvi	-	-	-	-	-	-	-	-	0,040	-
Kiiminki	-	-	0,007	0,018	-	-	-	-	-	0,027
Ylitornio	-	-	0,009	-	-	-	-	-	-	-
Pori	-	-	-	-	-	0,008	-	-	0,009	-
Turku	0,018	-	0,004	-	-	-	-	0,020	-	-
Savonlinna	-	-	0,032	-	-	-	-	-	-	-
Leppävirta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Espoo	-	-	-	-	0,000	-	0,005	-	0,015	0,000
Helsinki	-	-	-	-	0,000	-	-	-	-	-

Kuten taulukosta 2 ilmenee, puhenopeudella oli yhteys siihen, miten vastaajat arvioivat kaikkia muita puhujia paitsi leppävirtalaismiestä. Se, että juuri hänen puhenopeudellaan ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä evaluointeihin, on huomionarvoista, koska vastaajat pitivät hänen puhettaan kaikista nopeimman kuuloisena. Garrettin mukaan (2010: 95) Streetin, Bradyn ja Leen tutkimuksessa (1984) juuri niitä miespuhujia, jotka puhuivat nopeasti, pidettiin miellyttävimpinä. Lisäksi Brownin (1980, 1985)

tutkimuksissa nopeasti puhuvia pidettiin kyvykkäinä. Olisikin houkuttelevaa päätellä, että näin oli myös leppävirtalaismiehen kohdalla, mutta näin ei voi kuitenkaan tehdä, koska tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei ollut.

Muiden puhujien kohdalla puhenopeuden vaikutus ei ollut yksiselitteinen, vaan puhenopeus vaikutti ainoastaan joidenkin ominaisuuksien arviointiin. Turkulaismiehen kohdalla tilastollisesti merkitsevä yhteys puhenopeuden ja evaluointien välillä löytyi kolmasosasta tapauksista (*ystävällinen, tylsä, tyhmä*). Näissä tapauksissa hidas puhe vaikutti negatiivisesti evaluointeihin, kuten Streetin, Bradyn ja Leen tutkimuksessa (1984), jossa hitaasti puhuvia miehiä pidettiin epämiellyttävämmän kuuloisena (Garrett 2010: 95).

Puhenopeudella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ärsyttävyyden arviointeihin. Sen sijaan vastaajien kokemaan puhutavan tylsyyteen tai katu-uskottavuuteen puhenopeus vaikutti hieman alle puolella puhujista. Tämä tarkoittanee sitä, että tylsyyss ja katu-uskottavuus ovat Zahnin ja Hopperin (1985) termein *dynaamisia* ominaisuuksia, joihin puhenopeus on yhteydessä. Tylsimmän kuuloisena puhujia ovat pitäneet ne vastaajat, joiden mielestä puhuja on puhunut hitaasti, ja mielenkiintoisimman kuuloisena ne vastaajat, joiden mielestä puhuja puhui joko neutraalisti tai melko hitaasti tai melko nopeasti. Siinä, millaista puhenopeutta vastaajat pitivät katu-uskottavimpana, ei ollut kuitenkaan samanlaista yhtenäistä kaavaa.

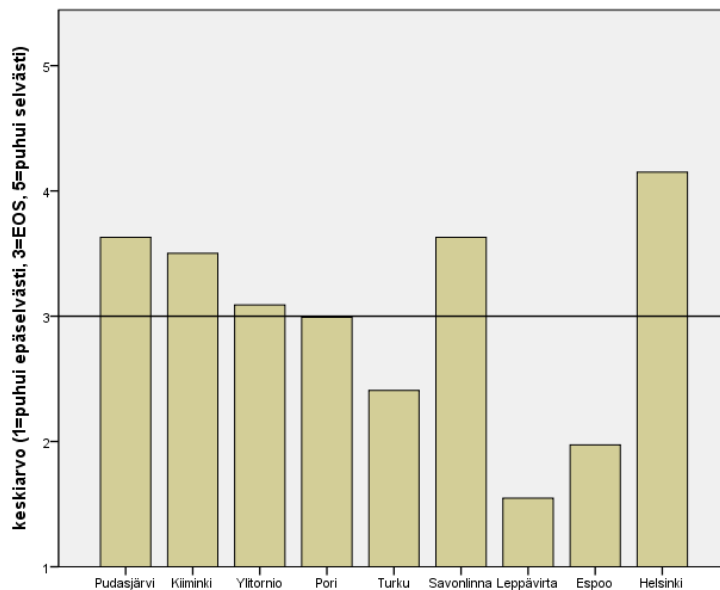
Testasin myös, vaikuttiko puhenopeus siihen, kuinka mielellään vastaajat olisivat ottaneet puhujan parikseen ryhmätyöhön tai ystäväkseen. Tilastollisesti merkitsevä vaikutus oli vain helsinkiläisnaisen kohdalla (p-arvo 0,000): mieluiten hänet ottaisivat ryhmätyöparikseen ne vastaajat, joiden mielestä nainen puhui neutraalisti.

Näyttää siltä, että puhenopeuden vaikutukset evaluointeihin ovat ensinnäkin vähäiset ja toisekseen melko ristiriitaiset. Tendenssi näyttää olevan, että puhujat ovat saaneet vastaajilta positiivisimpia arviointeja, kun he ovat puhuneet melko nopeasti, neutraalisti tai melko hitaasti. Hyväksytyyn puhenopeuden jatkumo on siis melko laaja.

4.4.2 Puheen selvyys

Monen vastakohtaparin kohdalla puhujien väliset erot eivät ole vastaajien mielestä kovin isoja (ks. liite 3). Puhenopeuden lisäksi vastakohtapari *puhui epäselvästi – puhui selvästi* on tässä suhteessa poikkeus. Puhujien väliset erot ovat tästä näkökulmasta huihat, ja niistä voidaan erottaa karkeasti ottaen kolme ryhmää: epäselviksi, neutraaleiksi ja selvän kuuloisiksi arvioidut puhujat (ks. kuviota 2).

Kuvio 2. Puheen selväisyys.

Kaikista selvimmän puhuvaksi helsinkiläislukiolaiset ovat arvioineet helsinkiläisnaisen (ka 4,15). Vastaajien mielestä myös savonlinnalaisnainen ja pudasjärveläisnainen puhuivat suhteellisen selvästi (kummankin ka 3,63). Lukiolaiset pitivät myös kiiminkiläismiehen puhutapaa jokseenkin selvänä kuuloisena (ka 3,50). Neutraalin kuuloisena pidettiin ”ylitorniolaisnaisen” (ka 3,09) ja ”porilaisnaisen” (ka 2,99) puhutapoja. Toisin sanoen vastaajien mielestä tämä matched guise -puhujia ei puhu kummassakaan näytteessä sen enempää selvästi kuin epäselvästi. Tästä voi päätellä, että puhujan murre ei vaikuta siihen, kuinka epäselvänä tai selvänä puhutapaa pidetään. Vaikka selvimmän kuuloisena pidettiin helsinkiläispuhujan puhutapaa, toiseksi ja kolmanneksi selvimpänä pidettiin savolais- ja pohjoispohjalaismurteista puhujaa.

Epäselvänä pidettiin kolmea näytettä: turkulaismiehen (ka 2,41), espoolaisnaisen (ka 1,97) ja leppävirtalaismiehen (ka 1,55). Merkillepantavaa tässä on se, että juuri turkulais- ja espoolaisnäytteen kokonaismiellyttävyys oli heikoin. Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin tutkimista pääkaupunkiseutulaishuorista osa mainitsi ärsyttäväksi puhutavaksi juuri epäselvän tai ”löysän” puhutavan (2006: 241). Kuitenkin kaikista epäselvimmäksi lukiolaiset arvioivat leppävirtalaismiehen: 89 % vastaajista piti häntä epäselvän kuuloisena.

Selvitin, oliko puheen epäselvyydellä tilastollisesti merkitsevää yhteyttä muihin evaluointeihin. Tein tämän SPSS:n avulla ristiintaulukoimalla. Tulokset näkyvät koo-

tusti taulukosta 3. Taulukosta ilmenevät kaikki ne yhteydet, jotka olivat tilastollisesti merkitseviä. Mukana ovat niin tehtävän 1 kuin 2 arvioinnit, sillä kumpaankin puheen (epä)selvyydellä oli vaikutusta. Taulukossa olevat p-arvot ilmaisevat korrelaation todennäköisyyden mutta eivät kerro, mihin suuntaan vaikutus on näkynyt.

Taulukko 3. Puheen (epä)selvyyden vaikutus puhujan miellyttävyyteen. P-arvot ovat tilastollisesti merkitseviä (alle 0,05).

	ystävällinen	ärsyttävä	tylsä	epäviralinen	maailainen	rento	kylmä	tyhmä	katuuskottava	pehmeä	ryhmätyö	ystäväksi
Pudasjärvi	0,011	0,000	-	-	-	-	-	0,000	-	-	0,003	-
Kiiminki	0,000	0,000	0,000	-	0,042	-	0,000	0,000	-	0,000	0,000	0,001
Ylitornio	-	0,000	-	-	-	-	-	0,000	-	-	0,000	0,036
Pori	0,000	0,000	0,023	-	-	-	0,026	0,000	0,015	-	0,002	-
Turku	0,017	0,000	0,002	0,021	0,009	-	-	0,021	-	-	0,001	-
Savonlinna	0,000	0,000	0,046	0,000	0,001	-	0,024	0,001	-	0,013	-	-
Leppävirta	-	0,004	-	0,000	-	-	0,000	-	0,036	-	0,001	0,000
Espoo	-	0,010	0,000	0,000	-	-	-	0,003	-	-	-	-
Helsinki	0,000	0,000	0,000	0,000	0,030	-	0,000	0,000	0,010	-	0,000	-

Heti ensimmäiseksi taulukosta huomaa, että puheen (epä)selvyydellä on suuri vaikutus siihen, miten vastaajat arvioivat kuuntelutestin puhujia. Siinä missä puhenopeus vaikutti kahdeksan puhujan evaluointeihin yhteensä 16 tapauksessa, puheen (epä)selvyys on vaikuttanut tilastollisesti merkitsevästi kaikkien yhdeksän puhujan arviointeihin 57 tapauksessa. Yhteensä mahdollisia tapauksia²³ olisi ollut 108, joten yli puolessa tapauksista puheen (epä)selvyys on vaikuttanut tilastollisesti merkitsevästi evaluointeihin. Eniten puheen selvyys tai epäselvyys on vaikuttanut helsinkiläisnaisen (9/12), kiiminkiläismiehen (9/12), savonlinnalaisnaisen (8/12), turkulaismiehen (7/12) ja ”porilaisnaisen” (7/12) arviointeihin. On siis erittäin merkittävää tutkimukseni tulosten kannalta, kuinka epäselvän tai selvän kuuloisiksi vastaajat ovat kokeneet kuuntelutestin eri puhujat.

²³ Koska tehtävässä 1 jokaista ääninäytettä arvioitiin puhenopeuden ja -selvyyden lisäksi 10 vastakohtaparin avulla ja tehtävässä 2 kahden vastakohtaparin avulla, niin mahdollisia tapauksia, joissa puheen selvyys olisi voinut vaikuttaa ääninäytteen evaluointeihin, on $10 + 2 = 12$. Koska ääninäytteitä oli 9, niin mahdollisia tapauksia oli yhteensä $12 \times 9 = 108$.

Ainoa ominaisuus, jonka arviointeihin puhujien epäselvyys ei vaikuttanut tilastollisesti merkittävällä tavalla, oli rentous. Sen sijaan puhujan koettuun ärsyttävyyteen puheen epäselvyys vaikutti jokaisen puhujan kohdalla, ja vastaajien arvioimaan puhujan tyhmyyteenkin se vaikutti kaikkien muiden paitsi leppävirtalaismiehen kohdalla. Puheen epäselvyydellä on ollut vaikutusta jopa siihen, kuinka mielellään vastaajat ottaisivat puhujan parikseen tai ystäväkseen.

Seuraavaksi tarkastelen lähemmin, millä tavalla puheen selvyys tai epäselvyys vaikutti kolmen epäselvimpänä pidetyn ja yhden selvimpänä pidetyn puhujan arviointeihin. Epäselvimmiksi arvioitiin leppävirtalaismies, espoolaisnainen ja turkulaismies ja selvimmäksi helsinkiläisnainen.

Leppävirtalaismiehen puheen epäselvyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kuuteen ominaisuuteen: ärsyttävyyteen, epävirallisuuteen, kylmyyteen, katuuskottavuuteen sekä ryhmätyöpariksi ja ystäväksi ottamiseen. Ärsyttävimmän, kylmimmän ja vähiten katu-uskottavan kuuloisena häntä pitivät ne, joiden mielestä hän puhui epäselvästi. Myönteisimmin häntä taas arvioivat ne, joiden mielestä hän puhui selvästi. Kuitenkin ainoastaan 10 vastaajaa oli sitä mieltä, että leppävirtalaismies puhui selvästi. Mieluiten hänet ottaisivat ryhmätyöparikseen tai ystäväkseen ne, joiden mielestä hän puhui melko selvästi. Leppävirtalaismiehen puheen epäselvyys näyttää siis selvästi vaikuttaneen negatiivisesti vastaajien arvioihin hänestä. Kyseinen puhuja oli kuitenkin kokonaisu miellyttävyydessä kolmanneksi miellyttävin, joten on yllättävää, että hänen puheensa epäselvyys ei ole vaikuttanut tätä enempää vastaajien arvioihin.

Espoolaisnaisen puheen epäselvyys korreloi tilastollisesti merkitsevästi neljän ominaisuuden kanssa: ärsyttävyyden, epävirallisuuden, tylsyyden ja tyhmyyden. Ärsyttävimmän, epävirallisimman, tylsimmän ja tyhmimmän kuuloisena häntä pitivät ne, joiden mielestä hän puhui epäselvästi, ja päinvastoin. Kannattaa tosin huomata, että epävirallisuus ei ole välttämättä kielteinen ominaisuus.²⁴ Kaiken kaikkiaan puheen epäselvyys on kuitenkin nähtävästi vaikuttanut siihen, että vastaajat ovat pitäneet espoolaisnaisen ääninäytettä epämiellyttävämpänä kuin he ehkä muuten olisivat.

Sama näkyy myös turkulaismiehen kohdalla: häntä pitävät epäystävällisimmän, ärsyttävimmän, tylsimmän, epävirallisimman, maalaisimman ja tyhmimmän kuuloisena ne, joiden mielestä hän puhui epäselvästi. Tosin epävirallisuus ja maalaisuus eivät ole varsinaisesti kielteisiä ominaisuuksia, ellei niitä sellaisiksi määritetä. Myönteisimmin

---

²⁴ Selvimmän kuuloisena pidettyä helsinkiläisnaista pidettiin myös virallisimman kuuloisena, joten näyttää siltä, että vastaajat ovat yhdistäneet selvyuden virallisuuteen ja päinvastoin.

häntä taas arvioivat ne, joiden mielestä hän puhui selvästi. Mieluiten turkulaismiehen ottaisivat parikseen ne vastaajat, joiden mielestä hän puhui selvästi.

Kuuntelutestin ääninäytteitä valittaessa kannattaisikin kiinnittää huomiota siihen, kuinka selvästi tai epäselvästi puhuja puhuu. Näyttää nimittäin siltä, että yleisvaikutelma puheen selvyydestä vaikuttaa paljon siihen, kuinka myönteisesti tai kielteisesti vastaajat arvioivat puhujia. Näin on ainakin ääripäiden kohdalla. Tämäkään ei tosin ole itsestään selvää, kuten leppävirtalaismiehen ääninäyte osoittaa.

4.5 Maalaisuus ja kaupunkilaisuus

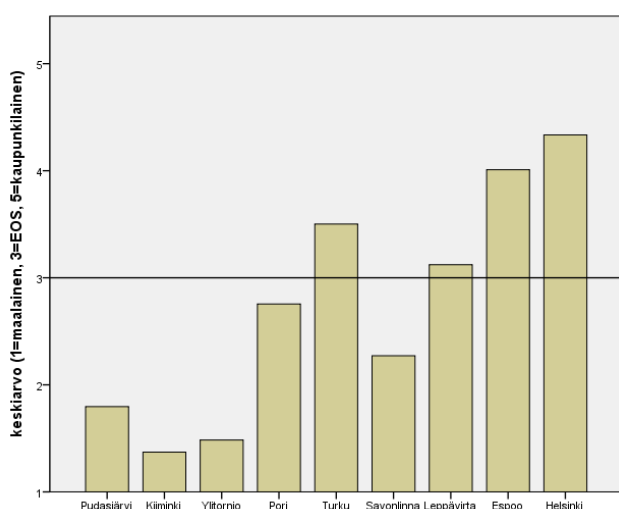
Kolmas vastakohtapari, jossa puhujien väliset erot olivat erittäin suuret, on *maalainen-kaupunkilainen*. Oletukseni oli, että vastaajat pitäisivät Helsingistä kotoisin olevia puhujia kaupunkilaisen kuuloisina ja muita maalaisen kuuloisina. Oletin myös, että mitä leimallisempia murrepiirteitä ääninäytteessä on, sitä maalaisemmaksi ääninäyte arvioidaan. Näin näyttää tulosten perusteella olevankin. Olisin halunnut kysyä vastaajilta suoraan, kuinka murteellisina he pitävät kuuntelutestin eri puhujia, mutta se olisi paljastanut liikaa tutkimuksen tavoitteista. Näyttää kuitenkin siltä, että vastakohtaparin *maalainen-kaupunkilainen* avulla pääsen osittain käsiksi tähän asiaan. Lisäksi keräämäni lisäaineiston vastaajista moni kirjoitti, että joidenkin puhujien murre kiinnitti heidän huomionsa, ja tuon esiin myös näitä kommentteja tässä aluvussa.

Maalainen tarkoittaa ensi sijassa maalla asuvaa ihmistä ja kaupunkilainen kaupungissa asuvaa ihmistä, mutta lisäksi sanoihin on latautunut paljon muitakin merkityksiä, joista kertovat muun muassa maalaiseen viittaavat *lande*, *juntti* ja *metsäläinen* (luonnehdinnat joensuulaisopiskelijoilta, Mielikäinen & Palander 2002: 101). Ainiala ja Vuolteenaho toteavat, että maalaisia voivat helsinkiläisten näkökulmasta olla oikeastaan kaikki muut kuin helsinkiläiset (2005: 388). Pirkko Nuolijärvi taas raportoi, kuinka vielä muutama vuosikymmen sitten maalta Helsinkiin muuttaneet joutuivat kohtaamaan syntyperäisten helsinkiläisten ylenkatsetta maalaisuutensa takia (1986: 135–136). Mielikäisen ja Palanderin mukaan (2002: 101) maalaisuus olikin vielä 1970-luvulla epämuodikasta, mutta nykyään siihen suhtaudutaan myönteisemmin.

Jääkin osittain arvailujen varaan, onko kaupunkilaisuus tutkimieni helsinkiläisnuorten mielestä maalaisuutta parempi ominaisuus. Joensuulaisopiskelijoiden luonnehdinnoissa maalaisuuteen liitettiin useammin myönteisiä kuin kielteisiä ominaisuuksia (Mielikäinen & Palander 2002: 101), mutta samaa ei voi suoraan olettaa helsinkiläisvas-

taajien asenteista. Mantila taas olettaa, että tiettyihin murrepiirteisiin assosioituu maalaisuus, jota voi olla niin myönteistä kuin kielteistäkin (2004: 329–333).

Vastakkainasettelu maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden välillä näyttää joka tapauksessa olevan kielimuotojen jaottelussa keskeinen ainakin suomalaisessa kontekstissa (Vaattovaara 2009a: 153; Palander 2007: 49–50). Tämä näkyy muun muassa siinä, että yksi Stadin slangin suosikkiaihepiirejä ovat olleet maalaiset (esim. Paunonen & Paunonen 2000: s. v. *maalainen*). Jaottelu maalaisiin ja kaupunkilaisiin on voimakas myös helsinkiläislukiolaisten mielikuvissa, kuten seuraavasta kuviosta 3 näkyy.

Kuvio 3. Puhujien kaupunkilaisuus puhutavan perusteella arvioituna.

Kaupunkilaisimman kuuloisena helsinkiläislukiolaiset pitivät helsinkiläisnaista ja toiseksi kaupunkilaisimpana espoolaisnaista (ks. kuvio 3). Yksikään lisäaineiston vastaaja ei maininnut heidän puhuvan murretta, ja pääaineiston vastaajat paikansivat samat puhujat ensisijaisesti Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle. Vain muutama prosentti vastaajista piti näitä puhujia maalaisen kuuloisina.

Kolmanneksi kaupunkilaisimpana pidettiin turkulaismiestä (ka 3,5). Puhujaa pidettiin Uudeltamaalta tai pääkaupunkiseudulta kotoisin olevana, tosin ei yhtä vahvasti kuin helsinkiläis- ja espoolaisnaista. Häntä ei luonnehtinut murteelliseksi kukaan. Kyseisen turkulaispuhujan ääninäytteessä olikin vain vähän (lounais)murteellisuuksia.

Joko neutraalin tai hitusen kaupunkilaisen kuuloisena pidettiin leppävirtalaismiestä (ka 3,1), jota pidettiin neljänneksi kaupunkilaisimman kuuloisena. Vastausten keskijajonta oli hänen kohdallaan suuri (SD 1,12). Suurin piirtein kolmasosa vastaajista piti häntä kaupunkilaisen kuuloisena, kolmasosa maalaisen kuuloisena ja kolmasosa ei

osannut sanoa. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että mies voisi olla kotoisin mistä tahansa päin Suomea, joten ei ole ihme, että vastaajat eivät olleet varmoja hänen kaupunkilaisuutensa asteesta. Myös puheen epäselvyys on saattanut vaikeuttaa evaluointia ja aiheuttaa hajontaa vastauksiin.

Se, miten maalaisena tai kaupunkilaisena turkulaisena pidettyä puhujaa arvioidaan, selviää ”porilaisnaisen” arvioista, sillä hänen ajateltiin olevan joko varsinaissuomalainen, turkulainen tai uusimaalainen (tässä järjestyksessä). Keskimäärin ”porilaisnaista” pidettiin hitusen maalaisena (ka 2,8), mutta vastausten keskihajonta on suuri (SD 1,27). Tästä voisi päätellä, että turkulaisuus tai varsinaissuomalaisuus (tai myöskään uusimaalaisuus) ei tarkoita vastaajien mielestä automaattisesti kaupunkilaisuutta. Osansa on myös tietenkin ääninäytteen piirteillä, joita kuvaan luvussa 5.3. Yhden lisäaineiston vastaajan mielestä ”porilaisnainen” kuulosti maalaiselta, ja puheessa kiinnitti huomiota nimenomaan murre.

Selvästi kaupunkilaisen kuuloisena vastaajat pitivät siis vain pääkaupunkiseutu-laista puhetajaa. Myös Palanderin havaintojen mukaan helsinkiläinen saattaa pitää maalaismaisena jo naapurikaupunki Vantaan kieltä, jos se ei sisällä esimerkiksi slangisanastoa (2007: 49–50). Käsitys slangin kaupunkilaisuudesta näkyy myös Helsingin ulkopuolella: Isomöttösen (2008: 68–70) pro gradussaan tutkimat veteliläisnuoret pitivät slangisanoja kaupunkilaisina, kun taas eri murteita murteellisine sanoineen maalaisina.

Näiden kahden ryhmän – selvästi kaupunkilaiset puhujat ja neutraalin tai hitusen kaupunkilaisen kuuloiset – jälkeen vastauksista erottuu selvästi maalaiseksi arvioitujen puhujien ryhmä. Maalaisen kuuloisena vastaajat ovat pitäneet savonlinalaisnaista (ka 2,3). Häntä ei paikannettu minnekään tiettyyn paikkaan Suomessa, vaan paikannukset sijoittuivat tasaisesti eri puolille maata. Harva silti piti häntä uusimaalaisena. Lisäaineiston vastaajista viisi piti häntä murteellisen kuuloisena; heistä kaksi sanoi hänen kuulostavan maalaiselta ja kaksi mainitsi *mie*-muodon kiinnittäneen heidän huomionsa.

Voi päätellä, että nimenomaan ääninäytteessä olleet murteellisuudet – *mie*-persoonapronomini ja ehkä myös yleisgemmaatio – ovat ohjanneet helsinkiläislukiolaisia pitämään puhujaa maalaisen kuuloisena. Tämä vahvistaa oletukseni siitä, että helsinkiläisnuoret pitävät omasta puhetavastaan erottuvia murteellisuuksia nimenomaan maalaisuuksina. Tulos antaa myös osittaista tukea Mantilan esittämälle hypoteesille, jonka mukaan yleisgemmaatio ja *mie*-pronomini yhdistetään muun muassa maalaisuuteen (Mantila 2004: 329; hypoteesin kritiikistä ks. Lappalainen & Vaattovaara 2005).

Hieman savonlinnalaisnaista maalaisempana pidettiin pudasjärveläisnaista, joka oli jo melko maalaisen kuuloinen (ka 1,8). Vastausten keskihajonta oli melko pieni (SD 0,86), joten vastaajat ovat olleet suhteellisen yksimielisiä siitä, että puhuja on maalainen. Hänet myös paikannettiin maalaiseksi: hänet sijoitettiin Savoan ja Pohjanmaalle, ei mihinkään suureen kaupunkiin. Osa vastaajista tosin paikansi hänet myös Ouluun, Jyväskylään ja Kuopioon, joten näyttää siltä, että kaukana Helsingistä sijaitsevilla kaupungeilla voi helsinkiläisnuorten mielestä kuulla ”maalaiselta” kuulostavaa puhetaapaa. Myös Palander toteaa, että Helsingistä katsottuna monet aluemurteet voivat tuntua maalaismaisilta (Palander 2007: 40). Kahden lisäaineiston vastaajan mielestä puhuja kuulositi maalaiselta, yhden mielestä *lievältä juntilta*, ja puolet oli sitä mieltä, että hän puhui murretta.

Toiseksi maalaisimman kuuloisena helsinkiläisnuoret pitivät ”ylitorniolaisnaista”, joka oli heidän mielestään voimakkaasti maalaisen kuuloinen (ka 1,5). ”Ylitorniolaisnaisten” murteellisuuden mainitsi jo kaksi kolmasosaa lisäaineiston vastaajista, ja kolme vastaajaa nimitti murretta *vahvaksi*. Yhden mielestä puheessa huomion kiinnitti *juntahtava aksentti niinkö*, ja kaksi vastaajaa liitti murteellisuuden maalaisuuteen. Ero toiseen MG-pariin eli ”porilaisnaiseen”, jota pidettiin melkein neutraalin kuuloisena, on suuri (1,3), ja vahvistaa sen, että nimenomaan murre saa lukiolaiset erottelemaan toiset maalaisiksi ja toiset kaupunkilaisiksi.

Ylitorniolaisnäyte paikannettiin kauas Etelä-Suomen ulkopuolelle. Juuri tämä näyte sai muutamat vastaajat tirskahtelemaan ja kohottelemaan kulmiaan kuuntelutilanteessa. Syy löytyy ehkä juuri tästä: puhujaa on pidetty erittäin maalaisen kuuloisena, ja oletettavasti siksi, että hän puhuu selvästi helsinkiläispuheesta erottuvaa murretta.

Toinen puhuja, jonka kohdalla osa vastaajista naurahteli, oli pohjoispohjalainen kiiminkiläismies, joka paikannettiin Savoan ja Pohjanmaalle. Häntä pidettiin kaikkein maalaisimpana – itse asiassa häntä pidettiin erittäin maalaisena (ka 1,4). Vastausten keskiarvo on jo huomattavan lähellä asteikon minimiä (1,0:aa). Jokainen lisäaineiston vastaaja sanoi, että kiiminkiläismiehen puhetaavassa huomiota kiinnitti murre. Voi siis sanoa, että kiiminkiläismies on helsinkiläislukiolaisten mielestä pesunkestävä maalainen, vielä maalaisempi ja murteellisempi kuin samalta murrealueelta oleva pudasjärveläisnainen (ka 1,80). Kiiminkiläismiehen ja pudasjärveläisnaisen ääninäytteet olivat hyvin samantyyppiset. Voisikin varoen päätellä, että maallikoiden mielestä maalaisemmalta ja murteellisemmalta kuulostavat samaa murretta puhuvista nimenomaan miehet, eivät naiset.

Vaikka kuuntelutestin puhujat jakautuvat helsinkiläisnuorten mielestä murteettomiin kaupunkilaisiin, neutraalilta kuulostaviin ja murteellisiin maalaisiin, jako ei kuitenkaan näy muissa evaluoinneissa. Niinpä vaikka miellyttävimmän kuuloinen oli myös kaupunkilaisimpana pidetty puhuja (helsinkiläisnainen), niin toiseksi miellyttävimpänä pidettiin maalaisinta puhujaa (kiiminkiläismiestä). Vastaavasti toiseksi kaupunkilaisimpana pidetty espoolaisnainen oli kokonaismiellyttävyydessä toiseksi epämiellyttävin ja kolmanneksi kaupunkilaisin turkulaismies oli epämiellyttävin. Toisaalta osa helsinkiläisnuorista näyttää asennoituvan kielteisesti maalaisuuteen, sillä lisäaineistoni vastaajista kaksi kutsuu kiiminkiläismiestä *juntiksi* ja yksi ”ylitorniolaisnaista” linkittäen juntiuden nimenomaan puhetapaan: *[kuulostaa] juntilta, juntahtava aksentti ”niinkö”*. Pudasjärveläisnainen kuulostaa saman vastaajan mielestä *lievältä juntilta*.

On yksi ominaisuus, johon kaupunkilaisuus kietoutuu tiukasti, ja se on katuuskottavuus. Kaupunkilaisuudella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys (p-arvot 0,000–0,029) katu-uskottavuuteen kaikkien muiden puhujien paitsi turkulaismiehen kohdalla.²⁵ Puhujan maalaiseksi arvioineet pitivät häntä myös vähemmän katu-uskottavana, ja vastaavasti puhujan kaupunkilaiseksi arvioineet pitivät häntä enemmän katu-uskottavana. Katu-uskottavuus on saattanut yhdistyä vastaajien mielessä kaupunkilaisuuteen *katuleksemin* ansiosta. Ei olekaan yllättävää, että kaupunkilaisuus ja katu-uskottavuus linkittyvät toisiinsa.

Helsinkiläisnuorten mielissä maalaisuus linkittyy siis vahvasti murteelliseen puhetapaan ja kaupunkilaisuus murteettomuuteen. Maalla asuvat nuoret eivät ajattele näin, sillä Saanilahden tutkimat virtolaisnuoret olivat yksimielisiä siitä, ettei murteen puhuminen ole ainoastaan maaseudulle tyypillinen piirre vaan murretta puhutaan myös kaupungeissa (Saanilahti 2003: 164). Helsinkiläisnuoret sen sijaan eivät pitäneet yhtään murretta puhuvaa kaupunkilaisen kuuloisena. Maallikot eivät yleensäkään pidä kaikkia murrepiirteitä yhtä ”murteellisina” (Mielikäinen & Palander 2002: 99). Tämä näkyy aineistossani siten, että toisia puhujia luonnehdittiin murteellisemmaksi kuin toisia.

4.6 Soveltuminen ryhmätyöpariksi ja ystäväksi

Otan esille vielä kaksi asiaa valottamaan sitä, kuinka miellyttävänä vastaajat ovat pitäneet eri puhujia. Matched guise -tradition uranuurtajatutkimuksen tekijät Lambert, Hodgson, Gardner ja Fillenbaum huomauttavat, että se, että jokin ääninäyte saa korkeat

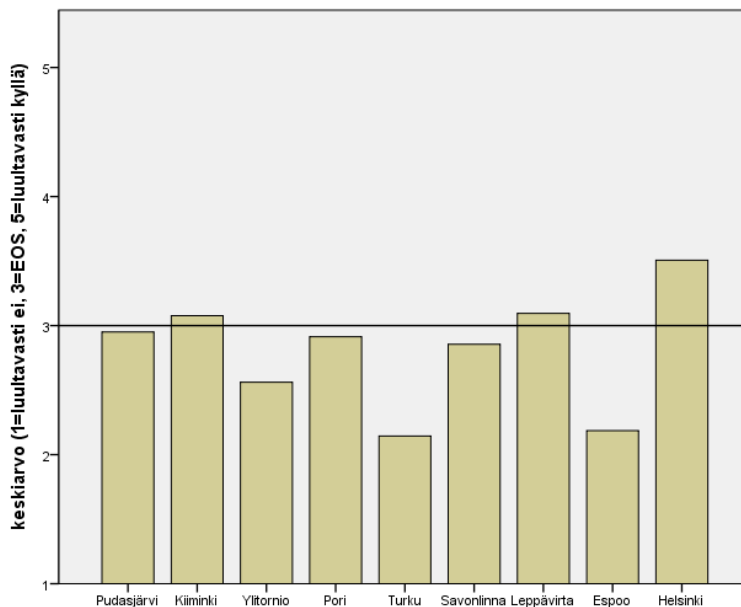
---

²⁵ Turkulaismiehenkin kohdalla yhteys on melkein tilastollisesti merkitsevä (p-arvo 0,054).

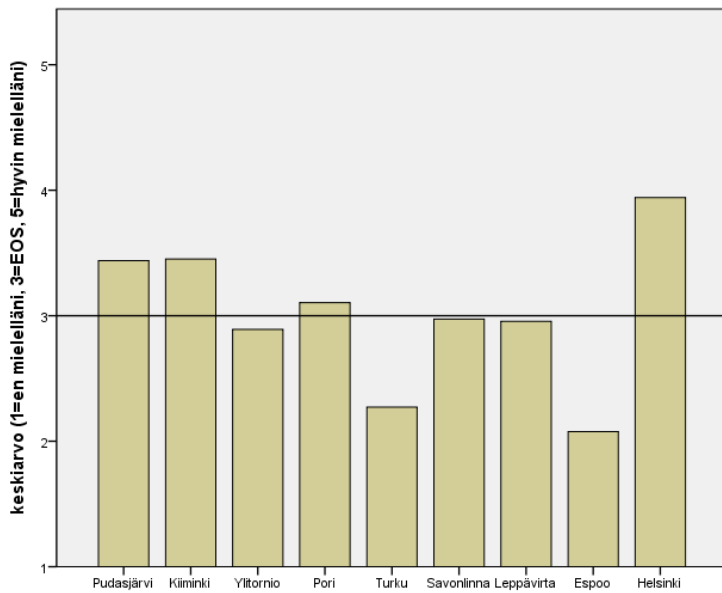

arvosanat jossakin ominaisuudessa, ei välttämättä tarkoita, että puhujasta pidettäisiin. Esimerkiksi kunnianhimo ei ole kaikkien vastaajien mielestä välttämättä hyvä asia. He pyysivätkin vastaajiaan laittamaan kuulemansa ääninäytteet järjestykseen sen mukaan, ketkä sopisivat ystäväksi. (Lambert ym. 1960: 45–46.)

Kysyin lomakkeessa vastaajiltani, kuinka mielellään he ystäväystyisivät kuulemiensa puhujien kanssa ja kuinka mielellään he ottaisivat puhujan parikseen koulun ryhmätyöhön. Oletan näiden mittaavan puhujia kohtaan tunnettua solidaarisuutta ja heidän arvioitua statustaan. Kuvio 4 kertoo ystävä-tehtävän ja kuvio 5 ryhmätyö-tehtävän vastausten keskiarvot (ks. kuviot 4 ja 5). Mitä korkeampi pylväs, sitä mieluummin vastaajat ovat halunneet ottaa puhujan ystäväkseen tai ryhmätyöparikseen.

Kuvio 4. Puhujien soveltuvuus ystäväksi puhutavan perusteella arvioituna. Vastaus kysymykseen ”Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi?”.

Kuvio 5. Puhujien soveltuvuus ryhmätyöhön puhettavan perusteella arvioituna. Vastaus kysymykseen ”Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön?”.

Kuten kuvioista näkee, vastaajat ottaisivat yleensä mieluummin puhujat parikseen ryhmätyöhön kuin ystäväystyisivät heidän kanssaan. Tämä pätee muihin paitsi leppävirtalaismieheen ja espoolaisnaiseen, joiden kanssa vastaajat mieluummin ystäväystyisivät kuin ryhtyisivät ryhmätyöhön. Suurempi halukkuus voi kertoa siitä, että kynnyksellä joku parikseen ryhmätyöhön on matalampi kuin kuvitella joku hyväksi ystäväksi. Kyse voi olla myös siitä, että tehtävät mittaavat hieman eri asiaa: koulun ryhmätyössä korostuvat pätevyyyteen ja tehokkuuteen liittyvät ominaisuudet (kuten Zahnin ja Hopperin etevämyys eli *superiority* ja dynaamisuus eli *dynamism*), kun taas ystäväydessä korostuvat henkilökohtaisemmat ominaisuudet (miellyttävyyden eli *attractiveness*). Voikin olla, että vastaajat ovat arvioineet suurimman osan puhujista hieman taitavamman kuin miellyttävämmän kuuloisiksi.

Kaikkein miellyttävimmän kuuloisena vastaajat ovat pitäneet helsinkiläisnaista, jonka he ottaisivat mieluiten niin parikseen ryhmätyöhön kuin ystäväkseen. Myös kokonaismiellyttävyydessä puhuja oli ensimmäisenä. Toiseksi mieluiten otettiin pariksi jompikumpi pohjoispohjalainen puhuja, toisin sanoen kiiminkiläismies tai pudasjärveläisnainen. Sen sijaan ystäväkseen helsinkiläisnuoret haluaisivat toiseksi mieluiten leppävirtalaismiehen ja kolmanneksi mieluiten kiiminkiläismiehen. Neljänneksi mieluiten vastaajat ottaisivat ystäväkseen ”porilaisnaisen” ja parikseen pudasjärveläisnaisen.

Tulokset heijastelevat puhujien kokonaismiellyttävyyttä, mutta pientä eroakin on: kokonaismiellyttävyydessä toiseksi sijoittunut leppävirtalaismies olisi vasta kuudes valinta ryhmätyöpariksi, kun taas kokonaismiellyttävyydeltään vasta viidenneksi tullut

pudasjärveläisnainen olisi kolmas valinta ryhmätyöpariksi ja neljäs valinta ystäväksi. Helsinkiläisnainen arvioitiin silti edelleen niin ystävänä kuin ryhmätyöparina paljon muita paremmaksi vaihtoehdoksi.

Siinä missä helsinkiläis- ja pohjoispohjalaispuhujien arviot olivat hieman myönteisiä, niin myönteisen ja kielteisen rajalla ovat ”porilaisnaisen”, leppävirtalaismiehen ja savonlinnalaisnaisen arviot. Tämä tarkoittaa sitä, että keskiarvojen mukaan laskettuna on epäselvää, haluaisivatko vastaajat kyseiset puhujat parikseen tai ystäväkseen vai eivät.

Sen sijaan kielteisiä olivat ”ylitorniolaisnaisen” ja varsinkin turkulaismiehen ja espoolaisnaisen arviot. Heitä vastaajat eivät mieluusti ottaisi parikseen tai ystäväkseen. Tämä toistaa kokonaismiellyttävyydestä saatua tulosta, jonka mukaan vastaajat kokivat epämiellyttävimmän kuuloisiksi juuri samat kolme puhujaa. Merkille pantavaa on erityisesti se, kuinka suuri ero helsinkiläis- ja espoolaisnaisen välillä on.

4.7 Yhteenveto

Tässä luvussa on tarkasteltu, miten eri ääninäytteitä evaluoitiin paitsi kokonaisuutena, myös puheen nopeuden, selvyuden ja maalaisuuden suhteen. Helsinkiläislukiolaisten mielestä keskimäärin miellyttävimmältä kuulostivat helsinkiläisnaisen ja kiiminkiläismiehen ääninäytteet. Epämiellyttävimpänä pidettiin turkulaismiehen, espoolaisnaisen ja ”ylitorniolaisnaisen” puhutapaa. Sama suuntaus näkyi siinä, että vastaajat ottaisivat mieluiten ystäväkseen ja ryhmätyöparikseen helsinkiläisnaisen mutta vähiten mieluiten turkulaismiehen ja espoolaisnaisen. Turkulaismies ja espoolaisnainen puhuivat vastaajien mielestä epäselvästi, mikä oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä heidän kielteisiin arviointeihinsa. Puheen nopeus ei korreloinut evaluointien kanssa niin paljon kuin puheen selvyys. Maalaisimpana pidettiin kiiminkiläismiestä, pudasjärveläisnaista ja ”ylitorniolaisnaista”, kun taas kaupunkilaisimpana espoolais- ja helsinkiläisnaista.

5 ETELÄ-SUOMEEN PAIKANNETUT

Maallikoiden tapa hahmottaa kieltä on erilainen kuin lingvistisen koulutuksen saaneilla, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että maallikoiden tapa ymmärtää kieli olisi jollakin lailla huonompi (ks. esim. Niedzielski & Preston 2000; Lappalainen & Vaattovaara 2005). Nykyinen kansandialektologia pitää maallikoiden näkemystä kielellisen variaation tulkinna ensiarvoisen tärkeänä, eikä kielentutkijan pitäisi asettua tavallisen kielenpuhujan yläpuolelle (Lappalainen & Vaattovaara 2005: 101; Niedzielski & Preston 2000: 3–10). Preston varoittaa (1989: 3, 1999b: 359; Niedzielski & Preston 2000: 45), että tutkija ei voi olettaa, että maallikko hahmottaa kuuntelutestissä käytetyt varieteetit niiksi, mitä tutkija ajattelee niiden olevan. Esimerkiksi se, mikä tutkijan mielestä on lounaismurretta, voi maallikon mielestä kuulostaa savolta. Myös Garrett ym. (2003: 88–89) sekä Soukup (2009: 56) kritisoivat sitä, että useimmissa kieliäsenntutkimuksissa ei ole tutkittu, miten vastaajat paikantavat kuulemansa ääninäytteet ja mihin he niissä reagoivat.

Olenkin ottanut tämän ja seuraavan luvun jäsentelyn rungoksi sen, millä tavalla tutkimani helsinkiläisnuoret paikansivat kuulemiaan ääninäytteitä. Jako poikkeaa hieman siitä, millainen ääninäytteiden lingvistinen tai murremaantieteellinen jako olisi ollut. Garrett ym. (2003: 89–90) huomauttavat, että keskusteluun siitä, pitääkö vastaajilta kysyä, minne he paikantavat kuulemansa ääninäytteet, liittyy teoreettinen kysymys siitä, vaikuttaako paikantaminen evaluointeihin vai ei. Ainakin Kokon (2010: 127) tutkimuksessa aikuiset suhtautuivat kielteisemmin lounaismurteiseen ääninäytteeseen kuin nuoret, minkä Kokko arvelee johtuvan siitä, että aikuiset tunnistivat näytteen nuoria paremmin lounaissuomalaiseksi. Lisäksi oman varieteetin tunnistamisella oli erään kandidaatintutkielman mukaan vaikutusta evaluointeihin, sillä Rauman ääninäytettä arvioivat solidaarisuuden osalta myönteisimmin ne, jotka tunnistivat näytteen raumalaiseksi (Yliniemi 2009: 4–5, 19–20). Toisaalta ääninäytteiden paikantaminen ja ”tunnistaminen” on itsessään kompleksinen prosessi, ja myös ”väärät” paikannukset antavat mielenkiintoista tietoa vastaajien käsityksistä.

5.1 Johdanto

Kyselylomakkeen paikannustehtävässä vastaajien piti sijoittaa puhuja vähintään yhteen annetuista 22 vaihtoehdosta, jotka olivat kaupunkien ja maakuntien nimiä (ks. liite 1). En käyttänyt karttapohjia ääninäytteiden paikantamisessa (niin kutsutut mentaalikartat,

ks. esim. Niedzielski & Preston 2000: 46–63; Kokko 2010: 17–153), sillä satojen karttojen käsittely olisi ollut työläämpää kuin pelkkien paikannimien analysointi. Lisäksi Vaattovaara huomauttaa, että kielellinen maisema näyttää hahmottuvan suomalaisille sen kaltaisina kuvauksina, joille kansanlingvistiikassa käytetyt mentaalikartat eivät tee oikeutta (Vaattovaara 2009a: 241, 253; Vaattovaara tulossa b).²⁶

Maakuntanimiä murrealueiden niminä ovat spontaanisti käyttäneet esimerkiksi itäsuomalaiset, pohjalaiset ja pääkaupunkiseutulaiset nuoret (Palander 2007: 28, 47; Mielikäinen & Palander 2002: 93; Kokko 2010: 55, 62²⁷; Isomöttönen 2008: 44–45). Lisäksi suomalaiset ovat yleisesti selvillä muutamista kaupunkimurteista, joiksi he mainitsevat yleensä Helsingin, Turun, Tampereen, Oulun, Kuopion ja Rauman murteet (Palander 2007: 28; Arve 2002: 58; Mielikäinen & Palander 2002: 94). Näistä kaikki muut paitsi Rauma olivat mukana listassani. Toisin sanoen paikannustehtävässä käyttämäni paikannimet ovat sellaisia, joita maallikot luontaisestikin ovat käyttäneet murteita nimeksään.

Olen jakanut ääninäytteet neljään ryhmään paikannusten perusteella: Helsinkiin paikannetut, muualle Etelä-Suomeen paikannetut, muualle kuin Etelä-Suomeen paikannetut ja minne tahansa päin Suomea paikannetut. Tässä luvussa käsittelem kahta ensin mainittua ryhmää ja seuraavassa luvussa kahta jälkimmäistä ryhmää. Aloitan ääninäytteistä, jotka helsinkiläisnuoret ovat paikantaneet lähimmäksi itseään, ja etenen sitten yhä kauemmas Helsingistä paikannettuihin ääninäytteisiin.

Seuraavasta taulukosta 4 käy ilmi, kuinka monta prosenttia vastaajista on paikantanut kunkin puhujan Helsinkiin (taulukon toinen sarake). Taulukosta käy myös ilmi, kuinka keskittyneitä paikannukset olivat kunkin puhujan kohdalla. Paikannusten keskitymisprosentti ilmaisee, millainen osuus neljä ensisijaista paikannusta ovat kaikista paikannuksista. Tämä selviää laskemalla yhteen neljän eniten paikannuksia saaneen paikan paikannusmäärät ja jakamalla saatu kokonaisluku kaikkien paikannusten yhteislukumäärällä.²⁸ Mitä isompi prosenttiluku on, sitä keskittyneempiä paikannukset ovat olleet, ja mitä pienempi prosenttiluku on, sitä useampaan paikkaan vastaajien paikannukset

²⁶ Ihmisten suhdetta karttoihin problematisoi myös Romanello (2002: 344).

²⁷ Tosin Kokon (2010: 62) vastaajat käyttivät myös ilmansuuntapohjaisia murrenimityksiä.

²⁸ Esimerkiksi leppävirtalaismiehen kohdalla neljän ensisijaisen paikannuksen yhteislukumäärä on $59 + 49 + 42 + 37 = 187$. Saatu luku jaetaan leppävirtalaismiehen kaikkien paikannusten lukumäärällä, joka on 526. Näin saadaan selville, millainen osuus neljä ensisijaista paikannusta ovat kaikista paikannuksista. Tämä osuus oli noin 0,36, eli neljä ensisijaista paikannusta ovat 36 % kaikista paikannuksista, mikä on melko vähän muihin verrattuna. Vastaajat ovat olleet siis erimielisiä leppävirtalaismiehen paikannuksesta.

ovat hajaantuneet. Toisin sanoen mitä suurempi prosenttiluku, sitä yksimielisempiä vastaajat ovat olleet puhujan kotipaikasta.

Taulukko 4. Helsinkiin paikantaneiden vastaajien määrä ja paikannusten keskittyminen.

PUHUJA	Paikansi Helsinkiin (% vastaajista)	Paikannusten keskittyminen (% paikannuksista)
Espoolaisnainen	67 %	74 %
Helsinkiiläisnainen	64 %	71 %
Turkulaismies	36 %	57 %
”Porilaisnainen”	21 %	43 %
Leppävirtalaismies	19 %	36 %
Savonlinnalaisnainen	6 %	29 %
Pudasjärveläisnainen	1 %	35 %
”Ylitorniolaisnainen”	0 %	43 %
Kiiminkiläismies	0 %	43 %

Noin kaksi kolmesta vastaajasta paikansi espoolais- ja helsinkiiläisnaisen Helsinkiin, kun taas kukaan ei paikantanut ”ylitorniolaisnaista” ja kiiminkiläismiestä Helsinkiin (ks. taulukko 4). Lisäksi mitä useampi on paikantanut puhujan Helsinkiin, sitä keskittyneempiä ovat vastaajien paikannukset myös olleet.²⁹ Suurinta paikannusten hajaannus on savonlinnalaisnaisen, pudasjärveläisnaisen ja leppävirtalaismiehen kohdalla, pienintä espoolais- ja helsinkiiläisnaisen kohdalla.

Pyysin vastaajia paikantamaan ääninäytteet vähintään yhteen tarjotuista paikoista (ks. liitettä 1). Koska vastaajien oli mahdollista valita yksi tai useampia paikkoja, niin vastaukset eivät ole toisiaan poissulkevia. Esimerkiksi jos jotakuta puhujaa on pitänyt oululaisena 50 ja kuopiolaisena 30 vastaajaa, näissä kahdessa joukossa voi olla samoja vastaajia, jotka ovat pitäneet puhujaa sekä oululaisena että kuopiolaisena. Tästä syystä paikannusprosenttien yhteenlaskettu summa ylittää aina 100 %. Vastausten lukumäärä ilmoittaa kuitenkin tarkasti sen, kuinka moni vastaaja on pitänyt puhujaa X paikasta Y kotoisin olevana, sillä vaikka vastaajat ovat voineet paikantaa saman puhujan useaan paikkaan, he ovat voineet paikantaa puhujan tiettyyn paikkaan vain kerran. Samasta syystä olen edellä Helsinkiin paikantaneiden määrää laskiessani ottanut huomioon vain

²⁹ Pudasjärveläisnainen, ”ylitorniolaisnainen” ja kiiminkiläismies muodostavat pienen poikkeuksen korrelaation linjasta, sillä heidän paikannuksensa ovat hieman keskittyneemmät kuin leppävirtalaismiehen ja savonlinnalaisnaisen.

paikannukset Helsinkiin, en Helsingin kaupunginosaan, sillä sama vastaaja on voinut paikantaa puhujan sekä Helsinkiin että esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Helsinkiin.

Vastaamistavat vaihtelivat niin, että osa vastaajista paikansi kunkin puhujan vain yhteen paikkaan, osa pariin kolmeen, kun taas jotkut rastittivat tarjotuista 22 paikannusvaihtoehdosta suurimman osan. Koska vastaajia oli 212, en kuitenkaan voi paneutua tarkemmin yksittäisten vastaajien paikannuksiin, vaan käsittelen vastaajaryhmää yhtenä kokonaisuutena. Yhden mielenkiintoisen huomion otan kuitenkin esiin: monien vastaajien paikannukset olivat dialektologiselta kannalta keskenään ristiriitaisia, niin että sama vastaaja saattoi paikantaa yhden puhujan esimerkiksi turkulaiseksi, tamperelaiseksi, jyväskyläläiseksi ja kuopiolaiseksi.

Ei ole aiempaa tutkimustietoa siitä, miten helsinkiläiset paikantavat erilaisia puhe-
tapoja ääninäytteiden perusteella. Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin tutkimuksessa kuitenkin kysyttiin pääkaupunkiseudulla syntyneiltä, millaista kieltä pääkaupunkiseudulla puhutaan ja mistä tunnistaa muualta muuttaneen. Vastaajat olivat sitä mieltä, että muualta muuttaneet paljastaa heidän erilainen ”painotuksensa”, ”intonaatio” tai omanlaisensa sanat ja sanonnat, mutta kuitenkin joka viides vastaaja oli sitä mieltä, ettei muualta muuttanutta välttämättä tunnista puheen perusteella. Pääkaupunkiseudun puhekielen piirteiksi vastaajat esittivät muun muassa slangisanaston tai muuten erityisen sanaston, lainasanojen runsauden, epävirallisten paikannimien käytön, sanonnat, murteettomuuden (toisaalta myös murteiden sekoitukset), *mä-* ja *sä-*pronominit, ”sanojen lyhentämisen” ja nopeatempoisuuden. (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 235–240, 245.) Vastaajani ovatkin saattaneet kiinnittää huomiota näihin piirteisiin.

5.2 Helsinkiin ja Uudellemaalle paikannetut

Kuuntelutestissä oli kaksi näytettä, joiden puhujat olivat syntyperäisiä helsinkiläisiä. Vastaajat paikansivat nämä näytteet pääkaupunkiseudulle, mutta sen lisäksi he pitivät erästä kolmattakin ääninäytettä pääkaupunkiseutulaisena. Tämä ääninäyte oli turkulaismiehen. Helsinkiläispuhujista toinen asui nauhoitushetkellä Espoossa, ja selvyuden vuoksi kutsun häntä espoolaisnaisiksi erotukseksi helsinkiläisnaisesta.³⁰ Käsittelen nämä melko samalla tavalla paikannetut puhujat yhtenä ryhmänä, niin että ensin esittelen

---

³⁰ Nauhoitin myös muutamia helsinkiläisiä miespuhujia, mutta päädyin lopulta testaamaan sitä, miten kahta erityylistä mutta samaa sukupuolta olevaa helsinkiläispuhujaa arvioitaisiin. Näin saisin karsituksi ainakin yhden taustamuuttujan.

jokaisen näytteen kokonaisuudessaan litteroituna.³¹ Litterointimerkit löytyvät liitteestä 4. Sen jälkeen erittelen näytteiden murrepiirteet ja niiden dialektologisen paikannuksen. Tämän jälkeen käyn läpi, minne vastaajat paikansivat puhujat, ja lopuksi sen, millä tavalla vastaajat arvioivat puhujia.

5.2.1 Ääninäytteiden piirteet

Kuuntelutestissä oli ääninäyte 26-vuotiaalta espoolaisnaiselta, joka oli asunut suurimman osan elämästään Helsingissä. Nainen selostaa näkemäänsä sarjakuvaa, jonka loppuratkaisua hän on hetki sitten arvuutellut:

.hhh aa, aivan nii_et toi, joo joo toi vaimo on, saa miehensä^k kiinni ye, yösyömisestä sillä et se on laittanu, et se muka iteⁿ nukkuu tuol mut sit se onkiv vahtimas sit keittiössä, £joo£ .hhh (13 s.)

Puheessa on monia piirteitä, jotka ovat helsinkiläisessä puhekielessä hyvin yleisiä: diftongin avartuminen (yε), sananloppuisen A:n kato partitiivissa ja paikallissijoissa (*sit, tuol, vahtimas*), tietyissä lekseemeissä *ts*:n heikkona vastineena oleva *t* (*ite*), pronominin *tu* vastine *toi* ja *-nUt*-partisiipin loppu-*t*:n kato vokaalin edellä (*on laittanu, et*). (Piirteistä ks. lisää Paunonen 2006b: 36–43.) Variaatiota löytyy diftongin avartumisesta ja sananloppuisesta A:sta, jota näytteessä esiintyy myös säilyneenä (*miehensä, syömisestä, sillä, keittiössä*). Lisäksi suurin osa diftongeista on avartumattomia (*miehensä, yö, tuol*), mutta tämä piirre varioikin Helsingissä puhujittain³² (Paunonen 2006b: 40, 1995 [1982]: 72–105).

Edellä kuvattuja piirteitä merkittävämpiä lienevät kuitenkin puhujan hieman sihahtava tapa lausua *s*-äänne ja puheen polveileva intonaatio, joka poikkeaa kuuntelutestin muista puhujista. Espoolaisnainen lausuu osan sanoista tavallista korkeammalta, niin että sävelkorkeus ei ole tasainen, vaan ääninäytteen keskikohdassa ja loppua kohti intonaatio nousee.³³ Lausumanloppuista intonaation nousua helsinkiläistyttöjen puhekielessä vuorovaikutuksen näkökulmasta on tutkinut Sara Routarinne (2003: 162–289). Ilmiöstä ei toistaiseksi ole julkaistua dialektologista tai kansanlingvististä tietoa, mutta Vaat-

³¹ Ääninäytteiden litteraattit ovat tarkastaneet kielitieteellisen koulutuksen saaneet henkilöt, Helsingin yliopiston sosiolingvistiikan lukupiiriläiset. Lukupiirissä syntyi myös alkuperäinen tutkimusideani. Kiitän lukupiiriläisiä saamastani arvokkaasta tuesta.

³² Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että aloittaessaan sanan *yösyöminen* puhuja käyttää ensin puoliksi avartunutta muotoa *ye*, mutta korjaa sen sitten avartumattomaan muotoon *yö*.

³³ Tämä saattaa liittyä siihen, että puhuja oli osin kaksikielinen ruotsinkielisen äitinsä takia, mutta mielestäni hänen puheessaan ei ollut ruotsin kielen vaikutusta. Myöskään litteraatin tarkastaneet eivät kiinnittäneet tähän huomiota.

tovaaran (2009b) mukaan maallikot huomaavat nousevan intonaation erityisesti nuorten (pääkaupunkilais)tyttöjen puheesta, ja se herättää kuulihoissa yleisesti ottaen negatiivisia mielikuvia.

Puhujan *s*:ää taas voisi luonnehtia pehmeästi sihahtavaksi, hieman etiseksi. Terävä *s* on piirre, joka on jäänyt dialektologisen piirrekaanonin ulkopuolelle ja tutkimustavalle (Vaattovaara, tulossa b), mutta Paunonen mainitsee, että tätä erottuvaa tapaa lausua *s* on raportoitu – ja kritisoitu – jo 1880-luvun Helsingistä. Paunonen liittää piirteen erityisesti nuorten helsinkiläistyttöjen puheeseen. (Paunonen 2006b: 46.) Lisäksi jotkut helsinkiläis- ja itäsuomalaisnuoret ovat liittäneet kyselytutkimuksissa terävän *s*:n Helsingin puhekieleen, helsinkiläiset erityisesti itähelsinkiläistyttöjen käyttämäksi piirteeksi (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 239, 247; Palander 2005: 75, 2007: 43; Mielikäinen 2005: 107). Vaattovaaran (tulossa b) tulosten mukaan terävä *s* tai *Stadi-s* onkin ilmiö, jonka maallikot ympäri Suomea liittävät Helsinkiin, erityisesti nuorten tyttöjen puheeseen. Kuitenkin lisäksi terävään *s*:ään liitetään muun muassa urbaaniuden, itsevarmuuden, homouden, kouluttamattomuuden ja feminiinisyyden mielikuvia (Vaattovaara tulossa b).

Eräässä vastaajaryhmässä espoolais- ja helsinkiläisnaisen ääninäytteet aiheuttivat jonkinlaista hilpeää kuhinaa, kun soitin näytteet ensimmäisen kerran. Muutammat oppilaat matkivat naureskellen naisten *s*:n lausumista. Terävä *s* on siis piirre, johon ainakin nämä oppilaat kiinnittivät huomiota. Lisäaineiston vastaajista yksi kirjoitti kiinnittäneensä huomiota espoolaisen *korostettuun s-kirjaimen*. Intonaatiota ei maininnut kukaan, mutta sen sijaan *matalasta, käheästä, rauhallisesta, LAISKASTA* tai *hiljaisesta* äänestä mainitsivat muutamat vastaajat. Näihin luonnehdintoihin ei liittynyt arvottavia kannanottoja, mutta varsinkin isoin kirjaimin kirjoitettu *ääni oli LAISKA* ei luultavasti ollut myönteinen arvio. Tätä arvelua tukee myös se, että Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin tutkimista pääkaupunkiseutulaisnuorista kolme mainitsi ärsyyntyvästä helsinkiläisestä ”löysästä” tai laiskasta puhetavasta (2006: 240).

Kuuntelutestissä oli ääninäyte myös 20-vuotiaalta helsinkiläisnaiselta, joka oli asunut koko ikänsä Itä-Helsingissä. Puhuja selostaa näkemäänsä kuvaa:

siin_on viis miestä, pukeutunu □ tosi tyylikkäästi, ja tota, öö, kaikilla on perinteiset, kaheksankytluvun vaatteet ja isot tukat ja, varmaa^l_jotai □ rokkareita? siin_on tosi kirrkaat, värit ja, niin ku tollast, ei nyt ihan neonvärejä mutta^p pastellisävyjä, (23 s.)

Näytteessä on koko kuuntelutestin ainoa slangiksi luokiteltava sana: *rokkari* (ks. Paunonen & Paunonen 2000). Lisäksi katkelma sisältää suunnitteluilmaukset *tota* ja *niinku*, joita Lappalaisen väitöskirjassaan tutkimat nuoret helsinkiläisaikuiset käyttivät aktiivisesti (2004: 60, 113–123, 128–132).³⁴ Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin tutkimuksessa kävi ilmi, että monet pääkaupunkiseudun nuoret pitävät *tota*- ja *niinku*-partikkelien käyttöä pääkaupunkiseutulaisena piirteenä (2006: 237, ks. myös Hagman 2009: 92).

Ääninäytteessä on laajalevikkisiä yleissuomalaisuuksia, jotka ovat yleisiä myös Helsingin puhekielessä: *s*:n jälkeinen *i*:n loppuheitto (*viis*) ja *A*:n katoa (*siin*, *siin*, *tollast*) (myös *A*:n säilymätapauksia *kaikilla*, *miestä*, *rokkareita*, *neonvärejä*, *pastellisävyyjä*). Diftongien avartumista puheessa ei ole (*miestä*). (Piirteistä ks. Paunonen 2006b: 36–43, 1995 [1982]: 72–105.) Ennen kaikkea näytteessä kiinnittää huomiota sama piirre kuin espoolaisnaisenkin näytteessä, nimittäin terävä *s*, joka on tämän helsinkiläisnaisen puheessa paljon terävämpi kuin espoolaisnaisella. Kenties se johtuu siitä, että puhuja artikuloi selvemmin ja huolellisemmin, jopa niin, että näytteen alussa *s*:t sihahtavat korvaan poikkeuksellisen terävinä. Helsinkiläisnaisen intonaatio ei kuulosta samalta kuin espoolaisnaisen, mutta jonkinlaista lievää nousevaa intonaatiota hänenkin puheessaan on ilmaisussa *varmaa^j_jotai* □ *rokkareita*?

Lisäaineiston vastaajista moni oli kiinnittänyt huomiota näytteen *s*:ään. Neljä vastaajaa kuvaili *s*:ää *suhisevaksi*, ja yksi kirjoitti, että puheesta erottuu *helsinki-s*. Eräs vastaaja oli kirjoittanut vain *ssss*. Eräs pääaineiston vastaajista oli kirjoittanut puhujaa koskevan paikannustehtävän viereen voimakkain kirjaimin *viishzz miäshzztä* – hän oli kiinnittänyt huomiota siis sekä *s*-konsonanttien erityislaatuun että diftongin avartumiseen. Paperin merkinnöistä pystyi päättelemään, että vastaaja oli kirjoittanut ensin *miëshzztä*, mutta muuttanut *e*:n *ä*:ksi myöhemmin. Oman kuulovaikutelmani ja tuomariryhmän vaikutelman mukaan diftongi *ie* ei ole avartunut – korkeintaan siinä on hyvin lievää avartumaa –, mutta jokin näytteessä on saanut vastaajan kuulemaan diftongin avartuneena. Tämä on mielenkiintoista, sillä suomalaistutkijat ovat arvelleet, että tämänkaltaiset liukuvat foneettiset ilmiöt ovat maallikoille vaikeita erottaa ja matkia (Mielikäinen & Palander 2002: 98; Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 238, 248). Näyttää kuitenkin siltä, että juuri äänimateriaalin avulla ainakin osa maallikoista kykenee ja haluaa

---

³⁴ Lisäksi Riitta Makkonen luokittelee *tota*-partikkelin Helsingin puhekieleen kuuluvaksi (2005: 126). Mielikäisen mukaan pronomini *toi* ~ *to*- on leviävä lounais- ja hämäläismurteinen piirre (1991: 30–31).

kommentoida tämänkaltaisiakin ilmiöitä. Samanlaiseen tulokseen päädyin kandidaatin-tutkielmassani (Mikkola 2007).

Kuuntelutestissä oli ääninäyte myös 26-vuotiaalta turkulaismieheltä, joka oli asunut elämänsä kaksi ensimmäistä vuosikymmentä Turussa ja asui nyt pääkaupunkiseudulla. Hän oli ainoa lounaismurteiden alueelta kotoisin oleva mies, jonka sain nauhoitettua. Hänen puheensa ei kuitenkaan ollut erityisen leimallisen lounaismurteista:

siin o^j joku sotkune huâne tai varastoti^lä, jätessäkkei, tualei, ruåholleikkuri tai joku vastaava puutarhakone, oisko tuål joku sirkkelikin taustall_ autorrenkaita, ja pyöriä, pöyti ja sitte o jotai lautoja, epämääräst rojua. (26 s.)

Ääninäytteen kenties leimallisin lounaismurteisuus on painottoman tavun vokaa-
lin pidentyminen toiseksi viimeisessä sanassa *epämääräst*. Lounaismurteista nuottia
miehen puheeseen tuo myös sanan *ti^lä* (yhdyssanassa *varastoti^lä*) lausuminen: toisen
tavun kesto on huomattavasti pidempi kuin ensimmäisen, ja sävelkulun huippu osuu
vasta toisen tavun kohdalle (sanaprosodiatyypeistä ks. Wiik 2006: 140–143).

Lounaismurteille ja myös helsinkiläiselle puhekielelle tyypillisiä piirteitä turku-
laimiehen näytteessä ovat monikon partitiivin *JA*-päätteen lyheneminen (*jätessäkkei*,
tualei,) diftongien avartuminen (*huâne*, *tualei*, *ruåholleikkuri*, *tuål*) ja *A*:n loppuheitto
(*siin*, *tuol*, *epämääräst*) (piirteistä ks. Paunonen 2006: 37–48). On tosin huomattava, et-
ttä näyte sisältää edellä mainituista piirteistä myös vastakkaisia esimerkkejä: yleiskielen
mukainen *-JA*-partitiivimuoto (*lautoja*), avartumaton diftongi (*pyöriä*) ja säilynyt sanan-
loppuinen *A* (*taustalla*, *autorrenkaita*). Lisäksi *iA*- ja *UA*-yhtymien assimiloituminen,
kuten sanassa *pöytii*, on tyypillinen lounaismurteisuus (Kettunen 1940: kartta 197), mut-
ta myös yleinen helsinkiläisyys (Paunonen 2006b: 37, 1995 [1982]: 106–150); tosin pu-
hujalla on myös assimiloitumattomia muotoja (*pyöriä*, *rojua*).

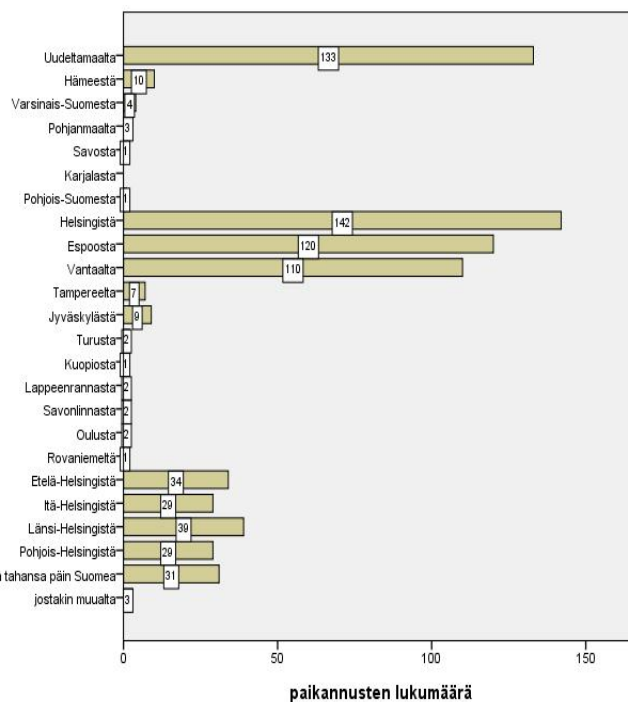
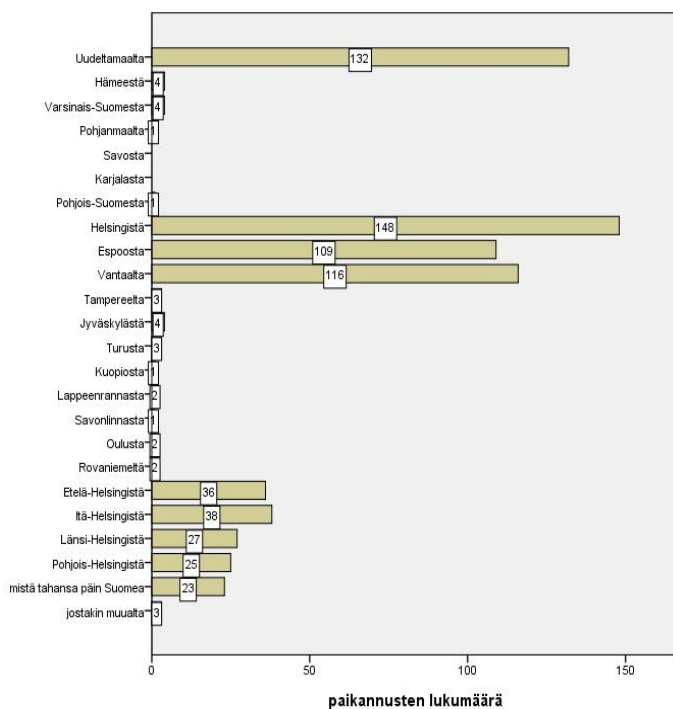
L:tön konditionaali *oisko* taas on melko laajalle eri suomen murteisiin levinnyt pi-
kapuhemuoto, mutta lounaismurteissa vain satunnaisesti tavattava (Mielikäinen 1991:
20–21). Sen sijaan *n*:n assimilaatio *m*:n, *l*:n, *r*:n, *j*:n ja *v*:n edellä ei vanhastaan ole kuu-
lunut lounaismurteisiin, vaan sen tilalla on ollut sananloppuisen *n*:n kato (Kettunen
1940: kartta 124). Näytteessä sananloppuiset *n*:t sekä assimiloituvat (*autorrenkaita*, *o^j*
joku) että katoavat (*o jotain*). *h*:n edellä *n* on kadonnut myös (*sotkune huâne*), ja tämä
piirre on ainakin ollut leimallinen lounaismurteille, kaakkoismurteille ja osalle savolais-
ja eteläpohjalaismurteita (Kettunen 1940: kartta 122). Kokonaisuutena voisi todeta, että

turkulaismiehen puheessa on lounaismurteille tyypillisiä piirteitä, mutta moni niistä lankeaa yhteen helsinkiläisen puhekielen piirteiden kanssa.

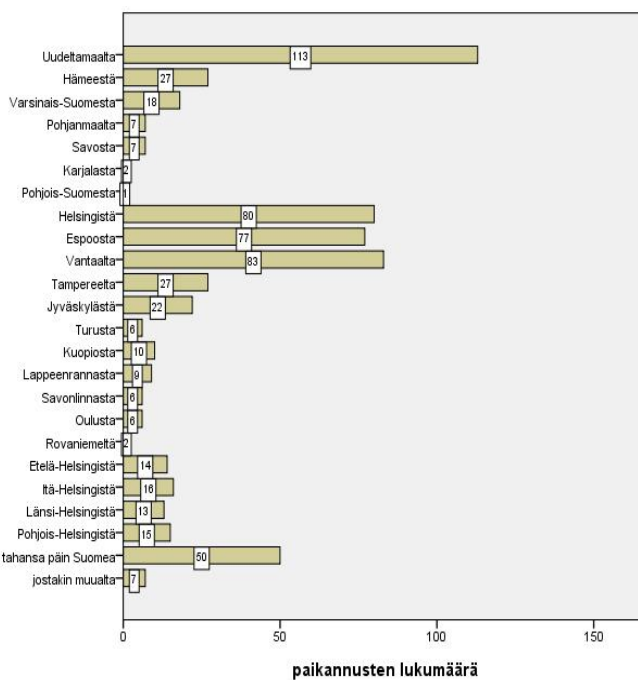
Lisäaineiston vastaajat kiinnittivät turkulaismiehen äänessä huomiota puheen *narinaan*, jonka mainitsi neljä vastaajaa. Yhden vastaajan mielestä *puhe pätki paljon*, jolla hän viittaa turkulaismiehen puheen taukoihin, sillä nauhoite itsessään ei pätkenyt. Lisäksi puhujalla oli yhden vastaajan mielestä häiritsevä *r-vika* ja toisen mielestä puhe *mörisi* ärsyttävästi, mutta muut eivät maininneet tällaisesta. Muita puheen konkreettisia piirteitä lisäaineiston vastaajat eivät maininneet, eikä yksikään pitänyt häntä murteellisenä. Eräs pääaineiston vastaaja oli kirjoittanut puhekuplaan *EPÄÄMÄÄRÄST ROJUA* turkulaismiehen evaluointitehtävän viereen, joten ainakin hän oli huomannut lounaismurteisen vokaalinpidentymisen.

5.2.2 Samankaltaiset paikannukset

Helsinkiläisnuoret ovat paikantaneet espoolais- ja helsinkiläisnaisen lähes identtisesti, kuten seuraavista kuvioista 6 ja 7 näkee. Turkulaismiehen paikannuksessa yleissuunta on samanlainen, mutta paikannusten määrässä on ero (ks. kuviot 6, 7 ja 8). Koska paikannuskuvioissa on ilmoitettu niiden vastaajien lukumäärät, jotka pitivät puhujaa kyseisestä paikasta kotoisin olevana, viitataan leipätekstissä paikannusmääriin vain prosenttilukuina. Lukija voi halutessaan tarkistaa vastaavat lukumäärät paikannuskuvioista.

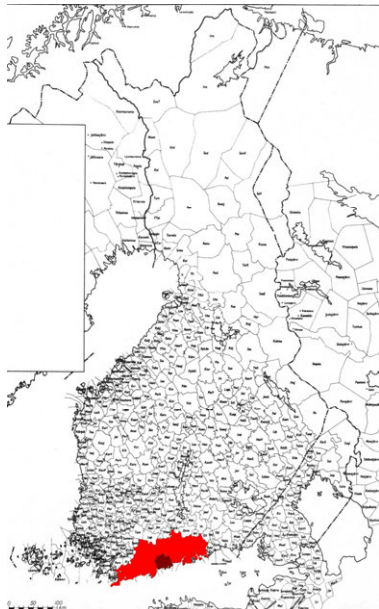
Kuvio 6. Espoolaisnaisen paikkannukset. **Kuvio 7.** Helsinkiläisnaisen paikkannukset.

Kuvio 7. Turkulaismiehen paikkannukset.

Vastaajat paikansivat puhujat pääkaupunkiseudulle, Uudellemaalle ja Helsingin eri osiin. Helsinkiläis- ja espoolaisnainen paikannettiin ensisijaisesti Helsinkiin, turkulaismies ensisijaisesti Uudellemaalle. Helsinkiläisnaista piti helsinkiläisenä 64 % ja espoolaisnaista 67 % vastaajista, joten reilusti yli puolet oli sitä mieltä, että kumpikin naispuhujia on ensisijaisesti helsinkiläinen. Turkulaismiestä piti uusimaalaisena 51 %.

Toiseksi eniten naispuhujia pidettiin Uudeltamaalta kotoisin olevina, sillä 60 % piti heitä uusimaalaisena. Turkulaismiestä lukiolaiset pitivät taas toiseksi eniten pääkaupunkiseutulaisena, sillä 38 % paikansi miehen Vantaalle, 36 % Helsinkiin ja 35 % Espooseen. Helsinkiläis- ja espoolaisnaista taas piti vantaalaisena noin puolet vastaajista. Espoolaisnaista piti espoolaisena 49 %, kun taas helsinkiläisnaista piti espoolaisena hieman useampi, 54 %. Nämä numerotiedot olen tiivistänyt alla olevaan karttaan 2, johon olen tummalla värillä merkinnyt puhujille tehdyt yleisimmät paikannukset.

Kartta 2. Helsinkiläis-, espoolais- ja turkulaispuhujien yleisimmät paikannukset. Kartassa huomioitu yli 50 vastaajan tekemät paikannukset.

Vaikka edellä olevat paikannuskuviot näyttävät siltä, että turkulaismies on paikannettu melkein samalla tavalla kuin helsinkiläis- ja espoolaisnainen, paikannusten lukumäärät kertovat sen, että vastaajat ovat hahmottaneet nämä puhujat hieman eri tavalla. Siinä missä turkulaismiestä piti uusimaalaisena puolet vastaajista, helsinkiläis- ja espoolaisnaista piti uusimaalaisena reilusti yli puolet vastaajista. Vastaavasti turkulaismiestä piti helsinkiläisenä kolmannes vastaajista, mutta helsinkiläis- ja espoolaisnaista kaksi kolmasosaa. Toisin sanoen vastaajat olivat varmempia helsinkiläis- ja espoolaisnaisen helsinkiläisyydestä kuin turkulaismiehen.

Vajaa viidennes halusi myös määrittää, mistä Helsingin kaupunginosasta naispuhujat olisivat todennäköisimmin kotoisin. Vastajaat hahmottivat espoolaisnaisen ennen kaikkea itä- tai etelähelsinkiläiseksi, kun taas helsinkiläisnaista he pitivät eniten länsi- tai etelähelsinkiläisenä. Helsinkiläisnainen oli todellisuudessa asunut koko ikänsä Itä-Helsingissä. Turkulaismiehen kohdalla vain 7 % oli määrittänyt, mistä Helsingin osasta puhuja olisi kotoisin. On mielenkiintoista, että espoolaisnaista pidettiin eniten joko etelä- tai itähelsinkiläisenä, sillä stereotyyppisesti näillä kahdella alueella on hyvin erilaiset statusarvot: etelää pidetään hyvänä asuinalueena, itää taas huonona (ks. esim. Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 242–244; Kurttila & Tani 1993: 50, 57–62). Toisaalta itäisissä kaupunginosissa asuvat pitävät Itä-Helsinkiä miellyttävämpänä kuin ulkopuoliset (Kurttila & Tani 1993: 35–56).

Myös aiemmissa kansanlingvistikissa tutkimuksissa on havaittu, että osa helsinkiläisistä hahmottaa kotikaupunkinsa kielen erilaiseksi sen mukaan, mistä osasta kaupunkia on kyse. Esimerkiksi Palander raportoi, että osa hänen tutkimistaan helsinkiläisnuorista rajasi erillisiksi ”murrealueikseen” jopa Helsingin eri osia (2007: 42). Sen sijaan Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin (2006: 230–232) tutkimien pääkaupunkiseudun nuorten enemmistö oli sitä mieltä, että alueen puhekieli muuttuu olennaisesti vasta pääkaupunkiseudun ulkopuolelle mentäessä.

Niinkin moni kuin 23 % vastaajista oli sitä mieltä, että turkulaismies voisi olla puhetapansa perusteella kotoisin mistä tahansa päin Suomea. Helsinkiläis- ja espoolaisnaista piti mistä tahansa päin Suomea kotoisin olevana hieman harvempi: 14 % helsinkiläisnaisen kohdalla ja espoolaisnaisen kohdalla 10 %. Kävin läpi ne vastaajat, jotka olivat paikantaneet jonkun näistä puhujista minne tahansa päin Suomea, ja näistä vastaajista noin puolet oli paikantanut puhujat myös jonnekin muualle, yleensä Uudellemaalle tai pääkaupunkiseudulle. Paikantaminen samaan aikaan ”minne tahansa” ja jonnekin tiettyyn paikkaan indikoinee sitä, että vastaaja pitää puhujaa tietystä paikasta kotoisin olevana, mutta ei joko ole huomiostaan varma tai pitää puhujaa yleiskielisen kuu-loisena.

Espoolaisnaista vastaajat eivät paikantaneet käytännössä minnekään muualle kuin pääkaupunkiseudulle ja Uudellemaalle. Helsinkiläisnaistakaan ei sijoitettu kuin muutamalla hajamaininnalla Hämeeseen ja Jyväskylään. Turkulaismies sen sijaan paikannettiin helsinkiläis- ja espoolaisnaista useammin muuallekin kuin Uudellemaalle. Tämäkin vahvistaa kuvaa siitä, että vastaajat olivat varmimpia espoolais- ja helsinkiläisnaisen

helsinkiläisyydestä ja hieman epävarmempia turkulaismiehen helsinkiläisyydestä. Varsinaissuomalaisena turkulaismiestä piti 8 % ja turkulaisena vain 3 %.

Vastajaat siis paikansivat helsinkiläis- ja espoolaisnäytteet juuri sinne, mistä niiden puhujat ovat kotoisin. Eniten suullisia kommentteja koko kuuntelutestistä kirjoittivat juuri helsinkiläis- ja espoolaisnaisen ääninäytteet. Siihen, että ainakin osa vastaajista näkee merkittäviä lingvistisiä – tai paralingvistisiä – eroja pääkaupunkiseudun eri kaupunkien välillä, viittaisi se, miten vastaajat käyttäytyivät tutkimustilanteessa. Kun lopuksi kerroin, mistä kunkin ääninäytteen puhuja oli kotoisin, niin muutamat oppilaat kommentoivat syntyperäisten helsinkiläisten näytteitä sanoen, että puhujan on ”pakko olla” joko Vantaalta tai Espoosta tai jostakin tietysti Helsingin kaupunginosasta. Nämä oppilaat tuntuivat suhtautuvan tunteellisen kiihkeästi siihen, minne puhujat ”pitäisi” paikantaa. Monet viittasivat siihen, millä tavalla ääninäytteiden puhujat sanoivat *s*-äänteen. Näyttääkin siltä, että perinteisen dialektologian unohtama *s* kannattaisi ottaa tutkimuskohteeksi³⁵, sillä tämä oli ainoa konkreettinen piirre, jota helsinkiläisvastaajat kommentoivat helsinkiläis- ja espoolaisnaisen ääninäytteistä. Piirre näyttääkin heille merkitykselliseltä (vrt. Laurilan tuloksiin lammilaisvanhusten kommentoimista piirteistä, 2008: 105–109).

Sen sijaan turkulaismiestä vastaajat eivät tunnistaneet Turusta kotoisin olevaksi. Tämä oli odotettavissakin, sillä sen verran huomaamattomia olivat näytteen lounaissuomalaisuudet. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että puhujaa pidettiin eniten nimenomaan uusimaalaisena ja pääkaupunkiseutulaisena eikä esimerkiksi hämäläisenä tai tamperelaisena, vaikka ääninäytteen murrepiirteissä oli monia piirteitä, jotka ovat ominaisia myös hämäläismurteille – ja sitä kautta tietysti myös hämäläismurrepohjaiselle Helsingille (ks. Paunonen 2006b: 37–40). Eräs vastaaja protestoikin, kun kuuntelutestin loputtua sanoin, että muun muassa ”sotkune huone” on sellainen murremuoto, josta voi tunnistaa turkulaismiehen lounaismurteiseksi. Protestoiva oppilas sanoo mielestään myös ”sotkune huone” ilman *n*:ää.

Lisäksi on hämmästyttävää, miten yksimielisiä vastaajat olivat paikannuksissaan. Helsinkiläisnainen paikannettiin yhteensä 715 kertaa, mikä tarkoittaa keskimäärin noin 3,2 paikannusta per vastaaja³⁶. Tämä on enemmän kuin kenenkään muun puhujan kohdalla. Tästä huolimatta paikannusten hajonta on pienempi kuin muiden puhujien kohdal-

---

³⁵ Vaattovaaralta on tulossa *s*:ään liittyvä artikkeli.

³⁶ Paikannustehtävässä vastaaja sai valita yhden tai useamman paikan, josta puhuja voisi olla kotoisin, joten paikannuksia kertyi enemmän kuin vastaajia, joita oli 221.

la. Espoolaisnaiselle paikannuksia tuli yhteensä 685, eli noin 3,1 paikannusta per vastaaja, mikä on keskimääräistä enemmän. Tämäkään ei kuitenkaan näy vastausten suurempana hajontana (ks. taulukko 4 sivulla 50). Turkulaismies paikannettiin yhteensä 618 kertaa, joten keskimäärin yksi vastaaja on paikantanut hänet 2,8 paikkaan.

Helsinkiläis-, espoolais- ja turkulaispuhujat olivat ainoat, jotka vähintään 100 vastaajaa paikansi samaan paikkaan. Heidät paikannettiin siis hyvin yksimielisesti, ja helsinkiläis- ja espoolaisnainen vieläpä sinne, mistä puhujat – ja vastaajat itse – olivat kotoisin. Samanlaista tunnistamistarkkuutta ei ollut Garrettin ym. tutkimilla walesiläisnuorilla, joista keskimäärin vain 45 % prosenttia tunnisti kuuntelunäytteistä oman alueensa puhujat (2003: 199–201). Toisaalta heidän tutkimuksessaan ääninäytteitä oli enemmän ja ne olivat Walesista tai sen lähialueilta, mikä on saattanut vaikeuttaa ”oman” varietetin erottamista muista.

5.2.3 Erilaiset sosiaaliset evaluoinnit

Vaikka helsinkiläis- ja espoolaisnainen paikannettiin lähes identtisesti ja turkulaismies samansuuntaisesti, heidän evaluointinsa ovat hyvin erilaiset. Tämä näkyy kuviosta 9, johon olen koonnut puhujien evaluoinnit kyselylomakkeen kahdesta ensimmäisestä tehtävästä, jotka mittasivat vastaajien asennoitumista ääninäytteisiin. Kuvion luvut ilmaisevat arviointien keskiarvoja, niin että keskiarvo 1 on huonoin mahdollinen arviointi, keskiarvo 3 neutraali ja keskiarvo 5 paras mahdollinen arviointi.

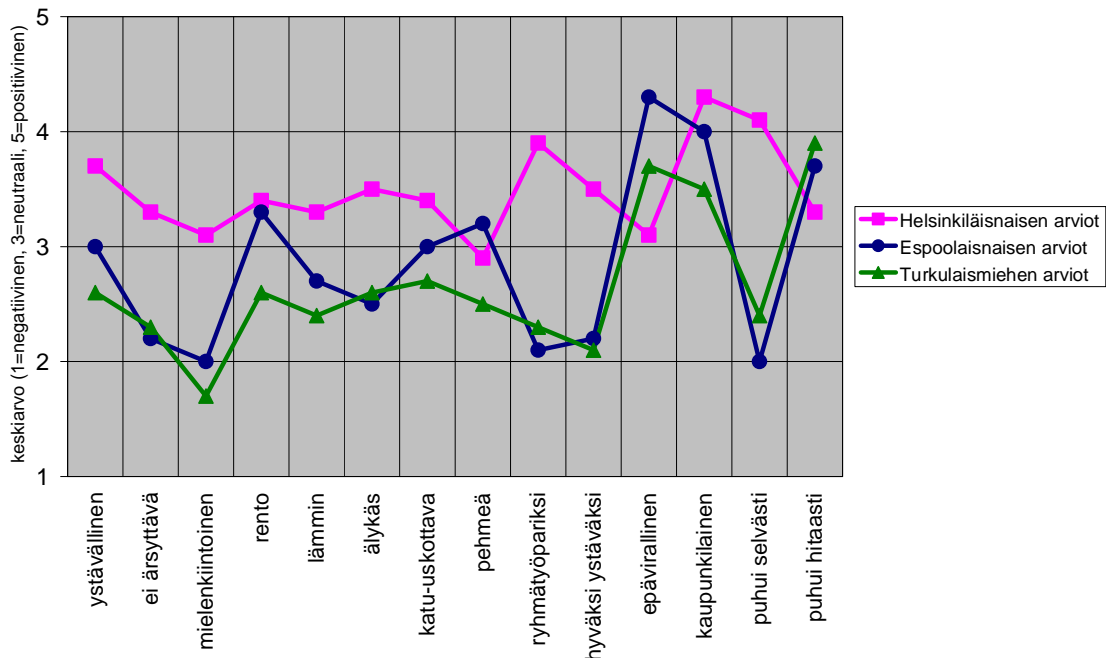
10 ensimmäistä dimensiota ovat sellaisia, että niiden kohdalla voidaan järkevästi määrittää toivotuin ja epätoivotuin ominaisuus (esim. mielenkiintoisuus toivottavampi ominaisuus kuin tylsyys, pehmeys toivottavampi kuin kovuus). Kuviossa kohta *ryhmätyöpariksi* ilmaisee vastaajien keskimääräistä halukkuutta ottaa puhuja pariksi koulun ryhmätyöhön ja *hyväksi ystäväksi* ilmaisee arvion siitä, voisiko puhujasta tulla heidän hyvä ystävänsä. Kuvion neljästä viimeisestä ominaisuudesta kolme (*epävirallinen, kaupunkilainen, puhui hitaasti*) eivät ole samalla tavalla yksiselitteisen hyviä tai huonoja. Tulosten visualisoinnin takia olen kuitenkin määrittänyt edelliset ”toivotummaksi” ominaisuudeksi³⁷.

Kuten kuviosta 9 näkee, vastaajat ovat arvioineet helsinkiläisnaista pääasiassa myönteisesti (yli 3:n menevät arvot) ja espoolaisnaista ja turkulaismiestä pääasiassa

---

³⁷ Mitä korkeammalla viiva on, sitä epävirallisemmalta, kaupunkilaisemmalta ja hitaammalta puhe on vastaajien mielestä kuulostanut. Vastaavasti matalalla oleva viiva tarkoittaa viralliselta, maalaiselta ja nopealta kuulostavaa puhetta.

kielteisesti (alle 3:n jäävät arvot). Ero on suuri. Helsinkiläisnaista on arvioitu positiivisesti niinkin monessa kuin kahdessatoista ominaisuudessa ja negatiivisesti ainoastaan yhdessä ominaisuudessa (*pehmeä*), kun taas espoolaisnaista on arvioitu negatiivisesti seitsemässä ja turkulaismiestä jopa yhdessätoista ominaisuudessa³⁸.

Kuvio 9. Helsinkiläis-, espoolais- ja turkulaispuhujien evaluoinnit.

Vastaajat ovat pitäneet helsinkiläisnaista ystävällisempänä, vähemmän ärsyttävänä, rennompana, lämpimämpänä, katu-uskottavampana ja paremmin ryhmätyöpariksi ja ystäväksi soveltuvana. Lisäksi puhuja on ollut vastaajien mielestä kaupunkilaisemman ja selvemman kuuloinen kuin kaksi muuta puhujaa. Espoolaisnaisen ääninäyte on arvioitu helsinkiläisnäytettä miellyttävämmäksi ainoastaan kahdessa ominaisuudessa, epävirallisuudessa (ka 4,3) ja pehmeudessa (ka 3,2), turkulaisnäyte ainoastaan epävirallisuudessa (ka 3,7). Pehmeys onkin ainoa ominaisuus, jonka kohdalla helsinkiläisnaista on arvioitu hieman negatiivisesti, mutta vastaajat ovat silti pitäneet helsinkiläisnaisen puhe-tapaa enemmän neutraalin kuin kovan kuuloisena (ka 2,9).

Kuviosta 9 näkyy myös, että espoolais- ja turkulaispuhujan evaluoinnit noudattavat samanlaista linjaa, vaikka espoolaisnaista onkin arvioitu yleensä hitusen positiivisemmin kuin turkulaismiestä. Helsinkiläisnaisen evaluoinnit eivät näytä seuraavan samanlaista linjaa suoraan tai edes käänteisesti.

³⁸ Puhenoikeus on viivakuviossa, mutta en laske sitä mukaan negatiivisiin tai positiivisiin arviointeihin.

Käsittelen seuraavaksi muutamia tuloksia, jotka kuvaavat tarkemmin puhujien välisiä eroja. Näistä kolmesta pääkaupunkiseudulle paikannetusta vastaajat ovat pitäneet katu-uskottavimpana ja kaupunkilaisimpana helsinkiläisnaista. Espoolaisnaista pidettiin toiseksi ja turkulaismiestä kolmanneksi kaupunkilaisimman ja katu-uskottavimman kuuloisena³⁹. Turkulaismies oli vastaajien mielestä vähemmän helsinkiläinen kuin espoolais- ja helsinkiläisnainen, mikä selittänee sen, miksi miestä ei pidetty niin kaupunkilaisena ja katu-uskottavana kuin naispuhujia. Helsinkiläis- ja espoolaisnaisen välinen evaluointiero ei sen sijaan selity paikannuksella, sillä itse asiassa espoolaisnainen paikannettiin hitusen vahvemmin pääkaupunkiseudulle kuin helsinkiläisnainen. Kaupunkilaisuus ja katu-uskottavuus ovat siis paljon muutakin kuin vain fyysiseen asuinpaikkaan liittyviä ominaisuuksia.

Puhujien miellyttävyysero näkyy selvästi siinä, kuinka mielellään vastaajat ottaisivat puhujat parikseen ryhmätyöhön ja ystäväkseen. Helsinkiläisnaisen vastaajat ottaisivat mieluusti ryhmätyöparikseen (ka 3,9), kun taas kaksi muuta puhujaa melko vastentahtoisesti (ka 2,1). Vastaavasti helsinkiläisnuoret voisivat kuvitella helsinkiläisnaisen hyväksi ystäväkseen (ka 3,5), kun taas espoolaisnaisen ja turkulaismiehen näkisi hyvänä ystävänään vain harva (ka 2,2 ja 2,1). Useampi ottaisi helsinkiläisnaisen ja turkulaismiehen mieluummin ryhmätyöparikseen kuin ystäväkseen, mutta espoolaisnaisen kohdalla suunta on päinvastoin: useampi ottaisi hänet mieluummin ystäväkseen kuin ryhmätyöparikseen. Näyttääkin siltä, että vastaajat ovat pitäneet helsinkiläisnaisen ja turkulaismiehen tiedollista ja taidollista statusta (*superiority*) hieman korkeampana kuin heidän sosiaalista miellyttävyyyttään (*attractiveness*), ja espoolaisnainen on taas vaikuttanut vastaajien mielestä sosiaalisesti miellyttävämmältä kuin kyvykkäältä.

Tätä oletusta tukee se, että mitä älykkäämpänä vastaajat ovat jotakin puhujaa pitäneet, sitä mieluummin he ovat ottaneet saman puhujan ryhmätyöparikseen. Tämä yhteys oli tilastollisesti merkitsevä (p-arvo 0,000) helsinkiläis- ja espoolaisnaisen kohdalla, mutta turkulaismiehen kohdalla tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei ollut (p-arvo 0,093). Myös mielenkiintoisuudella, ärsyttävyydellä ja katu-uskottavuudella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys siihen, kuinka mielellään vastaajat ottaisivat puhujat parikseen ryhmätyöhön (p-arvot 0,000–0,017)⁴⁰.

---

³⁹ Kaikkien puhujien arvioitu katu-uskottavuus on kuvattu tarkemmin liitteessä 3, kuviossa 9.

⁴⁰ Kahdessa tapauksessa tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei ollut: älykkyydellä ei ollut vaikutusta turkulaismiehen ryhmätyövalintaan (p-arvo 0,093) eikä katu-uskottavuudella espoolaisnaisen ryhmätyövalintaan (p-arvo 0,392).

Halu ystäväystyä puhujien kanssa oli myös tilastollisesti yhteydessä sen kanssa, kuinka ystävällisenä, lämpimänä, pehmeänä, mielenkiintoisena, ärsyttävänä ja katuuskottavana vastaajat ovat puhujaa pitäneet (p-arvot 0,000–0,023)⁴¹. Ne, jotka pitivät puhujia ystävällisen, lämpimän, pehmeän, mielenkiintoisen, ei-ärsyttävän ja katuuskottavan kuuloisena, olivat halukkaampia myös ystäväystymään heidän kanssaan, ja päinvastoin. Tämä tilastollisesti merkitsevien yhteyksien suuri määrä kertoo siitä, että puhujien arvioitu sosiaalinen miellyttävyys (halu ystäväystyä) ja tiedollinen kyvykkyys (halu ottaa ryhmätyöpariksi) eivät ole erillisiä saarekkeita, vaan niihin on vaikuttanut se, miten vastaajat ovat arvioineet puhujia muuten. Kun hieman raaputtaa arviointien pintaa, alta löytyy monimutkainen syiden ja seurausten verkosto.

5.2.4 Miellyttävyyden ja helsinkiläisyyden monet muodot: arviointien pohdintaa

Edellä esittelemäni tulokset eivät selitä tyhjentävästi sitä, miksi nämä kolme pääkaupunkiseudulle paikannettua puhujaa on arvioitu hyvin eri tavalla kautta linjan. Miksi vastaajat pitivät helsinkiläisnaista ylipäätään koko puhujajoukon miellyttävimmän kuuloisena, mutta espoolaisnaista toiseksi epämiellyttävimpänä ja turkulaismiestä kaikista epämiellyttävimpänä? Voisi olettaa, että varsinkin espoolais- ja helsinkiläisnaista olisi arvioitu samalla tavalla, sillä heidät paikannettiin yhtä voimakkaasti Helsinkiin. Tällainen ”oman ryhmän” suosiminen on sosiaalinen ilmiö, joka on näkynyt muun muassa Garrettin ym. tutkimissa walesiläisnuorissa (2003: 207–208).

Oman ryhmän suosiminen ei kuitenkaan ole ainoa asia, joka vaikuttaa arviointeihin, sillä Garrettin ym. (mts. 149) sekä Campbell-Kiblerin (2007: 34–35) mukaan kuuntelutestin vastaajat reagoivat aina muuhunkin kuin puhujan murteeseen, esimerkiksi puhujan esittämistapaan, esityksen sisältöön ja laatuun ja puhujan todelliseen tai kuviteltuun identiteettiin. Yksi tärkeä syy, miksi aineistoni kolmen pääkaupunkiseudulle paikannetun puhujan arvioinnit erosivat, on puheen selvyysarossa: helsinkiläisnainen puhui vastaajien mielestä selvästi (ka 4,0) ja espoolaisnaisen ja turkulaismies epäselvästi (ka 2,0 ja 2,4). Myös lisäaineistoni vastaajista osa kuvasi espoolais- ja turkulaispuhujien puhetta *epäselvänä*, *sekavan* tai *mumisevan* kuuloisiksi, josta *ei saanut kunnolla selvää*. Kuten luvussa 4 kävi ilmi, puheen epäselvyydellä oli tilastollisesti merkitsevä vaikutus suurimpaan osaan arvioituista ominaisuuksista. Puheen epäselvyys lienee siis

---

⁴¹ Kolmessa tapauksessa tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei ollut: lämpimyyden ei vaikuttanut turkulaismiehen kanssa ystäväystymiseen (p-arvo 0,951) eikä katuuskottavuus tai ärsyttävyys espoolaisnaisen kanssa ystäväystymiseen (p-arvot 0,511 ja 0,277).

keskeinen syy puhujien epäsuosioon.

Myös puheen sisältö on voinut vaikuttaa evaluointieroihin, sillä espoolaisnainen puhuu yösyömisestä ja turkulaismies kuvailee sotkuista varastotilaa, kun taas helsinkiläisnainen puhuu rokkareista. Puheenaiheen on todettu vaikuttavan paljon vastaajien arviointeihin kuuntelutestissä (ks. esim. Kokko 2010: 98–100, 123; Laurila 2008: 67–68, 111–112). Lisäksi lisäaineistoni vastaajista viidesosa kuvasi turkulaismiehen puhetta narisevaksi, mikä on luultavasti herättänyt kuulihoissa negatiivisia mielikuvia.

Moni lisäaineiston vastaaja kommentoi myös sitä, miten puhujat heidän mielestään suoriutuivat tehtävänannosta. Varsinkin turkulaismiehen tulkittiin olevan haluttommin tai kykenemättömin selittämään kuvaa. Yksi kirjoitti, että turkulaismies *kuulosti siltä, ettei tehtävänanto kiinnosta häntä hirveästi*. Erään mielestä mies *ei saa ihan selvää kuvasta*, toisen mielestä hän *veikkaili paljon*, kolmannen mielestä hän oli *varautunut, ei heittäydy*, ja erään mielestä turkulaismies kuulosti *vaivaantuneelta*. Nämä tulkinnat ovat varmasti vaikuttaneet kielteisesti puhujasta syntyneeseen kokonaiskuvaan. Myös espoolaisnaista kuvattiin adjektiiveilla, joiden voi arvella liittyvän tehtävänannon suorittamiseen: puhuja kuulostaa *miettelijäältä ”ajatukset muualla”* tai *tylsistyneeltä* tai *vaivaantuneelta*. Kuitenkin espoolaisnainen kuulosti erään mielestä *rauhalliselta, ymmärtänyt juuri jotain* ja toisen mielestä *rennolta ja kuvan hallitsevalta*.

Helsinkiläisnaisen tehtävänannosta suoriutumiseen ei liitetty yhtään kielteistä tulkintaa, vaan päinvastoin hän *osasi tulkita hyvin jotain ja ymmärtää kuvan hyvin*. Eräs vastaaja arveli, että puhuja *hymyilee puhuessaan*. Garrett ym. (2003: 176) huomasivat omassa verbal guise -kuuntelutestissään, että puhujien sanallinen esitystapa vaikutti sosiaalisen miellyttävyyden arviointeihin vähintään yhtä vahvasti kuin murre. Luultavaa onkin, että helsinkiläislukiolaisten tekemät huomiot siitä, miten puhujat suoriutuivat tehtävänannosta, ovat vaikuttaneet merkittävästi heidän evaluointeihinsa.

Yleisemminkin evaluointieroissa voi olla kyse persoonallisesta puhetyylistä ja siitä, millainen mielikuva puhujasta sen perusteella nousee. Turkulaismiehen puhetapaa kuvasi negatiivisesti kolmetoista lisätutkimuksen vastaajaa (esimerkiksi *innoton ja ääni kuulostaa jännittyneeltä, vaivaantunut, flegmaattisuus*), yksi taas piti häntä *amiksen* kuuloisena. Sekä turkulais- että espoolaispuhujaa kuvasi positiivisesti ainoastaan yksi vastaaja. Myöskään espoolaisnaisen kuvailut eivät olleet myönteisiä, sillä vastaajien mielestä hän kuulosti muun muassa *itserakkaalta, ”stadilaiselta pissikseltä”* [sic], *epävarmalta ja hiljaiselta ja ärsyttävältä*. Erään vastaajan mielestä espoolaisnainen kuulosti *hienohelmalta*, ja hänen puheessaan kiinnitti huomiota *ärsyttävä puhetyyli*.

Hieman vaikeammin on tulkittavissa, ovatko kommentit *muistutti miljonääriäitien*⁴² *puhetapaa* ja *kuulosti viettelevältä* myönteisiä vai kielteisiä. Eräällä tunnilla, jolla olin tekemässä tutkimusta, kuulin erään pojan kuiskaavan kaverilleen ”kuulostaa hyvännäköiseltä”, kun soitin heille espoolaisnaisen ääninäytteen. Äänestä ei pysty päättämään ihmisen ulkomuotoa, mutta pojan mielessä ääninäyte on luultavasti herättänyt stereotyyppisen mielikuvan tietystä pukeutumistyylistä tai jopa ulkonäöstä, jota poika arvostaa. Kielenkäyttö voikin assosioitua tietynlaisiin luonteenpiirteisiin, tietynlaiseen moraaliin tai jopa tiettyyn pukeutumistyyliin (Garrett 2010: 16). Miksi tämä ”hyvännäköiseltä” kuulostava espoolaisnainen on sitten arvioitu negatiivisemmin kuin helsinkiläisnainen? Ehkä se, minkä yksi kuulee kauneutena, kuulostaa toisen mielestä viettelevyydeltä, kolmannen mielestä hienostelulta.

Syy saattaa olla myös erilaisissa sosiaalisissa tyyliissä tai kategorioissa, joita puhettavat kuulijoiden mielissä ovat mahdollisesti edustaneet. Tällaisia kategorioita voivat olla esimerkiksi ”*stadilainen pissis*” tai *amis*, joksi turkulaismiestä kutsuttiin. Mielenkiintoista on tosin se, että espoolaisnaista pissikseksi kuvannut on itse laittanut määritelmän lainausmerkkeihin, ikään kuin merkinä siitä, että hän itsekin tiedostaa määritelmän stereotyyppisyyden. Vastaaja oli 19-vuotias Vantaalla asuva nainen, mikä herättää kysymyksen siitä, olisiko luonnehdinta ”stadilainen pissis” eronteko nimenomaan vantaalaisen ja stereotyyppisen helsinkiläisen välillä vai tavallisen ja ”pissismäisen” nuoren naisen välillä.

Saattaa myös olla, että koska vastaajat ovat tunnistaneet puhujat ”omaa” porukaansa edustaviksi helsinkiläisiksi, he ovat kenties arvioineet näitä vähemmän hienotunteisesti ja luokitelleet heidät tarkempiin sosiaalisiin tai tyyllisiin luokkiin kuin murteella puhuvat maalaiset. Sosiaaliset tyylit saattavatkin olla tärkeämpi evaluointeihin vaikuttava asia kuin puhujien alueellinen paikannus, ainakin kun maallikot arvioivat omaa puhetapaansa edustavia ääninäytteitä. Näin voisi tulkita ainakin sitä, miten helsinkiläisnuoret ovat arvioineet Helsinkiin paikantamiaan puhujia.

Myös vastaajien melko nuori ikä on saattanut lisätä kielteisten sosiaalisten evaluointien voimakkuutta. Garrett ym. (2003: 87–88, 180) kuvaavat nuoruutta aikana, jona ihminen etsii itseään, pohtii kuulumistaan erilaisiin vertaisryhmiin ja kokeilee muun muassa erilaisia kielellisiä rooleja ja muiden suhtautumista niihin. ”Hence, evaluating one’s peers is part of evaluating oneself”, he toteavat (mts. 88). Heidän tutkimukses-

---

⁴² Vuonna 2010 televisiossa pyöri tosi-tv-ohjelma *Miljonääriäidit*, johon vastaaja viitanee.

saan 15-vuotiaat informantit arvioivat kuulemiaan ääninäytteitä sekä asenneskaalojen että avointen vastausten avulla pääosin negatiivisesti. Koska tutkimukseni 16–19-vuotiaat vastaajat ovat arvioineet melkein omanikäisiään, helsinkiläisiksi arvelujen puhujien evaluoinneista voi paistaa läpi myös se, millaisiin sosiaalisiin ryhmiin he haluavat identifioitua ja millaisia he haluavat karttaa. ”Amis” tai ”pissis” näyttävät olevan sellaisia ryhmiä, joita lukiolaiset eivät arvosta ja joihin he eivät halua identifioitua. Sen sijaan ”tavallinen” ja ”pääkaupunkiseutulainen” näyttävät olevan sosiaalisesti tavoittelavampia määritteitä, joissa ei ole leimautumisen vaaraa.

Lisäksi lähtöoletukseni siitä, että vastaajat pitävät Helsinkiin paikantamiaan espoolais- ja helsinkiläisnaisia ”omaan ryhmäänsä” kuuluvina, voi olla väärä. Vaattovaa-
ran ja Soininen-Stojanovin tutkimista pääkaupunkiseudulla asuvista nuorista vain pieni osa piti kotipaikkanaan kokonaista kaupunkia, ja suurin osa nimesi kotipaikakseen pienemmän alueen, usein kaupunginosan (2006: 230–231). Voikin olla, että ”helsinkiläisyys” on helsinkiläisille itselleen niin väljä käsite, että se ei tarkoita vielä minkäänlaista yhteistä ryhmäidentiteettiä. Garrettin ym. tutkimuksessa walesiläisnuoret arvioivat positiivisimmin omaan sisäryhmäänsä kuuluvia (2003: 207–209), ja voikin olla, että helsinkiläisnuoret ovat pitäneet espoolais- ja turkulaispuhujia ulkopuolisina ja helsinkiläisnaisia mahdollisena vertaisenaan.

5.3 Varsinais-Suomeen ja Uudellemaalle paikannettu

Kuuntelutestin yhdeksästä puhujasta kolme edellä mainittua paikannettiin pääkaupunkiseudulle. Heidän lisäksi eräs neljäskin puhuja paikannettiin osittain pääkaupunkiseudulle ja Uudellemaalle, mutta myös muualle Etelä-Suomeen. Tämä puhuja oli 31-vuotias ”porilaisnainen”, jolla oli kuuntelutestissä kaksoisrooli: hän puhui sekä lounaista välimurretta (”porilaisnainen”) perinteisen murrejaottelun mukaan⁴³ että peräpohjalaismurretta (”ylitorniolaisnainen”). ”Porilaisnaisen” ääninäyte oli ensimmäisenä kuuntelutestissä, koska siitä käy ilmi, millainen puhetilanne on: puhuja selostaa näkemäänsä kuvaa. Oletan, että tämä helpotti vastaajiani ymmärtämään myös seuraavien ääninäytteiden kontekstin. Lisäksi ääninäytteessä oli omasta mielestäni sopivan paljon murteelli-

---

⁴³ Kettunen pitää Poria hämäläismurteisiin kuuluvana, Rapola taas vahvasti hämäläisvoittoisena sekamurteena, Suomen murteiden sanakirja satakuntalaisena hämäläismurteena, Itkonen välimurteena ja Hakulinen satakuntalaismurteena (Wiik 2006: 78, 85–86, 88 ja siinä mainitut lähteet; <http://www.helsinki.fi/hum/skl/murrenakemykset/index.htm>). Paunonen taas jakaa murteet synkroniselta kannalta neljään pääryhmään ja sijoittaa ”lounaiset siirtymämurteet” länsimurteiden pääryhmään (2006a: 268). Itse käytän termiä lounainen välimurre tai lounaisvälimurre viitatessani Porin murteeseen tai ”porilaisnaisen” puhetapaan.

suuksia, niin että vastaajat ymmärtäisivät kuuntelevansa jotakin omasta puhekielestään poikkeavaa. Näin ei kuitenkaan yksiselitteisesti käynyt. ”Porilaisnaisen” ääninäyte oli seuraavanlainen.

jaa. täs kuvas on, tuå noi ni, toi, onks toi ny Kalle Paland(h)er ((nauraa)). Eja sit täs mainostetaa Valio Polar juustooŕ ((iloisesti)), sit täss_o Visseri suksii ja, kauheest kaikkii mitalei tual, roikkuu seinäs ja, sit, tota, soh^o vaa ja, sill_on kipsi jalas tol, äijäl ja, mitäs muut täs, (24 s.)

Varsinaisia lounaismurteisuuksia, joita ei muissa murteissa tavata, näytteessä on yksi: vokaalin loppuheitto (*kauheest*) (Rapola 1969: 107–108). Lounaismurteille tyypillinen rakenne on myös *tua noi*, joka puhujalla tosin edustuu vain puoliksi avartuneena. Ääninäytteessä esiintyvä *juustoo*-muoto on sen sijaan tyypillinen lounaisille välimurteil- le, hämäläismurteille ja osalle savolaismurteita, mutta lounaismurteissa tämä -*OA*- tyyppi edustuisi *juusto*-muotona (Kettunen 1940: 194). Samalla tavalla näytteen *suksii* ja *kaikkii*-muodot ovat tyypillisiä lounaisille välimurteille sekä etelähämäläisille mur- teille, kaakkoismurteille ja itäisille savolaismurteille, mutta eivät varsinaisille lounais- murteille (Kettunen 1940: 197). Nämä assimiloituneet vokaaliyhtymät, joita Paunonen nimittää yleissuomalaiseksi piirteeksi, ovat tyypillisiä myös Helsingin puhekielelle (Paunonen 2006b: 42). Ääninäytteessä on myös yksi itämurteisuus, joka ei kuulu varsi- naiseen Porin murteeseen, nimittäin heikko svaavokaali sanassa *soh^ovaa*. Tämä on ainoa kohta, jossa näkyy puhujan kaksimurteisuus.

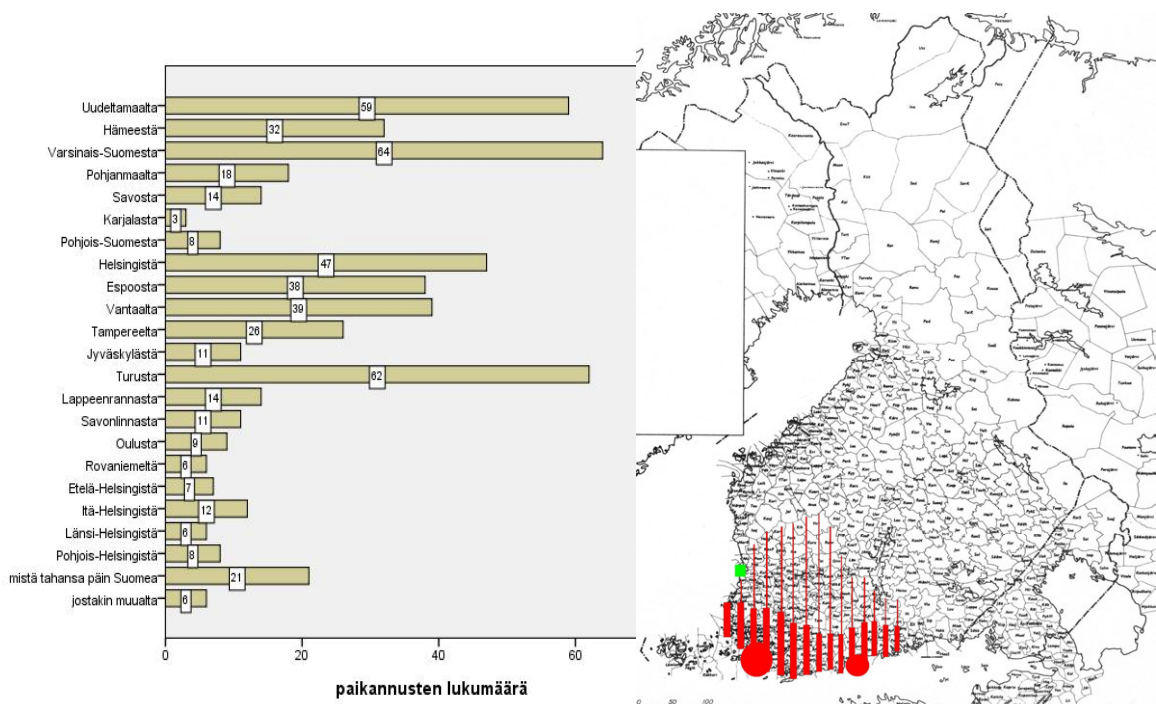
A:n loppuheitto on näytteessä yksinomaista: *täs kuvas, täs, täss, seinäs, jalas, täs, tual, sill, äijäl, muut [muuta]*. Mantila on luokitellut A:n loppuheiton yleistyväksi puhe- kielen piirteeksi (2004: 327), ja Paunonen listaa sen olevan yleinen helsinkiläisyys (2006b: 38), joten piirrettä ei voi pitää alueellisesti leimaavana, vaikkakin se on kuulu- nut alun perin myös Porin alueen murteeseen (Kettunen 1940: kartta 104). Huomattavaa on silti, että puhujalla ei ole yhtään A:n säilymätapausta, kun taas edellä esitellyillä hel- sinkiläis-, espoolais- ja turkulaispuhujilla oli enemmän säilymä- kuin katotapauksia. Yhdessä muiden näytteessä olevien lyhentymisilmiöiden (*ny, sit, mainostetaa, sit, kau- heest, sit*) kanssa puhe saa vaikutelmani mukaan lounaismurteista nuottia (lounaismur- teista ja lounaisista siirtymämurteista ks. Rapola 1969: 106–115). Puhujalla on yksi puoliksi avartunut (*tuå*) ja yksi avartunut diftongi (*tual*). Monikon partitiivin muoto *mi- talei* on alun perin hämäläisyys, joka on myös Helsingin nuorisokielessä tyypillinen (Paunonen 2006b: 37).

Kyseistä näytettä voikin luonnehtia paljon yleisiä (etelä)suomalaisia murrepiirteitä sisältäväksi, mutta mukana on myös murrepiirteitä, jotka rajaavat näytteen Lounais-Suomeen. Lisäaineiston vastaajista ainoastaan yksi kommentoi puheen piirteitä. Hänen mielestään puhujalla oli *pitkät ja korkeat loppusoinnut*. Lisäaineiston 19 vastaajasta kuusi mainitsi huomaavansa jonkinlaisen murteen, vaikkakaan he eivät yksilöineet, mistä vaikutelma syntyi. Turkulaismiestä ei pitänyt murteellisena yksikään, joten lounaisvälimurteinen ääninäyte on kuulostanut vastaajista murteellisemmalta kuin tasoittunut lounaismurre.

5.3.1 Porilaisnäytteen paikannus

Kuten kuvioista 9 näkyy, vastaajat ovat paikantaneet ”porilaisnaisen” selvästi kolmeen paikkaan: Varsinais-Suomeen (29 %), Turkuun (28 %) ja Uudellemaalle (27 %). Helsingiläisenä puhujaa on pitänyt noin viidennes vastaajista, vantaalaisena 18 % ja espoo-laisena 17 %. Vastaajista 15 % pitää ”porilaisnaista” hämäläisenä ja tamperelaisena 12 %. Lisäksi muutama vastaaja oli halunnut itse määrittellä, mistä puhuja oli kotoisin, ja näissä vastauksissa mainittiin kaksi kertaa Rauma, kerran Pori ja kerran Turun saaristo. Myös lisäaineiston vastaajista kaksi piti puhujaa lounaissuomalaisena: yhden mielestä nainen puhui *Tampereen tai Turun murretta* ja yhden mielestä hänellä oli *raumalainen aksentti*. 10 % on pitänyt puhujaa mistä tahansa päin Suomea kotoisin olevana, joten joko nämä vastaajat eivät ole olleet varmoja puhujan kotipaikasta tai sitten he ovat pitäneet puhujan murretta yleissuomalaisen kuuloisena.

Kuvio 9 (vasemmalla). ”Porilaisnaisen” paikannukset.

Kartta 3 (oikealla). ”Porilaisnaisen” yleisimmät paikannukset. Kartassa huomioitu vähintään 30 vastaajan tekemät paikannukset. Vihreällä Pori.

Vajaalla kolmanneksella vastaajista on ollut näytteen murrepiirteisiin nähden oikeansuuntainen havainto puhujan varsinaissuomalaisuudesta, mutta melkein yhtä moni on pitänyt häntä lisäksi uusimaalaisena. Viidennes vastaajista on paikantanut ”porilaisnaisen” lisäksi joko helsinkiläiseksi, vantaalaiseksi tai espoolaiseksi. Se, että useammat ovat ajatelleet puhujan olleen ennemminkin Uudeltamaalta kuin pääkaupunkiseudulta, kertoo kuitenkin siitä, että vaikka vastaajat ovat havainneet puhujan puhettavassa jotain tuttua, on siinä myös ollut jotain heidän korvilleen vierasta. Tämä on saanut heidät paikantamaan puhujan melko lähelle itseä, mutta ei aivan omaan asuinpaikkaan. Ääninäytteessä olikin monia piirteitä, joita tavataan hämäläismurteissa ja myös pääkaupunkiseudulla.

Kokoavasti voi todeta, että ”porilaisnainen” on paikannettu Varsinais-Suomi-Uusimaa-akselille. Visuaalustus tästä on kartassa 3. Olen piirtänyt tämän ja seuraavat paikannuskartat niin, että olen huomionut vain paikannukset, jotka teki vähintään 30 vastaajaa (14 % vastaajista). Kartassa punaiset viivat ilmaisevat paikannusta alueille (esimerkiksi Hämeeseen), punaiset pallot paikannusta kaupunkiin (esimerkiksi Tur-

kuun). Mitä paksumpi ja isompi viiva tai pallo, sitä useampia paikannuksia kyseiselle alueelle on tehty, ja päinvastoin.

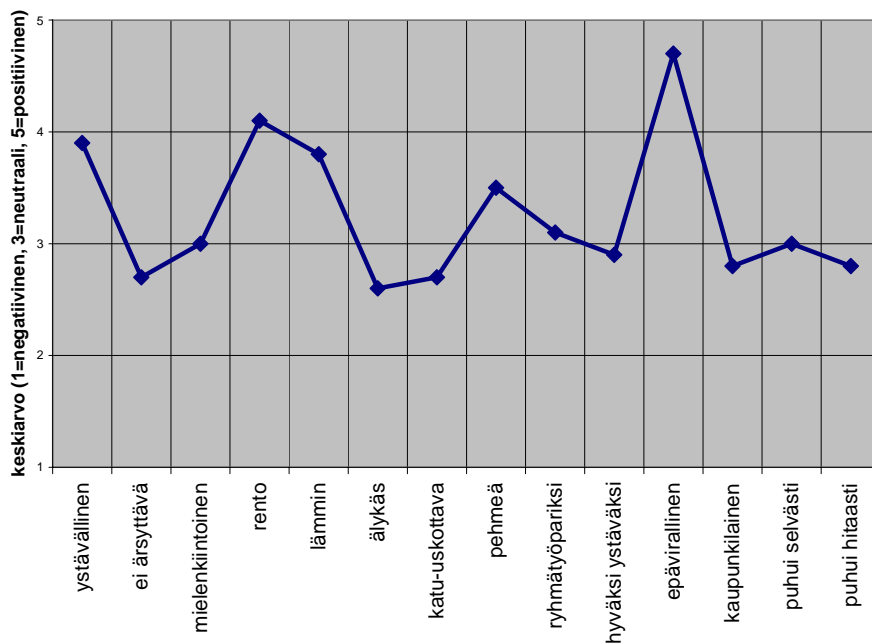
”Porilaisnainen” paikannettiin yhteensä 537 kertaa, joten keskimäärin yksi vastaaja on paikantanut puhujan noin 2,4 paikkaan. Verrattuna turkulaismiehen melko yksimielisiin Uusimaa-pääkaupunkiseutu-akselille osuviin paikannuksiin ”porilaisnaisen” paikannukset eivät ole yhtä yksiselitteisiä ja yksimielisiä. Turkulaismies, jonka näyte oli melko erilainen, paikannettiin ensisijaisesti Uudellemaalle, ja sinne hänet paikansi niinkin moni kuin 113 vastaajaa. ”Porilaisnainen” paikannettiin ensisijaisesti Varsinais-Suomeen, mutta hänet paikansi sinne vain 64 ihmistä, ainoastaan puolet turkulaismiehen Uudellemaalle paikantaneiden määrästä.

Eräs oppilas vastusti, kun sanoin kuuntelutestin lopuksi, että ”porilaisnaisen” olisi voinut tunnistaa Lounais-Suomesta kotoisin olevaksi. Kyseisen tytön mielestä ”porilaisnaisen” puhe kuulosti aivan samalta kuin miltä kuka tahansa helsinkiläinenkin olisi saattanut kuulostaa. Totta onkin, että ääninäytteessä oli monia piirteitä, jotka ovat yleisiä myös Helsingissä. Kommentista huomaa myös, että paikannuksessa olennaista näyttää olevan vieraan puhutavan vertaaminen oman asuinseudun puhetapaan.

5.3.2 Porilaisnäytteen evaluointi

Vastaajat arvioivat ”porilaisnaisen” näytettä pääasiassa myönteisesti, mikä ilmenee kuvioista 10. He ovat pitäneet puhujaa ystävällisen, rennon, lämpimän, pehmeän ja hyvin epävirallisen kuuloisena. Neutraalin arvion näyte on saanut mielenkiintoisuudesta ja puheen selvyydestä (ka 3,0). Melko neutraaliksi on arvioitu myös puhenopeus (ka 2,8). Lisäksi näytettä on pidetty hitusen ärsyttävän, tyhmän, ei-katu-uskottavan ja maalaisen kuuloisena (ka 2,6–2,8). Näyte ei näytä herättäneen voimakkaita tunteita vastaajissa puoleen tai toiseen, sillä keskiarvoisesti vastaajat eivät ole varmoja siitä, haluaisivatko he puhujan ryhmätyöparikseen (ka 3,1) tai ystäväkseen (ka 2,9).

Lisäaineiston vastaajista noin puolet luonnehti puhujaa jollakin tavalla epävarman tai ärsyttävän kuuloiseksi, mutta noin puolet kuvaili häntä ainoastaan neutraalein määritelmän, kuten *[kuulostaa] nuorelta naiselta tai nuori opiskelija tyttö*. Analysoin ”porilaisnaisen” evaluointeja tarkemmin luvussa 7, jossa vertaan hänen evaluointejaan ”ylitorniolaisnaisen” evaluointeihin.

Kuvio 10. ”Porilaisnaisen” evaluoinnit.

5.4 Yhteenveto

Olen edellä kuvannut, millä tavalla helsinkiläisnuoret ovat paikantaneet ja evaluoineet neljä Helsinkiin ja Uudellemaalle paikantamaansa puhujaa, ja tiivistän tässä vielä keskeiset tutkimustulokset. Vastajat tunnistivat helsinkiläis- ja espoolaisnaiset Helsingistä kotoisin oleviksi, sillä kaksi kolmasosaa vastaajista paikansi heidät Helsinkiin. On hie- man yllättävää, että näinkin moni tunnisti heidät paikallisiksi, koska kumpikaan puhuja ei käytä slangia.⁴⁴ Saattaa olla, että erottuva *s* on ohjannut vastaajien tulkintoja heidän asuinpaikastaan, nimittäin useat vastaajat mainitsivat erottuvan *s*:n. Kolmas osittain Helsinkiin paikannettu oli turkulaismies, jota piti helsinkiläisenä reilu kolmasosa vas- taajista ja varsinaissuomalaisena vain alle kymmenes vastaajista. Eniten häntä pidettiin uusimaalaisena.

Näistä kolmesta Helsinkiin tai sen lähetyville paikannetusta miellyttävimmän kuuloisena pidettiin helsinkiläisnaista, joka oli heidän mielestään koko kuuntelutestin miellyttävimmän kuuloinen. Lisäaineiston vastaajista joka viides luonnehti helsinkiläis- naisen puhetta jollakin tavalla tavallisen tai neutraalin kuuloiseksi. Ketään muuta puhu- jaa lisäaineiston vastaajat eivät pitäneet näin ”tavallisen” kuuloisena. Espoolais- ja tur-

⁴⁴ Helsinkiläisnainen käytti sanaa *rokkari*, joka on Stadin slangin sanakirjan mukaan slangia (2000: s. v. *rokkari*), mutta mielestäni sana on yleissuomalainen eikä erityisen stadilainen.

kulaispuhujaa kukaan ei sanonut tavallisen kuuloiseksi, vaan sen sijaan niin varsinaisen kuuntelutestin kuin lisäaineistonkin vastaajat evaluoivat heitä melko kielteisesti. Tähän vaikutti tilastollisesti merkittävästi heidän puheensa epäselvyys, ehkä myös heidän puheenaiheensa ja se, miten vastaajat tulkittivat heidän suoriutuvan tehtävästään.

Neljäs puhuja, joka paikannettiin Etelä-Suomeen, oli ”porilaisnainen”. Häntä tosin piti helsinkiläisenä enää viidennes vastaajista, kun taas varsinaissuomalaisena häntä piti reilu neljännes. ”Porilaisnaista” helsinkiläisnuoret arvioivat melko myönteisesti, paljon myönteisemmin kuin espoolaisnaista ja turkulaismiestä.

6 MUUALLE KUIN ETELÄ-SUOMEEN PAIKANNETUT

Helsinkiläisnuoret paikansivat yhdeksästä näytteestä viisi pääasiassa Etelä-Suomen ulkopuolelle. Näiden näytteiden paikannukset erosivat paljonkin toisistaan, mutta yhteistä oli se, että vastaajat pitivät näytteiden puhujia pääosin muualta kuin Etelä-Suomesta kotoisin olevina⁴⁵. Käsittelen näiden näytteiden paikannukset ja evaluoinnit niin, että esittelen ensin lähimmäs Helsinkiä paikannetut edeten yhä kauemmas Helsingistä ja Etelä-Suomesta paikannettuihin.

6.1 Minne tahansa päin Suomea paikannetut savolaiset

Kuuntelutestissä oli kaksi puhujaa, jotka olivat kotoisin Savosta, toinen Leppävirralta ja toinen Savonlinnasta. Vastaajat eivät kuitenkaan pitäneet kumpaakaan puhujaa savolaisena. Vaikka kumpikin näyte on paikannettu minne tahansa päin Suomea, lähemmin tarkasteltuna heidät on paikannettu eri tavalla. Leppävirtalaismies on paikannettu ensisijaisesti minne tahansa päin Suomea ja sen jälkeen pääasiassa Etelä-Suomeen, kun taas savonlinalaisnainen on paikannettu ensisijaisesti Itä-Suomeen, mutta hänen kohdallaan paikannusten laaja maantieteellinen jakauma osoittaa, että naista on pidetty melkein mistä tahansa päin Suomea olevana. Savonlinalaisnaisen kohdalla paikannusten keskittyminen oli pienintä (29 %) ja leppävirtalaismiehen kohdalla kolmanneksi pienintä (36 %), kuten jo luvussa 5 kävi ilmi.

6.1.1 Leppävirtalaismiehen ääninäytteen piirteet ja paikannus

Kuuntelutestin lyhin ääninäyte (7 sekuntia) oli 21-vuotiaalta mieheltä, joka oli asunut 20 vuotta Leppävirralta, Pohjois-Savossa. Hän puhui hyvin nopeasti, mutta koska nauhoitustilanteessa oli teknisiä ongelmia, jouduin tyytymään kyseiseen äänikatkelmaan sen puutteista huolimatta.

>ei ku nii lapsi on ilmeisesti ollu^h ↑hukàssa< joo ja sitte isä löytää, ja sitte^l jälleennäkemine^l ja, sitte^l lapsi ei haluukkaa^l läht(e)ä enää poliisi(tt)en luota ((naurahdus)). (7 s.)

Savolaismurteille tyypillisiä piirteitä ääninäytteessä ei ole, ellei sellaisiksi lasketa vokaalin pidentymistä sanassa *hukàssa* ja jonkinlaista y- vokaalin väljää ääntämistä sa-

⁴⁵ Etelä-Suomella tarkoitan tässä väljästi määriteltyä aluetta, joka käsittää Uudenmaan, Hämeen ja Lounais-Suomen.

nassa *löytää*. Tämä väljyys on sukua savolaismurteiden diftongin reduktiolle, jota näytteessä ei kuitenkaan ole. Myöskään yleisgeminaatiota tai liudennusta näytteessä ei ole (*haluukkaan, enää, poliisi(tt)en, lapsi*), joten perinteistä, leimallista savolaismurretta näyte ei edusta. Sana *läht(e)ä* on lausuttu sen verran epäselvästi, että sen voi tulkita joko *lähtä-*, *lähteä-* tai *lähtee-*muodoksi.

Puheessa esiintyy niin sananloppuisen *n:n* katoa (*sitte, nii*), säilymistä (*haluukkaan, poliisi(tt)en*) kuin assimiloitumistakin (*sitte^j jälleennäkemine^j, sitte^l lapsi*), joten myöskään tämä piirre ei anna aihetta paikantaa puhujaa mihinkään tiettyyn paikkaan. Näytteessä on yleissuomalaista *-UA*-yhtymän oikeneminen (*haluukkaan*)⁴⁶ ja *nUt*-partisiippia seuraavan alkukonsonantin kahdentuminen (*ollu^h hukàssa*)⁴⁷. Kokonaisuutena näyte antaa vain hyvin vähän vihjeitä siitä, mistä sen puhuja voisi olla kotoisin. Tämä näkyy myös helsinkiläisnuorten tekemissä paikannuksissa.

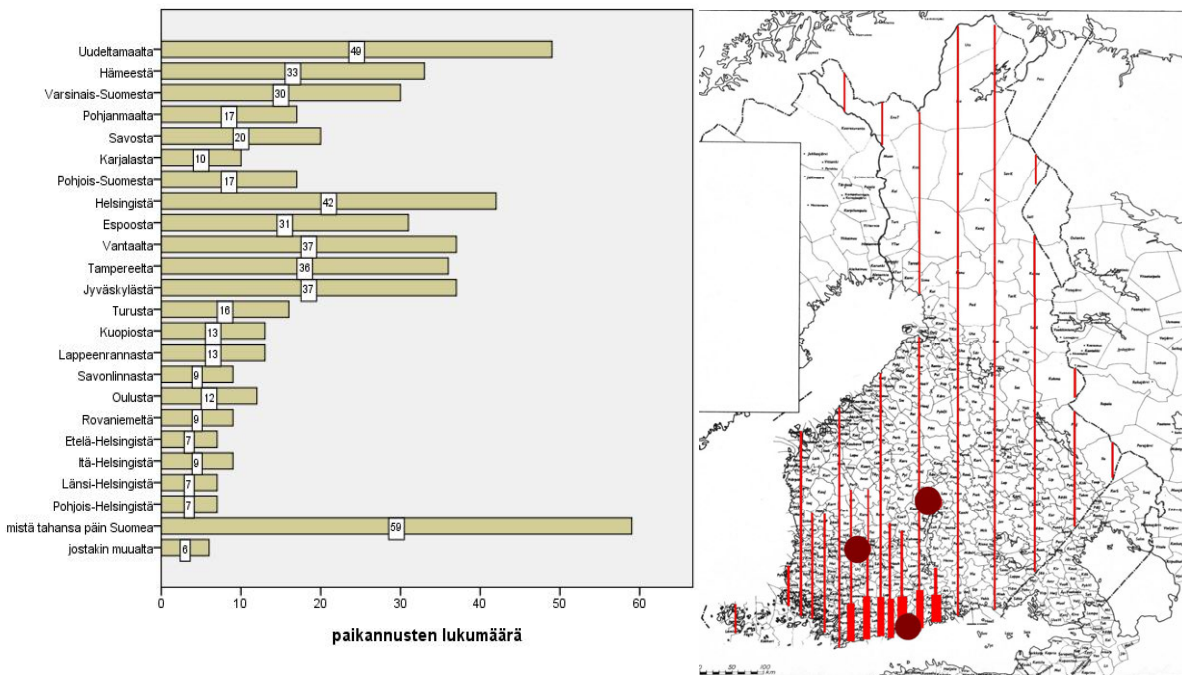
Leppävirtalaismiehen paikannukset eroavat ratkaisevalla tavalla kaikista muista kuuntelutestin puhujien paikannuksista: ääninäytteen puhujaa on pidetty ennen kaikkea mistä tahansa päin Suomea⁴⁸ olevana (ks. kuvio 11 ja kartta 4). Yhteensä 27 % vastaajista oli sitä mieltä, että puhuja voisi olla kotoisin mistä tahansa päin Suomea. Joko ääninäytteessä ei ole ollut heidän mielestään mitään alueellisesti leimaavaa (ks. esim. Campbell-Kibler 2007: 42) tai näyte on ollut epäselvyydessään ja nopeudessaan liian vaikea paikannettavaksi.

---

⁴⁶ *UA*-yhtymän oikeneminen on Kettusen (1940: 197) mukaan tyypillistä itäisille savolaismurteille, kaakkoismurteille ja eteläisille hämäläismurteille ja Paunosen (2006: 37) mukaan myös Helsingin puhekielelle, joten piirre ei ole alueellisesti leimaava.

⁴⁷ Paunonen listaa piirteen yleissuomalaiseksi ja myös helsinkiläiseksi (2006: 42).

⁴⁸ *Mistä tahansa päin Suomea* oli yksi kyselylomakkeen paikannusvaihtoehdoista (ks. liitettä 1).

Kuvio 11 (vasemmalla). Leppävirtalaisien paikannukset.
Kartta 4 (oikealla). Leppävirtalaismiehen yleisimmät paikannukset.⁴⁹

Toiseksi eniten leppävirtalaismiestä on pidetty uusimaalaisena (22 % vastaajista) ja kolmanneksi eniten helsinkiläisenä (19 %). Kovin helsinkiläiseltä puhuja ei kuitenkaan vastaajien mielestä kuulostanut, mistä kertoo jo vastausten suuri sisäinen hajonta. Helsingin jälkeen eniten paikannuksia saivat Jyväskylä (17 % vastaajista), Vantaa (17 %), Tampere (16 %) ja Häme (15 %). Paikannusten maantieteellinen jakauma on siis melko suuri. Paikannukset painottuvat silti eniten Uudellemaalle ja Hämeeseen, joten kovin vieraan kuuloisena helsinkiläisnuoret eivät ole puhetajaa pitäneet. Paikannukset Etelä-Suomeen voivat kertoa myös siitä, että vastaajat ovat kokeneet puhujan yleiskieliseksi, sillä ainakin joensuulaisten opiskelijoiden mielestä Suomen yleiskielisimmät kaupungit sijaitsevat kaikki Etelä-Suomessa (Mielikäinen & Palander 2002: 94–95).

Eräs miesoppilas kommentoi suullisesti, että hänen mielestään puhuja on ehdottomasti kotoisin Vantaan Korsosta, ja erään lisäaineiston vastaajan mielestä hän kuulosti *vanhalta n. 30 v. mies stadilainen selkeästi*. Koska viidennes vastaajista paikansi leppävirtalaismiehen Helsinkiin, hän olisi voinut kuulua myös edellisessä luvussa esiteltyihin Etelä-Suomeen paikannettuihin, mutta koska puhujan ensisijainen paikannus oli minne tahansa päin Suomea, en laske häntä eteläsuomalaisena pidettyjen joukkoon.

⁴⁹ Koko Suomen läpäisevät pystysuorat viivat ilmaisevat paikannusta minne tahansa päin Suomea, lyhyemmät viivat tietylle alueelle ja pallot paikannusta johonkin kaupunkiin. Kartassa vähintään 30 vastaajan tekemät paikannukset.

Savolaisena puhujaa piti vain vajaa kymmenesosa vastaajista. Tämä tosin oli odotettavissakin, kun ottaa huomioon ääninäytteen murrepiirteiden leimattomuuden ja näytteen epäselvyyden. Leppävirtalaismiehelle annettiin yhteensä 526 paikannusta (2,4 paikannusta per vastaaja), mikä on pienin määrä koko kuuntelutestissä. Tämäkin mielestäni kertoo siitä, että vastaajat kokivat kyseisen ääninäytteen vaikeaksi. Eräs vastaaja sanoi-kin kuuntelutestin jälkeen, että ääninäyte kuulosti niin epäselvältä, että sitä oli vaikea kommentoida. Samansuuntainen oli erään lisäaineiston informantin vastaus kysymykseen, miltä puhuja kuulosti: *En tiedä, ei saanu selvää*. Tästä epäselvyydestä huolimatta kaksi lisäaineiston vastaajaa arveli, että *joku murre siinäkin [puhetavassa]*. *Nopeaa ja epäselvää* puhetyyliä tarkempia huomioita lisäaineiston vastaajat eivät tehneet. Yhden mielestä puhujan ääni narisi.

6.1.2 Savonlinalaisnaisen ääninäytteen piirteet ja paikannus

Toinen ääninäyte, joka paikannettiin minne tahansa päin Suomea – mutta hyvin eri tavalla –, oli savonlinalaisnaisen. Kyseisen ääninäytteen 27-vuotias puhuja oli asunut parikymmentä vuotta Savonlinnassa ja sen jälkeen Helsingissä. Savonlinna sijoittuu savolaismurteiden ja kaakkoismurteiden välisiin Savonlinnan seudun siirtymämurteisiin, ja välimurteisuus näkyy myös kyseisessä ääninäytteessä:

mitähän täss_on t(h)apaht(h)unu tätä enne(h), £en mie ossaas sannoof, tuota, >e^m mie tiitä<. oisko noi poliisit, tehny^j jotain tollep pojalle ku_se noin kovasti^h huutaa, (15 s.)

Nainen käyttää puheessaan kaksi kertaa *mie*-pronominia, joka on ominainen ainoastaan tietyille murteille: kaakkoismurteille, osalle kaakkoisista hämäläismurteista, itäisille savolaismurteille – Savonlinna mukaan lukien – ja Tornion murteille⁵⁰. Monet tutkijat huomauttavat, että juuri yksikön ensimmäisen ja toisen persoonan pronominit ovat yksi tiedostetuimmista kielenpiirteistä (Paunonen 1995 [1982]: 163; Mielikäinen & Paalander 2002: 98; Niedzielski & Preston 2000: 10–11), ja maallikot näyttävät kiinnittävän murteita tunnistessaan huomiota juuri persoonapronomineihin (Nuolijärvi 1986: 133). Kaksi lisäaineiston vastaajaa kirjoittikin, että *mie* kiinnitti heidän huomionsa. Lisäksi yhteensä viisi vastaajaa mainitsi puhujan murteen. *Mie* onkin muoto, jonka jyväs-

⁵⁰ Muodon vanhasta levikistä ks. Kettunen 1940: 112 ja Rapola 1969: 58–59, nykylevikistä ks. Markkola 2006: 189 ja Vaattovaara 2009a: 62–63 ja näissä mainitut lähteet.

kyläläisopiskelijat mainitsivat murteellisista persoonapronomineista useimmin (Mielikäinen 2005: 105).

Ääninäytteen muita itämurteisia piirteitä on muun muassa *d:n* kato (*tiiä*)⁵¹ ja tuopronominivartalo (*tuota* – huomaa silti *tollep*). Näytteessä on myös yleisgemiinaatiota (*ossaas, sannoo*), joka on itä- ja pohjalaismurteissa ja osassa hämäläismurteita esiintyvä ilmiö (Kettunen 1940: 2; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 46). Itämurteissa yleinen, mutta myös osaan länsimurteita levinnyt piirre on *l:tön* konditionaali *oisko*⁵². Samoin *n:n* kato absoluuttisessa lopussa (*enne(h)*) on Savonlinnan seudun välimurteille tyypillinen, tosin alueellisesti leimaton piirre⁵³. Yleissuomalaisia piirteitä näytteessä ovat myös *n:n* assimiloituminen (*e^m mie*)⁵⁴, *-OA*-yhtymän oikeneminen (*sannoo*)⁵⁵ ja *nUx*-tunnuksinen partisiippi (*tehny^j jotain*)⁵⁶.

Mikään edellä mainitsemistani piirteistä ei kuitenkaan rajaa ääninäytettä kovin tarkalle alueelle. Sen sijaan *mie*-pronominin takia ajattelin näytteen paikantamisen olevan vastaajille keskimäärin helpompaa kuin muiden näytteiden, sillä muissa ääninäytteissä ei ollut ollenkaan yksikön ensimmäisiä tai toisia pronomineja. Aivan näin ei kuitenkaan ollut.

Savonlinalaisnaisen ääninäyte oli selvästi tuottanut päänvaivaa vastaajille, sillä niinkin moni kuin 14 % piti puhujaa mistä tahansa päin Suomea olevana. Lisäksi vastausten hajonta on suurta (ks. kuvio 12 ja kartta 5). On kuitenkin merkillepantavaa, että leppävirtalaismiehen oli paikantanut minne tahansa päin Suomea puolet enemmän. Silti savonlinalaisnaistakaan ei ole paikannettu selvästi jollekin yhdelle – tai edes kahdelle tai kolmelle – murrealueelle. Eniten vastaajat pitivät puhujaa lappeenrantalaisena (21 % vastaajista) ja toiseksi eniten savolaisena (20 %). Tämän jälkeen mainintoja saavat: Kuopio (17 %), Jyväskylä (17 %), Häme (16 %), Savonlinna (15 %), Pohjois-Suomi (14 %) ja Tampere (14 %).

---

⁵¹ *d:n* kato on tosin tietyissä lekseemeissä, kuten *tiiä*, yleinen myös Helsingin puhekielessä (Paunonen 2006: 40).

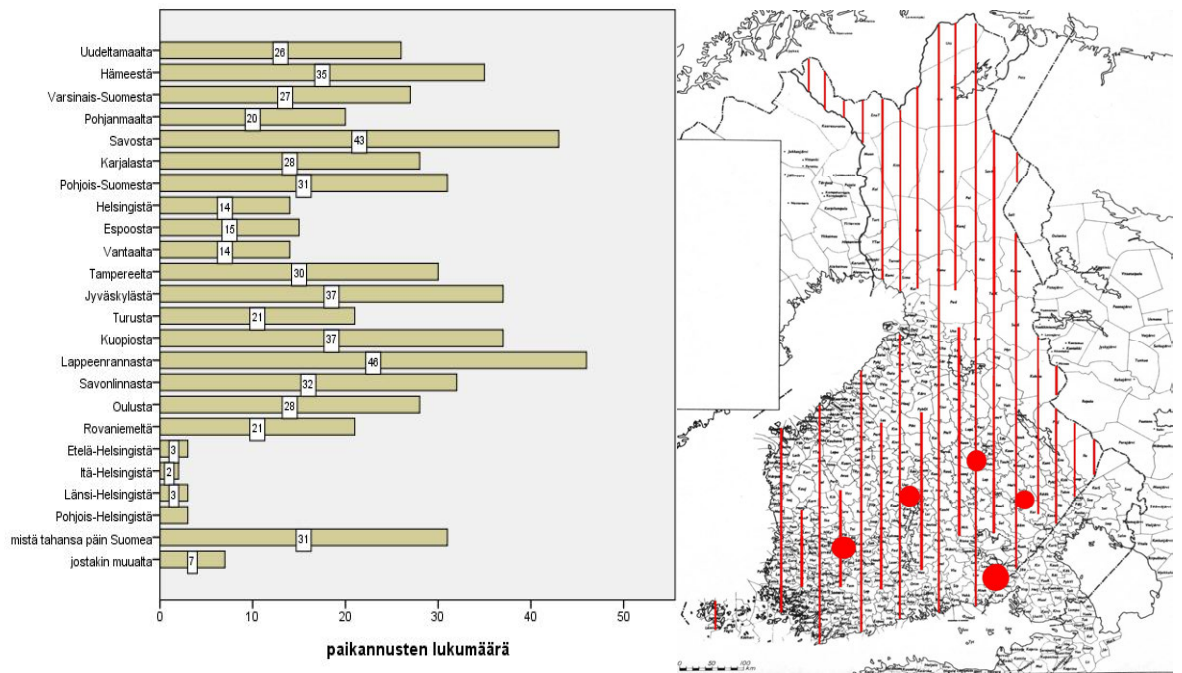
⁵² Piirteestä ks. Mielikäinen 1991: 20–21.

⁵³ *n:n* katoa absoluuttisessa lopussa on tavattu myös kaakkois-, hämäläis- ja lounaismurteissa (Kettunen 1940: 120), joten piirrettä voinee pitää yleissuomalaisena.

⁵⁴ Piirteen levikistä ks. Kettunen 1940: 124.

⁵⁵ Paunonen (2006: 42) kutsuu piirrettä yleissuomalaiseksi.

⁵⁶ Levikistä ks. Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 86, Paunonen 2006: 42, Palander 2008: 341.

Kuvio 12 (vasemmalla). Savonlinalaisnaisen paikannukset.

Kartta 5 (oikealla). Savonlinalaisnaisen yleisimmät paikannukset.⁵⁷

Hieman odotuksenvastaista on se, että vajaa 7 % (noin 14 vastaajaa) piti puhujaa myös helsinkiläisenä, espoolaisena tai vantaalaisena. Lisäksi noin joka kymmenes oli valmis pitämään savonlinalaisnaista uusimaalaisena, vaikka näytteen *mie*-pronomini ei kuulu tälle murrealueelle. Toisaalta juuri *mie*-pronominia voi kuulla tyyllittelevässä käytössä myös sellaisilla puhujilla, joiden murteeseen se ei kuulu, sillä pronomini on levinnyt sekä maantieteellisesti että sosiaalisesti (Hurttu 1999: 82; Mantila 2004: 323, 328, 332; Kemppainen 2002: 24–26, 34; Lappalainen & Vaattovaara 2005: 105). Esimerkiksi eräs pääkaupunkiseutulainen nuori kertoi kuulleensa espoolaisen sanovan *mie* (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 245). Voikin olla, että joidenkin helsinkiläisnuorten mielikuvissa *mie* on elementti, joka voi satunnaisesti kuulua myös helsinkiläisten puheeseen. Helsingissä voi tietysti kuulla myös muuttajien itämurteista puhetta, vaikkakin vähemmän kuin länsimurteita (Paunonen 2006b: 40–41). Saattaakin olla, että helsinkiläiseksi puhettavaksi voidaan kelpuuttaa myös osittain muuttajien murteet.

Kaikesta huolimatta eniten vastaajat ajattelivat puhujan olevan kotoisin kaakoismurteisesta Lappeenrannasta, joka on perinteistä *mie*-aluetta ja jossa myös *mie*:n nykyedustus on vahva.⁵⁸ Sen sijaan geminaatio, jota oli näytteessä, on Lappeenrannassa

⁵⁷ Kartassa vähintään 30 vastaajan tekemät paikannukset. Viivat ilmaisevat alueita, pallot kaupunkia.

⁵⁸ Kettunen (1940: kartta 112), Rapola (1969: 58–59). Palander ja Nupponen raportoivat eteläkarjalaisten itsensä pitävän *mie*- ja *sie*-pronomineja murteensa tyyppillisimpinä piirteinä (2005: 20–31).

hyvin heikkoa tai puuttuu kokonaan, kun taas Savonlinnassa yleisgemiaatiota on.⁵⁹ Savonlinnalaisena puhujaa piti 15 % vastaajista. Pohjois-Suomi, jota ehdotti puhujan kotipaikaksi 14 % vastaajista, on sikäli mielenkiintoinen paikannus, että osissa peräpohjolan murteita on sekä *mie*-pronomia että yleisgemiaatiota.

Yhteenvetona voi todeta, että suurin osa vastaajista on paikantanut puhujan Uutamaata kauemmas mutta tämän jälkeen vastausten yhtenäisyys hajoaa ja puhujaa pidetään niin hämäläisenä, savolaisena kuin pohjoissuomalaisenakin. Silti neljä yleisimmin puhujan kotipaikaksi arvioitua aluetta ovat savolais- ja kaakkoismurteiden alueella, joten jonkinlainen aavistus vastaajilla on siis ollut siitä, missä päin Suomea voi kuulla ”en mie ossaas sannoo” -tyyppistä puhetta. Marjatta Palanderin tutkimuksessa kävi ilmi, että pääkaupunkiseutulaiset nuoret pitävät *mie*- ja *sie*-pronomineja yhtä lailla savolaisina kuin karjalaisina (2007: 35–37, 48), joten ei ole ihme, että savonlinnalaisnaisen ääniäytettä on paikannettu paljon myös Savoan. Palanderin mukaan *mie* ja *sie* näyttävät olevan eteläsuomalaisille ”pohjoisen ja itäisen perifeerisyyden” tuntomerkkejä (2007: 48). Itään helsinkiläisnuoret ovatkin savonlinnalaisnaisen paikantaneet, kun taas Pohjois-Suomeen hänet on paikantanut hieman harvempi.

Niinkin moni kuin 14 % vastaajista oli sitä mieltä, että puhuja voisi olla kotoisin mistä tahansa päin Suomea. Tämä voi kertoa kahdesta asiasta: siitä, että puhe oli vastaajien mielestä alueellisesti leimattoman kuuloista, tai siitä, että se oli liian vierasta minnekään paikannettavaksi. Paikannuksia savonlinnalaisnaiselle tehtiin yhteensä 554, joten keskimäärin yksi vastaaja paikansi puhujan 2,6 paikkaan.

Vastaajat olivat kaikki alle kaksikymmentävuotiaita koululaisia, mikä on myös varmasti vaikuttanut paikannuksiin jollakin tavalla. Muissa tutkimuksissa on huomattu, että aikuiset tunnistavat murteita paremmin kuin lapset ja nuoret (ks. mm. Kokko 2010: 154–157; Diercks 2002: 57–59; Garrett ym. 2003: 198–200). Aikuisten paremmat tunnistustaidot selittyvät osin sillä, että paikallaan pysyneet ihmiset tunnistavat huonommin eri murteita kuin eri puolilla maata asuneet. Yleensä aikuiset ovat asuneet useammissa paikoissa kuin lapset. Muualla asuneet tunnistavat paremmin nimenomaan murteita, joiden alueella he ovat asuneet. (Clopper & Pisoni 2006: 195.) Tutkimistani helsinkiläisnuorista suurin osa oli asunut koko ikänsä samalla paikkakunnalla, joten heillä

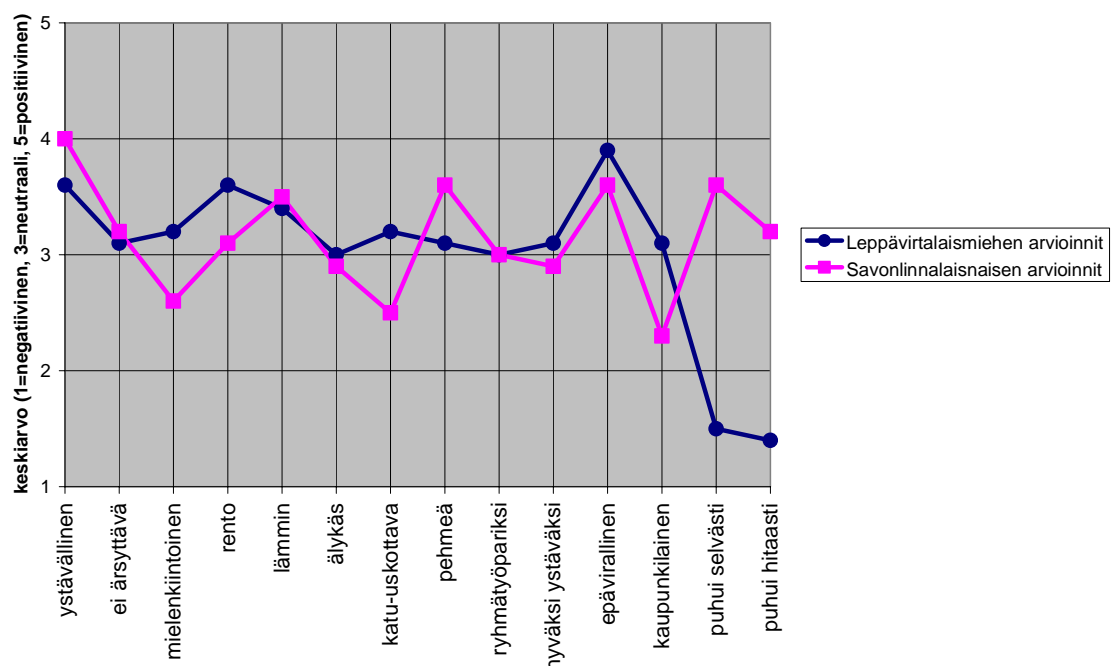
---

⁵⁹ Kettunen sijoittaa Lappeenrannan yleisgemiaatioalueen rajoille (1940: 2). Kuitenkin Stockmakarin mukaan yleisgemiaatio on Lappeen murteessa ollut jo 1980-luvulla nopeasti väistymässä, sillä nuorilla ei ollut ollenkaan geminoituneita muotoja (1988: 71–79). Lisäksi nykyiset eteläkarjalaisnuoret itse mieltävät yleisgemiaation puuttuvan Lappeenrannasta (Palander 2005: 30).

ei ole arkikokemuksia muista kuin oman paikkakuntansa puhetavasta. Toisaalta Diercks toteaa, että emme tiedä, johtuuko nuorten taitamattomuus tunnistaa murteita modernista kulttuuristamme, jossa nuoret saavat murteista tietoa vähemmän kuin aiemmat sukupolvet (2002: 57). Nuorten tieto perinteisistä aluemurteista saattaakin olla vähäisempää, mutta vastaavasti nykymedian kautta tietoisuus murteista, erityisesti tietyistä murrepiirteistä, voi olla jopa lisääntynyt. Esimerkiksi Isomöttösen (2008: 50–51) tutkimien veteläisnuorten ensisijainen kanava murteisiin tutustumisessa oli televisio. Mediassa murteet kuuluvat aiempaa enemmän: esimerkiksi kykykilpailu *Idols* on nostanut esille kaksi laulajaa, joiden puheessa kuuluu *mie*-pronomini. Nykynuorille *mie* symboloikin luultavasti jotakin muuta kuin varsinaista karjalaisuutta.

6.1.3 Leppävirtalaismiehen ja savonlinalaisnaisen arvioinnit

Vastaajien mielestä leppävirtalaismies oli kolmanneksi miellyttävimmän ja savonlinalaisnainen kuudenneksi miellyttävimmän kuuloinen. Verrattaessa heitä toisiinsa nähdään, että kaiken kaikkiaan heitä on arvioitu melko samansuuntaisesti mutta leppävirtalaismiestä kuitenkin hieman positiivisemmin (ks. kuvio 13).

Kuvio 13. Leppävirtalaismiehen ja savonlinalaisnaisen arvioinnit.

Merkittävin puhujien välinen ero on puheen selvydessä ja nopeudessa. Leppävirtalaismiehen arvioitiin puhuvan hyvin epäselvästi (keskiarvo 1,5) ja savonlinalaisnaisen melko selvästi (ka 3,6). Lisäksi vastaajien mielestä leppävirtalaismies puhui hyvin

nopeasti (ka 1,4), kun taas savonlinalaisnainen melko neutraalisti (ka 3,2). Tästä epäsuhdasta huolimatta leppävirtalaismiestä pidettiin mielenkiintoisemman, rennomman, hitusen älykkäämmän, katu-uskottavamman ja epävirallisemmän kuuloisena. Lisäksi vastaajat ystävystyisivät hitusen mieluummin leppävirtalaismiehen (ka 3,1) kuin savonlinalaisnaisen kanssa (ka 2,9). Savonlinalaisnainen on sen sijaan kuulostanut ystävällisemmältä, vähemmän ärsyttävältä, lämpimämmältä ja pehmeämmältä. Kumpikin puhuja on silti vaikuttanut yhtä neutraalilta ryhmätyöparilta (ka 3,0 ja 3,0). Mielenkiintoista on se, että hitusen useampi olisi valmis ystävystymään leppävirtalaismiehen kanssa kuin ottamaan tämän ryhmätyöparikseen. Savonlinalaisnaisen kohdalla tulos on päinvastainen. Näyttääkin siltä, että leppävirtalaismiehen sosiaalinen status on hieman korkeampi kuin hänen tiedollinen ja taidollinen arvostuksensa, kun taas savonlinalaisnaisen kohdalla on toisin päin.

Leppävirtalaisnäytettä on arvioitu positiivisesti kaikissa ominaisuuksissa, jos puheen epäselvyyttä ja nopeutta ei oteta huomioon. Sen sijaan savonlinalaisnäytettä on arvioitu positiivisesti seitsemässä ominaisuudessa ja negatiivisesti neljässä ominaisuudessa. Suurimpia näytteiden väliset erot ovat mielenkiintoisuudessa (keskiarvojen ero 0,4), katu-uskottavuudessa (ero 0,7) ja epävirallisuudessa (ero 0,8), edellä mainittujen puhenopeuden ja selvyyden lisäksi.

Lisäaineiston avoimista arvioinneista paljastuu, että savonlinalaisnäytteen sisältö on jäänyt monelle vastaajalle mieleen ja jopa aiheuttanut kielteisiä tulkintoja puhujan kyvyistä suoriutua tehtävänannosta: *[Kuulostaa] aika pihalla olevalta, epäluovalta kun ei keksi mitään*. Erään mielestä savonlinalaisnainen kuulosti *tietämättömältä, [mutta] arvaili silti*, ja toinen arveli, että puhuja *ei ymmärrä kuvaa täysin*. Tällaisista tulkinnoista kumpuavat luultavasti myös luonnehdinnat, että savonlinalaisnainen kuulostaa *epävarmalta, hermostuneelta, jännittyneeltä, mielikuvituksettomalta ja kyselevältä*. Leppävirtalaisnäytteen kohdalla kukaan ei ole kiinnittänyt huomiota puheen sisältöön, mutta sen sijaan yli puolet lisäaineiston vastaajista kuvaili puhujan (liian) nopeaa ja epäselvää puhetapaa. On yllättävää, että savonlinalaisnäytteen leksikaalinen sisältö kiinnitti huomiota näinkin paljon. Luultavasti puhujan taidoista tehdyt kielteiset tulkinnat ovat heijastuneet kielteisesti hänen kokonaismiellyttävyyteensä.

Näistä kahdesta yleissuomalaisena pidetystä kaupunkilaisemmän kuuloiseksi on koettu leppävirtalaismies. Siinä missä vastaajat ovat pitäneet leppävirtalaismiestä hitusen kaupunkilaisen kuuloisena (ka 3,1), niin savonlinalaisnaista he ovat pitäneet melko maalaisen kuuloisena (ka 2,3). Leppävirtalaismiestä piti murteellisena tietyin varauksin

kaksi lisäaineiston vastaajaa, kun taas savonlinalaisnaista viisi vastaajaa. Näyttääkin siltä, että helsinkiläisnuorille juuri puhutavan murteellisuus merkitsee maalaisuutta.

6.2 Savoon ja Pohjanmaalle paikannetut pohjoissuomalaiset

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan näytteitä, joiden puhujat olivat vastaajien mielestä selvästi jostain muualta kuin Etelä-Suomesta. Nämä kolme näytettä paikannettiin ensisijaisesti Savoon ja Pohjanmaalle. Puhujat olivat pohjoispohjalaiset pudasjärveläisnainen ja kiiminkiläismies sekä tornionjokilaaksolainen ”ylitorniolaisnainen”. Käsittelen näiden kolmen ääninäytteen – Pudasjärvi, Kiiminki, Ylitornio – paikannukset ja evaluoinnit niitä toisiinsa vertaillen.

6.2.1 Ääninäytteiden piirteet

Yksi pohjoispohjalaisnäyte oli 22-vuotiaalta naiselta, joka oli asunut melkein kaksikymmentä vuotta Pudasjärvellä. Kuten suurin osa muistakin ääninäytteiden puhujista, nainen oli muuttanut opiskelemaan Helsinkiin. Pudasjärvi kuuluu määrittäjästä riippuen joko pohjoispohjalaisiin tai Kainuun murteisiin ja täten joko länsi- tai itämurteisiin⁶⁰. Kuuntelutestiin ottamassani ääninäytteessä on sekä itäisiä että pohjalaismurteisia piirteitä:

sit se, poika viijään polliisiasemalle, sielä se saa polliisihatum päähäⁿsä ja jätelötuutin kätteesä ja itku o^l loppunu, sit sieltä tulee poja isä, huolestunneen näkösenä, ilösenä ku löytää pojan. poika ei ookka' yhtä ilonen ku se, niin tykkäs_olla sielä polliisiasemalla, et se alkaa itkiä^k ku, sem pitäis lähtiäk kottii. hhh. (25 s.)

Pohjalaismurteisuuksia näytteessä ovat yleiskielen *-eA*-loppuisen tyyppin *-iA*-edustus (*itkiä, lähtiä*)⁶¹. Muodossa *poja isä* on sekä itämurteista vokaalinpidennystä että tiettyä nasaaliväriä *poja*-muodossa. Kettusen mukaan Pudasjärvellä ja muuallakin pohjoispohjalaisissa murteissa ja osassa Kainuun ja Peräpohjolan murteita *n* esiintyykin nasaalivokaalina vokaalin edellä (1940: kartta 121). Lisäksi ääninäytteen adessiivin ja alatiivin päätteet ovat mielenkiintoiset, sillä sijapäänteen konsonantit eivät ole täysiiä geminaattoja vaan puolipitkiä kahdessa tapauksessa (*polliisiasemalle, polliisiasemalla*) ja

⁶⁰ Wiikin mukaan (2004: 156) perinteinen murteentutkimus (mm. Kettunen, Rapola, Hakulinen, Itkonen) on pitänyt Pudasjärveä pohjoispohjalaisiin murteisiin kuuluvana, mutta muutamat tutkijat (Räisänen, Koski, Nikkilä) pitävät sitä Kainuun murteisiin kuuluvana. Wiikin oman laskentamenetelmän perusteella Pudasjärvi kuuluisi Kainuun murteisiin (mts. 167). Kutsun itse pudasjärveläisnaista pohjoispohjalaiseksi, mutta tämä ei ole kannanotto Pudasjärven murrealueellisesta sijoittumisesta.

lyhyitä kahdessa tapauksessa (*sielä, sielä*). Tällaista yksinäiskonsonantillista adessiivia, jossa ei ole *A:n* loppuheittoa, tavataan ainoastaan peräpohjalaismurteissa ja osassa savolaismurteita, mutta ei varsinaisesti pohjoispohjalaismurteessa⁶².

Yleisiä itämurteisuuksia ääninäytteessä ovat seuraavat piirteet: *t:n* heikon asteen vastineena oleva siirtymä-äänne (*viijään*), diftongien avartumattomuus (*sieltä, huolestunneen*), *-nsA*-omistusmuodon *-sA*-variantti⁶³ (*kätteesä*, huomaa tosin myös *päähäⁿsä*) ja vokaalinpidennys (*polliisiasemälle, pojä, isä, näkösenä, ilösenä*). Näytteessä on myös runsaasti laajalevikkistä yleisgeminaatiota (*polliisiasemälle, polliisihatun, kätteesä, huolestunneen, polliisiasemalla, kottii* – myös heikosti geminoitunut *tulee*)⁶⁴. Sen sijaan itämurteissa yleistä svaavokaalia tai diftongin redusoitumista puhuja ei käytä (*poika, alkaa*).

Näytteessä on myös neutraaleja, yleissuomalaisia piirteitä: *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin kato⁶⁵ (*näkösenä, ilösenä, ilonen*), *i:n* loppuheitto (*pitäis, tykkäs*)⁶⁶, sananloppuisen *n:n* assimiloituminen likvidan edellä (*o^l loppunu*)⁶⁷ ja *t:n* kato partisiipin lopusta (*loppunu*)⁶⁸. Edellä mainittu *-A*-loppuisen vokaaliyhtymän *-iA*-edustus (*itkiä, lähtiä*) merkitsee kuitenkin puheen nimenomaan pohjalaiseksi. Sanaston tasolla kannattaa huomata myös sana *poliisi*, joka esiintyy näytteessä geminoituneena (*polliisi*) yhteensä kolme kertaa. Sama sana geminoituneena esiintyy myös murrematkimuksessa ”ookko nää Oulusta, pelekääkkö nää polliisia”. Valitsinkin tietoisesti kuuntelutestiin kohdan, jossa esiintyy geminaatiomuoto *polliisi*, sillä halusin saada selville, auttaako tämä vastaajia paikantamaan näytteen Oulun seudulle.

Lisäaineiston vastaajat matkivat sanatasolla kolmea puhujaa: savonlinalaisnaista

---

⁶¹ Muotoa tavataan myös kaakkoismurteissa ja osassa lounaismurteita (Kettunen 1940: kartta 191).

⁶² Katso tarkemmin Wiik 2006: 82, kartta 67, Alapuranen 1997: 190–191.

⁶³ Piirteiden levikistä ks. Kettunen 1940: 119.

⁶⁴ Yleisgeminaatiosta ks. esim. Mantila (1997: 14), Laakko (1997: 67–73).

⁶⁵ Piirteiden alkuperäisestä levikistä ks. Kettunen 1940: kartta 125. Yleissuomalaiseksi piirteiden esittävät Mantila (2004: 325–326) ja Paunonen (2006: 42).

⁶⁶ Piirteiden luokittelevat yleissuomalaiseksi Mantila (2004: 325–326) ja Paunonen (2006: 42). Kettusen mukaan sananloppuisen imperfektin *i:n* katoa tosin ei esiintyisi nimenomaan pohjoispohjanmaalaisten murteiden pohjoisosissa, joihin myös Pudasjärvi kuuluu (1940: kartta 176).

⁶⁷ (Wiik 2006: 156, kartta 139).

⁶⁸ (Paunonen 2006: 42).

(kaksi *mie*-mainintaa), ”ylitorniolaisnaista” ja juuri pudasjärveläisnaista. Pudasjärveläisnaisen puheessa yksi kiinnitti huomiota muotoon *polliisi*, toinen muotoihin *polliisi, kottii, kätteensä* ja kolmas muotoihin *polliisi, itkiä, kottiin*. *Polliisi* oli siis muoto, johon nämä kolme vastaajaa kiinnittivät ensimmäiseksi huomiota. Muutkin heidän kirjaamansa sanat sisälsivät yleisgeminaation, poikkeuksena yksi *-iA*-variantti.

Toinen pohjoispohjanmaalainen puhuja oli 22-vuotias mies. Mies oli asunut 21 vuotta Kiimingissä, joka sijaitsee Oulun pohjoispuolella, melko lähellä Pudasjärveä. Ääninäyte on niin sisällöllisesti, murrepiirteiltään kuin puhujan iänkin osalta hyvin lähellä pudasjärveläisnaisen ääninäytettä. Sisällöllinen yhtäläisyys johtuu siitä, että kumpikin puhuja selostaa samaa sarjakuvaa, minkä takia kummankin puheessa esiintyy sana *polliisi*. Voikin sanoa, että pohjoispohjalaiset murrenäytteet ovat niin samankaltaiset kuin tämän tutkimuksen puitteissa ylipäätään oli mahdollista:

joo elikkä tuosa ekašša ruu^wussa tuo poika itkee, sittep:, polliisi on siinä ja, ihimettellee sitä, ja ilmeisesti □ vie sen, tonnek kamarilles sitte^l ja ne antaa jäätelöä sille eli, (ne) lohduttellee sitä.
(19 s.)

Puhuja käyttää svaavokaalia *hm*-yhtymässä (*ihimettellee*), mikä onkin tyypillistä ainoastaan pohjalaismurteissa. Sen sijaan hän ei käytä svaavokaalia *lm*-yhtymässä (*ilmeisesti*), vaikka tässä yhtymässä svaavokaali on yleisempi ja esiintyy aina savolaismurteita myöten⁶⁹. Näytteessä on myös pohjalaismurteissa tavattavaa yleisgeminaatiota (*polliisi, ihimettellee, lohduttellee*). Itämurteisuuksia näytteessä ovat painottoman tavun vokaalinpidennys (*sit^ä*)⁷⁰, *t*:n heikon asteen vastineena oleva siirtymä-äänne (*ruu^wussa*), diftongien avartumattomuus (*tuosa, tuo*) ja *tuo*-pronominiartalo (*tuosa, tuo*; myös yksi *tonne*-muoto)⁷¹. Näytteen diftongit eivät ole redusoituneet (*poika*), kuten olisi itämurteissa.

Suppeampilevikkisiä, mutta leimaavia länsimurteisuuksia ovat inessiivin *-sa*-päätte (*tuosa*), jota esiintyy osassa pohjoispohjalaismurteita, Kiiminki mukaan lukien, ja osassa lounaisia välimurteita ja peräpohjalaismurteita⁷². Kyseisellä puhujalla konsonantin kvantiteetti kuitenkin horjuu tässä asemassa, niin että yhdessä sanassa se edustuu lyhyenä (*tuosa*), yhdessä puolipitkänä (*ekasša*) ja yhdessä täytenä geminaattana (*ruu^wussa*).

⁶⁹ Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 75 ja lähteet siinä.

⁷⁰ Muodon voi tulkita myös tauon edellä pitkittyneeksi äänneeksi eikä murrepiirteeksi.

⁷¹ Mielikäisen mukaan *tuo* on itämurteinen (1991: 30–31).

⁷² Kettunen 1940: 104.

Geminaatallinen -ssA-pääte on vanhastaan ollut ominainen melkein kaikille savolaismurteille ja osalle peräpohjalais-, pohjoispohjalais- ja hämäläismurteista, ja Kiiminki sijaitseekin lähellä tätä -sA- ja -ssA-rajaa⁷³. Yksinäis-s:llisen inessiivin nykyedustus on pohjoispohjalaisissa murteissa vahvistunut erityisesti nuorilla miehillä, mutta erityisesti kaupungeissa piirre on häviämässä⁷⁴. Sen sijaan allatiivi edustuu puhujalla ainoastaan geminaatallisena (*kamarille*), kun taas pudasjärveläisnaisella se edustui puolipitkänä (*polliisiasemälle*).

Pohjalaiseksi näytteen rajaavat ennen kaikkea *ihimettellee*- ja *tuosa*-muodot. Pudasjärveläisnäytteen kanssa yhteisiä murrepiirteitä ovat muun muassa yleisgeminaatio (*polliisi*), *tuo*-pronominivartalo, geminoitumattomuus joissakin paikallissijoissa (*sielä*, *tuosa*), vokaalinpidennys joissakin sanoissa (*siitä*, *isä*), *t*:n heikon asteen vastineena oleva siirtymä-äänne (*ruu^wussa*, *viijään*) ja diftongien avartumattomuus ja redusoimattomuus. Erottava murrepiirre on svaavokaali, jota nainen ei käytä.

Lisäaineiston vastaajista kukaan ei imitoinut kiiminkiläismiehen puhetta, mutta sen sijaan jokainen 19 vastaajasta sanoi kiinnittäneensä huomiota puhujan murteeseen, yksi tosin puhui *pohjanmaalaisesta aksentista*. Pudasjärveläisnaisen murteellisuudesta mainitsi noin puolet vastaajista (9). Jostakin syystä kiiminkiläismiehen murre on siis kiinnittänyt useamman vastaajan huomion kuin pudasjärveläisnaisen.

Kuuntelutestissä oli myös 31-vuotiaan ”ylitorniolaisnaisen” ääninäyte. Puhuja on sama kuin ”porilaisnaisen” näytteessä. Ylitornio on osa peräpohjalaisia murteita ja kuuluu Tornion murreryhmään, ja näytteessä onkin näille murrealueille tyypillisiä piirteitä.

no, s_ei vissiin ensin niinkö^h näje kunnolla. sill_on niinkö, se valittaa jollekkii huoltomiehelle että tämä lamppu on liiam pimiä, täst ei näje, ja sitte se huoltomies tulee sinne ja, kipuaa tuomoselle, nuille port^haille, ja, ja iskee tuonne t^uommosen kauhian valo:,hässäkän t^uonne kattoo^j ja sitte .hhh
(23 s.)

Pohjalaiseksi (joko pohjois- tai peräpohjalaiseksi) puhujan paljastavat -eA-loppuisen tyyppin -iA-edustus (*pimiä*, *kauhian*)⁷⁵. Toinen, hyvin leimallinen peräpohjalaisuus on *niinkö* (Vaattovaara 2003: 150–151). *Nuo*-pronominen *nuille*-muoto on myös peräpohjalaisuus⁷⁶. Hyvin leimallinen piirre on kaksi kertaa kuuluva muoto *näje*, jossa

⁷³ Kettunen 1940: 104.

⁷⁴ Ks. piirteestä Alapuranen (1997: 188–190).

⁷⁵ *pimiä*-tyyppiä tosin tavataan myös kaakkoismurteissa ja osassa lounaismurteita (Kettunen 1940: 191; Rapola 1969: 133), mutta ei Tornionlaakson murteissa (Vaattovaara 2009: 62 ja siinä mainitut lähteet).

⁷⁶ Suvisto 2004: 46, 58 ja lähteet siinä.

on *k:n* heikon asteen vastineena *j*. Tämä ilmiö on tyypillinen pohjalaismurteille ja osalle hämäläismurteita⁷⁷. Lisäksi näytteessä on kuultavissa heikko jälkitavujen *h* (*port^haille*).⁷⁸

Itämurteisuuksia näytteessä ovat diftongien avartumattomuus (mm. *huoltomiehel*) ja *tämä-* ja *tuo-*pronomivartalot (*tämä, tuommoselle, tuonne, t^uommosen, t^uonne*)⁷⁹, joiden tiuha esiintyminen tuo ääninäytteeseen tietynlaisen leiman. Näytteessä on myös yleisgeminaatiota (*tullee*). Svaavokaalin mahdollistavia kohtia ei ole. Katkelmassa on sekä *A:n* loppuheittoa (*sil, täst*) että *A:n* säilymätapaus (*kunnolla*). *A:n* loppuheitto on yleistyvä puhekielen piirre mutta nimenomaan Pohjois-Suomessa vielä melko harvinaisen⁸⁰.

Ääninäyte on siis selvästi tunnistettavaa peräpohjolan murretta, mutta millä tavalla kaukana Lapista asuvat helsinkiläislukiolaiset kuulivat ja paikansivat tämän ääninäytteen, onkin eri asia. Lisäaineiston vastaajista kaksi kolmesta sanoi kiinnittäneensä huomiota juuri puhujan murteeseen tai aksenttiin. Heistä neljä matki ”ylitorniolaisnaisen” puhetapaa, osa samalla luonnehtien sitä: ”niinkö” ...*vahva murre; juntahtava aksentti ”niinkö”*; *näje, pimiä, niinkö, loppu painotus; aksentti (näje, pimiä)*. Kolme mainitsi muodon *niinkö* ja kaksi muodot *näje* ja *pimiä*, joten ainakin nämä ovat kiinnittäneet maallikoiden huomion. Ilmeisesti ylilyhyenä ääntynyt jälkitavun *h* on jäänyt vastaajilta kuulematta, koska kukaan ei sitä kommentoinut.

6.2.2 Samankaltaiset paikannukset

Kuviot 15–17 kertovat, miten vastaajat ovat paikantaneet pudasjärveläisnaisen, kiiminkiläismiehen ja ylitorniolaisnaisen. Käytän tässä yhteydessä heistä yhteisnimekkettä pohjoissuomalaiset.

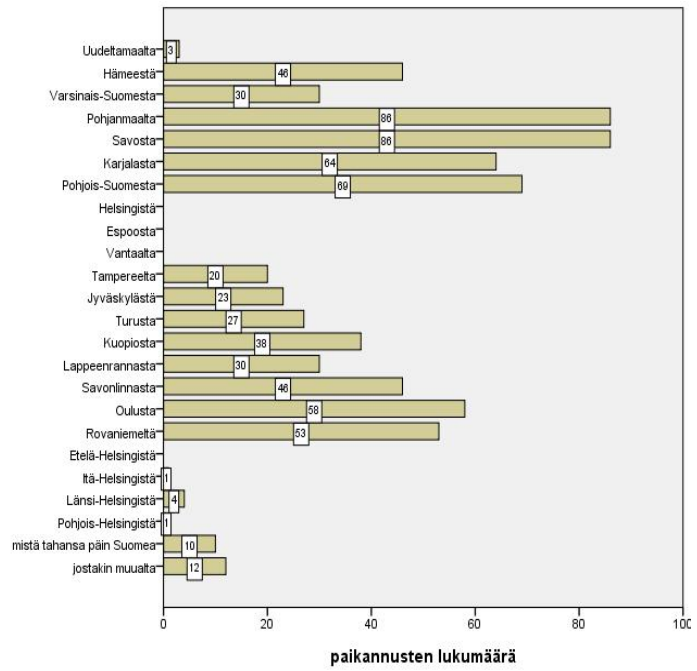
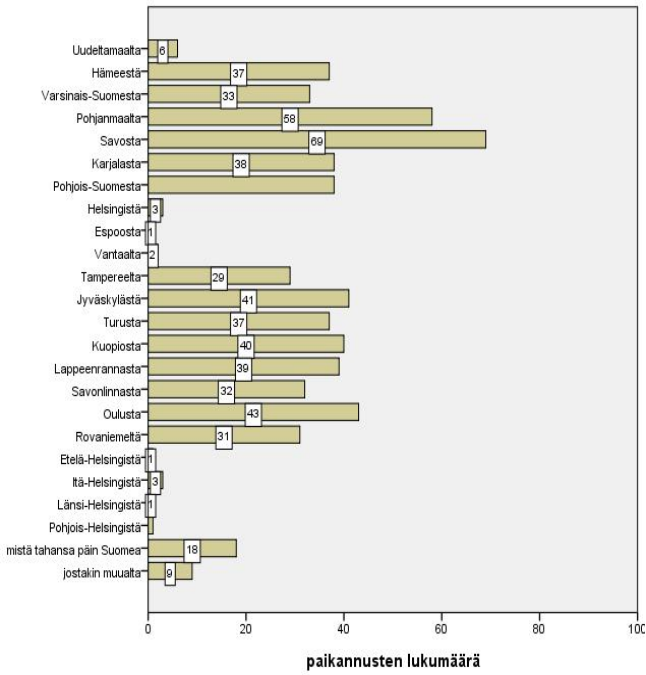
---

⁷⁷ Wiik 2006: 26, kartta 12.

⁷⁸ Piirteestä ks. Mantila 1992; Vaattovaara 2009a: 66–69.

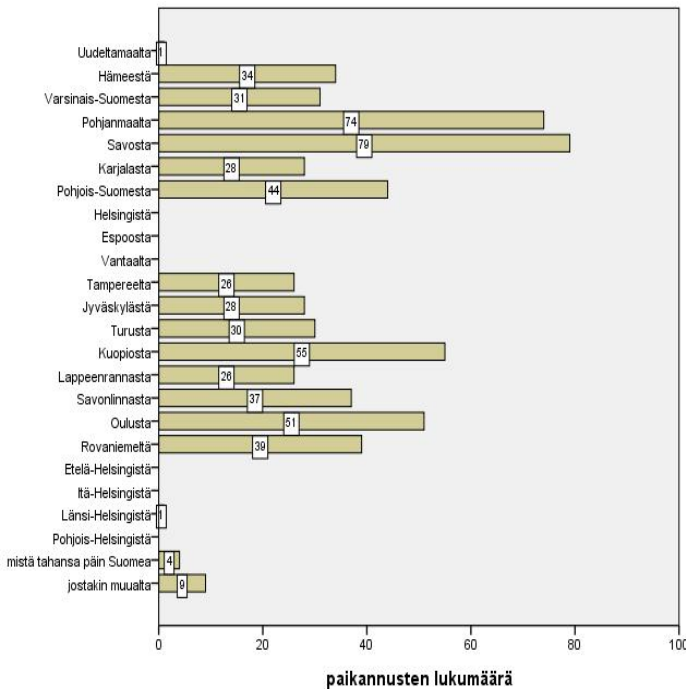
⁷⁹ Mielikäisen mukaan *tuo* on itämurteinen ja *tämä* Kainuussa ja pohjalais- ja peräpohjalaismurteissa kuultava muoto (1991: 26–27, 30–31).

⁸⁰ Mantila 2004: 327 ja lähteet siinä.

Kuvio 15 (vasemmalla). Pudasjärveläisnaisen paikannukset.

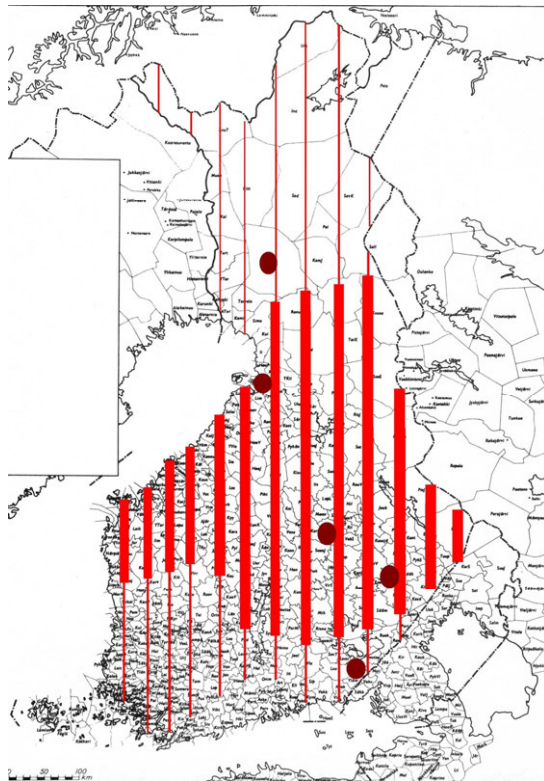
Kuvio 16 (oikealla). Kiiminkiläismiehen paikannukset.

Kuvio 17 (vieressä). ”Ylitorniolaisnaisen” paikannukset.

Edellä olevat paikannuskuviot muistuttavat melko paljon toisiaan. Pohjoissuomalaisnäytteiden paikannuksia yhdistää ensinnäkin se, että vastaajat eivät ole pitäneet kehtään puhujista pääkaupunkiseutulaisina. Sen sijaan puhujia on pidetty ennen kaikkea Savosta tai Pohjanmaalta kotoisin olevana. Nämä ovat ensisijaiset paikannukset kaikille

kolmelle puhujalle. Eniten savolaisena tai pohjanmaalaisena on pidetty ”ylitorniolaisnaista” (39 % ja 39 %), toiseksi eniten kiiminkiläismiestä (36 % savolaisena, 33 % pohjanmaalaisena,) ja kolmanneksi eniten pudasjärveläisnaista (31 % savolaisena, 26 % pohjanmaalaisena). Lisäksi vastaajien mielestä puhujat ovat voineet olla Hämeestä, Varsinais-Suomesta, Karjalasta tai Pohjois-Suomesta, mutta eivät Uudeltamaalta. Kuvallinen tiivistys tästä on alla olevassa karttakuvassa 6.

Kartta 6. Pudasjärveläisnaisen, kiiminkiläismiehen ja ylitorniolaisnaisen yleisimmät paikannukset.⁸¹

Lisäksi pohjoissuomalaiset on paikannettu – pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta – kaikkiin kyselylomakkeessa mainittuihin kaupunkeihin: Tampereelle, Jyväskylään, Turkuun, Kuopioon, Lappeenrantaan, Savonlinnaan, Ouluun ja Rovaniemelle. Kaupunkipaikannuksissa puhujien välillä on tosin hieman eroa, niin että kiiminkiläismiestä on pidetty eniten kuopiolaisen ja oululaisen kuuloisena ja ”ylitorniolaisnaista” oululaisen tai rovaniemeläisen kuuloisena. Pudasjärveläisnainen taas on paikannettu melkein yhtä tasaisesti kaikkiin edellä mainittuihin kaupunkeihin. Sama suuntaus näkyy myös siinä, että vastaajat ovat pitäneet pohjoissuomalaisimpana ”ylitorniolaisnaista”, jonka on pai-

⁸¹ Kartassa vähintään 30 vastaajan tekemät paikannukset. Viivat merkitsevät alueita, pallot kaupunkeja.

kantanut Pohjois-Suomeen niinkin moni kuin 31 % vastaajista. Kiiminkiläismiestä piti pohjoissuomalaisena 20 % vastaajista ja pudasjärveläisnäistä 17 % vastaajista. Vastaajien mielestä ”ylitorniolaisnainen” vaikuttaa siis olevan kauimpaa pohjoisesta ja kiiminkiläismies ja pudasjärveläisnainen hieman etelämpää, mutta hekin silti pohjoisesta. Uusimaalaisina tai pääkaupunkiseutulaisina puhujia ei ole pitänyt melkein pä kukaan.

Lisäaineiston vastaajista kaikki eli 19 mainitsi kiiminkiläismiehen puhuvan murretta, 13 ”ylitorniolaisnaisen” ja 9 pudasjärveläisnaisen. Kuitenkin ”ylitorniolaisnainen” on ainoa, jonka murretta lisäaineiston vastaajat kuvasivat vahvaksi. Esimerkiksi eräs helsinkiläismiesvastaaja kirjoitti seuraavasti: *todella vahva murre, raumalainen?* Kommentissa näkyy myös stereotypia Rauman erottuvasta murteesta. On mielenkiintoista, että mielikuva vahvasta murteesta näyttää vaikuttaneen näytteen maantieteelliseen paikannukseen.

Eräässä lukiossa oppilaat kohahtivat kuullessaan ensimmäisen kerran kiiminkiläismiehen ja ”ylitorniolaisnaisen” ääninäytteet. Nämä näytteet herättivät selvästi jonkinlaista hilpeyttä tai ihmetystä, luultavasti voimakkaan murteensa takia. Pudasjärveläisnaisen viimeisenä olleeseen ääninäytteeseen vastaajat eivät ainakaan näkyvästi reagoineet. Voi olla, että ääninäytteiden esittämisjärjestys on myös ollut yhteydessä murremainintojen määrään. Kiiminkiläismies oli ensimmäinen leimallista murretta puhuva, joten jokainen lisäaineiston vastaaja lienee kokenut relevantiksi mainita hänen murteensa, mutta seuraavien murteellisten puhujien kohdalla murre ei ole ollut enää niin yllättävää, jolloin harvempi on myöskään jaksanut sen mainita.

Joka tapauksessa vastausten maantieteellinen kirjo on hyvin laaja ja hajontaa vastauksissa on muutenkin. Silti Savo ja Pohjanmaa, jonne puhujat on useimmin paikannettu, ovat alueita, joilla moni näytteiden murrepiirteistä esiintyy. Kaikista näytteistä kuitenkin puuttuvat leimalliset savolaispiirteet, kuten diftongien reduktio ja liudennus, joten perisavolaisina näytteitä ei voi pitää. Valitettavasti ei ole selvää, millaisena alueena vastaajani ovat pitäneet Savoia ja Pohjanmaata. Palanderin tutkimien pääkaupunkiseudun nuorten Savo-rajaukset kattoivat Pohjois-Savon ja osittain Pohjois-Karjalan (Palander 2007: 32–33), joten ainakin heille Savo oli osa murremaantieteellistä Savoia.

Vajaa viidennes piti näytteiden puhujia myös hämäläisinä. Luulisi, että Häme olisi sijaintinsa takia helsinkiläisille niin tuttu, että he erottaisivat pohjalaismurteet hämäläismurteista. Lingvistisesti helsinkiläisessä puhekielessä on paljon hämäläisyyksiä (ks. esim. Paunonen 2006b: 37–41), mutta saattaa olla, että vastaajien mielessä Häme ja Helsinki edustavat aivan erilaista puhetapaa – toinen maaseutua ja murretta, toinen kau-

punkia ja yleiskieltä. Ainakin joidenkin Palanderin (2007: 40) tutkimien helsinkiläisnuorten mielestä Hämeessä puhutaan ”böndeläisittäin”.

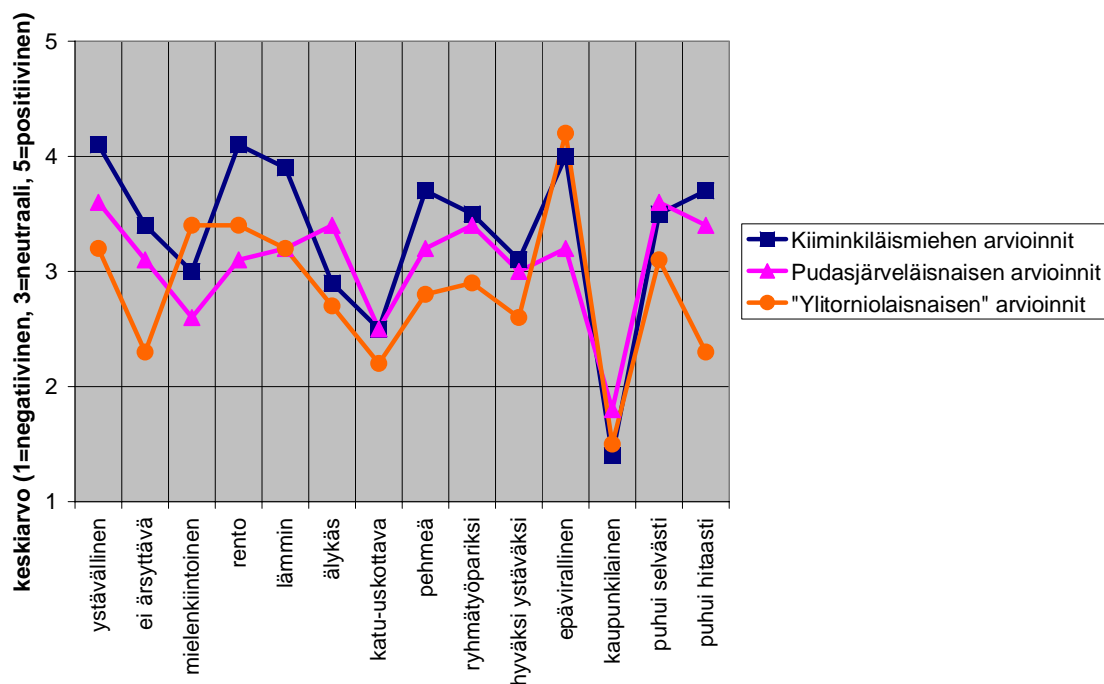
Kaikista kuuntelutestin näytteistä kiiminkiläismiehen ja pudasjärveläisnaisen näytteet olivat sisällöllisesti ja myös dialektologisesti eniten toistensa kaltaisia. Yksi lisäaineiston vastaaja olikin huomannut tämän, sillä hänen mielestään pudasjärveläisnainen oli *naispuolinen ääninäyte 3 [kiiminkiläismies]*. Odotuksenmukaisesti vastaajat paikansivat pudasjärveläisnaisen ja kiiminkiläismiehen hyvin samalla tavalla. Silti myös ”ylitorniolaisnainen”, jonka murre ja puheen sisältö erosivat pohjoispohjalaispuhujista, paikannettiin melko samansuuntaisesti. Luonteva selitys näiden kolmen näytteen samansuuntaisella paikannukselle voi olla se, että helsinkiläisten korvissa pohjoispohjalainen murre kuulostaa yhtä eksoottiselta ja kaukaiselta kuin peräpohjalainenkin.

Paikannusten perusteella näyttää myös siltä, että murrematkimus ”ookko nää Oulusta, pelekääkkö nää polliisia” ei ole vastaajille kovin tuttu, tai vaikka se olisikin, he eivät sen avulla paikantaneet ”polliisista” puhuvia pohjoispohjalaisia Ouluun. Oululaisimpana vastaajat pitivät ”ylitorniolaisnaista” (26 % vastaajista). Palanderin tutkimat karjalaisnuoret (2005: 82) ja Mielikäisen jyvaskyläläisopiskelijat (2005: 100) olivat juuri kyseisestä Oulu-matkimuksesta hyvin tietoisia. Sen sijaan Kokko huomasi, että aikuisvastaajat tunsivat nuoria enemmän murrematkimuksia (2010: 154–155). Voikin olla, että Kokon ja oman aineistoni sukupolvi on jo sen verran nuorempi, että he eivät ole kuulleet tätä murrematkimusta, sillä yleiset hokemat ja matkimukset vaihtuvat nykymedian vaikutuksesta nopeasti. Lisäksi kaikkialle leviävät jäljittelyt ovat sirpaleisempia ja lyhyempiä kuin aiemmin (ks. Mielikäinen 2005: 102, 115).

Paikannuksia kiiminkiläismiehelle tuli yhteensä 597, pudasjärveläisnaiselle 610 ja ”ylitorniolaisnaiselle” 707. Keskimäärin yksi vastaaja on paikantanut ”ylitorniolaisnaisen” siis 3,2 paikkaan, pudasjärveläisnaisen 2,8 paikkaan ja kiiminkiläismiehen 2,7 paikkaan.

6.2.3 Erilaiset sosiaaliset evaluoinnit

Koska pohjoissuomalaiset oli paikannettu melko samansuuntaisesti, on mielestäni relevanttia myös verrata toisiinsa heidän evaluointejaan. Vastaajat arvioivat näistä kolmesta positiivisimmin kiiminkiläismiestä ja negatiivisimmin ”ylitorniolaisnaista”, kuten kuvioista 18 näkee. Kokonaisuudessaan juuri kiiminkiläismiehen näyte oli vastaajien mielestä toiseksi miellyttävinn kaikista näytteistä (ka 3,402). Pudasjärveläisnaisen näyte oli viidenneksi (ka 3,119) ja ”ylitorniolaisnaisen” seitsemänneksi miellyttävinn (ka 2,869).

Kuvio 18. Kiiminkiläismiehen, pudasjärveläisnaisen ja ”ylitorniolaisnaisen” arvioinnit.

Kiiminkiläismies sai vastaajilta erittäin myönteiset arviot ystävällisyydestä, rentoudesta, lämpimyydestä, pehmeästä ja epävirallisuudesta. Kiiminkiläismies arvioitiin itse asiassa koko kuuntelutestin ystävällisimmän, vähiten ärsyttävimmän, lämpimimmän ja pehmeimmän kuuloiseksi. Varsinkin rentoudessa ja lämpimyydessä ero naispuhujien on suuri. Vaikka vastaajat pitivät yleisesti kiiminkiläismiehen puhetavasta, se ei silti ollut heidän mielestään erityisen mielenkiintoisen (ka 3,0), älykkään (ka 2,9) tai katuuskottavan (ka 2,5) kuuloinen.

Pudasjärveläisnaista arvioitiin pohjoissuomalaisista positiivisimmin ystävällisyydessä, älykkyudessa ja ryhmätyöpariksi ottamisessa, kun taas ”ylitorniolaisnaista” mielenkiintoisuuden, rentouden ja epävirallisuuden osalta. Näistä kolmesta pohjoissuomalaispuhujasta vastaajat olisivat mieluiten ryhmätyöparikseen ja ystäväkseen kiiminkiläismiehen jälkeen pudasjärveläisnaisen ja vähiten mieluiten ”ylitorniolaisnaisen”.

Vastaajien mielestä kukaan pohjoissuomalaispuhujista ei ollut katuuskottavan kuuloinen, vielä vähemmän kaupunkilainen, vaan puhujia pidettiin koko puhujajoukon maalaisimpina (ka 1,4–1,8). Maalaisuudella on kiiminkiläismiehen kohdalla tilastollisesti merkitsevä yhteys rentouteen (p-arvo 0,002): ne, jotka ovat pitivät häntä kaikkein maalaisimpana, pitivät häntä myös kaikkein rennoimpana. Maalaisuudella ja rentoudella ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä kenenkään muun puhujan kohdal-

la. Maalaisuus ja rentous – tai myöskään maalaisuus ja jäykkyys – eivät siis yleensä yhdisty helsinkiläisvastaajien mielissä.

6.3 Murteellisen puhujan sukupuolen vaikutus evaluointeihin

Vastaajat arvioivat systemaattisesti kiiminkiläismiestä positiivisemmin kuin pudasjärveläisnaista ja ylitorniolaisnaista. Mielestäni näiden kolmen puhujan persoonallisessa puhetavassa tai äänessä ei ole kuitenkaan mitään sellaista, joka ohjaisi pitämään juuri kiiminkiläismiestä miellyttävimmän kuuloisena. Myöskään lisäaineiston vastaajat eivät sanoneet, että jonkun pohjoissuomalaispuhujan äänessä olisi jotakin häiritsevää.

Tällä kertaa myöskään tehtävästä suoriutumisessa ei nähty ongelmia, vaan kiiminkiläismies oli *valmistautunut hieman (katsonut kuvaa ennenkin)*, kun taas ”ylitorniolaisnainen” kuulosti *tietäväiseltä* ja pudasjärveläisnainen *selostaa kuvan hyvin*. ”Ylitorniolaisnainen” tosin puhuu vaikutelmani mukaan melko intensiivisesti ja voimakkaasti, ja lisäaineiston vastaajien mielestä hän kuulostaakin *hätäseltä* ja *yli-innokkaalta*, toisaalta myös *määrätietoiselta* ja *reippaalta*. Näyttääkin siltä, että osa lisäaineiston vastaajista on pitänyt ylitorniolaisnäytteen intensiivisyyttä hyvänä, osa taas huonona ominaisuutena.

Pudasjärveläisnaista koskevat luonnehdinnat ovat neutraalempia kuin ylitorniolaisnaista koskevat, sillä ensiksi mainittu kuulosti vastaajien mielestä *ihan normaalilta, mukavalta* ja *selkeältä*. Tämä voisi selittää, miksi pudasjärveläisnaista on arvioitu myönteisemmin kuin ”ylitorniolaisnaista”. Lisäaineiston vastaajien mielestä kiiminkiläismies kuulosti *ihan normaalilta, lepposalta* ja *ei rennolta eikä jännittyneeltä*, joten kiiminkiläismiehen ja pudasjärveläisnaisen avoimet evaluoinnitkaan eivät paljasta, miksi kiiminkiläismiestä on arvioitu myönteisemmin.

Voikin olla, että vastaajat ovat kokeneet murteella puhuvan miehen miellyttävämmäksi kuin murteella puhuvan naisen. Kuuntelutestin kaikista puhujista murteellisimpia ovat niin dialektologisesti arvioituna⁸² kuin vastaajienkin mielestä kiiminkiläismies, pudasjärveläisnainen ja ”ylitorniolaisnainen”. Näistä kolmesta miellyttävimmän kuuloisena vastaajat ovat pitäneet juuri kiiminkiläismiestä. Naiset ja miehet puhuvat eri tavalla (ks. Clopper, Conrey & Pisoni 2005: 183–185), mutta miehiä ja naisia puhujina myös arvioidaan eri tavoin. Soukupin (2009: 129) tutkimuksessa murteella puhuvia miehiä arvioitiin positiivisemmin kuin samanmurteisia naisia. Soukup toteaaakin, että

---

⁸² Tällä viitataan siihen, että heidän puhenäytteidensä murrepiirteet ovat alueellisesti leimautuneimpia.

naisille murteen käyttö on suurempi sosiaalinen riski kuin miehille (mp).

Ilmiö ei rajoitu välttämättä pelkästään murteen ja sukupuolen yhteisvaikutukseen. Myös Bayardin ja hänen kollegoidensa verbal guise -tutkimuksessa samalla englannin aksentilla puhuvia mies- ja naispuhujia arvioitiin eri tavalla (Bayard ym. 2001: 34–40), mutta tulokset vaihtelivat hieman sen mukaan, minkä maalaisista arvioijista oli kyse. Garrett puolestaan raportoi (2010: 94), kuinka Australiassa Gallois, Callan ja Johnstone (1984) tutkivat VG-kuuntelutestillä asenteita Australian alkuperäisväestön aksenttia ja standardinmukaista australialaista aksenttia kohtaan. Sekä valkoiset että alkuperäisväestö pitivät alkuperäisväestön miesten aksenttia standardiaksenttia miellyttävämpänä. Sen sijaan alkuperäisväestön naisten aksenttia vastaajat pitivät epämiellyttävämpänä kuin standardia puhuvien naisten aksenttia.

Vaatisi kuitenkin lisätutkimuksia saada selville, onko tutkimuksessani näkyvä sukupuolten välinen evaluointiero todellinen kaikenlaisissa tilanteissa. Uudenlaisin koeasetelmin voisi selvittää, vaikuttaako sukupuolten välisiin evaluointieroihin esimerkiksi vastaajien (tai puhujien) ikä⁸³, murretausta tai asuinpaikka. Voisiko tutkimustulos olla toisenlainen, jos arvioijina olisivat esimerkiksi keski-ikäiset savolaiset? Joka tapauksessa näyttää siltä, että puhujan sukupuoli on tekijä, joka voi vaikuttaa vastaajien evaluointeihin. Siihen, miten tutkimukseni vastaajien sukupuoli vaikutti arviointeihin, syvennyn luvussa 9.

Pohjoissuomalaispuhujien evaluointieroihin on voinut vaikuttaa myös heidän käyttämänsä murre. Voi olla, että täysin erilaiset murteet herättävät eksoottisuudessaan myönteistä huomiota, sillä mitä kauemmas omasta murteesta mennään, sitä myönteisemmiksi asenteet yleensä käyvät (ks. Andersson 1985: 141–142). Voikin olla, että kiihkimkiläismies, jota lisäaineiston vastaajat pitivät kaikista puhujista murteellisimpana (19 murremainintaa), on viehättänyt helsinkiläisvastaajia juuri eksoottisimman murteen sa ansiosta. ”Ylitorniolaisnaista” ja pudasjärveläisnaista piti murteellisena harvempi (13 ja 9).

Toisaalta jos murteellisuuden määrä korreloisi suoraan miellyttävyyden kanssa, niin ylitorniolaisnäyte olisi arvioitu miellyttävämmäksi kuin pudasjärveläisnäyte. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan vähämurteisempänä pidetty pudasjärveläisnäyte oli kokonaisuudessaan miellyttävyydessä ylitorniolaisnäytteen edellä. Myös Garrett ym. tekivät VG-

---

⁸³ Kokon (2010: 108, 112, 115, 119, 123, 127) tutkimuksessa nuoret ja aikuiset evaluoivat ääninäytteitä hieman eri tavoin, nuoret yleensä hieman kielteisemmin. Kaikki näytteet olivat miesten puhumia, joten tutkimus ei kerro, arvioivatko eri-ikäiset eri sukupuolia eri tavoin.

kuuntelutestinsä tuloksista johtopäätöksen, että murre liittyy vain osaan sosiaalisen miellyttävyyden arvioinneista (2003: 175).

6.4 Päätelmiä: Maalaisuus, murteellisuus ja helsinkiläisyys

Olen edellä kuvannut, millä tavalla helsinkiläislukiolaiset paikansivat ja evaluoivat viittä erilaista puhujaa. Leppävirtalaismiestä helsinkiläisnuoret pitivät ensisijaisesti mistä tahansa päin Suomea olevana, mihin liittyy puhenäytteen nopeus ja epäselvyys. Neljäsosa vastaajista piti miestä myös helsinkiläisenä. Savonlinalaisnainen taas paikannettiin tasaisesti ympäri Suomea, ja hänen paikannuksensa hajosivat eniten. Näistä kahdesta helsinkiläislukiolaiset pitivät miellyttävämpänä leppävirtalaisnäytettä, mikä johtunee siitä, että vastaajat tulkitsivat savonlinalaisnaisen suoriutuvan huonosti ja epävarmasti ”tehtävänannosta”.

Helsinkiläisnuoret paikansivat kiiminkiläismiehen, pudasjärveläisnaisen ja ”ylitorniolaisnaisen” ensisijaisesti Savoan ja Pohjanmaalle. Näitä kolmea he pitivät myös murteellisimpina puhujina. Miellyttävimmän kuuloisena näistä kolmesta pidettiin kiiminkiläismiestä, jota lisäaineiston vastaajat pitivät koko kuuntelutestin murteellisimpina. Kiiminkiläismiehen sukupuoli saattoi vaikuttaa siihen, miksi vastaajat pitivät häntä muita ”savolaisia” miellyttävämmän kuuloisena, sillä ainakaan puhetehtävästä suoriutumisessa lisäaineiston vastaajat eivät nähneet eroja.

Lisäaineistostani nousi esille kaksi tärkeää luonnehdintaa, joita vastaajani käyttivät kuvailuissaan: murteellisuus ja maalaisuus. Luonnehdinnat liittyivät kiinteästi toisiinsa, niin että niitä puhujia, joita pidettiin murteellisina, kuvattiin usein myös maalaisiksi. Vastaajat tosin kiinnittivät huomiota useammin puhujan murteellisuuteen kuin maalaisuuteen, niin että esimerkiksi kaikki 19 vastaajaa pitivät kiiminkiläismiestä murteellisena, mutta maalaiseksi (tai juntiksi) häntä nimitti vain 5 vastaajaa. Murre on siis asia, joka kiinnittää maallikoiden huomion, ja maalaisuus kytkeytyy tähän.

Huomionarvoista on silti sekin, että näiden luonnehdintojen vastakohtia ei käyttänyt kukaan. Yksikään lisäaineiston vastaaja ei kuvannut puhujia kaupunkilaisen tai murteettoman kuuloisiksi, tai yleis- tai kirjakielisiksi. Voikin olla, että kaupunkilaisuus ja murteettomuus ovat helsinkiläisvastaajille eräänlainen normaalitila, odotustaso, jonka poikkeamat ovat nimeämisen arvoisia mutta itse odotustaso ei. Maalaisuus ja murteellisuus näyttävät olevan tunnusmerkkistä, kaupunkilaisuus ja murteettomuus eivät.

Koska murteellisuus ja maalaisuus näyttivät olevan helsinkiläisvastaajille merkityksellisiä kategorioita, palaan vielä siihen, kuinka kaupunkilaisina tai maalaisina vas-

taajat eri ääninäytteitä pitivät. Vertaan näytteiden kaupunkilaisuutta siihen, kuinka moni vastaaja paikansi näytteiden puhujat Helsinkiin ja kuinka moni lisäaineiston vastaaja mainitsi heidän puhuvan murretta. Näistä tiedoista muodostuva taulukko 5 pohjautuu jo aiemmin esillä olleeseen taulukkoon 4 ja kuvioon 3. Taulukon toisessa sarakkeessa oleva kaupunkilaisuusevaluointi on muutettu asteikosta 1–5 helpommin vertailtavaan prosentuaaliseen muotoon⁸⁴. Murremainintojen määrä tarkoittaa niiden lisäaineiston vastaajien määrää, jotka mainitsivat puhujan murteen tai aksentin. Kaupunkilaisuus on laskettu *maalainen–kaupunkilainen*-evaluointien keskiarvosta ja arvioitu ”helsinkiläisyys” on puhujan Helsinkiin paikantaneiden vastaajien määrä.

Taulukko 5. Vastaajien arvioima puhujien kaupunkilaisuus, ”helsinkiläisyys” ja murreteollisuus.

puhuja	kaupunkilaisuus	”helsinkiläisyys”	murremainintojen määrä
Kiiminkiläismies	9 %	0 %	19 (kaikki vastaajat)
”Ylitorniolaisnainen”	12 %	0 %	13
Pudasjärveläisnainen	20 %	1 %	9
Savonlinnalaisnainen	32 %	6 %	5
”Porilaisnainen”	44 %	19 %	6
Leppävirtalaismies	53 %	21 %	2
Turkulaismies	62 %	36 %	0
Espoolaisnainen	75 %	67 %	0
Helsinkiläisnainen	83 %	64 %	0

Näyttää siltä, että kaupunkilaisuus ja helsinkiläisyys korreloivat vahvasti keskenään: mitä helsinkiläisempänä vastaajat pitivät puhujaa, sitä kaupunkilaisemmaksi he hänet arvioivat. Vastaavasti vähiten helsinkiläisinä pidetyt olivat vähiten kaupunkilaisina pidettyjä, toisin sanoen maalaisiksi ajateltuja. Kaupunkilaisuus näyttää siis tarkoittavan helsinkiläisnuorille helsinkiläisyyttä ja maalaisuus ei-helsinkiläisyyttä. Taulukkoa voi lukea myös maalaisuuden määrän kuvaajana, joten esimerkiksi kiiminkiläismiehen 9 %:n kaupunkilaisuus tarkoittaa 91 %:n maalaisuutta. Pieni ristiriita on siinä, että kaupunkilaisimpana vastaajat pitivät helsinkiläisnaista mutta helsinkiläisimpänä espoolaisnaista.

Yhteenkietoutuneen kaupunkilaisuus-helsinkiläisyys-akselin kanssa näyttää korre-

⁸⁴ Olen laskenut kaupunkilaisuusprosentin niin, että olen ensin muuttanut asteikon 1–5 asteikoksi 0–4 vähentämällä luvun 1 jokaisesta kaupunkilaisuuskeskiarvosta. Esimerkiksi pudasjärveläisnaisen kaupunkilaisuuden keskiarvo oli $1,48 - 1 = 0,48$. Saadun luvun olen jakanut mittakaavan suurimmalla mahdollisella luvulla eli luvulla 4, eli $0,48 / 4 = 0,12 = 12\%$.

loivan käänteisesti murremainintojen määrä, niin että lisäaineiston vastaajat ovat pitäneet murteellisimpina niitä puhujia, joita pääaineiston vastaajat pitivät maalaisina ja ei-helsinkiläisinä. Jo osittainkin helsinkiläisyys näyttää tarkoittavan vastaajille murteettomuutta, sillä turkulaismies, jonka helsinkiläisyyden aste on 36 % ja kaupunkilaisuuden 62 %, on lisäaineiston vastaajien mielestä murteeton. Neljäsosahelsinkiläisenä pidetystä leppävirtalaismiehestä kaksi lisäaineiston vastaajaa esitti varovaisen arvelun, että puheessa on kuultavissa jonkinlainen murre.

Helsinkiläisnuoret pitivät siis helsinkiläisiä puhujia murteettomina. Sama tutkimustulos on saatu myös suoralla tutkimusmenetelmällä: Vaattovaaran ja Soininen-Stojanovin (2006: 233–235) tutkimista pääkaupunkiseutulaisnuorista suurin osa kuvasi alueen puhekieltä normaaliksi, kirja- tai yleiskieleksi tai slangia sisältäväksi, mutta harva rinnasti sen murteisiin. Prestonin mukaan ”korrekteiksi” miellettyjen murteiden puhujat eivät usko puhuvansa murretta (2002: 62), ja esimerkkejä tällaisesta on muualtakin Suomesta kuin Helsingistä. Muun muassa lammilaisvanhukset pitivät lammilaista puhetapaa lähellä ”kirjakieltä” olevana ja helposti ymmärrettävä (Laurila 2008: 96) ja lammilaisnuoret yleiskielisenä ja melko murteettomana (Mikkola 2007: 8–9, 11). Tämä liittyy käsitykseen hämäläismurteiden tavallisuudesta (ks. Kuiri 2009: 39). Lippi-Green (1998: 58) puhuu murteettomuuden myytistä (*the myth of the nonaccent*), jonka mukaan toiset varieteetit ovat alueellisesti tai sosiaalisesti leimautuneita, mutta toiset ainoastaan ”normaaleja” puhetapoja (Campbell-Kibler 2007: 40–41). Lisäaineistoni vastaajat luonnehtivat normaaliksi tai tavalliseksi juuri helsinkiläisnaisen puhetapaa.

Prestonin mukaan on hyvin yleistä, että maallikoiden mielestä muut, esimerkiksi lähinaapurit, puhuvat murteellisemmin kuin he itse (1989: 51). Tällainen voi selittää osan vastaajieni käsityksistä ”murteettomasta” helsinkiläispuheesta. Sama näkyi kandidaatintyössäni: Lammin vieruskunnissa asuvat vastaajat pitivät lammilaista puhetapaa paljon murteellisempana kuin lammilaisvastaajat (Mikkola 2007: 8–9, 11–12). Käsitys muiden murteellisuudesta näkyy myös helsinkiläislukiolaisten vastauksissa, sillä murre on helsinkiläisnuorten mielestä jotakin, jota maalaiset puhuvat kaukana Helsingistä.

Toisaalta Helsinki-paikannusten määrää voi myös tulkita eräänlaisena lingvistisenä jatkumona, jonkinlaisena helsinkiläisvastaajien kollektiivisen kielitietoisuuden kuvaajana. Näyttää siltä, että kuuntelutestin ääninäytteistä yksikään ei ollut lingvistisesti tarpeeksi aitohelsinkiläinen, sillä suurin ”helsinkiläisyyden” määrä on 67 %. Kuitenkin vastaajat näyttävät (kollektiivina kuvattuna) erottavan erilaisia asteita puheesta kuulu-

vassa helsinkiläisyydessä, niin että turkulaismiehen puheesta kolmasosa oli helsinkiläistä ja leppävirtalaismiehen ja ”porilaisnaisen” puheesta viidesosa.

Olisikin mielenkiintoista tutkia, miten helsinkiläiset, niin syntyperäiset kuin muutaneet, arvioisivat eri puhujien helsinkiläisyyttä esimerkiksi asteikolla *syntynyt Helsingissä – melkein helsinkiläinen – puoliksi helsinkiläinen – osittain helsinkiläinen – ei Helsingistä*. Näin saataisiin tietoa siitä, mitkä lingvistiset tai paralingvistiset piirteet herättävät mielikuvan helsinkiläisyydestä ja kuinka hienovaraista helsinkiläisyyden hahmottaminen on. Vastaavanlaisen tutkimuksen on tehnyt Kerswill (2002), joka tutki erään norjalaiskaupungin asukkaiden tapaa hahmottaa puhujan (ulko)paikkakuntalaisuus. Hänen tutkimuksessaan paljastui, että bergeniläiset erottivat tarkasti, kuka oli paikallinen ja kenen puheessa oli vaikutteita myös naapurimurteesta.

Helsinki on kielellisesti ja murteellisesti luultavasti heterogeenisempi kuin maalaiskaupunki Bergen, ja myös tästä syystä olisi mielenkiintoista tutkia, millaisia helsinkiläisten kielelliset rajat ovat. Kerswillin ja Williamsin (2002: 200) tutkimus nimittäin osoittaa, että parhaiten paikallinen varieteetti tunnistetaan stabiileissa yhteisöissä, joissa paikallinen murre on erottuva. Kumpikaan ei päde Helsinkiin, jossa muuttoliike on suurta ja suomen kieli kiivaampien muutosprosessien alla kuin esimerkiksi maaseudulla. Tämä voikin selittää sitä, että helsinkiläis- ja espoolaisnaista piti paikallisina vain reilu 60 % vastaajista: Helsingin kielimaisema on niin muuttuva, että ”omien” ja ”vieraiden” kielellisten elementtien erottaminen saattaa olla vaikeaa.

Toisenlaisen näkökulman paikallisuuteen ja kielimuotojen paikantamiseen tarjoavat niin kutsutut kolmannen aallon sosiolingvistit (ks. esim. Eckert 2008, tulossa; Campbell-Kibler 2007; Johnstone 2004). Esimerkiksi Johnstone esittää (2004: 65–66), että jostakin kotoisin oleminen on kompleksisempi asia kuin yleensä ajatellaan, sillä esimerkiksi texasilaisuus – tai helsinkiläisyys – ovat myös kulttuurisia kategorioita. Paikallisuus tulisikin ymmärtää enemmän sosiaalisena konstruktiona kuin fyysisenä olemisena. Lisäksi kieli tulisi nähdä välineenä, jolla puhuja voi erilaisin tavoin ja eri syistä osoittaa kuuluvansa johonkin paikkaan. (mas: 67, 70.) Tällainen paikan sosiaalista merkitystä korostava näkökulma haastaa perinteisen, staattisiin murrealueisiin sitoutuneen (kansan)dialektologian (ks. tarkemmin Vaattovaara tulossa a).

Paikan käsittäminen enemmän merkityksenä kuin fyysisenä olotilana mahdollistaa myös tutkimustulosteni erilaisen tulkinnan: se, keitä vastaajat paikantavat Helsinkiin, kuvastaa sitä, millaiseksi he hahmottavat kulttuurisen helsinkiläisyyden. Helsinkiläisyyden monimuotoisuudesta kertoo myös se, miten eri tavalla helsinkiläisnaisen ja

espoolaisnaisen ääninäytteitä on arvoitettu. Helsinkiläislukiolaisten mielestä helsinkiläisyyttä näyttää olevan eriaasteista, mutta myös erilaatuista ja -arvoista.

7 MATCHED GUISE: PERSOONAN JA MURTEEN VAIKUTUKSET EVALUOINTEIHIN

Kuuntelutestini oli pääosin verbal guise -metodin mukainen, niin että kuulijoille soite-
tuissa näytteissä esiintyi eri puhujia, joista kukin puhui spontaanisti omaa murrettaan.
Mukana oli kuitenkin yksi matched guise -äänipari (samalta puhujalta kaksi erilaista ää-
ninäytettä), johon olen jo edellä viitannut. Tutkimukseni on siis yhdistelmä VG- ja MG-
tekniikoita. Samanlainen asetelma oli myös Kerswillin murteentunnistustestissä (2002:
157) ja Bijvoetilla ja Fraurudilla (2010: 172), jotka tutkivat, miten erilaisia ruotsin (etni-
siä) aksentteja kuvataan.

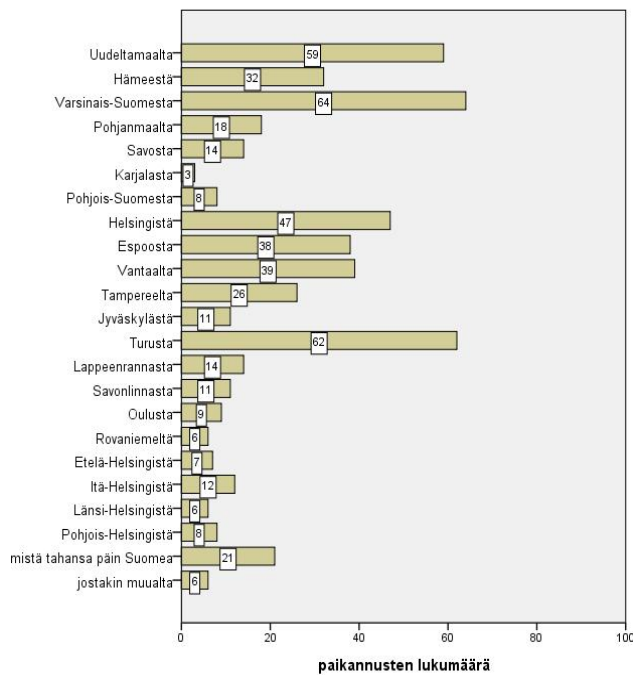
MG-ääniparin tuotti 31-vuotias nainen, joka oli syntynyt ja asunut elämänsä 12
ensimmäistä vuotta Ylitorniolla ja seuraavat 10 vuotta Porissa. Lisäksi hän oli asunut
muutamia vuosia Turussa. Naisen omien sanojen mukaan ”Lapin murre sujuu, samoin
Pori ja Turku”. Nauhoitustilanteessa hän puhui pyynnöstäni ensin ”Lapin murretta” ja
sitten ”Porin murretta”. Kyetäkseen puhumaan ”Turkua” hänen olisi sanojensa mukaan
pitänyt ensin keskustella jonkun turkulaisen kanssa, jotta murre olisi herännyt.⁸⁵ Tällai-
nen monimurteinen puhuja oli onnenpotku tutkimusasetelmalleni, sillä hänen avullaan
saatoin testata, kuinka suuri merkitys puhutulla murteella tai vastaavasti puhujan per-
soonalla on. Jos puhujan persoona vaikuttaa evaluointeihin enemmän kuin hänen käyt-
tämänsä murre, silloin vastaajani arvioisivat ”ylitorniolaisnaisen” ja ”porilaisnaisen”
samankuuloisiksi ja ominaisuuksiltaan samanlaisiksi.

Puhujan kielellinen valepuku eli matched guise onnistui: kukaan ei huomannut,
että puhuja oli sama. Lisäksi – ja ennen kaikkea – ääninäytteiden paikannus oli aivan
erilainen, kuten seuraavia kuvioita 18 ja 19 vertailemalla selviää.

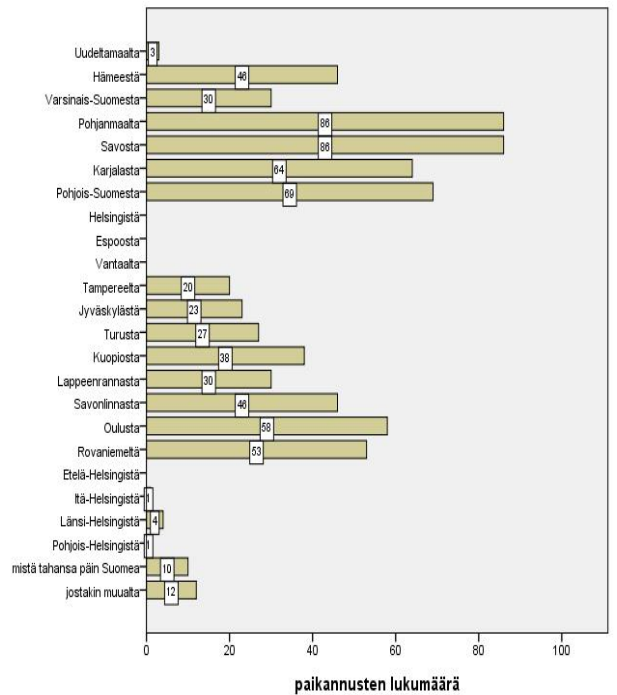
⁸⁵ Puhuja itse piti siis Turussa ja Porissa puhuttavaa kieltä eri murteina. Pori ei perinteisen
murrejaottelunkaan mukaan kuulu lounaismurteisiin, vaan lounaisiin välimurteisiin.

Kuvio 18 (vasemmalla). ”Porilaisnaisen” paikannukset.

Kuvio 19 (oikealla). ”Ylitorniolaisnaisen” paikannukset.

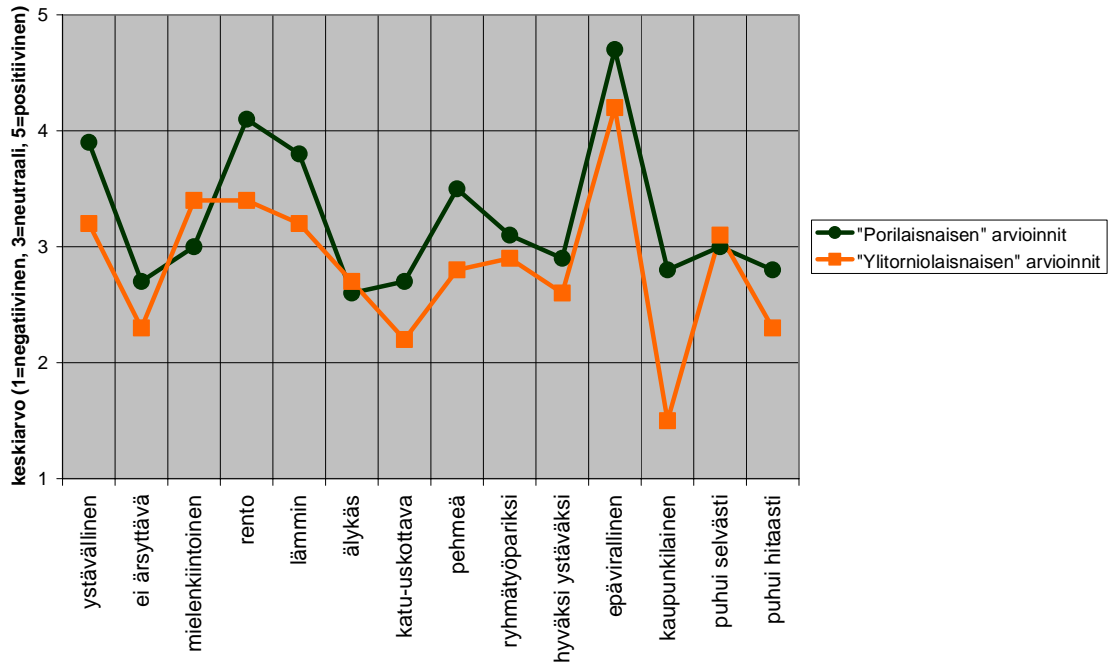
”Porilaisnaisen” on ajateltu olevan kotoisin Varsinais-Suomesta, Turusta ja Uudeltamaalta, kun taas ”ylitorniolaisnaista” on pidetty lähinnä pohjalaisena ja savolaisena, kuten kuvioista 18 ja 19 näkee. Porilaisversion paikansi Helsinkiin 21 % vastaajista, kun taas ylitorniolaisversiota ei paikantanut suoraan Helsinkiin kukaan. Koska molemmat näytteet on tuottanut sama puhuja, näytteiden näinkin erilaisen paikannuksen täytyy johtua nimenomaan niiden erilaisesta murteesta.

Myös ääninäytteiden sosiaaliset evaluoinnit ovat erilaiset. MG-puhujan evaluoinnit näyttävät korreloivan keskenään niin, että vastaajat ovat arvioineet ”porilaisnaista” melkein kaikkien ominaisuuksien kohdalla hieman myönteisemmin kuin ”ylitorniolaisnaista” (ks. kuvio 19). Näyttää siis siltä, että vastaajien varsinaissuomalaisuusmaalaiseksi mieltämä puhutapa oli helsinkiläisnuorista miellyttävämmän kuuloinen kuin savolais-pohjalainen. Näytteiden leksikaalisessa sisällössä ei ole mielestäni mitään, mikä olisi voinut olla syynä evaluointieroihin. Myöskään lisäaineisto ei anna tällaisesta viitteitä. On vaikea sanoa, vaikuttivatko evaluointieroon vastaajien kyseisiin alueisiin liittämät stereotypiat ja mielikuvat – ja mitä nämä mielikuvat ylipäätään olisivat.

Tulos on kuitenkin sikäli yllättävä, että aiempien tutkimusten mukaan lounaismurteet ja lounaissuomalaiset eivät nauti kovin suurta arvostusta suomalaisten keskuudessa (ks. esim. Palander 2005: 80; Vaattovaara 2009a: 149). Erityisesti pääkaupunkiseudulla asuvat nuoret ovat aiemman tutkimuksen mukaan suhtautuneet hyvin negatiivisesti lounaismurteisiin (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 241–242). Eräs lisäaineistoni vastaajan kommentti on esimerkki siitä, että turkulaisuuteen liittyy kielteisiä stereotyyppiä, ja siitä, että paikannukset ovat evaluointeihin vaikuttava tekijä: *Vähän arka ja tönkkö, johtuu turkulaisuudesta*, totesi tämä helsinkiläismies ”porilaisnaisen” ääninäytteestä. Toisaalta osa pääkaupunkiseutulaisista nuorista on sanonut ärsyyntyvänsä Turun murteen lisäksi Savon murteesta (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 241). Saattaa olla, että MG-parin arvioinneissa on ollut vastakkain kaksi Helsingissä aliarvostettua murretta, ”Turun” ja ”Savon” murre pohjalaisuudella höystettynä.

Murteiden rumuus ja kauneus riippuu kuitenkin usein siitä, keneltä kysytään (Leipälä 2002: 56–58), ja esimerkiksi raahelaisnuoret eivät liittäneet Turun seutuun merkittävästi negatiivisempia asenteita kuin muihinkaan alueisiin (Kokko 2010: 147). Aikuiset raahelaiset suhtautuivat silti selvästi nuoria kielteisemmin Turun seutuun (mts. 147, 153), joten voi olla, että siinä missä matkimus ”ookkonää Oulusta” näyttää olleen raahelaisnuorille ja tutkimilleni helsinkiläisnuorille tuntematon, niin myös kielteinen stereotyyppiä turkulaisista saattaa olla nykykuorille vieraampi kuin heidän vanhemmilleen.

Merkillepantavaa on silti se, että tutkimukseni vastaajista vain kolmasosa piti ”porilaisnaista” varsinaissuomalaisena ja että kartoitin asenteita epäsuorasti kuuntelutestin avulla. Suorilla tutkimusmenetelmillä tulos olisi voinut olla hieman toisenlainen. Tähän viittäisi se, että mainitsemisani aiemmissa tutkimuksissa kysyttiin joko suomen ruinta murretta tai pyydettiin kuvailemaan, millaisia eri suomen murteet ovat, jolloin vastaajat kuvailivat kielteisesti lounaismurteita. Tämä olisi mielenkiintoinen lisätutkimuksen aihe: eroavatko suomalaisten tiedostetut ja tiedostamattomat murreasenteet nimenomaan lounaismurteiden kohdalla ja suhtautuvatko ihmiset negatiivisemmin lounaismurteisiin puhujiin, jos tunnistavat puhujan varsinaissuomalaiseksi? Tähän viittäisi ainakin Kokon (2010: 127) tutkimustulos, sillä hän arvelee, että aikuisvastaajien nuoria kielteisemmät evaluoinnit lounaismurteiselle näytteelle johtuivat siitä, että he tunnistivat näytteen lounaissuomalaiseksi paremmin kuin nuoret.

Kuvio 19. Matched guise -puhujan porilais- ja ylitorniolaisääninäytteiden evaluoinnit.

Selvää on silti, että murteella on yhteys puhettavan koettuun miellyttävyyteen. Lisäaineiston vastaajista kaksi kolmasosaa sanoi kiinnittäneensä huomiota ylitorniolaisnäytteen murteeseen, kun taas porilaisnäytteen murteeseen oli kiinnittänyt huomiota vain vajaa kolmannes. Helsinkiläisnuoret ovat pitäneet siis melko yleiskielistä porilaisnäytettä miellyttävämmän kuuloisena kuin leimallisen murteellista ylitorniolaisnäytettä. Porilaisnäyte kuulosti vastaajista siis vähemmän erilaiselta suhteessa heidän omaan puhetapaansa kuin ylitorniolaisnäyte, mikä selittää osan evaluointieroista.

Täytyy silti tässä yhteydessä huomauttaa, että vastaajat pitivät kaikkein murteellisimpana pidetyn kiiminkiläismiehen puhetapaa jopa vähämurteista porilaisnäytettä miellyttävämpänä, joten murteellisuus itsessään ei tarkoita negatiivisia evaluointeja. Mitkä asiat tai piirteet nostavat tai laskevat murrepuheen statusta, jää osin ratkaisematta. Yksi jo edellä mainitsemani syy voi olla puhujan sukupuoli, mutta se on vain yksi evaluoinnin osatekijä, kuten tästäkin MG-parista tai helsinkiläis- ja espoolaisnaisen erilaisista evaluoinneista voi päätellä.

Viimeistään MG-puhujan evaluoinnit vahvistavat, että vastaajat kokevat murteellisuuden maalaisuutena: ylitorniolaisnäyte on arvioitu vahvasti maalaiseksi (ka 1,5) ja porilaisnäyte melkein kaupunkilaisen kuuloiseksi (ka 2,8). Maalaisuus ja murteellisuus liittyvät myös katu-uskottavuuteen, sillä ”porilaisnainen” on vastaajien mielestä paljon katu-uskottavampi kuin ”ylitorniolaisnainen” (ka 2,7 ja ka 2,2). Puhettavan selvytyteen

vahva murteellisuus ei kuitenkaan näytä liittyvän, sillä ylitorniolaisnäyte on arvioitu jopa hitusen selvemmän kuuloiseksi kuin porilaisnäyte (ka 3,1 ja 3,0). Sen sijaan näyte on vastaajien mielestä nopeammin puhuttu kuin porilaisnäyte (ka 2,3 ja 2,8). En usko nopeuseron johtuvan murteesta, vaan siitä, että ylitorniolaisnäytteessä puhuja puhuu nopeammin ja hänen aloittamansa kertomus katkeaa keskeltä jättäen näytteeseen kiireen tunnun (*ja sitte - -*).

Vastaajat ottaisivat mieluummin ”porilaisnaisen” kuin ”ylitorniolaisnaisen” sekä ryhmätyöparikseen että ystäväkseen. Ero ei ole kovin suuri, mutta se on silti samansuuntainen kuin evaluointien yleislinja. Yhdessä ominaisuudessa ylitorniolaisnäytettä on arvioitu positiivisemmin, ja se on mielenkiintoisuus. Ero on melko selvä (ka 3,0 ja 3,4), ja ylitorniolaisnäyte arvioitiin jopa koko kuuntelutestin mielenkiintoisimman kuuloiseksi. Testiryhmässäni eräs testaja kertoi, että hän arvioi puhujien mielenkiintoisuutta sillä, kuinka mielenkiintoisia juttuja puhuja kertoi ja kuinka taitavasti hän ne esitti. Voikin olla, että ylitorniolaisnäytteen innostunut kertomus pimeästä lampusta on kuulostanut vastaajien mielestä tarinana mielenkiintoisemmalta. Voi toki olla, että mielenkiintoiselta näyte on kuulostanut sen takia, että vastaajat ovat kokeneet sen murteen eksoottisimmaksi.

Jatkossa lienee syytä harkita, kannattaako adjektiiviparia *mielenkiintoinen–tylsä* käyttää tällaisissa kuuntelutesteissä, tai sitten kysymyksen voisi muotoilla viittaamaan suoraan itse puheen sisältöön. Näin tekivät Garrett ym. (2003: 158–161), jotka kysyivät kuuntelutestinsä vastaajilta, kuinka mielenkiintoiselta puhujan esittämä tarina kuulosti. He huomasivat, että ääninäytteen murrepiirteet vaikuttivat tarinan koettuun mielenkiintoisuuteen vain vähän (mp).

Vaikka varsinaisen kuuntelutestiaineistoni perusteella on selvää, että porilaisnäytettä pidettiin miellyttävämpänä kuin ylitorniolaisnäytettä, tämä ei kuitenkaan käy ilmi lisäaineistostani. Lisäaineiston vastaajista ainoastaan yksi luonnehti porilaisnäytettä positiivisesti (*iloinen ja pirteä*). Sen sijaan negatiivisävyisesti näytettä arvioi kymmenen vastaajaa (*epävarma, ärsyttävä, tylsä*) ja neutraalisti kahdeksan (*nuori nainen, mieltävä*). Ylitorniolaisnäytettä puolestaan luonnehti positiivisesti kymmenen vastaajaa (*reipas, tomera, itsevarma*), negatiivisesti neljä (*juntti, hätäinen*) ja neutraalisti viisi vastaajaa (*savolainen nainen, maalainen*). Toisaalta tälle pienelle kvalitatiiviselle lisäaineistolle ei tee oikeutusta se, että esitän siitä numeerisia tietoja, mutta lisäaineiston yleiskuva on josta tapauksessa ylitorniolaisnäytteelle suosiollisempi. Kuitenkaan negatiivisten evaluointien määrä avoimissa vastauksissa ei korreloi suoraan kokonaismiellyttävyyden kanssa,

sillä Garrettin ym. raportoimassa VG-tutkimuksessa (2003: 182) toiseksi eniten kielteisiä avoimia evaluointeja sai puhuja, joka asenneskaaloin mitattuna oli suosituin.

Selvältä näyttää silti se, että kuuntelutestiasetelmani on ollut toimiva, sillä murteella on vaikutusta puhujien evaluointeihin. Koska kuuntelutestin muut näytteet olivat eri puhujien tuottamia, en kuitenkaan voi tietää, kuinka paljon puhujien väliset yksilölliset erot ovat vaikuttaneet evaluointeihin. Vain MG-tekniikan avulla tutkija voi rajata erilaisten puhujien persoonallisten erojen vaikutuksen pois evaluoinneista. Silti edes MG-tekniikka ei ratkaise kaikkia ongelmia, sillä tulokset voivat vaihdella sen mukaan, kuka on koeasetelman MG-äänenä – vaikka MG-puhujat olisivat samanikäisiä, samaa sukupuolta ja lukisivat saman tekstin (Garrett 2010: 61).

MG-tekniikka vaatii myös puhujan, joka hallitsee vähintään kahta murretta ja osaa tietoisesti vaihtaa murteesta toiseen. Tällaisia puhujia on kuitenkin harvassa, joten toinen vaihtoehto on, että yksi puhuja puhuu kahta tai useampaa varieteettia annetun käsi-kirjoituksen mukaisesti⁸⁶. Menettelytavan heikkous on kuitenkin tuotetun puheen epäluonnollisuus (Garrett 2010: 57–60), minkä takia päädyinkin käyttämään eri puhujien luonnollista ja kontrolloimatonta puhetta.

MG-tekniikan kiistämätön etu on kuitenkin se, että se karsii pois kysymykset siitä, kuinka paljon puhujien persoonalliset äänet – eivätkä murteet – vaikuttavat evaluointeihin. Jos kieliassennetutkimuksessa käyttää VG-tekniikkaa, niin tuloksia on helpompi tulkita, jos ääninäytteet ovat temaattisesti ja puhujien iän suhteen mahdollisimman samankaltaisia. Perinteinen MG-tekniikka soveltuu hyvin menetelmäksi, jos halutaan selvittää, miten yksittäiseen kielenpiirteeseen asennoidutaan. MG-tekniikkaa voi käyttää myös ”kokonaisten” murteiden ja puhetyyliä arvostuksen selvittämiseen, mutta tällöin ääninäytteiden tekoon tarvitaan joko luonnostaan monimurteinen ihminen – kuten oman tutkimukseni porilais-lappilainen puhuja – tai erittäin hyvä näyttelijä.

---

⁸⁶ Kandidaatintutkielmassani tein näin (Mikkola 2007), mutta pidin ääninäytteitä epäaitoina.

8 KVALITATIIVINEN NÄKÖKULMA EVALUOINTEIHIN JA METODISTA POHDINTAA

Kieliasennetutkimuksen tulosten kannalta olennaista lienee se, millä tavalla puhujia pyydetään paikantamaan kuulemansa ääninäytteet ja arvioimaan niitä. Vaikka murteet ovat säilyneet, niin ihmisiä on yhä vaikeampi puhetapansa perusteella paikantaa jonnekin päin Suomea (Mantila 2004: 322). Tästä kaikesta seuraa, että uudenlaisten, kenties sosiaalisten paikannusten merkitys tulee kasvamaan (ks. Johnstone 2004: 70–75; Campbell-Kibler 2007: 55–56; Vaattovaara tulossa a). Tällaisten sosiaalisten tyyppitysten tai puhetapojen olemassaoloon viittaavat mielestäni esimerkiksi espoolais- ja helsinkiläisnaisen hyvin erilaiset sosiaaliset evaluoinnit: toinen kuulosti vastaajien mielestä *tavalliselta ja pääkaupunkiseutulaiselta*, toinen taas *”stadilaiselta pissikseltä”*. Kumpikin siis paikannettiin Helsinkiin, mutta hyvin erilaisin luonnehdinnoin. Vain osa kielellisistä eronteista onkin maantieteellisesti jakautunutta.

Aila Mielikäinen totesi jo kolmekymmentä vuotta sitten (1982: 278), että ”[o]n myös kyseenalaista, pystytäänkö koskaan määrittelemään tai nimeämään yhtään sosiaalimurretta läheskään samaan tapaan kuin paikallismurteita on voitu rajata”, eikä tällaisia sosiaalimurteita olekaan nimetty. Jos lingvisteillä on vaikeuksia määrittää uusia sosiaalimurteita, niin mikä on se tapa, jolla maallikot määrittävät kuulemiaan kielimuotoja? Millaisia kategorioita he käyttävät, mihin he kiinnittävät huomiota? Asenneskaaloin keräämäni pääaineisto ei kykene vastaamaan tähän kysymykseen, mutta lisäaineistoni avulla asiasta saa tietoa.

Lisäaineisto koostui 19 helsinkiläislukiolaisen kommentteista siitä, miltä puhuja kuulosti ja oliko hänen puheessaan jotakin huomiota herättävää (ks. liitettä 2). Avoimilla kysymyksillä saamani lisätieto antoi myös vastauksia moniin niihin kysymyksiin, joita asenneskaaloista muodostuva kuva helsinkiläisnuorten asenteista herätti. Lisäaineistosta kävi ilmi esimerkiksi se, että vastaajat kokivat espoolaisnaisen äänen kuulostavan jollakin tavalla käheältä, kipeältä tai matalalta ja että turkulaismiehen puheessa heitä ärsytti narina. Tämä yhdessä kummankin puhujan häiritseväksi koetun epäselvyyden kanssa selittänee, miksi heitä arvioitiin niin negatiivisesti. Toisaalta lisäaineisto valotti myös sitä, miksi epäselvästi ja nopeasti puhuvaa leppävirtalaismiestä ei arvioitu näin negatiivisesti – hänen äänenlaatuun kukaan lisäaineiston vastaajista ei kommentoinut.

Siinä ei siis ollut samanlaisia vastaajia häiritseviä piirteitä kuin espoolais- ja turkulaispuhujien äänessä.

Tässä luvussa palaan vielä lisäaineistoon, mutta pääpaino ei ole nyt siinä, kuinka kutakin yksittäistä puhujaa evaluoitiin. Luon lisäaineistoon laajemman katsauksen ja selvitän, millaisiin kategorioihin vastaajat jakoivat puhujia ja millaisia evaluointitapoja he käyttivät, kun kysymyksenasettelu antoi heille vapaat kädet vastata mitä tahansa. Ensin kuitenkin vertaan lisäaineiston antamaa kuvaa puhujien kokonaismiellyttävyydestä pääaineiston antamaan kuvaan.

8.1 Puhujien kokonaismiellyttävyys

Lisäaineistossa paljon kielteisiä kuvailuja saivat ”porilaisnainen”, espoolaisnainen, savonlinalaisnainen, turkulaismies ja leppävirtalaismies, joita kuvattiin useammin negatiivisesti kuin positiivisesti. Eniten myönteisiä kuvailuja – enemmän kuin kielteisiä – saivat ”ylitorniolaisnainen”, pudasjärveläisnainen, kiiminkiläismies ja helsinkiläisnainen. Verrattuna pääaineiston asenneskaaloilla saatuihin tuloksiin puhujien miellyttävyydessä on kolme eroa: lisäaineiston perusteella savonlinalaisnaisen puhetapa ei olekaan kovin pidetty, kun taas porilaisnäyte onkin lisäaineiston vastaajista epämiellyttävämpi kuin ylitorniolaisvastineensa. Lisäksi leppävirtalaismies, joka oli asenneskaalojen perusteella kolmanneksi pidetyin, onkin lisäaineistossa kielteisesti arvioitujen joukossa.

Erot voivat selittyä sillä, että lisäaineistossa vastaajia oli vain 19 (pääaineistossa 221) ja että aineisto kerättiin vain yhdestä tutkimuskoulusta. Lisäksi aineisto oli kvalitatiivinen, kun taas pääaineisto oli kvantitatiivinen, joten niiden vertaaminen ei ole täysin ongelmatonta. Negatiivisissa avoimissa kuvailuissa on myös voimakkuuseroja, joita en ole ottanut huomioon, vaikkakin esimerkiksi *epävarma* on lievemmin kielteinen – ja myös hyvin erityyppinen – ilmaus kuin *itserakas*.

Kuitenkin myös asenneskaalojen käytössä on hieman samanlainen ongelma, sillä vastaajien mielestä esimerkiksi *ärsyttävältä* kuulostava puhe saattaa olla paljon pahempi asia kuin *tylsältä* kuulostaminen. Miellyttävyyskeskiarvoja laskiessani kaikki skaalan ominaisuudet ovat kuitenkin samanarvoisia, vaikkei vastaajien mielikuvissa näin välttämättä olisikaan. Ideaalitilanne olisikin, että asenneskaalojen vastakohtaparit olisi kerätty pilottiaineistosta – siis tutkimusjoukkoa vastaavilta informanteilta –, ja että pilottiaineiston lisäksi skaaloja täydentämään kerättäisiin toinen, kvalitatiivisempi aineisto avoimin kysymyksin (ks. esim. Garrett ym. 2003: 36–37, 64–65, 106).

8.2 Puhujien evaluoinnin kategoriat

Seuraavaksi tarkastelen yleiskuvaa siitä, millä tavalla lisäaineiston vastaajien luonnehdinnat jakaantuivat erilaisiin kategorioihin. Kysymykseen ”miltä puhuja kuulosti” helsinkiläisnuoret vastasivat pääasiassa viidellä erilaisella tavalla, jotka esimerkkeineen ovat seuraavat:

1) IKÄ JA/TAI SUKUPUOLI:

[Kuulosti] nuorelta naiselta. Naiselta. Mies. Mies, keski-ikäinen. Nuori teini-ikäinen.

2) PAIKANNUS:

[Kuulosti] turkulaiselta. [Kuulosti] Kuopiosta kotoisin olevalta henkilöltä. Pohjois-Suomalaiselta. Etelä-suomalaiselta. Joku joensuulainen.

3) LUONNE TAI OLOTILA:

Väsyneeltä. Tomeralta ja reippaalta. Tavalliselta. Huvittuneelta. Ärsyttävältä arvostelijalta. Omituiselta. Stressaantuneelta, jännittyneeltä. Sellaiselta, jota ei kiinnosta mikään. Itserakkaalta. Kipeeltä.

4) ÄÄNI TAI PUHETAPA:

Neutraali puhetapa, s-kirjain suhisee. Murretta puhu. Ääni kuulostaa jännittyneeltä. Nopea puhetyyli. Ääni oli LAISKA.

5) SUORIUTUMINEN PUHETEHTÄVÄSTÄ:

Kuulosti siltä, ettei tehtävänanto kiinnosta häntä hirveästi. Ei saa ihan selvää kuvasta. Sai "tarinan" päätökseen. [Kuulosti] siltä, kun hän olisi itse keksinyt tarinan lopun.

6) RINNASTAMINEN IHMISEEN TAI IHMISRYHMÄÄN:

Kuulosti hieman terveydenhoitajalta, mukavalta ja ymmärtäväiseltä. Ismo Leikolalta, huvittunut äänensävy. Amikselta. Maalaiselta. Juntilta.

Vastaustavoista limittyvät varsinkin tavat 3–5, siis puhujan persoonan, olotilan, äänen, puhettavan ja suoriutumisen evaluoinnit. On esimerkiksi vaikea määrittää, kuvaako evaluointi *epävarma* puhujan (kuviteltua) luonnetta, senhetkistä olotilaa, äänensävyä vai suoriutumista puhetehtävästä. Myös raja luonteen ja ryhmän ominaisuuden välillä on liukuva, sillä kuten Garrett (2010: 219) huomauttaa, monet evaluoinnit eivät ole vain yksilön ominaisuuksia, vaan ne kiinnittävät arvioitavan tiettyyn ryhmään kuuluvaksi. Esimerkiksi *maalainen* tai *juntti* voidaan ajatella yksilön ominaisuutena, mutta samalla se nimeää puhujan tiettyyn ryhmään kuuluvaksi.

Kategoriat ovat silti ylipäätään liukuvia, ja usein vastaajat yhdistelivätkin niitä esimerkiksi kuvaamalla puhujan ikää, luonnetta ja olotilaa: *[Kuulosti] nuorelta, maalai-*

selta, vähän hermostuneelta. Maalaiselta, nuorelta, itsevarmalta. Ärsyttävältä, ei hirveen itsevarma puhuja, ylimääräistä sössötystä. Ei ujolta, uskaltaa puhua, ymmärtää kuvan hyvin. Rempseä, oiskohan Oulusta. Näissä tapauksissa on vaikea tietää, millä tavalla evaluoinnit liittyvät toisiinsa – jos liittyvät. Onko esimerkiksi vaikutelma rempseydestä vahvistanut vaikutelmaa oululaisuudesta tai päinvastoin, vai ovatko oululaisuuden ja rempseyden havainnot täysin irrallaan toisistaan?

Vastaajat turvautuivat loppujen lopuksi melko perinteisiin kategorioihin, jotka voisi jakaa vielä karkeasti neljään luokkaan: ikään, sukupuoleen, kotipaikkaan ja persoonaan (laajasti ymmärrettynä). Kaikkein eniten lisäaineiston vastaajat evaluoivat puhujan persoona, jolla tarkoitan tässä yhteydessä mainintoja äänen piirteistä (*ääni kuulosti jännittyneeltä*) abstraktimpiin ominaisuuksiin (*huvittunut, maalainen*). Ehkä vastaajien mielestä puhujan iän, sukupuolen ja mahdollisen murteen esille tuominen ei ollut yhtä kiinnostavaa tai tärkeää kuin persoonallisten piirteiden kuvaaminen.

Osa evaluoinneista oli kuitenkin neutraaleja ikään, sukupuoleen tai kotipaikkaan liittyviä huomioita, jotka eivät sisältäneet arvolatausta (*mies, nuori nainen, savolainen nainen*). Suurin osa evaluoinneista oli joko hieman myönteisiä tai hieman kielteisiä (*määrätietoinen, yli-innokas*) ja vain pieni osa affektisia ja leimaavia (*juntti*). Joitakin näytteitä kuvasi neutraalisti jopa puolet vastaajista. Tämä puoltaakin sitä, että vastaajia ei esimerkiksi Likertin tai Osgoodin skaalojen avulla pakotettaisi ottamaan kantaa, vaan valittavana olisi myös neutraali ”en osaa sanoa” -vaihtoehto. Näin olikin pääaineiston kyselylomakkeessani.

Tärkeä tulos on myös se, että puhujan alueellinen tausta ei näytä olevan vastaajille useinkaan mainitsemisen tai spekuloinnin arvoinen asia. Jokaisen puhujan kohdalla vastaajista vähintään yksi ja enintään kuusi paikansi puhujan jollakin tavalla (*pohjois-Suomalainen, Kuopiosta*), mikä tarkoittaa, että enimmilläänkin vain vajaa kolmasosa vastaajista kiinnitti huomiota puhujan asuinpaikkaan. Tämä voi liittyä postmodernin maailman globalisoitumiseen, jossa fyysisen ’paikan’ merkitys on muun muassa sähköisten medioiden vuoksi vähentynyt (Johnstone 2004: 70–71, 74). Arkielämässä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että helsinkiläisnuori voi keskustella päivittäin niin oululaisserkkunsa kuin Etelä-Afrikkaan vaihto-oppilaaksi lähteneen kaverinsa kanssa ja katsoa öisin suorana lähetyksenä Pohjois-Amerikan NHL-otteluita.

Paikallinen konteksti on silti edelleen elinvoimainen muun muassa siksi, että arkielämä on paikallista ja paikallisuus on ruumiillista, kokemuksellisesti totta (mas. 71–72). Tutkimustulokseni paikannusmainintojen vähäisyydestä antaa aihetta pohtia toi-

saalta kuuntelutestien maantieteellisten paikannustehtävien mielekkyyttä ja kansanlingvististä traditiota, joka on kiinnostunut siitä, millaisia murrealueita ja -rajoja ihmiset hahmottavat. Ehkä ihmisten kotipaikalla ja murrealueilla ei olekaan ei-kielitieteilijöille itselleen kovin suurta merkitystä. Kuitenkin maalaisuus oli kategoria, jota tutkimani helsinkiläisnuoret itse käyttivät, joten eronteko maaseudun ja kaupungin välillä näyttää edelleen olevan relevantti.

Tapa, jolla kysytään, näyttääkin olevan ratkaiseva sille, millaisia vastauksia saadaan. Lisätutkimukseni melko laveaan ensimmäiseen kysymykseen ”miltä puhuja kuulosti” saamani vastaustyytit kerroin edellä, mutta tutkimukseni fokuksen kannalta nimenomaan toinen kysymys osoittautui ratkaisevan tärkeäksi. Kysymys kuului: ”Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi? Jos kyllä, niin mitä?” Juuri tähän kysymykseen helsinkiläislukiolaiset vastasivat kuvaillen joko äänen prosodisia piirteitä (*ääni suhisi, käheä ääni, narina, puhui liian nopeasti*), matkien murrepiirteitä (*mie, niinkö, polliisi*) tai kertoen yleisvaikutelmansa puheesta (*murre, raumalainen aksentti, puhu helsinki tyyliin*). Tällaisia kuvailuja tuli hyvin vähän, jos ollenkaan, ensimmäiseen ”miltä puhuja kuulosti” -kysymykseen. Juuri *murre*-määritelmät antoivat minulle arvokasta tietoa siitä, kuinka murteellisena vastaajat kutakin puhujaa pitivät. Ne myös osoittivat, että *murre* on nimitys, joka on näille helsinkiläisvastaajille relevantti nimilappu tietyyppiselle puheelle. Muutamille *aksentti* näyttää olevan murteen synonyymi.

Vaattovaara on pyrkinyt ottamaan huomioon evaluointikategorioiden monimuotoisuuden ja liikkuvuuden kvalitatiivisella lähestymistavalla. Tutkimuksen vastaajat saivat itse suullisesti määrittellä, ”missä” heidän nauhalta kuulemaansa puhetajaa voisi kuulla ja ”ketkä” voisivat puhua näin. Samaa metodologiaa soveltaa pro gradu -työssään myös Kaisa Vilhula. Alustavat tutkimustulokset viittaavat siihen, että maantieteellinen paikannus on edelleen maallikoiden käyttämä määrittelytapa, mutta sen rinnalla vähintään yhtä keskeisiä ovat sosiaaliset eronteot. (Vaattovaara, tulossa b; Vilhula, tulossa.) Nämä alustavat tutkimustulokset näyttävät samansuuntaisilta kuin omatkin huomioni. Selvää on, että kvantitatiiviselle tutkimusotteelle tällainen kategorioiden epämääräisyys asettaa metodisia haasteita, mutta uusia tutkimusmenetelmiä kehittämällä ja useita metodeja rinnakkain käyttämällä on mahdollista saada laajempi ja tarkempi kuva siitä, millä tavalla ihmiset jäsentävät kielellistä maailmaa. Mielenkiintoista vertailutietoa erilaisista ääninäytteiden evaluointikategorioista saa aiemmista muualla tehdyistä tutkimuksista (ks. Garrett ym. 2003: 179–197; Garrett ym. 2005: 217–220).

8.3 Metakieli 1 ja metakieli 2

Helsinkiläisnuorten evaluointitavat voisi Niedzielskin ja Prestonin (2000: 302–314) esimerkin mukaan jakaa myös metakieli 1:ksi ja metakieli 2:ksi. Mielikäinen ja Palander (2002: 96) ymmärtävät Niedzielskin ja Prestonin termit niin, että metakieli 1 on ”puhetta kielestä” ja metakieli 2 ”puhetta kielenkäyttäjistä”. Tällöin ”puhetta kielestä” olisivat lisääineistossani ensisijaisesti ääneen ja puhetapaan liittyvät maininnat (kategoria 4) ja muut olisivat ”puhetta kielenkäyttäjistä”. Metakielen jaottelu kielen käyttöä ja kielen käyttäjiä kuvaaviin kommentteihin on jo sinänsä relevanttia ja hyödyllistä, mutta käsittääkseni Niedzielskin ja Prestonin ajatuksena ei ole kuitenkaan jakaa maallikoiden metakieltä vain sen mukaan, mistä puhutaan, vaan sen mukaan, miten puhutaan – jos puhutaan ollenkaan.

Niedzielskin ja Prestonin mallin mukaan metakieli 1 on julkista ja tietoista kommentointia kielestä. Metakieli 2 on sen sijaan metakieli 1:n takana piileviä ennakkoletuksia, jotka kieliyhteisön jäsenet jakavat, mutta jotka eivät ole samalla tavalla keskustelun kohteena. Metakieli 1 on heidän mukaansa kommentteja ja asenteellisia reaktioita kieleen, kun taas metakieli 2 on alitajuisia tai piilossa olevia uskomuksia, joita puhujilla on kielestä ja sen käyttäjistä. Yhteisöissä, joissa yhteenkuuluvaisuuden tunne on suuri, on luultavasti enemmän myös syvällä olevia ennakkoletuksia ja uskomuksia, joita ei ”tarvitse” mainita. (Niedzielski & Preston 2000: 302–314). Sovellan tätä jakoa seuraavaksi lisääineistooni.

Yhteisön ennakkoletuksiin ja uskomuksiin (metakieli 2) saattavat aineistossani viitata juuri puhujan rinnastaminen johonkin ihmiseen tai ihmisryhmään (kategoria 6), sillä monet luonnehdinnat sisältävät kulttuurista (piilo)tietoa. Esimerkiksi *maalainen*, *juntti* ja *amis* ovat yhteisön yleistä tietoutta, jotka kantavat mukanaan merkityksiä, jotka muiden oletetaan tunnistavan. *Terveystenhoitaja* ja *Ismo Leikola* ovat saaneet rinnalleen selittäviä määreitä (*mukava ja ymmärtäväinen*, *kuulosti huvittuneelta*), joten näiden luonnehdintojen käyttäjät eivät ole olleet varmoja siitä, tunnistavatko kaikki yhteisön jäsenet näiden termien mukanaan kantamat merkitykset. *Maalainen* on siis osa metakieli 2:ta eikä tarvitse selityksiä, mutta *terveydenhoitaja* ei ole samanlainen kulttuurinen stereotyyppiä eikä sillä ole yhtä vahvaa asemaa osana yhteistä kulttuuritietoutta. *Maalainen* ja *amis* -tyyppiset nimitykset ovat myös osoitus siitä, että puhetyylit voivat assosioitua hyvin erityyppisiin sosiaalisiin merkityksiin (ks. laajemmin Campbell-Kibler 2007; Eckert 2008).

Niedzielskin ja Prestonin mukaan (2000: 308–309) syvimmillään metakieli 2 on kulttuurisia malleja ja käsityksiä kielestä, jotka tutkijan tulisi oppia tuntemaan varsinkin omasta kulttuuristaan eikä vain olettaa niiden olevan tietynlaisia. Edellä olevien evaluointitapojen kuvailuilla olen toivottavasti hieman valottanut sillä, millaisia kulttuurisia malleja helsinkiläisnuorilla on ihmisten kategorioimiselle puheen perusteella.

8.4 Taitavuus on tehtävänannosta suoriutumista, miellyttävyys tunnetila

Eräs kulttuurista tai tutkimuskontekstista nouseva malli näyttää olevan tehtävänannosta suoriutumisen arvioiminen. Moni lisäaineiston vastaajista nimittäin kommentoi sitä, kuinka puhujat suoriutuivat ”tehtävästä” (kategoria 5). Nämä kommentit ovat todennäköisesti heijastumia siitä, että kerroin lisäaineiston vastaajille puhujien selostavan jotakin näkemäänsä kuvaa. Olin tarkoittanut tämän taustatiedon kontekstiksi, joka auttaisi vastaajia paremmin keskittymään kuulemansa ääninäytteen puhutapaan eikä siihen, mistä puhujat puhuvat. Näyttää kuitenkin käyneen juuri päinvastoin, sillä monet lisäaineiston vastaajat ovat arvioineet, kuinka hyvin puhujat ovat suoriutuneet heille annetusta tehtävästä. Tämä liittyy siihen, että vastaajina olivat lukiolaiset, jotka ovat tottuneet arvioimaan ja olemaan arvioinnin kohteena.

Kiiminkiläismiehestä, joka selostaa juuri näkemäänsä sarjakuvaa, eräs vastaaja toteaa: *[Kuulostaa] selkeältä, tietää mitä sanoi*. Sen sijaan savonlinnalaisnainen, joka ei vielä ollut nähnyt sarjakuvan loppua vaan arvaili sitä, sai muun muassa seuraavanlaisia arvioita: *[Kuulostaa] tietämättömältä, arvaili silti. [Kuulostaa] aika pihalla olevalta, epäluovalta kun ei keksi mitään*. Siinä missä minä tutkijana olin valinnut savonlinnalaisnaisen puheesta ”en mie ossaas sannoo, tuota, e^m mie tiiä” -katkelman sen murrepiirteiden vuoksi, niin vastaajat näyttävät kiinnittäneen enemmän huomiota lausuman sisältöön ja tulkinneen sen puhujan taitamattomuutena. Turkulaismies, joka kuvailee näkemäänsä sotkuista autotallia ja sen sekalaista sisältöä, kuulosti erään vastaajan mielestä puolestaan *epäselvältä, veikkaili paljon*, ja toisen mielestä hän oli *varautunut, ei heittäydy*.

Missä määrin pääaineiston vastaajat ovat tehneet tällaista puhujan esitys- tai analyysitaitojen arviointia, jää avoimeksi. Pääaineiston kyselylomakkeen alussa luki, että vastaaja kuulee yhdeksän lyhyttä keskustelunkatkelmaa, joissa puhuja kuvailee jotakin hänelle näytettyä kuvaa. Kuitenkin vastaajia kehoitettiin keskittymään siihen, miltä puhuja kuulostaa puhutapansa perusteella, niin että sisältöön ei tarvitse kiinnittää huomiota. (ks. liite 1.) Kumpi näistä ohjeista (tai jokin muu) on ohjannut vastaajiani enemmän,

jää tulkinnanvaraiseksi. Oletan silti, että puheen funktio merkityksiä ilmaisevana väli-
neenä on ohjeistani riippumatta ohjannut vastaajia kiinnittämään huomiota myös puheen
sisältöön ja sitä kautta tehtävänannosta suoriutumiseen. Myös kyselyn teettäminen oppi-
tunnilla, joka on melko muodollinen tilanne, on saattanut vaikuttaa niin, että vastaajat
ovat kiinnittäneet enemmän huomiota suoriutumiseen liittyviin asioihin (ks. Soukup
2009: 92).

Lisäaineisto vahvistaa myös oletukseni siitä, että pääaineiston asenneskaalassa
olisi ollut turha kysyä puhujien koulutustaustaan tai sosiaaliseen luokkaan liittyviä asi-
oita, sillä sellaiset maininnat loistavat poissaolollaan lisäaineistosta. Ainoat Zahnin ja
Hopperin etevämyyksi-dimensioon (*superiority*) liittyvät määritelmät ovat juuri edellä
esitetyn kaltaisia kuvauksia tehtävänannosta suoriutumisesta. Yleisiä puhujien älykkyy-
teen, kyvykkyyteen tai pystyvyyteen liittyviä kommentteja lisäaineistossani ei ole, ellei
tällaisiksi lasketa kahta *viisas-* ja *tarkka-*määrittelyä. Tämä on samansuuntainen tulos
kuin Garrettin ym. tutkimuksessa, jossa prestiisidimensio puuttui myös walesiläisnuor-
ten avoimista evaluoinneista (2003: 222).

Sen sijaan affektiivisia ilmaisuja, joiden voi ajatella liittyvän miellyttävyyssi- (*att-*
ractiveness) tai dynaamisuus-dimensioon (*dynamism*), lisäaineistossani oli paljon. Raja
näiden kahden välillä on tosin vaikeasti määriteltävissä: kuvaavatko esimerkiksi *reipas,*
pirteä, epävarma, huvittunut, stressaantunut ja *määrätietoinen* puhujan miellyttävyyttä
vai dynaamisuutta? Usein adjektiivit tuntuvat viittaavan siihen tunnetilaan, jossa vastaa-
ja on tulkinnut puhujan olevan (kategoria 3). Tästä syystä tutkijan kannattanee kiinnittää
huomiota siihen, millaisessa tunnetilassa ääninäytteen puhuja on. Jos tutkija näkee pu-
hujan olevan esimerkiksi hieman hermostunut, se luultavasti kuuluu myös hänen pu-
heestaan.

Näyttääkin siltä, että puhujan kertomistehtävästä suoriutumisen lisäksi lisäaineis-
ton vastaajat kiinnittivät huomiota puhujan tunnetilaan. Se, kuinka paljon nämä kaksi
seikkaa – puhujan tehtävästä suoriutuminen ja tunnetila – ovat vaikuttaneet pääaineiston
vastaajien evaluointeihin, jää arvailujen varaan. Hyvin todennäköistä on, että niillä on
ollut vaikutus puhujista syntyvään kokonaismielikuvaan ja tätä kautta heidän evaluoin-
teihinsa. Lisäaineiston vastaajat kommentoivat kielteisimmin savonlinalaisnaisen ja
turkulaismiehen tehtävästä suoriutumista ja tunnetilaa. Voi olla, että heidän sijoittumi-
sensa pääaineiston kokonaismiellyttävyydessä vasta kuudenneksi ja yhdeksänneksi se-
littyvät osittain tällä.

Kaikkea tehtävästä suoriutuminen ei kuitenkaan selitä. Esimerkiksi espoolaisnaisen tehtävästä suoriutumista kommentoi vain kaksi lisäaineiston vastaajaa ja hekin myönteisesti, mutta silti puhuja oli pääaineiston kokonaismiellyttävyydessä toiseksi viimeinen. Toisaalta espoolaisnainen oli ainoa, jonka vastaajat arvelivat olevan kipeä, ehkäpä *käheän* ja *matalan* äänen takia. Puhujien kokonaismiellyttävyyteen näyttääkin vaikuttavan kimppu piirteitä, ominaisuuksia, mielikuvia ja tulkintoja.

8.5 Murteen kirjoitetut imitaatiot

Lisäaineistosta löytyi myös kohtia, joissa vastaaja kuvasi jotakin kuulemaansa puheen piirrettä tai imitoi jotakin muotoa. Suurin osa näistä on jo ollut esillä, kuten esimerkiksi kuvailut *s-kirjain suhisee*, *narina*, *r-vika*, tai imitaatiot *polliisi*, *itkiä*, *kottiin*, *näje*, *niinkö*, *mie*. Nämä kuvaukset ja imitoinnit antavat tietoa ensinnäkin siitä, mihin kielenpiirteisiin maallikko kykenee kiinnittämään huomiota (*available*) ja mitä piirteitä hän osaa matkia (*control*) (termeistä ks. Niedzielski & Preston 2000: 22–24). Kuuntelutesti lienee helpottanut huomion kiinnittämistä yksittäisiin kielenpiirteisiin.

Yllättäen myös kahdesta pääaineiston vastauslomakkeesta löytyi puheimitaatioita. Eräs pääaineiston vastaaja oli kirjoittanut puhekuplia siitä, mitä puhujat sanoivat. Kiiminkiläismieheen liittyvän tehtävän viereen hän oli kirjoittanut suurin kirjaimin *POLLIISI*, turkulaismiehen viereen *EPÄÄMÄÄRÄST ROJUA* ja ”ylitorniolaisnaisen” viereen *LIIAN PIMIÄ!*. Oppilas oli siis havainnut yleisgemiaation, lounaismurteisen vokaalinpidennyksen ja *-eA*-vokaaliyhtymän edustumisen *-iA*:na. Hän kykeni myös kirjallisesti matkimaan kyseisiä muotoja. Kyseinen suomenkielinen, Espoossa asuva oppilas ei kuitenkaan paikantanut ketään kyseisistä puhujista yksinomaan niille seuduille, joissa tällaista puhetapaa voisi kuulla. Hänen mielestään kiiminkiläismies oli kotoisin mistä tahansa, turkulaismies Uudeltamaalta tai mistä tahansa ja ”ylitorniolaisnainen” Pohjanmaalta, Savosta, Jyväskylästä tai Savonlinnasta. Toisin sanoen eri murrepiirteiden havaitseminen ja matkiminen eivät edellytä sitä tai johda siihen, että maallikko myös tietäisi, missä senkaltaista puhetta voi kuulla.

Toinen pääaineiston vastaaja oli kirjoittanut kyselylomakkeen alareunaan *mie e näje mittee!*. Yhdessäkään ääninäytteessä ei sanottu näin, mutta sen sijaan savonlinnalaisnainen sanoi ”mie” ja ”ylitorniolaisnainen” sanoi ”näje”. Yhdessäkään ääninäytteessä ei silti sanottu ”mittee” tai ”e”. *Mie e näje mittee* voikin olla jonkinlainen ääninäytteiden inspiroima, itse tuotettu murteellinen ilmaisu. Oppilas on myös saattanut muistaa väärin ääninäytteen sisällön. Esimerkiksi Vaattovaaran kuuntelutestiin osallistuneet pel-

lolaisnuoret perustelivat paikannuksiaan myös piirteillä, joita ääninäytteissä ei esiintynyt (2009a: 142–143). Myös Laurila (2008: 73) raportoi, kuinka lammilaisvanhukset ääninäytteitä kommentoidessaan nostivat välillä esiin piirteitä tai sanoja, joita nauhoitteissa ei ollut.

Vaikka puheen merkityssisältö yhdessä puhujan tunnetilan kanssa näyttääkin olevan se, mihin vastaajat ovat ilmeisesti ensin kiinnittäneet huomiota, kysyttäessä – tai jopa kysymättä – maallikot osaavat kiinnittää huomiota myös kielen muotoon ja prosodiisiin piirteisiin. Lisäaineiston kieliainesten kuvailut tulivat vastauksena toiseen kysymykseen, oliko puhujan puhettavassa tai äänessä jotakin, mikä kiinnitti vastaajan huomion. Ensimmäiseksi vastaajilta kysyttiin, miltä puhuja kuulosti, ja kysymys ohjasikin vastaamaan luonnehdinnalla (esim. *kuulosti mukavalta*) eikä kielenpiirteiden kuvailuilla.

Turhaan ei Garrett (2010: 210, 220, 222) korosta avointen kysymysten ja kvalitatiivisen aineiston tärkeyttä kieliäsenntutkimuksessa, sillä kvalitatiivinen lisäaineistoni sekä täytti monia aukkoja että avasi mielenkiintoisia näkymiä helsinkiläisnuorten tapaan evaluoida puhetta. Seuraavaksi laajennan kuvaa tarkastelemalla vielä sitä, miten vastaajien ominaisuudet olivat yhteydessä heidän asenteisiinsa.

9 KIELIASENTEIDEN YHTEYS TAUSTAMUUTTUJIIN

Edellä olen tarkastellut, millaisia kielellisiä asenteita helsinkiläislukiolaisilla on ja miten he ovat evaluoineet eri ääninäytteitä. Olen käsitellyt vastaajajoukkoa yhtenä ryhmänä ja tarkastellut asenteiden ja evaluointien keskiarvoja, mutta en ole eritellyt tähän saakka sitä, millaiset vastaajiin liittyvät seikat näihin evaluointeihin ja asenteisiin ovat vaikuttaneet. Monissa tutkimuksissa on kuitenkin huomattu, että kieliasennetutkimusten tulokset vaihtelevat sen mukaan, ketkä arvioivat kielimuotoja (Garrett ym. 2003: 14). Tässä viimeisessä analyysiluvussa pureudunkin siihen, mitkä vastaajien taustamuuttujat ovat yhteydessä heidän asenteisiinsa.

Olen tehnyt SPSS-ohjelman avulla ristiintaulukointeja, joiden avulla olen selvittänyt joidenkin taustamuuttujien yhteyttä asenteisiin ja edelleen asenteiden keskinäisiä suhteita. Tutkimiani taustamuuttujia ovat vastaajien sukupuoli, äidinkieli ja asuinpaikka. Vastaajien koulutustaso on kaikilla sama ja ikäkin melkein, joten näiden yhteyttä asenteisiin ei ole mielekästä tutkia.

SPSS:n avulla löysin monenlaisia tilastollisesti merkitseviä korrelaatioita, joista osan esittelen seuraavaksi. Kaikkien esiteltävien korrelaatioiden p-arvo on enintään 0,05, joten ne ovat tilastollisesti merkitseviä. Viittaan suorilla menetelmillä saamiini tuloksiin *julkilausuttuina asenteina* ja epäsuorilla menetelmillä saamiini kuuntelutestin tuloksiin *evaluointeina*. Kattoterminä näille kummallekin käytän termiä *kielelliset asenteet* (myös *kieliasenteet*).

9.1 Sukupuoli

Kieliasennetutkimuksissa on ollut viitteitä siitä, että sukupuolella olisi vaikutusta joihinkin kielellisiin asenteisiin (ks. esim. Saanilahti 2003: 168), mutta on myös todisteita päinvastaisesta (Garrett ym. 2003: 128, 150; Paltridge & Giles 1984: 81). Omassa tutkimuksessani vastaajien sukupuoli näytti vaikuttavan jossakin määrin heidän kielellisiin asenteisiinsa. Sukupuoli vaikutti tilastollisesti merkitsevästi siihen, miten vastaajat arvioivat ”porilaisnaista”, ”ylitorniolaisnaista”, kiiminkiläismiestä, pudasjärveläisnaista, helsinkiläisnaista ja leppävirtalaismiestä, mutta vain muutaman ominaisuuden kohdalla.

Pudasjärveläisnaisen kohdalla vastaajien sukupuoli vaikutti siihen, kuinka tyhminä vastaajat häntä pitivät (p-arvo 0,002), niin että miehet pitivät puhujaa hieman tyhmemmän kuuloisena kuin naiset. Kiiminkiläismiehen kohdalla sukupuoli vaikutti tilastollisesti merkitsevästi siihen, kuinka ystävällisenä (p-arvo 0,009), maalaisena (0,022),

kylmänä (0,006) ja tyhmänä (0,033) vastaajat häntä pitivät. Naiset pitivät kiiminkiläis-miestä ystävällisemmän, maalaisemman, lämpimämmän ja älykkäämmän kuuloisena kuin miehet.

”Ylitorniolaisnaisen” tapauksessa sukupuoli vaikutti tilastollisesti merkitsevästi puhujan koettuun ärsyttävyyteen (p-arvo 0,018), tylsyyteen (0,030), rentouteen (0,018), kylmyyteen (0,011) ja tyhmyyteen (0,005). Kenenkään muun puhujan kohdalla sukupuoli ei vaikuttanut yhtä monen ominaisuuden arviointeihin. Suuntaus on sama kuin jo edellä: naiset pitivät ”ylitorniolaisnaista” mielenkiintoisemman, rennomman, lämpimämmän, vähemmän ärsyttävän ja älykkäämmän kuuloisena kuin miehet. Saman puhujan toismurteiseen versioon eli ”porilaisnaisen” arviointeihin vastaajien sukupuoli vaikutti myös, mutta vain epävirallisuuteen (0,015), epäselvyyteen (0,035) ja rentouteen (0,027). Naiset pitivät puhujaa epävirallisemman ja rennomman kuuloisena kuin miehet, mutta sen sijaan hitusen selvemmän kuuloisena ”porilaisnaista” pitivätkin miehet (miesten arviointien keskiarvo oli 3,13, naisten 2,91).

Leppävirtalaismiehen arviointeihin sukupuolella oli vaikutusta rentouden (p-arvo 0,031) ja pehmeiden (p-arvo 0,036) osalta, niin että taas kerran naiset pitivät puhujaa rennomman ja pehmeämmän kuuloisena. Sama suuntaus näkyi helsinkiläisnaisen kohdalla, sillä naiset pitivät häntä älykkäämmän kuuloisena kuin miehet (p-arvo 0,033).

Näyttää siltä, että vastaajien sukupuoli on vaikuttanut useimmiten siihen, miten murteellisia puhujia arvioidaan. Koska naiset arvioivat kaikissa paitsi yhdessä tapauksessa puhujia myönteisemmin kuin miehet, niin voisi sanoa, että naiset antavat arvoa murteelliselle puheelle enemmän kuin miehet. Myös Soukupin kuuntelutestissä naiset arvioivat puhujia myönteisemmin kuin miehet mutta arvostivat erityisesti standardia puhuvia, eivät murteellisia (2009: 127). Toisin kuin Itävallassa ja monissa muissa maissa, Suomessa ei ole samalla tavalla määriteltyä ja tavoiteltua ”standardi”kielimuotoa (ks. esim. Garrett 2010: 7, 13–15, 34; Niedzielski & Preston 2000: 157–158). Tästä erosta johtuneeseen se, että itävaltalaisnaiset arvostivat standardia mutta suomalaisnaiset murretta.

Tutkin SPSS:n avulla myös sen, oliko vastaajien sukupuolella tilastollisesti merkitsevää yhteyttä siihen, mitä he vastasivat suoriin asennekysymyksiin (ks. luku 3). Miesten mielestä ei pitäisi olla niin ylpeä murteista, ja lisäksi miesten mielestä tutustuminen uusiin ihmisiin ei ole niin mukavaa kuin naisten mielestä. Muiden väittämien osalta korrelaatiota sukupuolen ja asenteiden kanssa ei kuitenkaan ollut, joten julkilau-suttuihin murreasenteisiin sukupuoli vaikutti vain vähän. Sukupuoli kytkeytyy kuitenkin

myös tutustumishalukkuuden kautta kieliasenteisiin, sillä niistä, jotka eivät mielellään tutustuisi muihin ihmisiin, osa arvioi ääninäytteitä kielteisemmin kuin muut.

Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta naiset siis arvioivat tiettyjä puhujia hieman myönteisemmin kuin miehet. Lisäksi miesten mielestä murteet ylipäättään eivät ole niin suuri ylpeilyn aihe. Jostakin syystä näyttää siltä, että miehet suhtautuvat hieman naisia kielteisemmin murretta puhuviin ihmisiin. Tosin helsinkiläisnainen ei vastaajien mielestä puhunut murretta, joten kyse saattaa olla yleisemmästäkin kielteisyydestä kieltä – tai toisaalta tutkimusasetelmaa – kohtaan. Joka tapauksessa on mielenkiintoista, että sukupuolen vaikutus kielellisiin asenteisiin on juuri tämänsuuntainen.

Samankaltainen tulos on saatu sekä Itävallasta, Englannista että myös Suomen Haapajärveltä. Soukupin (2009: 126) Itävallassa teettämässä tutkimuksessa naiset arvioivat puhujia myönteisemmin, silloin kun eroa sukupuolten välillä ylipäättään ilmeni. Britannian BBC:n (2005) teettämässä suoraa menetelmää edustavassa tutkimuksessa naiset arvioivat kaikkia paitsi kahta aksenttia miellyttävämmiksi ja arvostetummiksi kuin miehet (Garrett 2010: 175). Leipälän pro gradu -tutkielmaansa varten haastattelemissa haapajärvisistä miehet kuvasivat tunneperäisen kielteisesti murteita, joista eivät pitäneet, kun taas naiset eivät osanneet nimetä murteita, joista he eivät pitäisi (Leipälä 2002: 58).⁸⁷ Naisten miehiä suurempi murre- tai kielimyönteisyys näyttää siis olevan yleismaailmallinen tai ainakin eurooppalainen ilmiö. Vastaajien sukupuolen on todettu vaikuttavan jopa murteiden tunnistamiseen (Diercks 2002: 62–63) ja murrealueiden hahmottamiseen (Demirci 2002: 49–50; Moreno Fernández 2002: 317).

Tutkimuksessani *puhujan* sukupuoli ei kuitenkaan kumoa *arvioijan* sukupuolen vaikutusta, sillä naisvastaajat suhtautuivat myönteisemmin niin nais- kuin miespuhujiin ja miesvastaajat taas suhtautuivat kielteisemmin yhtäläillä mies- ja naispuhujiin. Kolmen puhujan evaluointeihin sukupuoli ei silti vaikuttanut tilastollisesti merkitsevällä tavalla ja kuuden puhujan kohdallakin sukupuoli vaikutti evaluointeihin vain joittenkin piirteiden kohdalla, joten sukupuolen voidaan sanoa vaikuttavan vain jossakin määrin kieliasenteisiin. Tarkemmin sanottuna sukupuoli vaikutti tilastollisesti merkitsevästi 15 % mahdollisista tapauksista.

9.2 Äidinkieli

Tutkin myös, miten vastaajien äidinkieli vaikutti heidän asenteisiinsa. Esimerkiksi kak-

---

⁸⁷ Erot voivat tässä tapauksessa johtua myös naisten ja miesten erilaisista asenteen ilmaisemistavoista.

sikielisessä Walesissa vastaajien äidinkielellä oli vaikutusta heidän kieliasteisiinsa (Garrett ym. 2003: 128). Vastaajistani 5 %:lla oli jokin toinen äidinkieli suomen lisäksi, ja heihin viitataan kaksikielisinä. 4 %:n äidinkieli oli jokin muu kuin suomi, ja heitä kutsun suomi toisena kielenä eli S2-vastaaajiksi.⁸⁸

Vastaajan äidinkielellä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta julkilausuttuihin asenteisiin eikä myöskään evaluointeihin ryhmätyö- ja ystävä-tehtävässä. Sen sijaan ensimmäisessä tehtävässä, jossa näytteitä evaluoitiin vastakohtaparien avulla, vastaajien äidinkieli vaikutti tilastollisesti merkitsevästi (p-arvo alle 0,05) evaluointeihin 11 tapauksessa. Tämä tarkoittaa noin joka kymmenettä tapausta. Käyn osan näistä läpi, sillä ne paljastavat mielenkiintoisia näkökulmia natiivin ja ei-natiivin kielenpuhujan asenneeroista.

Huomiota kiinnittää se, että viidessä niistä tapauksista, joissa äidinkielellä oli vaikutusta asenteisiin, vaikutus ilmeni kiiminkiläismiehen evaluoinneissa, ja kolmesti leppävirtalaismiehen arvioinneissa. Kiiminkiläismiestä pitivät epäystävällisimmän, ärsyttävimmän, tylsimmän ja kylmimmän kuuloisena S2- ja kaksikieliset vastaajat. Positiivisimmin kiiminkiläismieheen suhtautuivat äidinkieliset vastaajat ja negatiivisimmin S2-vastaajat, ja kaksikielisten vastaajien asenteet asettuivat näiden ääripäiden välille. Kiiminkiläismiehen voimakas murre on siis miellyttänyt yksikielisiä suomenkielisiä, mutta niille, joiden äidinkieli ei ole suomi, murteellinen puhe on ehkä outoudessaan aiheuttanut ymmärtämisvaikeuksia ja negatiivisia mielikuvia koko puhujasta. Soukupin tutkimat itävaltalaisopiskelijat olivat sitä mieltä, että murteella puhumista kannattaa välttää ymmärtämisen vuoksi erityisesti, jos puhekumppanilla on eri äidinkieli (Soukup 2009: 125). Voi olla, että kiiminkiläismiehen voimakas murre on tuntunut S2-vastaajista epäkohteliaalta ymmärtämisen vaikeuttamiselta.

Kuitenkin myös melkein murteetonta leppävirtalaismiestä pitivät epäystävällisimmän, kylmimmän ja tyhimmän kuuloisena S2-vastaajat. Älykkäimpänä ja lämpimimpänä leppävirtalaismiestä pitivät kaksikieliset, mutta ystävällisimpänä yksikieliset suomenkieliset. Voi olla, että S2-vastaajat ovat kokeneet leppävirtalaismiehen nopean puheen itselleen turhauttavan vaikeana kuunneltavana, jolloin se on vaikuttanut negatiivisesti heidän evaluointeihinsa. Vastaavasti kaksikieliset, jotka ovat tottuneet kuulemaan ainakin kahta erilaista kieltä, ovat näyttäneet tulkitsevan leppävirtalaismiehen nopean puhutavan älykkyyden ja lämpimyden merkiksi.

---

⁸⁸ Suomi toisena kielenä (S2) on myös oppiaineen nimi.

Kokonaisuutena äidinkielellä on tilastollisesti merkitsevä yhteys lähinnä erityisen murteellisten ja erityisen nopeasti puhuvien ihmisten evaluoinnissa. Julkilausuttuihin asenteisiin äidinkielellä tai sillä, oliko puhuja kaksi- vai yksikielinen, ei ollut merkitystä. Äidinkieli vaikutti asenteisiin tilastollisesti merkitsevästi ainoastaan 8 %:ssa kaikista tutkimistani tapauksista.

9.3 Asuinpaikka

Vastaajien asuinpaikalla oli joissakin tapauksissa tilastollisesti merkitsevä vaikutus kieliasenteisiin. Julkilausuttuihin asenteisiin (kannanotot tehtävän 4 väittämiin) asuinpaikka vaikutti vain yhdessä tapauksessa (p-arvo 0,025), joka oli murteen välttäminen. Suurin osa espoolaisista vastaajista oli sitä mieltä, että murteella puhumista kannattaa välttää, jos haluaa vaikuttaa fiksulta. Sen sijaan pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat, joita oli 10 % vastaajista, ajattelivat päinvastoin. Vantaalaisissa oli paljon epätietoisia, mutta myös niitä, joiden mielestä murretta ei tarvitse välttää. Helsinkiläiset eivät olleet niin murremyönteisiä kuin pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat, mutta he olivat silti murremyönteisempiä kuin espoolaiset. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella elävien murremyönteisyys selittyy helposti sillä, että he asuvat lähempänä maaseutua murteineen kuin kaupunkilaiset. Muualla kuin Helsingissä asuvia vastaajia oli kuitenkin sen verran vähän, että pitkälle meneviä johtopäätöksiä esimerkiksi espoolaisten murrevastaisuudesta ei voi tehdä.

Asuinpaikka ei vaikuttanut mitenkään siihen, kuinka mieluusti vastaajat olisivat ystäväystyneet puhujien kanssa tai ottaneet heidät parikseen. Sen sijaan yhdeksään muuhun evaluointiin tehtävässä 1 asuinpaikka vaikutti tilastollisesti merkitsevästi (p-arvot alle 0,05). Tarkastelen näistä asuinpaikan vaikutusta maalaisuuden arviointiin.

Savonlinnalaisnaista pitivät kaupunkilaisimman ja virallisimman kuuloisena pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat vastaajat. Tämä johtunee siitä, että pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvien mielestä murteellinen puhetapa ylipäätään ei ole niin maalaista ja epävirallista kuin pääkaupunkiseudulla asuvien mielestä. ”Ylitorniolaisnaista” taas pitivät maalaisimman kuuloisena espoolaisvastaajat, toiseksi maalaisimpana helsinkiläiset, kolmanneksi maalaisimpana vantaalaiset ja vähiten maalaisena pääkaupunkiseudun ulkopuoliset vastaajat. Lisäksi espoolaiset pitivät kiiminkiläismiestä selvästi maalaisemman kuuloisena kuin muualla asuvat, kun taas vähiten maalaisena häntä pitivät muualla kuin pääkaupunkiseudulla asuvat.

Ei ole yllättävää, että pääkaupunkiseudulla asuvat pitävät murteellisia puhujia maalaisempina kuin pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat. Mielenkiintoista on se, että kaikkein maalaisimmaksi puhujia arvioivat espoolaiset, ja lisäksi heidän vastauksensa erosivat parissa muussakin tapauksessa muiden pääkaupunkiseutulaisten vastauksista. Asuinpaikka vaikutti kielellisiin asenteisiin tilastollisesti merkitsevästi kuitenkin vain 7 % mahdollisista tapauksista. Koska tutkimani joukko asui maantieteellisesti melko rajatulla alueella, oli oletettavaa, että asuinpaikka ei toimi tärkeänä jakolinjana.

Tutkin myös, onko kielellisiin asenteisiin yhteydessä se, kuinka kauan vastaaja on asunut Helsingissä. Julkilausuttuihin asenteisiin asuinajalla ei ollut yhteyttä, mutta sillä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys siihen, kuinka mielellään vastaajat ottaisivat savonlinalaisnaisen ryhmätyöparikseen (p-arvo 0,038) ja helsinkiläisnaisen ystäväkseen (p-arvo 0,030). Mieluiten savonlinalaisnaisen ottaisivat parikseen ne, jotka eivät olleet asuneet Helsingissä koskaan, ja vähiten mieluiten Helsingissä pitempään asuneet. Yllättäen myös helsinkiläisnaisen ottaisivat mieluiten parikseen ne, jotka eivät olleet koskaan asuneet Helsingissä, ja vähiten mieluiten ne, jotka olivat asuneet Helsingissä 5–9 vuotta. Kyse on yksittäistapauksista, mutta hienoinen tendenssi näyttää olevan, että muualla asuvat suhtautuvat helsinkiläisiä myönteisemmin niin murretta puhuviin kuin myös helsinkiläisiin. Hieman yllättävästi helsinkiläisnuoret eivät ainakaan näiden tulosten valossa suhtaudu myönteisemmin oman alueensa puhujiin tai kielimuotoon.

Tarkistin myös, vaikuttaako se, missä kaupunginosassa Helsingissä asuu, helsinkiläisvastaajien asenteisiin. Kävi ilmi, että omasta mielestään eniten murteita kuuntelemaan olivat tottuneet Itä-Helsingissä asuvat ja vähiten Länsi-Helsingissä asuvat (p-arvo 0,004). Muihin julkilausuttuihin asenteisiin asuinpaikannosa ei vaikuttanut. Sen sijaan evaluointeihin kaupunginosa vaikutti niin, että espoolaisnaisen kanssa olisivat mieluiten ystäväystyneet etelähelsinkiläiset ja vähiten mieluiten länsihelsinkiläiset (p-arvo 0,014). Lisäksi ylitorniolaisnaisen olisivat mieluiten ottaneet ryhmätyöparikseen etelähelsinkiläiset ja vähiten mieluiten pohjoishelsinkiläiset (p-arvo 0,032). Asuinpaikan vaikutus kokonaisuutena on marginaalinen; etelähelsinkiläiset vastaajat vaikuttavat hitusen muita kielellisesti myönteisemmiltä.

9.4 Julkilausuttujen kieliasteiden yhteys evaluointeihin

Tutkin myös, onko vastaajien julkilausutuilla kieliasteilla yhteyttä siihen, kuinka mielellään he ystäväystyisivät eri puhujien kanssa tai ottaisivat heitä pareikseen ryhmätyöhön. Olisin voinut etsiä korrelaatioita myös muiden evaluointien kanssa, mutta tällöin

tulosten määrä olisi paisunut liian suureksi, sillä jo nyt löysin SPSS:n avulla monia korrelaatioita. Korrelaatioita ei siltikään löytynyt jokaisen puhujan evaluointien kohdalla.

Olen koonnut korrelaatiot taulukkoon 7. Taulukossa on kerrottu suluissa julkilausutun asenteen ja puhenäytteen evaluoinnin välisen yhteyden p-arvo, jos se on tilastollisesti merkitsevä (alle 0,05). Ennen p-arvoa on kirjain, joka ilmaisee, liittyykö korrelaatio ryhmätyö-tehtävään (r) vai ystävä-tehtävään (y). Lisäksi olen kuvannut sanallisesti, millaisena korrelaatio näkyi.

Kahdella julkilausutulla asenteella, murteiden tuttuudella ja slangin leuhkuudella, ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä evaluointeihin, joten ne eivät ole mukana taulukossa. Taulukosta puuttuu myös yksi puhuja, turkulaismies, sillä hänen arviointeihinsa vastaajien julkilausutut asenteet eivät kytkeytyneet ainakaan tilastollisesti merkitsevästi. Taulukossa ”EOS-ryhmä” tarkoittaa niitä, jotka eivät ole osanneet sanoa mielipidettään kyseiseen väittämään. Väitteiden tarkat sanamuodot, joihin taulukossa viitataan vain lyhenteellä, löytyvät liitteestä 1 tehtävästä 4.

Taulukko 7. Julkilausuttujen asenteiden yhteys evaluointeihin. Suluissa p-arvot. y tarkoittaa korrelaatiota ystäväksi ja r ryhmäyöpariksi haluamisen kanssa.

Ääninäyte	1: murreylpeys	2: neutraali puhekieli	3: puhetapa persoonaa	4: puhe tärkeää	6: välttä murretta	7: slangi on murre	8: murre ärsyttää
Pori, nainen	-	-	-	-	-	-	y (0,001) r (0,048) Murteesta ärsyyntyvät eivät haluaisi ystäväksi tai pariksi.
Espoo, nainen	-	r (0,036) Pariksi EOS-ryhmä ja neutraalia puhekieltä hieman suosivat.	r (0,013) Pariksi ne, joiden mielestä puhetapa tärkeä osa persoonaa.	-	-	-	y (0,035) Ystävystyivät ne, jotka ärsyyntyvät ja jotka hieman eivät ärsyntyneet murteesta.
Kii-min-ki, mies	r (0,000) Pariksi ne, joiden mielestä murteesta pitäisi olla ylpeä.	r (0,029) Pariksi mieluiten murteensuosijat, eivät neutraalin puhekielen kannattajat.	-	-	-	y (0,022) r (0,000) Slangia murteena pitävät ystäväksi ja pariksi, EOS ei.	y (0,000) r (0,000) Murteesta ärsyyntyvät eivät ystäväksi tai pariksi, ja päinvastoin.
Savonlinna, nainen	-	-	-	r (0,021) EOS-ryhmä pariksi.	-	-	r (0,031) Pariksi eivät murteesta ärsyyntyvät.
Yli-tornio, nainen	y (0,016) Murteita arvostavat ystäväksi, muut eivät.	r (0,037) Neutraalin puhekielen kannattajat ja EOS-ryhmä eivät pariksi.	-	-	y (0,021) Murrekielitteiset eivät ystäväksi, murremyönteiset kyllä.	-	-
Helsinki, nainen	y (0,022) EOS-ryhmä ei ystäväksi. r (0,000) Pariksi murteista ylpeät.	-	-	-	-	-	r (0,039) EOS-ryhmä ottaisi vähiten mieluiten pariksi.
Leppävirta, mies	-	-	r (0,038) Ystäväksi EOS, eivät puhetavasta piittaamattomat.	-	-	r (0,008) Pariksi ne, joiden mielestä slangi ei murre.	-
Pudasjärvi, nainen	y (0,000) r (0,002) Pariksi ja ystäväksi murteista pitävät.	y (0,039) Ystäväksi haluaisivat eniten murteita suosivat.	-	-	y (0,021) Mieluiten ystävystyivät murremyönteiset.	-	y (0,003) Murteista ärsyyntyvät eivät ystäväksi ja päinvastoin.

Kuten jo taulukon koosta näkee, vastaajien julkilausutut asenteet ovat yhteydessä moneen asiaan. Erityisesti se, ärsyyntyykö Helsingissä murretta puhuvista (väite 8), on ollut tärkeä indikaattori: kahdeksassa tapauksessa 18:sta se vaikutti tilastollisesti merkittävästi evaluointeihin. Ne, jotka ovat sanoneet ärsyyntyvänsä murrepuheesta, eivät mielellään myöskään ottaisi ystäväkseen tai parikseen murretta puhuvia. On luonnollista, että suhtautuminen juuri tähän väitteeseen on ennustanut kuuntelutestin puhujiin suhtautumista. Väitteessä murteista ei puhuta abstraktilla tasolla, vaan vastaaja joutuu ottamaan kantaa siihen, miten hän reagoisi omassa elinympäristössään murretta puhuvan ihmisen kohdatessaan. Tämä kuviteltu kohtaaminen muistuttaakin kuuntelutestiä, jossa vastaajat todella kuulivat murretta puhuvia ihmisiä.

Taulukosta näkyy silti myös, että yhtä yksittäistä vaikutuskanavaa ei ole. Esimerkiksi leppävirtalaismiehen kohdalla vastaajien halukkuuteen ottaa puhuja ryhmätyöpariksi liittyy kiinteästi heidän näkemyksensä siitä, onko puhetapa tärkeä osa persoonallisuutta (väite 3) ja onko Stadin slangin murre kuten muutkin murteet (väite 7). Sen sijaan nämä näkemykset eivät ole tilastollisesti merkittävästi yhteydessä siihen, kuinka mielellään vastaajat olisivat ystäväystyneet leppävirtalaismiehen kanssa. Vastaavasti sillä, mitä vastaajat ovat ajatelleet slangin murteenomaisuudesta (väite 7), on ollut tilastollisesti merkittävä yhteys ainoastaan leppävirtalaismiehen ryhmätyöpariksi ottamiseen ja kimmikiläismiehen kanssa ystäväystymiseen ja ryhmätyöpariksi ottamiseen. Muiden puhujien kohdalla vaikutusta ei ole ollut.

Yksi asia taulukosta kuitenkin nousee esiin: ne vastaajat, joiden julkilausutut murreasenteet ovat myönteiset, suhtautuvat myös kuuntelutestin evaluoinneissaan muita myönteisemmin murteellisiin näytteisiin. Myönteisesti murteisiin suhtautuvina pidän esimerkiksi niitä, jotka eivät ärsyynny Helsingissä murretta puhuvista ihmisistä (väite 8), ja niitä, joiden mielestä ihmisten pitäisi olla ylpeitä omasta murteestaan (väite 1). Myönteisesti murteisiin suhtautuvat ottaisivat muita mieluummin murretta puhuvat parikseen ryhmätyöhön ja ilmaisivat myös olevansa halukkaampia ystäväystymään näiden kanssa. Vastaavasti kielteisesti murteisiin suhtautuvat vastaajat olivat vähemmän halukkaita ottamaan murretta puhuvia ihmisiä parikseen tai ystäväkseen. Näin on esimerkiksi pudasjärveläisnaisen ja ”ylitorniolaisnaisen” kohdalla.

Näyttää siis siltä, että murteiden osalta helsinkiläisnuorten julkilausutut ja hieman piilevämmät asenteet (evaluoinnit) ovat samansuuntaiset. Eroa siis ei ole sillä, kysyykö murremyönteisyyttä suoraan vai tutkiiko sitä epäsuorasti kuuntelutestin evaluointien avulla. Myös BBC:n (2005) tutkimuksessa se, kuinka mieluusti vastaaja sanoi kuuntele-

vansa erilaisia aksentteja, ennusti, kuinka myönteisesti hän arvioi eri aksentteja. Mitä mieluummin vastaaja ilmoitti kuuntelevansa aksentteja, sitä myönteisemmin hän myös arvioi niitä. (Garrett 2010: 176.) BBC:n tutkimuksessa aksentteja tosin ei arvioitu äänimateriaalin vaan aksenttien nimien avulla (mts. 172). Yleinen murteista tai aksenteista pitäminen näyttääkin korreloivan sen kanssa, kuinka myönteisesti tai kielteisesti arvioi erilaisia murteita.

Sen sijaan mutkikkaampaa on, miten julkilausutut asenteet vaikuttivat vähemmän murteellisten puhujien evaluointeihin. Esimerkiksi helsinkiläisnaisen kanssa eivät haluaisi ystävystyä ne, jotka eivät osaa ottaa kantaa siihen, pitäisikö ihmisten olla ylpeitä murteestaan. Onko vastaajien epävarmuus lisännyt siis myös jonkinlaista negatiivista suhtautumista helsinkiläisnaiseen? Lisäksi on mielenkiintoista, että helsinkiläisnaisen ottaisivat mieluiten parikseen ryhmätyöhön ne, joiden mielestä ihmisten pitäisi olla ylpeitä omasta murteestaan. Näyttääkin siltä, että positiivinen suhtautuminen murteisiin lisää positiivista suhtautumista myös murteettomiin puhujiin.

Hieman toisensuuntainen on tulos, jos katsotaan vastaajien suhtautumista espoolaisnaiseen. Espoolaisnaisen ottaisivat mieluiten parikseen ryhmätyöhön ne, joiden mielestä kaikkien pitäisi puhua neutraalia puhekieltä tai jotka eivät ole osanneet ottaa kantaa. Tämänkin tuloksen voi ymmärtää: ne, jotka kannattavat neutraalia puhekieltä murteiden sijaan, ovat luultavasti pitäneet espoolaisnaisen puhetta juuri neutraalina ja murteettomana, ja ehkä juuri siitä syystä suhtautuvat häneen tässä kohtaa myönteisesti. Osittaista tukea tämä saa siitä, mitä vastaajat ovat sanoneet ajattelevansa Helsingissä murrettapuhuvista ihmisistä (väite 8). Ne, jotka ärsyntyvät murteella puhuvista ihmisistä, ystävystyisivät mielusti espoolaisnaisen kanssa, mutta melkein yhtä mielusti hänen kanssaan ystävystyisivät myös ne, jotka eivät yleensä ärsyntyneet murretta puhuvista.

Näyttää selvältä, että suoraan kysytyillä ja julkilausutuilla asenteilla on yhteys siihen, miten vastaajat arvioivat ja arvottavat kuulemiaan murteita. Tämä yhteys ei kuitenkaan ole niin yksiselitteinen, että siitä voisi helposti tehdä jonkinlaisia yleistyksiä. Lisäksi vastaajien julkilausuttu murremyönteisyys tai -kielteisyys oli yhteydessä evaluointeihin vain joidenkin puhujien kohdalla. Miksi näin, jää avoimeksi, mutta joka tapauksessa aineistoni perusteella on selvää, että julkilausutuilla kieliasenteilla on jonkinlainen yhteys siihen, kuinka miellyttävänä erilaisia kuultuja puhetapoja pidetään. Tässä kohtaa olen olettanut vaikutuskanavan kulkevan näin päin. Julkilausuttujen asenteiden ja evaluointien välille ei silti välttämättä tarvitse olettaa minkäänlaista syy–seuraus-suhdetta, vaan kyse saattaa olla samanlaisen asenteen kahdesta eri ilmenemismuodosta. Joka ta-

pauksessa näyttää siltä, että ne vastaajat, jotka suhtautuvat kysyttäessä yleisen myönteisesti murteisiin, suhtautuvat myönteisesti murteisiin myös silloin, kun ne ilmenevät jonkun puhumana.

9.5 Julkilausuttujen kieliasenteiden yhteys toisiinsa

Julkilausutuilla asenteilla on yhteyksiä myös keskenään. Taulukkoon 8 olen koonnut SPSS:n avulla löytämäni tilastollisesti merkitsevät yhteydet (p-arvo alle 0,05). Taulukossa olen viitannut väitteisiin vain numerolla ja lyhyellä sisällön kuvauksella. Väittämien tarkka sanamuoto löytyy liitteestä 1 tehtävästä 4.

Taulukko 8. Julkilausuttujen asenteiden tilastollisesti merkitsevät yhteydet toisiinsa (korrelaation p-arvo). X = mahdoton testata, - = merkitsevää yhteyttä ei ole.

VÄITE	1 murre- ylpeys	2 neut- raali puhe- kieli	3 puhe- tapa osa per- soonaa	4 puhe- tapa luo mieli- kuvaa	5 tottu- nut murtei- siin	6 mur- teen välttä- minen fiksua	7 slangi on murre	8 mur- teet ärsyt- tävät	9 leuhka slangi	10 tutus- tumi- nen
1	X	0,000	0,000	-	-	0,003	0,006	0,000	-	0,000
2	0,000	X	0,001	-	-	0,001	0,004	0,000	-	-
3	0,000	0,001	X	0,001	-	-	-	-	-	0,002
4	-	-	0,001	X	-	0,011	-	-	-	-
5	-	-	-	-	X	0,004	-	-	-	-
6	0,003	0,001	-	0,011	0,004	X	-	0,000	-	-
7	0,006	0,004	-	-	-	-	X	0,001	0,035	0,026
8	0,000	0,000	-	-	-	0,000	0,001	X	-	0,001
9	-	-	-	-	-	-	0,035	-	X	-
10	0,000	-	0,002	-	-	-	0,026	0,001	-	X

Kuten taulukosta näkee, hyvin monilla väittämillä eli julkilausutuilla asenteilla on yhteys toisiinsa. Kyseessä voi olla joko syy–seuraus-suhde, niin että esimerkiksi se, pitääkö Stadin slangia murteena (väite 7), vaikuttaa siihen, mitä ajattelee neutraalin puhekielen tarpeellisuudesta (väite 2), tai juuri toisin päin. Kyseessä voi kuitenkin olla myös yhden tietyn perusasenteen, esimerkiksi murre-suvaitsevaisuuden, ilmenemisestä erilaisessa muodossa eri konteksteissa.

Valaisen kahden esimerkin avulla, miten julkilausutut murreasenteet ovat yhteydessä toisiinsa. Ensinnäkin eniten kaikille yhteistä ja neutraalia puhekieltä (väite 2) kannattivat ne, jotka suosittelivat murteen välttämistä fiksun vaikutelman luomiseksi (väite 6). Vastaavasti neutraalia puhekieltä eivät pitäneet tavoiteltavana ne, joiden mielestä murteella puhumista ei tarvitse välttää. Toisin sanoen jos murteella puhumista ei pidä fiksunä, ei myöskään pidä murteiden säilymistä erityisen tärkeänä, ja päinvastoin.

Tilastollisesti merkitsevä on myös murreärtymyksen (väite 8) yhteys siihen, pitääkö Stadin slangia murteena (väite 7). Vahvimmin Stadin slangin näkivät murteena juuri murrepuheesta pitävät. Sen sijaan slangia murteena pitävien osuus laskee sitä mukaa, kun ärtymys murrepuheesta kasvaa. Yksikään niistä, jotka ärtyvät murteesta, ei pidä slangia täysin murteena – muutoin he ärtysisivät myös slangista.

Julkilausuttujen kieliasenteiden yhteydet toisiinsa näyttävätkin loogisilta ja ristiriidattomilta. Jos vastaaja suhtautuu murteisiin myönteisesti, se näkyy kaikissa hänen julkilausutuissa asenteissaan, ja jos murteet syystä tai toisesta eivät ole hänen suosiossaan, sekin näkyy kaikissa kannanotoissa.

9.6 Yhteenvedo

Tutkimieni helsinkiläisnuorten kielellisillä asenteilla oli yhteys kaikkiin tutkimiini taustamuuttujiin – sukupuoleen, äidinkieleen ja asuinpaikkaan –, mutta yksikään ei osoittanut kieliasenteita yksinään selittäväksi muuttujaksi. Eniten kielellisiin asenteisiin oli yhteydessä vastaajan sukupuoli, jolla oli tilastollisesti merkitsevä vaikutus asenteisiin 15 % tutkimistani tapauksista. Näissä tapauksissa naisvastaajat suhtautuivat murteisiin myönteisemmin kuin miesvastaajat. Ero mies- ja naisvastaajien välillä näkyi niin epäsuoralla kuin suoralla tutkimusmenetelmällä.

Toiseksi eniten asenteisiin oli yhteydessä vastaajan äidinkieli, joka oli tilastollisesti merkitsevä selittäjä 8 %:ssa kaikista mahdollisista tapauksista. Äidinkieli ei vaikuttanut julkilausuttuihin asenteisiin eikä halukkuuteen ystäväystyä tai ryhmätyöpariksi, mutta se vaikutti niin, että murteellista kiiminkiläismiestä arvioivat negatiivisimmin ne, joiden äidinkieli ei ollut suomi, ja positiivisimmin yksikieliset suomenkieliset. Tämä selittyy vastaajien erilaisilla kyvyillä ymmärtää murteellista suomea.

Asuinpaikan yhteys asenteisiin oli vaihteleva ja melko pieni, vain 7 % kaikista mahdollisista tapauksista. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat eivät leimanneet murteellisia puhujia niin maalaisen kuuloisiksi kuin pääkaupunkiseudulla asuvat. Lisäksi pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat olivat hieman murremyönteisempiä.

Yleinen, julkilausuttu murremyönteisyys vaikutti silti sukupuoltakin enemmän siihen, kuinka suopeasti vastaajat evaluoivat puhujia: murremyönteiset julkiset asenteet indikoivat myös murretta puhuvien myönteisiä evaluointeja ja päinvastoin. Eniten evaluointeihin oli yhteydessä se, ärsyyntyikö murrepuheesta Helsingissä vai ei. Lisäksi julkilausutut asenteet olivat tiiviissä yhteydessä toisiinsa, niin että murremyönteisyys tai -kielteisyys näkyi monissa julkilausutuissa asenteissa.

Edellä esitellyt taustamuuttajat – sukupuoli, äidinkieli ja asuinpaikka – olivat yhteydessä asenteisiin kuitenkin korkeintaan 15 % tapauksista. Lisäksi asuinpaikan ja äidinkielen osalta eri ryhmien väliset kokoerot olivat niin isoja, että pienempien ryhmien, kuten pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvien ja kaksikielisten, osalta tulokset saattavat olla epäluotettavia. Silti asenteita tutkittaessa on hyödyllistä selvittää, miten tutkittavien ominaisuudet ovat mahdollisesti yhteydessä heidän asenteisiinsa.

10 PÄÄTELMÄT

Tämän tutkimuksen päätarkoitus oli selvittää, millainen on helsinkiläislukiolaisten kielellinen maailmankuva, minne he paikantavat erilaiset kuulemansa murrenäytteet ja miten he suhtautuvat niihin. Samalla selvisi myös, millaiset kategorioinnit ovat olennaisia, kun helsinkiläisnuoret arvioivat eri ääninäytteitä, ja miten vastaajien ominaisuudet ovat yhteydessä heidän kielellisiin asenteisiinsa. Tutkin 221 helsinkiläislukiolaisen kielellisiä asenteita sekä suorilla ja että epäsuorilla asennetutkimusmenetelmillä. Epäsuoraa menetelmää edustivat verbal guise -tekniikan mukainen kuuntelutesti ja sen yhteydessä käytetyt niin kutsutut Osgoodin ja Likertin asenneskaalat, suoraa menetelmää taas edusti julkilausuttuja asenteita mittaava niin kutsuttu Likertin skaala. Lisäksi ääninäytteiden paikannustehtävä testasi helsinkiläisnuorten kielitietoisuutta. Keräsin aineiston kyselylomakkeella ja analysoin sitä kvantitatiivisesti. Lisäaineisto koostui 19 vastaajan kvalitatiivisista evaluoinneista, joiden avulla syvensin pääaineiston antamaa kuvaa melko murremyönteisistä helsinkiläisnuorista.⁸⁹ Tarkastelen lopuksi keskeisimpiä tutkimustuloksiani, arvioin menetelmien toimivuutta ja pohdin jatkokysymyksiä.

10.1 Paikannuksista sosiaalisiin kategorioihin

Tutkimukseni ytimen muodostivat 221 helsinkiläislukiolaisen yhdeksälle ääninäytteelle tekemät paikannukset ja arvioinnit eli evaluoinnit. Evaluointien keskiarvojen perusteella miellyttävimmän kuuloiseksi osoittautui yleiskielinen helsinkiläisnainen, toiseksi miellyttävimmäksi murteellinen kiiminkiläismies ja kolmanneksi miellyttävimmäksi nopeasti puhunut leppävirtalaismies. Positiivisimmin lukiolaiset suhtautuivat siis ääripäihin: tietynlaiseen oman alueensa puhetapaan ja murteelliseen puhetapaan. Seuraavaksi miellyttävimpinä, laskevassa järjestyksessä, vastaajat kokivat ”porilaisnaisen”, pudasjärveläisnaisen ja savonlinalaisnaisen puhetavat. Näiden kuuden puhujan kokonaismiellyttävyyden keskiarvo oli positiivinen. Hieman kielteisesti suhtauduttiin murteelliseen ”ylitorniolaisnaiseen”, jota pidettiin kolmanneksi epämiellyttävimmän kuuloisena. Toiseksi epämiellyttävimmän kuuloisena pidettiin yleiskielisen espoolaisnaisen puhetapaa ja epämiellyttävimpänä melko yleiskielisen turkulaismiehen puhetapaa. Ennen kuin tuloksista tekee johtopäätöksiä eri murteiden miellyttävyydestä, on syytä pureutua paikannuksiin ja evaluointeihin liittyvään problematiikkaan.

---

⁸⁹ Lisäaineiston kyselylomakkeessa oli kuuntelutestin rinnalla vain kaksi avointa kysymystä.

Ääninäytteiden paikannustehtävä puolsi paikkaansa evaluointitehtävien rinnalla, sillä osa paikannuksista oli hieman yllättäviä. Osa tosin ei: helsinkiläisnuoret paikansivat helsinkiläis- ja espoolaisnaisen ensisijaisesti Helsinkiin, ”porilaisnaisen” Varsinais-Suomeen ja pohjoispohjalaispuhujat (kiiminkiläismiehen ja pudasjärveläisnaisen) Pohjanmaalle. Sen sijaan vähämurteisen turkulaismiehen vastaajat paikansivat ensisijaisesti Uudellemaalle, melko yleiskielisen leppävirtalaismiehen minne tahansa päin Suomea ja murteellisen ”ylitorniolaisnaisen” Pohjanmaalle tai Savoan. Murteellinen savonlinnalaisnainen paikannettiin ensisijaisesti Lappeenrantaan, mutta hänen kohdallaan paikannusten hajonta oli suurinta, niin että hänet paikannettiin oikeastaan kaikkialle Suomeen. Yksimielisimpiä vastaajat olivat helsinkiläis- ja espoolaisnaisen paikannuksista, mutta yksimielisyys väheni, mitä kauemmas Helsingistä puhujat paikannettiin. Yleistäen voi sanoa, että tasoittunutta murretta puhuneet sijoitettiin pääasiassa Etelä-Suomeen ja leimallista murretta puhuneet Savoan ja Pohjanmaalle.

Vajaa 70 % vastaajista paikansi helsinkiläis- ja espoolaisnaisen Helsinkiin. Helsinkiläisnaisen tapa lausua *s* näyttää olleen merkittävä vihje puhujan ”stadilaisuudesta”, sillä erottuvan *helsinki-s:n* mainitsi kolmasosa lisäaineiston vastaajista. Espoolaisnaisen kohdalla *s*:ään kiinnitti huomiota vain yksi nuori, mutta silti hänet on paikannettu Helsinkiin jopa hieman useammin kuin helsinkiläisnainen. Niin helsinkiläiset kuin muualakin asuvat pitävät erottuvaa *s*:ää helsinkiläisenä tai kaupunkilaisena ilmiönä, johon liittyy myös muita, sosiaalisia merkityksiä (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 236, 239; Vaattovaara tulossa b). Kuuntelutestini perusteella näyttää siltä, että helsinkiläiset tunnistavat helsinkiläispuheen myös ilman slangisanastoa, osittain *s:n* avulla. Kuitenkin myös melkein murteettomat yleiskieliset puhujat näyttävät vastaajien mielestä kelpaavan helsinkiläiseksi puheeksi, sillä kolmasosa vastaajista piti myös turkulaismiehtä helsinkiläisenä ja leppävirtalaismiehenkin olisi kelpuuttanut stadilaiseksi neljäsosa.

Pohjanmaa, Savo ja jossakin määrin Pohjois-Suomi näyttävät edustavan helsinkiläislukiolaisille voimakkaiden murteiden tyysijaa (ks. myös Kokko 2010: 157–158, vrt. Palander 2005: 85): murteellisimpina pidetyt puhujat paikannettiin näille alueille. Murteellisimpana pidettiin kiiminkiläismiestä, jonka murteellisuudesta huomautti jokainen lisäaineiston vastaaja. ”Ylitorniolaisnaista” pidettiin toiseksi murteellisimpana ja pudasjärveläisnaista vasta kolmanneksi murteellisimpana, vaikka hän puhui hyvin samankaltaista murretta kuin kiiminkiläismies.

Murteellisuuden kanssa korreloivat sekä maalaisuus että ei-helsinkiläisyys. Mitä kauemmas Helsingistä puhuja paikannettiin, sitä maalaisempana ja murteellisempana

häntä pidettiin. Vastaavasti niitä, joita helsinkiläislukiolaiset pitivät helsinkiläisimpinä ja kaupunkilaisimpina, ei nimittänyt murteelliseksi kukaan. Kiiminkiläismiestä pidettiin sekä murteellisimpana, maalaisimpina että ei-helsinkiläisimpänä, kun taas helsinkiläis- ja espoolaisnaista pidettiin murteettomimpina, kaupunkilaisimpina ja helsinkiläisimpinä. Murteettomana pidettiin myös tasoittunutta murretta puhunutta turkulaismiestä. Lisäaineiston perusteella murteellisuus ja maalaisuus näyttävät olevan aitoja kategorioita, jotka ovat helsinkiläisnuorille merkityksellisiä heidän kuvatessaan paikallisesta poikkeavaa puhetapaa. Sen sijaan vastakohtia näille ei nimetty, eikä ketään kuvattu esimerkiksi kaupunkilaisen, murteettoman tai yleiskielisen kuuloiseksi.

Aineistoni perusteella näyttääkin siltä, että arvioidessaan helsinkiläisinä pitämiään puhujia helsinkiläisnuoret käyttävät erilaisia, hienosyisempiä kategorioita kuin ”murteellisia maalaisia” kuvatessaan. Tästä kertoo se, että ei ole yhtään yhteistä luonnehdintaa, jonka vastaajat liittäisivät helsinkiläisinä pitämiinsä, vaan he kuvailevat näitä monin eri tavoin. Mielenkiintoisia luonnehdintoja olivat ”*stadilainen pissis*”⁹⁰ espoolaisnaisen ja *amis* turkulaismieheen viittaavana. Helsinkiläisnaista kuvattiin sen sijaan *tavaliseksi*.

Ylipäätään puhujan helsinkiläisyys ei ole tae sosiaalisesta suosiosta, sillä vaikka vastaajat kokivat miellyttävimmäksi helsinkiläisnaisen puhetavan, niin toiseksi epämiellyttävimpänä he pitivät espoolaisnaisen puhetapaa. Kaikkein epämiellyttävimmäksi helsinkiläisnuoret kokivat turkulaismiehen näytteen, jonka kolmasosa heistä paikansi Helsinkiin. Näiden kahden puhujan koettuun epämiellyttävyyteen vaikutti tilastollisesti merkitsevästi puheen epäselvyys. Lisäksi espoolaisnaisen ääntä luonnehdittiin käheäksi ja turkulaismiehen narisevaksi.

Puheen epäselvyys oli asia, jota en ollut osannut ottaa huomioon ääninäytteitä valitessani, sillä mielestäni espoolais- ja turkulaismiehet eivät puhuneet erityisen epäselvästi. Vastaajat kuitenkin kokivat toisin. Toinen odottamaton seikka oli se, että lisäaineiston vastaajat kiinnittivät huomiota siihen, kuinka hyvin puhujat suoriutuivat annetusta ”tehtävästä” eli kuvien selostamisesta. Esimerkiksi turkulaismiehen *kuulosti siltä, ettei tehtävänanto kiinnosta häntä hirveästi*, ja lisäksi hän *ei saa ihan selvää kuvasta*. Nämä kielteiset tulkinnat puhujan suoriutumisesta ovat varmasti osaltaan vaikuttaneet siihen, kuinka miellyttävänä vastaajat ovat hänen puhetapaansa pitäneet.

---

⁹⁰ Lainausmerkit ovat vastaajan itsensä käyttämät.

Muita asioita, joihin lisäaineiston vastaajat kiinnittivät huomiota ääninäytteitä kuvatessaan, olivat puhujan ikä ja sukupuoli (*nuori nainen*), mahdollinen kotipaikka (*turkulainen*), kuviteltu luonne tai olotila (*tomera, stressaantunut*), ääni tai puhetapa (*s-kirjain suhisee*) ja samankaltaisuus jonkin ihmisen tai ihmisryhmän kanssa (*kuulosti Ismo Leikolalta, maalainen*). Yleisimpiä olivat luonteeseen, olotilaan ja puhetehtävästä suoriutumiseen liittyvät kuvailut. Myös ikään tai sukupuoleen liittyvät kuvailut olivat yleisiä, ja osa vastaajista käytti yksinomaan näitä.

Lisäaineiston perusteella maantieteellinen paikannus ei ole helsinkiläisnuorille erityisen keskeinen puhetapoja arvioitaessa. Näyttääkin siltä, että puhetapaa arvioitaessa merkittävämpiä ovat puhetapaan assosioidut sosiaaliset tyyli kuin puhettavan maantieteellinen paikannus. Jatkossa lienee syytä kiinnittää huomiota siihen, millä muulla tavoin kuin maantieteellisellä paikannuksella vastaajia voisi pyytää luokittelemaan puhujia ja puhetapoja. Selviä sosiaalimurteita (Mielikäinen 1982: 278) lienee vaikea nimetä, mutta erilaisia, kenties ajasta ja paikasta riippuvaisia sosiaalisia luonnehdintoja olisi luultavasti löydettävissä (ks. myös Johnstone 2004; Campbell-Kibler 2007).

Kuuntelutestillä epäsuorasti tutkittaessa näyttää siltä, että myös murteelliseksi ja maalaiseksi arvioidulla puhettavalla voi pärjätä Helsingissä ja tulla jopa myönteisesti arvioituksi. Tähän viittaisi kaikkein murteellisimpana ja maalaisimpana pidetyn kiiminkiläisnäytteen suosio. Kuitenkin myös ylitorniolaisnäytettä pidettiin hyvin murteellisena ja maalaisena, mutta se arvioitiin kolmanneksi epämiellyttävimmän kuuloiseksi. Erityisesti pudasjärveläisnaisen ja kiiminkiläismiehen arviointeja verrattaessa näyttää siltä, että heidän sukupuolensa on vaikuttanut arviointeihin, sillä he puhuivat samanlaisella murteella samasta aiheesta ja heidän paikannuksensakin olivat lähellä toisiaan. Helsingissä murretta puhuva mies saattaakin saada enemmän myönteistä huomiota kuin samaa murretta puhuva nainen (ks. myös Soukup 2009: 129).

10.2 Kielellisten asenteiden monet muodot

Myös suorilla menetelmillä tutkittuna helsinkiläisnuorten kielellinen maailmankuva näyttäytyy varovaisen murremyönteisenä. Vastaajista vain pieni osa oli sitä mieltä, että kaikkien kannattaisi puhua neutraalia puhekieltä oman murteen sijaan. Lisäksi reilusti yli puolet sanoi, että heitä eivät ärsytä Helsingissä murretta puhuvat ihmiset. Silti joka kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että jos haluaa vaikuttaa fiksulta, kannattaa välttää murteella puhumista. Viidennes kertoi myös ärtyvänsä murrepuheesta Helsingissä.

Näyttääkin siltä, että suurin osa helsinkiläisnuorista on murremyönteisiä mutta joukossa on myös murteisiin kielteisesti suhtautuvia.

Slangin osalta käsitykset olivat hieman yllättävät. Slangia piti murteena jopa 70 % vastaajista, mutta käsitys slangin leuhkuudesta jakoi vastaajat kahtia: 41 % piti slangia leuhkan kuuloisena ja 41 % ei pitänyt. Joko vastaajien kielellinen itsetunto on heikko, niin että he ovat omaksuneet muiden kielteiset käsitykset omasta kielimuodostaan (ks. Palander 2007: 49–50), tai sitten he määrittelevät slangin kielimuodoksi, jota he eivät itse käytä ja jota on näin ollen helpompi kritisoida (ks. Hagman 2009: 90–93, 98, 100).

Slangikielteisyyttä ja murremyönteisyyttä koskevat tulokset herättävät kysymyksen siitä, missä määrin vastaajien kotipaikka vaikutti heidän kielellisiin asenteisiinsa. Kvantitatiivinen aineisto antoi mahdollisuuden tällaisiin tilastollisiin analyyseihin, ja selvisi, että asuinpaikalla oli 7 % tapauksista tilastollisesti merkitsevä yhteys asenteisiin. Varsinkin espoolaisten ja pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvien asenteet erosivat toisistaan, niin että espoolaiset olivat hivenen muita murrekielteisempiä. Murremyönteisimpiä olivat pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat, joita oli kymmenesosa vastaajista. Suhtautumisessa slangiin eroja ei ollut.

Hieman asuinpaikkaa enemmän kieliasenteisiin vaikutti vastaajan äidinkieli. Äidinkieli ei vaikuttanut julkilausuttuihin asenteisiin, mutta ne, joiden äidinkieli ei ollut suomi, suhtautuivat murteelliseen kiiminkiläismieheen selvästi muita kielteistemmin. Kaksikieliset vastaajat taas suhtautuivat nopeasti puhuvaan leppävirtalaismieheen muita myönteistemmin. Nämä tulokset selittynevät vastaajien erilaisilla kommunikaatiooletuksilla ja kielitaidoilla.

Merkittävin asenteisiin vaikuttava taustamuuttuja oli kuitenkin vastaajien sukupuoli (tilastollisesti merkitseviä 15 %). Miehet olivat naisia murrekielteisempiä niin julkilausutuissa asenteissa kuin puhenäytteiden evaluoinneissa. Miesten naisia kielteistemistä kieliasenteista on viitteitä muissakin tutkimuksissa (Soukup 2009: 126; Leipälä 2002: 58).

Suorilla ja epäsuorilla menetelmillä tutkimani kieliasenteet kietoutuivat toisiinsa: julkisesti lausuttu murremyönteisyys ennusti positiivisempia arviointeja murretta puhuvista. Erityisesti se, ilmoittiko vastaaja ärtyvänsä murrepuheesta Helsingissä, indikoi sitä, kuinka (epä)miellyttävänä hän piti murteellisia puhujia. Kuitenkaan sillä, kuinka tuttuja murteet olivat vastaajalle, ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta murreasenteisiin. Yleisesti näyttää siltä, että suorilla ja epäsuorilla tutkimusmenetelmillä saadut tulokset ovat samansuuntaiset: ne, jotka ilmoittivat ärtyvänsä murteista, myös toimivat

tämän mukaan arvioimalla negatiivisemmin murretta puhuvia. Tutkimustulosten samansuuntaisuus indikoi myös sitä, että vastaajat eivät ole kokeneet painetta raportoida vain ”sosiaalisesti korrekteja” asenteita (ks. Garrett 2010: 42–44).

Tässä mielessä epäsuora tutkimusmenetelmä (kuuntelutesti) ei olisi ollut välttämätön, saman kuvan helsinkiläisnuorten murremyönteisyydestä olisin voinut saada myös suoraan kysymällä. Toisaalta etukäteen tätä ei olisi voinut tietää. Kuuntelutestin avulla sain kuitenkin sellaista tietoa, jota pelkillä suorilla kysymyksillä, kuten ”mitä pidät Turun murteesta”, ei olisi voinut saada. Tuon kaltaisilla suorilla kysymyksillä saisi todennäköisesti stereotyyppisen kielteisiä kuvauksia turkulaisista ja Turun murteesta (ks. esim. Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 241–242), mutta kun vastaajilla oli vain äänimateriaali, johon tukeutua, osittain turkulaisena pidettyä ”porilaisnaista” arvioitiin itse asiassa melko positiivisesti. Turkulaismiestä, jonka ääninäytteessä oli vain vähän leimallisia lounaimurteisuuksia, ei edes pidetty turkulaisena.

Lisäksi helsinkiläisnaisen ja espoolaisnaisen hyvin erilaiset evaluoinnit kertovat siitä, että helsinkiläisyys näyttyy helsinkiläisille monimutkaisena sosiaalisena verkostona, jossa on muun muassa ”stadilaisia pissiksiä” ja ”tavallisia” helsinkiläisiä. Nämä ja monet muut hienovaraiset tiedot vastaajien asenteista olisivat jääneet saavuttamatta vain suoraa asennetutkimusmenetelmää käyttäen. Äänimateriaalin avulla tutkittavat saadaankin reagoimaan todellisiin asioihin, esimerkiksi lounaimurteiseen puheeseen, eikä pelkkiin stereotyyppioihin, kuten ”turkulaisuuteen”.

10.3 Kuuntelutestien rinnalle keskustelevalle murteen kvalitatiivinen tulkinta

Verbal guise -tekniikan mukaisessa kuuntelutestissä oli upotettuna matched guise -sovellus, jossa yksi henkilö puhui sekä ”porilaisnaisena” että ”ylitorniolaisnaisena”. Näistä kahdesta kielellisestä valepuvusta helsinkiläisnuoret pitivät miellyttävämmän kuuloisena ”porilaisnaista”. Porilaisversiota pidettiin osittain turkulaisena ja ylitorniolaisversiota savolais-pohjalaisena, joten näyttää siltä, että savolais-pohjalaisuus ei herätä helsinkiläisissä yhtä myönteisiä mielikuvia kuin turkulaisuus.

Tämä on sikäli yllättävää, että maallikoiden on todettu pitävän Turun murretta suomen rumimpana tai ärsyttävimpänä (ks. mm. Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 241–242; Palander 2005: 80; Vaattovaara 2009a: 149). Tulokseni erilaisuus verrattuna aiempiin voi johtua tutkimusmenetelmistä, sillä aiemmat tutkimukset ovat käyttäneet suoria menetelmiä, jotka ovat omiaan houkuttelemaan stereotyyppisiä kuvauksia murteista. Äänimateriaalia käyttämällä näitä stereotyyppioita nousee vähemmän. Lisäksi

käyttämäni näytteet eivät olleet stereotyyppisintä murretta, sillä esimerkiksi porilais- ja turkulaisnäyte eivät edustaneet leimallista, ”puhdasta” lounaismurretta. Voi myös olla, että julkilausutut ja piilevämmät asenteet eivät välttämättä vastaa täysin toisiaan, ainakaan lounaismurteiden kohdalla. Joka tapauksessa stereotyyppinen kuva helsinkiläisistä, jotka vihaavat turkulaisia, ei saa ainakaan omasta tutkimuksestani vahvistusta. Selvältä näyttää myös se, että juuri murre on vaikuttanut vastaajien asenteisiin, sillä porilais- ja ylitorniolaisversiota arvioidaan aivan eri tavalla, vaikka puhuja on sama.

Suomalaisessa asennetutkimuksessa kannattaisikin soveltaa enemmän kuuntelutestejä, edustivat ne sitten MG- tai VG-tekniikkaa. Näin saataisiin tietoa sekä avoimista että alitajuisemmista asenteista eri kielimuotoja kohtaan. MG-menetelmän perinteinen lukupuhunta ei kuitenkaan tuota uskottavia varieteetteja, kuten selvisi jo tutkimusprosessini alkuvaiheessa, vaan puheenaiheet täytyy rajata toisin. Ääninäytteet ovat kuuntelutestin ratkaisevin osa, ja niiden hankkimisessa kannattaa nähdä vaivaa, sillä esitetyn äänimateriaalin luonne vaikuttaa olennaisesti tuloksiin.

Ääninäytteiden välisiä eroja ei tule nähdä pelkästään koeasetelman heikkoutena. Garrett ym. (2003: 177–178) ehdottavat näkökulmanmuutosta kuuntelutesteihin: puheen evaluointia tulisi kutsua puhe-esityksen evaluoinniksi tai keskustelullisen murteen evaluoinniksi (*dialect in discourse*), sillä murretta ei voi erottaa sen esitystavasta. Couplandin (2007: 220) mukaan murre tulisi nähdä osana kielellisen tyyllittelyn repertuaaria eikä pitää tyyliä vain murteelle alisteisena. Lisäaineistoni vahvistaakin sen, että murretta ja esitystä – tai murretta ja tyyliä, jos niin haluaa sanoa –, ei voi erottaa toisistaan. Esimerkiksi se, mitä minä kielentutkijana pidin loistavana esimerkkinä Savonlinnan seudun välimurteesta, kuulostikin vastaajieni mielestä tietämättömyydeltä ja epävarmuudelta (*en mie ossaas sanno, tuota, e^m mie tiä*). Edellä kuvaamani näkökulmat kaikuvat mielestäni Eckertin (tulossa) hypoteesissa, että yksittäisten kielenpiirteiden merkitys on sumea, mutta ne tulevat määriteltyiksi puhetilanteissa erilaisissa puhetyyleissä. Tästä syystä onkin mielestäni mielekkäämpää tutkia kuuntelutestien avulla ihmisten asenteita kokonaisina, aitoja varieteetteja (spontaanit puhenäytteet) kuin yksittäisiä kielenpiirteitä (manipuloidut näytteet) kohtaan. Käytettyjen ääninäytteiden tulisi olla aitoja myös siinä suhteessa, että niitä ei ole käsikirjoitettu, vaan että niissä pääsisivät näkymään erilaiset pragmaattiset erot ja puhetyylit.

Spontaanit puhenäytteet ovat arvaamattomampia kuin manipuloidut, mistä syystä kuuntelutestissä asenneskaalojen rinnalla tulisi aina kysyä vähintäänkin pieneltä pilotti-

joukolta avoimin kysymyksin, miltä puhuja kuulostaa. Kielitieteellisen koulutuksen saanut valitsee ääninäytteet oman asiantuntemuksensa mukaan, mutta se, miten maallikot ääninäytteet kuulevat ja mihin he kiinnittävät huomiota, voi poiketa täysin tutkijan ennako-oletuksista. Esimerkiksi näytteiden epäselvyys oli asia, johon tutkittavani kiinnittivät huomiota, ja epäselvyys oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kielteisiin arvioihin. En myöskään oletanut, että vastaajat tarkkailisivat, kuinka taitavasti puhujat suoriutuivat puhetehtävästään.

Kieli kantaa mukanaan merkityksiä, ja ehkäpä halu tutkia ”puhtaita” murteita ja ”puhtaita” asenteita niitä kohtaan laboratoriomaisissa olosuhteissa on kielen ja asenteiden todellisen luonteen kieltämistä. Laboratoriomaisilla koeasetelmilla voidaan kyllä laajentaa kieli-asenteista välittyvää kokonaiskuvaa, joka Suomessa on vielä melko sirpaleinen, mutta koska kieli ja asenteet sitä kohtaan ovat monimutkaisia ja moniulotteisia, niin myös kieli-asennetutkijan menetelmien tulee olla monimuotoisia. Todellista kansanlingvistiikkaa on mielestäni se, että ei sitouduta johonkin tiettyyn metodiin tai tutkimustapaan vaan että kyetään löytämään ne välineet, joilla rikasta, monimuotoista ja ristiriitastakin kieli-asenteiden maailmaa voisi kuvata.

10.4 Loppunäytös: Kittiläläinen mies ja helsinkiläisnuoret

Palaan lopuksi alussa esittelemääni kittiläläiseen nuoreen mieheen, joka aikoi säilyttää murteellisen puhetapansa myös Helsingissä. Jos hän kohtaa kadulla joukon tutkimiani lukiolaisia ja ajautuu keskustelemaan heidän kanssaan, millaiset ovat heidän reaktionsa? Tutkimukseni perusteella kolmasosa heistä on sitä mieltä, että mies vaikuttaisi fiksumalta, jos ei käyttäisi murretta, mutta loppujen mielestä murre sopii hyvin tilanteeseen. Suurin osa heistä ei myöskään ärsyynny hänen murteestaan, mutta kuudesosa kittiläismiehen kanssa keskustelevista nuorista on hivenen ärtynyt miehen murteesta. Kuitenkin koska kittiläläinen on mies ja puhuu voimakasta, Helsingistä katsoen kaukaista murretta, on suuri todennäköisyys, että hänen kanssaan keskustelevat helsinkiläisnuoret pitävät hänen puhetapaansa hyvin miellyttävänä. Jos sattuu niin, että kittiläismiehen juttukaverin äidinkieli ei olekaan suomi, murteellisuuden suosio saattaa muuttua murteen karsastamiseksi. Joka tapauksessa kittiläläinen kuulostaa nuorista miellyttävämmältä kuin epäselvästi puhuva stadilaispissis, joka kävelee heidän ohitse. Nuoret myös pitävät miestä tämän murteen takia hyvin maalaisena – varsinkin Espoossa asuvat –, mutta tästä huolimatta hänellä on kaikki mahdollisuudet ystäväystyä murremyönteisten nuorten kanssa. Ne, jotka jo alussa ärsyntyivät hänen murteestaan, eivät ole niin

halukkaita ystäväystymään tai edes olemaan työpareja hänen kanssaan, mutta kittiläläis-
miehen onneksi he ovat vähemmistö.

Reunaehdot ovat olemassa ja ne ovat edellä kuvaamani, mutta loppujen lopuksi
tärkeintä on, mitä kittiläläismies suunsa avatessaan sanoo.

Lähteet

- AINIALA, TERHI 2006: Helsingin nimet. Teoksessa Kaisu Juusela – Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 100–122. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- AINIALA, TERHI – JANI VUOLTEENAHO 2005: Urbaani muutos ja kaupunkilaiset identiteetit paikannimistön kuvaamina. – *Virittäjä* 109 s. 382–398.
- ALAPURANEN, PÄIVI 1997: Joidenkin yksittäisten ja suppea-alaisten piirteiden vaihtelusta. Teoksessa Seija Makkonen – Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 187–196. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja.
- ANDERSSON, LARS-GUNNAR 1985: *Fult språk. Svordomar, dialekter och annat ont*. Stockholm: Carlssons.
- ARVE, LAURA 2002: Murtaen, sortaen vai juuret irti repien? Katsaus Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteisiin. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- BAYARD, DONN – ANN WEATHERALL – CYNTHIA GALLOIS – JEFFERY PITTAM 2001: Pax Americana? Accent attitudinal evaluations in New Zealand, Australia and America. – *Journal of sociolinguistics* 5 s. 22–49.
- VAN BEZOOIJEN, RENÉE 2002: Aesthetic evaluation of Dutch. Comparisons across dialects, accents, and languages. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology* II s. 41–50. Amsterdam: John Benjamins.
- BIJVOET, ELLEN – KARI FRAURUD 2010: ‘Rinkeby Swedish’ in the mind of the beholder. Studying listener perceptions of language variation in multilingual Stockholm. Teoksessa Pia Quist – Bente A. Svendsen (toim.), *Multilingual urban Scandinavia. New linguistic practices* s. 170–188. Bristol: Multilingual Matters.
- BROWN, BRUCE L. 1980: Effects of speech rate on personality attributions and competency evaluations. Teoksessa Howard Giles – W. Peter Robinson – Philip M. Smith (toim.), *Language. Social psychological perspectives* s. 290–300. Oxford:

Pergamon Press.

BROWN, BRUCE L. – HOWARD GILES – JITTENDRA N. THAKERAR 1985:

Speaker evaluations as a function of speech rate, accent and context. – *Language and communication* 5 s. 207–220.

CAMPBELL-KIBLER, KATHRYN 2007: Accent, (ing), and the social logic of listener perception. – *American Speech* 82 s. 32–64.

CLOPPER, CYNTHIA C. – BRIANNA CONREY – DAVID B. PISONI 2005: Effects of talker gender on dialect categorization. – *Journal of Language and Social Psychology* 24/2 s. 182–206.

CLOPPER, CYNTHIA G. – DAVID B. PISONI 2006: Effects of region of origin and geographic mobility on perceptual dialect categorization. – *Language variation and change* 18: 193–221.

COUPLAND, NIKOLAS 2007: Aneurin Bevan, class wars and the styling of political antagonism. Teoksessa Peter Auer (toim.), *Style and social identities. Alternative approaches to linguistic heterogeneity* s. 213–245. Berlin: Mouton de Gruyter.

DEMIRCI, MAHIDE 2002: Gender differences in the perception of Turkish regional dialects. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. 41–50. Amsterdam: John Benjamins.

DIERCKS, WILLY 2002: Mental maps. Linguistic-geographic concepts. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. 51–70. Amsterdam: John Benjamins.

ECKERT, PENELOPE 2008: Variation and the indexical field. – *Journal of Sociolinguistics* 12/4 s. 453–476.

ECKERT, PENELOPE (tulossa): Three waves of variation study. The emergence of meaning in the study of variation.

GALLOIS, CYNTHIA – VICTOR J. CALLAN – MICHAEL JOHNSTONE 1984: Personality judgements of Australian Aborigine and white speakers. Ethnicity, sex and context. – *Journal of language and social psychology* 3 s. 39–58.

GARRETT, PETER 2010: *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- GARRETT, PETER – NIKOLAS COUPLAND – ANGIE WILLIAMS 2003: *Investigating language attitudes. Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- GARRETT, PETER – ANGIE WILLIAMS – BETSY EVANS 2005: Attitudinal data from New Zealand, Australia, the USA and UK about each other's Englishes. Recent changes or consequences of methodologies? – *Multilingua* 24 s. 211–235.
- HAGMAN, SUSANNA 2009: Pari bissee ja taksimatka himaan. Slangin esiintyminen erään sosiaalisen ryhmän arkikeskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Helsingissä sorisevat murteet, Helsingin Sanomat, artikkeli 8.12.2010.
- HURTTA, HEIKKI 1999: Variaationtutkimuksen myytit ja stereotyyppit. Teoksessa Urho Määttä – Pekka Pälli – Matti K. Suojarvi (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistikasta* s. 53–102. *Folia fennistica et linguistica* 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- HUYGENS, INGRID – GRAHAM M. VAUGHAN 1983: Language attitudes, ethnicity, and social class in New Zealand. *Journal of multilingual and multicultural development* 4 s. 207–223.
- ISOMÖTTÖNEN, TARJA 2008: Vetelin lukiolaisnuorten murreasenteista ja murretietoisuudesta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- JOHNSTONE, BARBARA 2004: Place, globalization, and linguistic variation. Teoksessa Carmen Fought (toim.), *Sociolinguistic variation. Critical reflections*. Oxford studies in sociolinguistics. Oxford: Oxford University Press.
- KEMPPAINEN, PIIA 2002: Tullee puhuttua taas iham mitä sattuu. Murrepiirteet neljässä televisio-ohjelmassa. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- KERSWILL, PAUL 2002: A dialect with 'great inner strength'? The perception of nativeness in the Bergen speech community. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. 151–172. Amsterdam: John Benjamins.
- KERSWILL, PAUL – ANN WILLIAMS 2002: Dialect recognition and speech community focusing in new and old towns in England. The effects of dialect levelling,

- demography and social networks. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. 173–204. Amsterdam: John Benjamins.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: SKS.
- KOKKO, SUSANNA 2010: Kahden ikäryhmän raahelaisten käsityksiä suomen murteista. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- KOSKI, MAUNO 2002: Murteet muodissa. Teoksessa Ilona Herlin – Jyrki Kalliokoski – Lari Kotilainen – Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 49–74. Helsinki: SKS.
- KRISTIANSEN, TORE 2004: Social meaning and norm-ideals for speech in a Danish community. Teoksessa Adam Jaworski – Nikolas Coupland – Dariusz Galasinski (toim.), *Metalanguage. Social and ideological perspective* s. 167–192. Berlin: Mouton de Gruyter.
- KUIRI, KAIJA 2009: Tampereen suomi vanhinta suomea. Teoksessa Harry Lönnroth (toim.), *Tampere kieliyhteisönä* s. 13–46. Helsinki: SKS.
- KURTTILA, JUKKA – SIRPA TANI 1993: *Itähelsinkiläisten identiteetti*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993: 7. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus.
- LAAKKO, ANU: Yleisgemmaatio. Teoksessa Seija Makkonen – Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 67–73. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja.
- LAMBERT, WALLACE E. – MOSHE ANISFELD – GRACE YENI-KOMSHIAN 1965: Evaluational reactions of Jewish and Arab adolescents to dialect and language variations. – *Journal of personality and social psychology* 2 s. 84–90.
- LAMBERT, WALLACE E. – R. C. HODGSON – R. C. GARDNER – S. FILLENBAUM 1960: Evaluational reactions to spoken languages. – *Journal of abnormal and social psychology* 60/1 s. 44–51.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.

- 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 964. Helsinki: SKS.
- LAPPALAINEN, HANNA – JOHANNA VAATTOVAARA 2005: Vielä murteen ja identiteetin suhteesta. – *Virittäjä* 109 s. 98–110.
- LAURILA, ANNA-LEENA 2008: Mielteitä omasta murteesta. Kansanlingvistinen tutkimus Lammilta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- LEHTONEN, HEINI 2004: Maahanmuuttajataustaisten helsinkiläisnuorten puheen variaatio ja monikielisyys. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEIPÄLÄ, SANNA 2000: Haapajärvisen murreasenteista. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- LIPPI-GREEN, ROSINA 1998: *English with an accent. Language, ideology and discrimination in the United States*. London: Routledge.
- LIPPMANN, WALTER 1965 [1922]: *Public opinion*. New York: Free Press.
- LONG, DANIEL – DENNIS PRESTON 2002: Introduction. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. xix–xxv. Amsterdam: John Benjamins.
- MAKKONEN, RIITTA 2005: Riäkkylästä Stadiin – murteesta kaupunkikielen. Teoksessa Anne-Maria Nupponen – Marjatta Palander (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 125–158. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- MANTILA, HARRI 1992: *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Helsinki: SKS.
- 1997: Johdanto. Teoksessa Seija Makkonen – Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja.
- 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 s. 322–346.

- MARKKOLA, PÄIVI 2006: Helsingissä asuvien Kivennavan siirtokarjalaisten murteenkäytöstä. Teoksessa Kaisu Juusela – Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 180–222. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, Helsinki.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981: Murre, kielenkäyttäjä ja asenteet. – Teoksessa Aila Mielikäinen (toim.), *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2* s. 91–126. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24.
- 1982: Nykypuhe-suomen alueellista taustaa. – *Virittäjä* 86 s. 277–294.
- 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston Suomen kielen laitoksen julkaisuja 36.
- 2005: Matkimuksista määritelmiin. Miten murteista puhutaan. – *Sananjalka* 47 s. 98–118.
- MIELIKÄINEN, AILA – MARJATTA PALANDER 2002: Suomalaisten murreasenteista. — *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- MIKKOLA, LAURA 2007: ”Miälellään.” Lammin lukiolaisten murreasenteet ja diftongien avartumisen havaitseminen. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- MORENO FERNÁNDEZ, JULIANA – FRANCISCO MORENO FERNÁNDEZ 2002: Madrid perceptions of regional varieties in Spain. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. 295–320. Amsterdam: John Benjamins.
- NIEDZIELSKI, NANCY – DENNIS R. PRESTON 2000: *Folk linguistics. Trends in Linguistics. Studies and monographs* 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NUMMENMAA, LAURI 2009: Käyttämistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti*. Tietolipas 100. Helsinki: SKS.
- 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. Teoksessa Kari Sajavaara – Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 13–37. Jyväskylä: So-

veltavan kielentutkimuksen keskus.

NUOLIJÄRVI, PIRKKO – MARJA-LEENA SORJONEN 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta.*

Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Näkemyksiä suomen murrerajojen kulusta. Viitattu 20.1.2011. <http://www.helsinki.fi/hum/skl/murrenakemykset/index.htm>

OPPENHEIM, ABRAHAM NAFTALI 1992: *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement.* London: Printer.

OSGOOD, CHARLES E. – GEORGE J. SUCI – PERCY H. TANNENBAUM 1965: *The measurement of meaning.* Viides painos. Urbana: University of Illinois Press.

PAAVOLA, LIISA: *Talar ni svenska vai puhunko suomea? Kaksikielisen helsinkiläisen kielellinen identiteetti ja valintatilanteet.* Opera fennistica & linguistica. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

PALANDER, MARJATTA 1982: Havaintoja nuoren polven murteenkäytöstä ja -tunteuksesta. – *Virittäjä* 86, s. 164–176.

——— 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Virittäjä* 105 s. 147–151.

——— 2005: Muu suomi karjalaisten silmin. Teoksessa Anne-Maria Nupponen – Marjatta Palander (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 56–90. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.

——— 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsitteisiin. – *Virittäjä* 111 s. 24–55.

——— 2008: Itäsuomalaisten murrepiirteiden muodonsisäinen väistymishierarkia. – *Virittäjä* 112 s. 322–354.

PALANDER, MARJATTA – ANNE-MARIA NUPPONEN 2005: Karjalaisten ”karjala”. Teoksessa Anne-Maria Nupponen – Marjatta Palander (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 15–55. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.

PALTRIDGE, JOHN – HOWARD GILES 1984: Attitudes towards speakers of regional accents of French. Effects of regionality, age and sex of listeners. – *Linguistische berichte* 90 s. 71–85.

- PAUNONEN, HEIKKI 1995 [1982]: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2005: Helsinkiläisiä puhujaprofiileja. – *Virittäjä* 109 s. 162–200.
- 2006a: Lounaismurteiden asema suomen murteiden ryhmityksessä. Teoksessa Taru Nordlund – Tiina Onikki-Rantajääskö – Toni Suutari (toim.), *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin* s. 249–268. Helsinki: SKS.
- 2006b: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. Teoksessa Kaisu Juusela – Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 14–99. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- 2009: Suomalaisen dialektologian ja sociolingvistiikan (varsinkin variaation tutkimuksen) vaiheita. Luentomoniste Helsingin yliopiston Murteiden matkassa -kursilla 8.9.2009.
- PAUNONEN, HEIKKI – MARJATTA PAUNONEN 2000: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. Helsinki: WSOY.
- PENNANEN, KATJA 2008: Suomalaisten asenteita vierasperäisin aksentteihin. Ulkomaalaistaustaisten puhenäytteistä tehty kyselytutkimus. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- PRESTON, DENNIS 1989: *Perceptual dialectology. Nonlinguists' views of areal linguistics*. Dordrecht: Foris.
- 1999a (toim.): *Handbook of perceptual dialectology I*. Amsterdam: John Benjamins.
- 1999b: Attitude approach to the perception of regional variety. Teoksessa Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology I* s. 359–373. Amsterdam: John Benjamins.
- 2002: Language with an attitude. Teoksessa J. K. Chambers – Peter Trudgill – Natalie Schilling-Estes (toim.), *The handbook of language variation and change* s. 40–66. Blackwell handbooks in linguistics. Oxford: Blackwell.
- PÄLLI, PEKKA 1999: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. Teoksessa

Urho Määttä – Pekka Pälli – Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta* s. 123–150. *Folia Fennistica & Linguistica* 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

RAPOLA, MARTTI 1969: *Johdatus suomen murteisiin*. Kolmas painos. Helsinki: SKS.

ROMANELLO, MARIA TERESA 2002: The perception of urban varieties. Teoksessa Daniel Long – Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of perceptual dialectology II* s. 329–349. Amsterdam: John Benjamins.

ROUHIKOSKI, ANU 2009: Pohjois-Savosta pääkaupunkiseudulle. Tapaustutkimus nuoren naisen tilanteisesta vaihtelusta ja kielellisestä identiteetistä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

SAANILAHTI, MARJA 2003: Virtain nuorison kielellisistä asenteista. Seuraututkimus. *Sananjalka* 45 s. 163–180.

SAARISTO, HEIDI 2009: Tampereen lukiolaisten arvioita diftongin avartumisesta. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

SOUKUP, BARBARA 2009: *Dialect use as interaction strategy. A sociolinguistic study of contextualization, speech perception, and language attitudes in Austria*. Wien: Braumüller.

STOCKMAKARI, PÄIVI 1988: Lappeen murteen nykyedustus kolmen ikäpolven puhekielessä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

STREET, RICHARD L. JUNIOR – ROBERT M. BRADY – RAYMOND LEE 1984: Evaluative responses to communicators. Effects of speech rate, sex and interaction context. – *Western journal of speech communication* 48, s. 14–27.

SUVISTO, IINA 2004: Murre runouden kielenä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.

Tilastokeskus 2011a: Koululaitoksen oppilaitokset 2005–2009. Viitattu 26.1.2011.

http://pxweb2.stat.fi/dialog/varval.asp?ma=010_kjarj_tau_101_fi&ti=Koululaitoksen+oppilaitokset+2005-2009&path=../Database/StatFin/kou/kjarj/&search=HELSINKI&lang=3

Tilastokeskus 2011b. Lukiokoulutuksen uudet opiskelijat ja opiskelijat 2009. Viitattu 26.1.2011. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=005_lop_tau_103_fi&ti=Lukiokoulutuksen+uudet+opiskelijat+ja+opiskelijat+2009&path=../Database/StatFin/kou/lop/&lang=3&multilang=fi.

VAATTOVAARA, JOHANNA 2003: Innovaattorin muotokuva. Teoksessa Lea Laitinen – Hanna Lappalainen – Päivi Markkola – Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 121–160. Kieli 15. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

— 2009a: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: SKS.

— 2009b: Seniorin kiekaisu. – *Gerontologia* 23, s. 237–238.

— (tulossa a): Asennetutkimuksen haasteista ja mahdollisuuksista fennistiikassa. – *Virittäjä*.

— (tulossa b): On the dynamics of non-linguists' dialect perceptions. The perceived spatiality of /s/ variation in Finnish. Teoksessa Martin Pütz – Monika Reif – Justyna Robinson (toim.), *Cognitive Sociolinguistics*. Duisburg Papers on Research in Language and Culture. Frankfurt: Peter Lang.

VAATTOVAARA, JOHANNA – HENNA SOININEN-STOJANOV 2006: Pääkaupunkiseudulla kasvaneiden kotiseurajaukset ja kielelliset asenteet. Teoksessa Kaisu Juusela – Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 223–254. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

VILHULA, KAISA (tulossa): Kahden sosiaalisen verkoston kielitietoisuudesta ja kielellisistä asenteista. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

WIIK, KALEVI 2004: *Suomen murteet. Kvantitatiivinen tutkimus*. Helsinki: SKS.

— 2006: *Sano se murteella. Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan?* Tampere: Pilot-kustannus.

YLINIEMI, VEERA 2009: Havaintoja raumalaisten lukiolaisten kielellisestä itsetunnosta ja murreasenteista. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

ZAHN, CHRISTOPHER J. – ROBERT HOPPER 1985: Measuring language attitudes:
the speech evaluation instrument. – *Journal of language and social psychology* 4
s. 113–123.

Liite 1. Pääaineiston kyselylomake.

Kysely, toukokuu 2010
Laura Mikkola, Helsingin yliopisto

Tämän lomakkeen kysymyksillä kartoitetaan mielipiteitä ja mielikuvia, joten oikeita tai vääriä vastauksia ei ole. Vastaa siis omien tuntemuksiesi ja ensireaktiosi mukaan.

Kuulet nauhalta 9 lyhyttä keskustelunkatkelmaa, joissa puhuja kuvailee jotakin hänelle näytettyä kuvaa. Kuulet kunkin ääninäytteen kaksi kertaa peräkkäin. Kuunneltuasi vastaa jokaisen ääninäytteen jälkeen annettuun kysymykseen.

Keskity siihen, miltä puhuja kuulostaa puhetapansa perusteella. Sisältöön ei tarvitse kiinnittää huomiota, vaan pyri keskittymään puhujan puhetapaan. Sinun ei tarvitse muistaa, mitä näytteissä sanotaan. Tämä ei siis ole kuullunymmärtämiskoe.

Lopuksi vastaa taustatietokysymyksiin.

TEHTÄVÄ 1

ÄÄNINÄYTE 1 (nainen)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita jokaisen vastakohtaparin väliltä se kohta, joka mielestäsi kuvaa parhaiten kuulemaasi puhetapaa. Vastaa ensivaikutelmasi perusteella.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 2 (nainen)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita jokaisen vastakohtaparin väliltä se kohta, joka mielestäsi kuvaa parhaiten kuulemaasi puhetapaa. Vastaa ensivaikutelmasi perusteella.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 3 (mies)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 4 (nainen)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 5 (mies)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita jokaisen vastakohtaparin väliltä se kohta, joka mielestäsi kuvaa parhaiten kuulemaasi puhetapaa. Vastaa ensivaikutelmasi perusteella.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 6 (nainen)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 7 (nainen)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 8 (mies)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita jokaisen vastakohtaparin väliltä se kohta, joka mielestäsi kuvaa parhaiten kuulemaasi puhetapaa. Vastaa ensivaikutelmasi perusteella.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

ÄÄNINÄYTE 9 (nainen)

1. Miltä puhujan puhetapa kuulosti? Eli millainen mielikuva puhujasta tulee? Rastita.

ystävällinen	☐	☐	☐	☐	☐	epäystävällinen
ärsyttävä	☐	☐	☐	☐	☐	ei ärsyttävä
tylsä	☐	☐	☐	☐	☐	mielenkiintoinen
epävirallinen	☐	☐	☐	☐	☐	virallinen
puhui epäselvästi	☐	☐	☐	☐	☐	puhui selvästi
maalainen	☐	☐	☐	☐	☐	kaupunkilainen
rento	☐	☐	☐	☐	☐	jäykkä
kylmä	☐	☐	☐	☐	☐	lämmin
tyhmä	☐	☐	☐	☐	☐	älykäs
katu-uskottava	☐	☐	☐	☐	☐	ei katu-uskottava
pehmeä	☐	☐	☐	☐	☐	kova
puhui hitaasti	☐	☐	☐	☐	☐	puhui nopeasti

TEHTÄVÄ 2

Tässä tehtävässä kuulet kunkin ääninäytteen vain kerran. Näytteet ovat samat kuin tehtävässä 1.

ÄÄNINÄYTE 1 (nainen)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätöihin? Rastita seuraavasta asteikosta ensivaikutelmaasi parhaiten vastaava kohta.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita seuraavasta asteikosta ensivaikutelmaasi parhaiten vastaava kohta.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 2 (nainen)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita seuraavasta asteikosta ensivaikutelmaasi parhaiten vastaava kohta.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita seuraavasta asteikosta ensivaikutelmaasi parhaiten vastaava kohta.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 3 (mies)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 4 (nainen)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 5 (mies)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 6 (nainen)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 7 (nainen)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 8 (mies)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

ÄÄNINÄYTE 9 (nainen)

2a. Kuinka mielelläsi ottaisit puhujan pariksesi koulun ryhmätyöhön? Rastita.

en mielelläni   hyvin mielelläni

2b. Voisiko puhujasta tulla hyvä ystäväsi? Rastita.

luultavasti ei   luultavasti kyllä

TEHTÄVÄ 3

Tässä tehtävässä kuulet ääninäytteet kahdesti. Näytteet ovat samat kuin edellisissä tehtävissä.

ÄÄNINÄYTE 1 (nainen)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita niin monta vaihtoehtoa kuin haluat, kuitenkin vähintään yksi. Vastaa ensireaktiosi perusteella.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 2 (nainen)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita niin monta vaihtoehtoa kuin haluat, kuitenkin vähintään yksi. Vastaa ensireaktiosi perusteella.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 3 (mies)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita niin monta vaihtoehtoa kuin haluat, kuitenkin vähintään yksi. Vastaa ensireaktiosi perusteella.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 4 (nainen)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 5 (mies)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 6 (nainen)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 7 (nainen)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita niin monta vaihtoehtoa kuin haluat, kuitenkin vähintään yksi. Vastaa ensireaktiosi perusteella.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 8 (mies)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

ÄÄNINÄYTE 9 (nainen)

3. Mistä puhuja on mielestäsi todennäköisimmin kotoisin? Rastita.

☐ Uudeltamaalta	☐ Helsingistä	☐ Etelä-Helsingistä
☐ Hämeestä	☐ Espoosta	☐ Itä-Helsingistä
☐ Varsinais-Suomesta	☐ Vantaalta	☐ Länsi-Helsingistä
☐ Pohjanmaalta	☐ Tampereelta	☐ Pohjois-Helsingistä
☐ Savosta	☐ Jyväskylästä	
☐ Karjalasta	☐ Turusta	☐ mistä tahansa päin Suomea
☐ Pohjois-Suomesta	☐ Kuopiosta	☐ muualta, mistä: _____
	☐ Lappeenrannasta	
	☐ Savonlinnasta	
	☐ Oulusta	
	☐ Rovaniemeltä	

TAUSTAKYSYMYKSET

4. Rastita mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto seuraavista väittämistä.

	<i>täysin eri mieltä</i>	<i>jokseenkin eri mieltä</i>	<i>en osaa sanoa</i>	<i>jokseenkin samaa mieltä</i>	<i>täysin samaa mieltä</i>
Ihmisten pitäisi olla ylpeitä omasta murteestaan	☐	☐	☐	☐	☐
Olisi hyvä, jos kaikki puhuisivat neutraalia puhekieltä oman murteen sijaan	☐	☐	☐	☐	☐
Puhetapa on tärkeä osa persoonallisuutta	☐	☐	☐	☐	☐
Se, miten ihminen puhuu, vaikuttaa siihen, millaisen kuvan hänestä saa	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tottunut kuulemaan erilaisia murteita	☐	☐	☐	☐	☐
Murteella puhumista kannattaa välttää, jos haluaa vaikuttaa fiksulta	☐	☐	☐	☐	☐
Stadin slangi on murre kuten muutkin murteet	☐	☐	☐	☐	☐
Ihmiset, jotka puhuvat Helsingissä murretta, ärsyttävät minua	☐	☐	☐	☐	☐
Slangi kuulostaa leuhkalta	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta on aina mukavaa tutustua uusiin ihmisiin	☐	☐	☐	☐	☐
	<i>täysin eri mieltä</i>	<i>jokseenkin eri mieltä</i>	<i>en osaa sanoa</i>	<i>jokseenkin samaa mieltä</i>	<i>täysin samaa mieltä</i>

TAUSTATIEDOT vastausten ryhmittelyä varten

1. Päivämäärä: _____

2. Kuinka monetta vuotta olet lukiossa? ensimmäistä toista kolmatta

3. Sukupuoli: mies nainen

4. Äidinkieli: suomi joku muu, mikä: _____

5. Syntymävuosi: _____ 6. Syntymäpaikka: _____

7. Nykyinen asuinpaikkakunta: _____ 8. Kaupunginosa, jossa asut: _____

9. Kuinka kauan olet asunut nykyisessä asuinpaikkakunnassasi?

koko ikäni tai melkein koko ikäni

_____ vuotta

10. Jos olet asunut muuallakin kuin nykyisessä asuinpaikkakunnassasi, niin missä ja kuinka kauan?

Asuinpaikkakunta: _____

Asuinaika (esim. 2000–2005): _____

_____
_____

_____
_____

Kiitos vastauksistasi!

Halutessasi voit vielä kommentoida tutkimusta tähän.

Liite 2. Lisäaineiston kyselylomake.

KYSELY

Laura Mikkola

Kuulet yhdeksän ääninäytettä. Vastaa kunkin ääninäytteen jälkeen kysymyksiin.

ÄÄNINÄYTE 1

1. Miltä puhuja kuulosti? _____
_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 2

1. Miltä puhuja kuulosti? _____
_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 3

1. Miltä puhuja kuulosti? _____
_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 4

1. Miltä puhuja kuulosti? _____
_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 5

1. Miltä puhuja kuulosti? _____
_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 6

1. Miltä puhuja kuulosti? _____

_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 7

1. Miltä puhuja kuulosti? _____

_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 8

1. Miltä puhuja kuulosti? _____

_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

ÄÄNINÄYTE 9

1. Miltä puhuja kuulosti? _____

_____

2. Oliko puhujan äänessä tai puhettavassa jotakin, joka kiinnitti huomiosi?

ei   kyllä, mitä: _____

TAUSTATIEDOT

ikäsi: _____

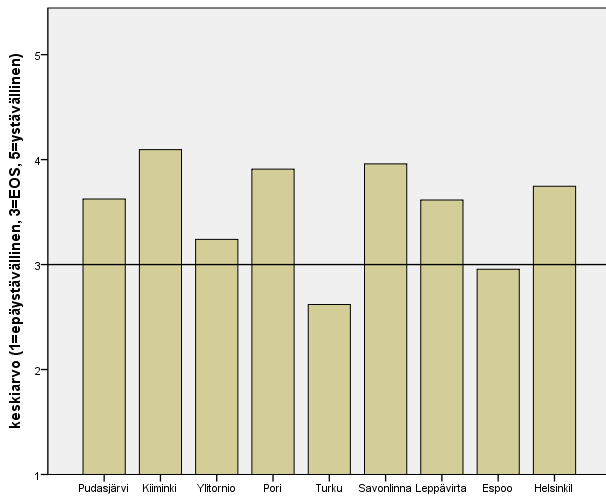
asuinkaupunkisi: _____

sukupuolesi: mies   nainen

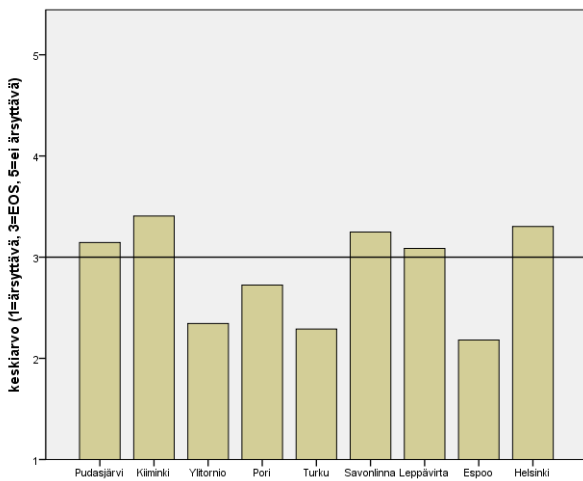
Kiitos vastauksistasi! 😊

Liite 3. Puhujien evaluoinnit kuvioina.

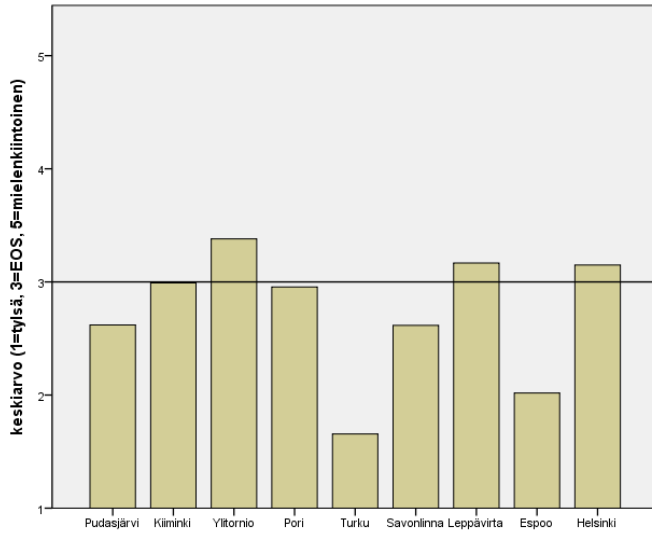
Alla olevissa kuvioissa on tietoa siitä, miten helsinkiläisnuoret evaluoivat ääninäytteitä erilaisten dimensioiden suhteen. Tähän on koottu graafiset esitykset kaikista muista paitsi niistä dimensioista, jotka olen esitellyt jo luvussa 4.

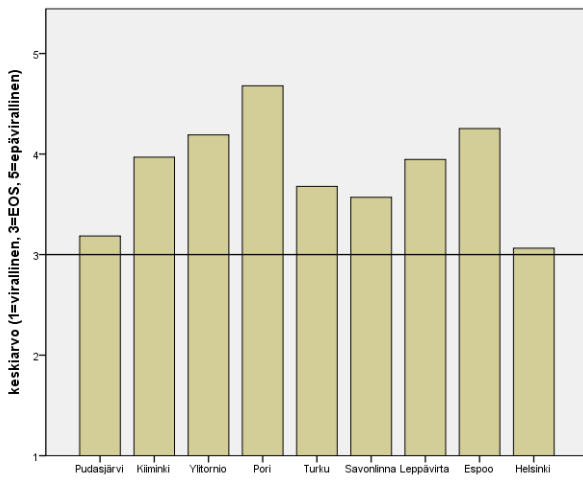
Kuvio 1. Puhujien ystävällisyys tai epäystävällisyys puhettavan perusteella arvioituna.

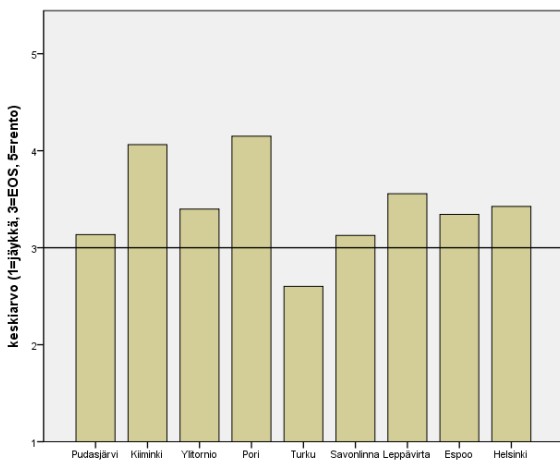
Kuvio 2. Puhujien ärsyttävyys puhettavan perusteella arvioituna.

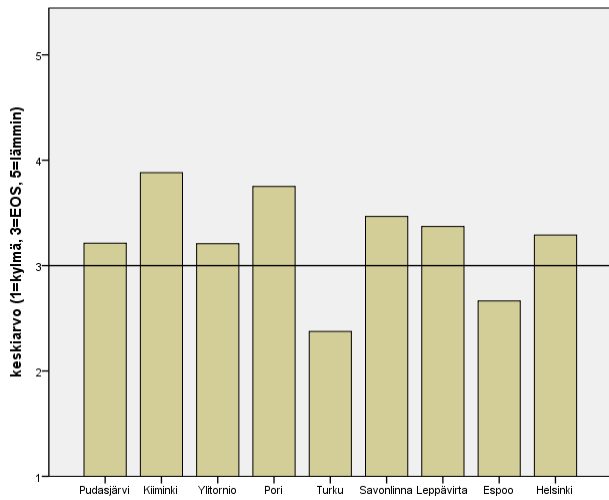
Kuvio 3. Puhujien mielenkiintoisuus tai tylsyyys puhettavan perusteella arvioituna.

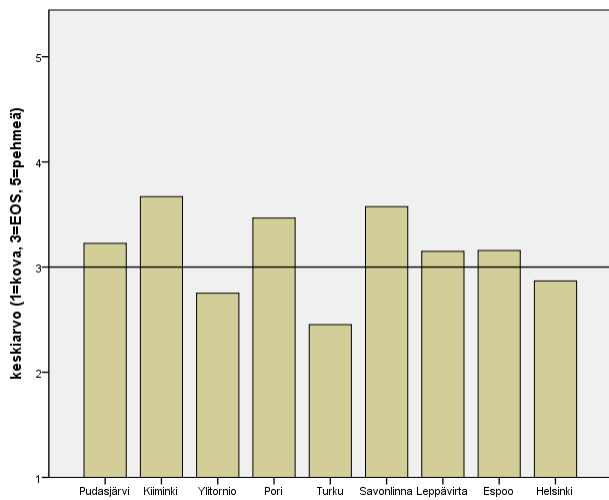
Kuvio 4. Puhujien epävirallisuus tai virallisuus puhettavan perusteella arvioituna.

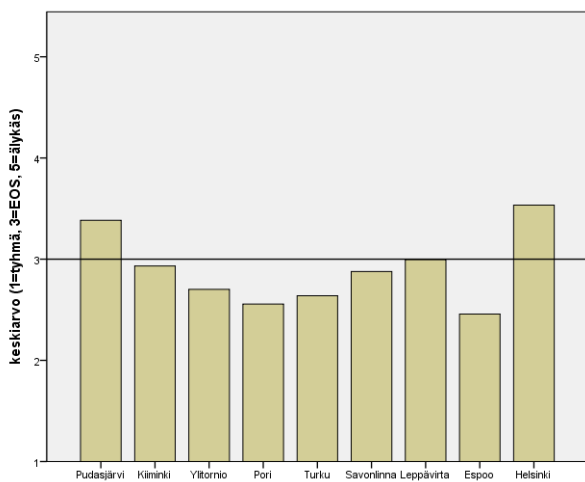
Kuvio 5. Puhujien rentous tai jäykkyys puhettavan perusteella arvioituna.

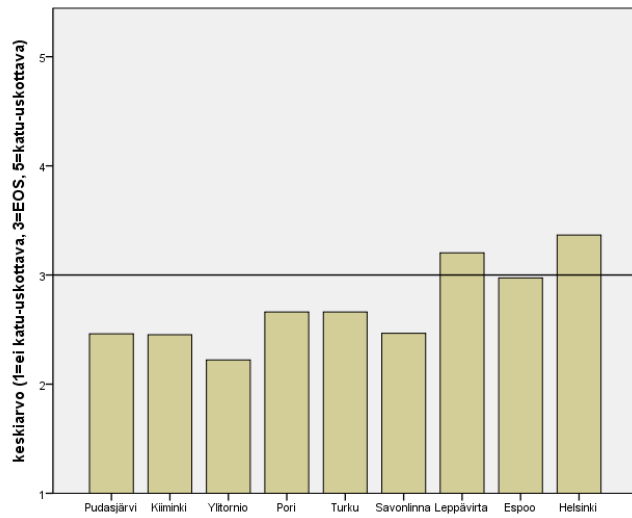
Kuvio 6. Puhujien lämpimyys tai kylmyys puhetavan perusteella arvioituna.

Kuvio 7. Puhujien pehmeys tai kovuus puhetavan perusteella arvioituna.

Kuvio 8. Puhujien älykkyys tai tyhyys puhetavan perusteella arvioituna.

Kuvio 9. Puhujien katu-uskottavuus puhutavan perusteella arvioituna.

Liite 4. Käytetyt litterointimerkit.

ookka' yhtä	glottaaliklusiili
ε	avoin <i>e</i>
å	avoin <i>o</i>
varmaa ^j	ylilyhyt äänne
ã	puolipitkä äänne
ı	vajaasti ääntyvä äänne
tt	vajaalyhyt äänne (geminaatassa)
<u>l</u> amppu	painotus
<u>p</u> imiä	vahva painotus
valo:	pitkittynyt äänne
↑	ympäröivää puhetta korkeampi äänenkorkeus
>ei ku niin<	ympäröivää puhetta nopeammin puhuttu jakso
£juustoo£	hymyillen puhuttu jakso
Paland(h)er	naurua
loppunu,	tasainen sävelkulku
pojan.	laskeva sävelkulku
rokkareita?	nouseva sävelkulku
täss_on	legatoääntämys
hhh.	uloshengitys
.hhh	sisäänhengitys
poliisi(tt)en	epäselvästi kuuluva puhe
((iloisesti))	litteroijan selitys